

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ І АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ

Науковий журнал

Випуск 39

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

Редакційна колегія:

Сташис Римантас – доктор наук в галузі управління і адміністрування, професор
Баштанник Віталій Володимирович – доктор наук з державного управління, професор
Бендаравечіне Ріта – доктор соціальних наук та порівняльної політики, асоційований професор
Гавкалова Наталія Леонідівна – доктор економічних наук, професор
Дзієканські Павел – доктор економіки та бізнес-адміністрування, професор
Дьякон Антоніна – Dr.oec., професор
Живитере Марга – Dr.oec., професор
Жуковскіс Ян – доктор бізнес-адміністрування, професор управління та адміністрування
Мінакова Світлана Михайлівна – доктор економічних наук, професор
Парубчак Іван Орестович – доктор наук з державного управління, професор
Пілелієне Ліна – доктор економіки, професор маркетингу
Покатаєв Павло Сергійович – доктор наук з державного управління, професор

Електронна сторінка видання – www.pag-journal.iei.od.ua

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Причорноморського науково-дослідного інституту
економіки та інновацій (протокол № 4 від 29.04.2024 року)

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою
програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

***Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія "Б")
у галузі публічного управління (281 – Публічне управління та адміністрування)
відповідно до Наказу МОН України від 17.03.2020 № 409 (додаток 1)***

Науковий журнал «Публічне управління і адміністрування в Україні»
zareєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 22898-12789P від 17.07.2017 р.)

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1**ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ****Войтик О.Є.**ПУБЛІЧНІСТЬ У ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ
В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ..... 9**Грицай Р.О.**ПРАКТИКИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ:
ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН..... 14**Дзвінчук Д.І., Курилів С.В.**СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
В ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ..... 20**Мітін В.С.**СТАНОВЛЕННЯ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
В УКРАЇНСЬКИХ УМОВАХ..... 28**Музика М.П.**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ
У ДЕРЖАВОТВОРЧІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ..... 33**Пилипець Р.Ю.**ПРОБЛЕМАТИКА ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНОМУ
ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ УКРАЇНИ..... 37**Тоцька В.Є.**ДОСЛІДЖЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ ТА ЄС..... 41**Харчун А.М.**НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ПІД ЧАС ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ..... 47**СЕКЦІЯ 2****МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ****Акімов А.В.**РОЗРОБКА ДОКТРИНИ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ УЧАСНИКАМ БОЙОВИХ
ДІЙ, ЇЇ БАЗОВІ ЗАСАДИ, ПРОЗОРИСТІТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ НА
ПРАКТИЦІ. РОЗШИРЕННЯ ГРУПИ ГАРАНТІЙ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ. ПОСТІЙНА РОБОТА НАД ВДОСКОНАЛЕННЯМ
СИСТЕМИ ПІКЛУВАННЯ І ЗАХИСТУ ВКАЗАНОЇ КАТЕГОРІЇ ОСІБ..... 52**Безверхнюк Т.М.**СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИНХРОНІЗАЦІЇ ПРОГРАМ
І ПРОЄКТІВ ПЛАНУ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ..... 57**Бондаренко О.Г.**ВПРОВАДЖЕННЯ ЛОБІЗМУ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ:
ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ..... 64**Боніславська А.**ВІДНОВЛЕННЯ ТА АДАПТАЦІЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЛІСОВОГО СЕКТОРУ: ДОСВІД КРАЇН ЄС..... 69

Вольська О.М. ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ МІСТА.....	73
Горстка О.В. ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЄКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНИХ, ПРИВАТНИХ І ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	78
Гриньків М.А. РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	83
Динник І.П., Колодкіна І.А. РОЗВИТОК МЕРЕЖІ МОЛОДІЖНИХ ЦЕНТРІВ ТА ПРОСТОРІВ У ГРОМАДАХ В УКРАЇНІ.....	87
Кузьменко К.Е. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ З НАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ.....	92
Леськів М.Б. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ КУЛЬТУРИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ.....	98
Любченко А.В. МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ОБ'ЄДНАНОГО КОРОЛІВСТВА: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	102
Матвіїшин Є.Г. АНАЛІЗ ВИТРАТ І ВИГІД У ПРОСТОРОВОМУ ЕНЕРГОМЕНЕДЖМЕНТІ, ОРІЄНТОВАНОМУ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ.....	109
Мунько А.Ю. ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАД УКРАЇНИ: ВПЛИВ ВІЙНИ.....	114
Орлов О.В., Хмельницький А.В. АДАПТАЦІЇ ЦИФРОВИХ ПРОДУКТІВ З ЕЛЕМЕНТАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДО РОБОТИ ІЗ ЗАПИТАМИ ЩОДО ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	118
Томчук Л.О. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ СИСТЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	125
Турчин К.Ю. ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЮ.....	132
Шуст В.Б. АСПЕКТИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ.....	136
Юріков О.О. СТРАТЕГІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В ПЕРІОД ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ.....	140

СЕКЦІЯ 3 ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

Драган Ю.А.

ОРГАНІЗУВАННЯ Й МОТИВУВАННЯ ЯК ФУНКЦІЇ КЕРІВНИЦТВА,
ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ.....145

Козарь Т.П.

СТАН УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ
НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ В УКРАЇНІ.....149

Лазор О.Д., Лазор О.Я., Юник І.Г.

ДОКТРИНАЛЬНІ ТА ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО СТАНОВЛЕННЯ
ІНСТИТУТУ ПРАВНИЧОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ.....153

Литвинюк Є.І.

ІННОВАЦІЇ ПОСЛУГ В ДЕРЖАВНИХ ЕЛЕКТРОННИХ СЕРВІСАХ
АРХІТЕКТУРНО-БУДІВЕЛЬНОГО КОНТРОЛЮ (НАГЛЯДУ).....162

СЕКЦІЯ 4 МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Кавилін О.А.

ІНСТИТУТ СТАРОСТАТУ У СИСТЕМІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ.....166

Коткевич Н.Ю.

ВПЛИВ ЧИННИКІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА РОЗВИТОК
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ МІСЬКИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ.....173

Пугачевська К.Й., Феєр О.В., Кот М.М.

МІСЦЕВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ.....177

СЕКЦІЯ 5 ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Котляров В.О.

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....182

CONTENTS

SECTION 1**THE THEORY AND HISTORY OF PUBLIC ADMINISTRATION****Voityk O.Ye.**PUBLICITY IN ADMINISTRATIVE DECISION-MAKING
IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION..... 9**Hrytsai R.O.**PRACTICES AND TOOLS TO COUNTERACT INFORMATION WARFARE:
EXPERIENCE OF FOREIGN COUNTRIES.....14**Dzvinchuk D.I., Kuryliv S.V.**THE ESSENCE AND FEATURES OF PUBLIC POLICY
IN A DEMOCRATIC SOCIETY.....20**Mitin V.S.**FORMATION AND FUNCTIONING OF CIVIL SOCIETY
IN UKRAINIAN CONDITIONS.....28**Muzyka M.P.**MODERN APPROACHES TO THE FORMATION OF THE ETHICAL COMPONENT
IN THE STATE-FORMING POLICY OF UKRAINE.....33**Pylypets R.Yu.**PROBLEMS OF ETHNO-CULTURAL POLICY IN MODERN PUBLIC
ADMINISTRATION OF UKRAINE.....37**Totska V.Ye.**STUDY OF REGULATORY AND LEGAL PROVISION OF HEALTH CARE
FOR CHILDREN WITH DISABILITIES IN UKRAINE AND THE EU.....41**Kharchun A.M.**DIRECTIONS OF THE REFORM OF THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM
DURING THE WAR IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION.....47**SECTION 2****MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION****Akimov A.V.**DEVELOPMENT OF THE DOCTRINE OF SOCIAL GUARANTEES
TO PARTICIPANTS OF COMBAT ACTIONS, ITS BASIC PRINCIPLES,
TRANSPARENCY AND EFFICIENCY OF APPLICATION IN PRACTICE.
EXPANSION OF THE GROUP OF SOCIAL SECURITY GUARANTEES
FOR MILITARY SERVANTS. CONTINUOUS WORK ON IMPROVING THE SYSTEM
OF CARE AND PROTECTION OF THE SPECIFIED CATEGORY OF PERSONS.....52**Bezverkhniuk T.M.**STRATEGIC COMMUNICATIONS TO ENSURE THE SYNCHRONIZATION
OF THE PROGRAMS AND PROJECTS
OF THE POST-WAR RECOVERY PLAN OF UKRAINE.....57**Bondarenko O.H.**INTRODUCTION OF LOBBYING IN PUBLIC AUTHORITIES IN UKRAINE:
ISSUES OF THEORY AND PRACTICE.....64

Bonislavska A. RESTORATION AND ADAPTATION OF THE SYSTEM OF STATE REGULATION OF THE FOREST SECTOR: EXPERIENCE OF THE EU COUNTRIES.....	69
Volska O.M. FUNCTIONING OF MECHANISMS OF PUBLIC MANAGEMENT OF CITY SOCIAL DEVELOPMENT.....	73
Horstka O.V. APPLICATION OF PROJECT MANAGEMENT AS AN ELEMENT OF INTERACTION BETWEEN PUBLIC, PRIVATE AND PUBLIC ORGANIZATIONS.....	78
Hrynkiv M.A. REGIONAL ASPECT OF INVESTMENT POLICY IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION.....	83
Dynnyk I.P., Kolodkina I.A. DEVELOPMENT OF A NETWORK OF YOUTH CENTRES AND SPACES IN COMMUNITIES IN UKRAINE.....	87
Kuzmenko K.E. SCIENTIFIC-THEORETICAL AND NORMATIVE CONTENT OF STATE REGULATION AND SUPERVISION OF THE PROVISION OF FINANCIAL SERVICES.....	92
Leskiv M.B. PUBLIC MANAGEMENT OF THE SPHERE OF CULTURE: PROBLEMS AND PROSPECTS.....	98
Liubchenko A.V. MECHANISMS OF STATE ADMINISTRATION IN THE SPHERE OF INTERNATIONAL INFORMATION POLICY OF THE UNITED KINGDOM: EXPERIENCE FOR UKRAINE.....	102
Matviishyn Ye.H. COST-BENEFIT ANALYSIS IN SPATIAL ENERGY MANAGEMENT, FOCUSED ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TERRITORIES.....	109
Munko A.Yu. THREATS TO THE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF THE STATE AND UKRAINE'S COMMUNITIES: WAR'S IMPACT.....	114
Orlov O.V., Khmelnytskyi A.V. ADAPTATION OF DIGITAL PRODUCTS BASED ON THE ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR PUBLIC DATA REQUESTS PROCESSING.....	118
Tomchuk L.O. ENSURING THE STABILITY OF THE SYSTEM OF PROVIDING SOCIAL SERVICES IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW AND THE RESTORATION OF UKRAINE.....	125
Turchyn K.Yu. PUBLIC POLICY IN THE FIELD OF PROVISION OF MEDICAL SERVICES TO THE POPULATION.....	132
Shust V.B. ASPECTS OF DIGITALIZATION IN THE SPHERE OF STATE CULTURAL POLICY IMPLEMENTATION.....	136

Yurikov O.O. STRATEGY FOR THE IMPLEMENTATION OF ELECTRONIC DEMOCRACY IN THE PERIOD OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE.....	140
--	-----

**SECTION 3
PUBLIC SERVICE**

Drahan Yu.A. ORGANIZING AND MOTIVATING AS LEADERSHIP FUNCTIONS, WAYS OF IMPROVING MILITARY ADMINISTRATION.....	145
---	-----

Kozar T.P. STATE OF HUMAN RESOURCES MANAGEMENT IN THE PUBLIC SERVICE IN UKRAINES.....	149
--	-----

Lazor O.D., Lazor O.Ya., Yunyk I.H. DOCTRINAL AND LEGAL APPROACHES TO THE ESTABLISHMENT OF THE INSTITUTION OF LEGAL SERVICE IN UKRAINE.....	153
--	-----

Lytvyniuk Ye.I. SERVICE INNOVATIONS IN STATE ELECTRONIC SERVICES OF ARCHITECTURAL AND CONSTRUCTION CONTROL (SUPERVISION).....	162
--	-----

**SECTION 4
LOCAL SELF-GOVERNMENT**

Kavylin O.A. INSTITUTE OF STARSTAT IN THE SYSTEM OF LOCAL GOVERNMENT BODIES IN UKRAINE: CURRENT STATE AND PROBLEMS.....	166
--	-----

Kotkevych N.Yu. THE INFLUENCE OF PUBLIC ADMINISTRATION FACTORS ON THE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL URBAN COMMUNITIES IN UKRAINE.....	173
---	-----

Puhachevska K.I., Feier O.V., Kot M.M. LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT: WARTIME CHALLENGES.....	177
--	-----

**SECTION 5
PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF PUBLIC SECURITY
AND PUBLIC ORDER**

Kotliarov V.O. MECHANISMS FOR ENSURING INFORMATION SECURITY OF THE STATE.....	182
---	-----

СЕКЦІЯ 1

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

ПУБЛІЧНІСТЬ У ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

PUBLICITY IN ADMINISTRATIVE DECISION-MAKING IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION

У статті узагальнено сутність та особливості принципу публічності у прийнятті управлінських рішень в контексті цифровізації. Відмічено, що рішення, які стосуються всього суспільства і приймаються на рівні держави, повинні відзначатися високою якістю, що позиціонує публічність у прийнятті управлінських рішень з надзвичайно важливої сторони. Подано розуміння сутності управління як впливу управлінського суб'єкта на об'єкт, що характеризується цілеспрямованістю та постійністю. Представлено загальну схему процесу управління та розглянуто етапи підготовки до прийняття управлінських рішень. Підкреслено, що мета управлінської діяльності полягає в пошуку інструментів, засобів, методів та форм прийняття рішень, які в конкретних ситуаціях і умовах сприятимуть досягненню оптимального результату. Окремо виділено основні етапи прийняття управлінських рішень з позиції теорії та практики публічного управління, а також основні характеристики та особливості публічності у прийнятті управлінських рішень в контексті теоретико-методологічного підходу. Запропоновано алгоритм дії у сфері публічного управління щодо прийняття управлінських рішень. Відзначено, що взаємодія елементів запропонованого алгоритму повинна бути організована на різних рівнях залежно від масштабу, обставин, характеру та можливого розвитку ситуації. Наголошено, що у процесі прийняття ефективних управлінських рішень беруть участь представники органів місцевого самоврядування та відповідних центральних і місцевих органів виконавчої влади, а також спеціально визначені оперативні групи. Акцентовано увагу на тому, що така суб'єктність у процесі прийняття управлінських рішень враховує особливості та потреби різних регіонів чи територій, допомагає забезпечити широкий погляд на проблему, а також забезпечує різноманітність перспектив управлінських процесів. Підсумовано, що публічність у прийнятті управлінських рішень в контексті теоретико-методологічного підходу полягає в єдності процесів підготовки якісних управлінських рішень, їх виваженого прийняття, організації виконання та контролю за реалізацією.

Ключові слова: публічність, публічне управління, управлінське рішення, принцип

публічності, органи публічності влади, цифровізація.

The article summarizes the essence and features of the principle of publicity in making management decisions in the context of digitalization. It was noted that decisions that concern the entire society and are made at the state level should be of high quality, which positions publicity in the making of management decisions from an extremely important side. An understanding of the essence of management as the influence of a management subject on an object characterized by purposefulness and permanence is presented. The general scheme of the management process is presented and the stages of preparation for making management decisions are considered. It is emphasized that the purpose of managerial activity is to find tools, means, methods and forms of decision-making, which in specific situations and conditions will contribute to the achievement of the optimal result. The main stages of management decision-making from the standpoint of the theory and practice of public management, as well as the main characteristics and features of publicity in management decision-making in the context of the theoretical and methodological approach, are separately highlighted. An algorithm of actions in the field of public administration regarding management decision-making is proposed. It was noted that the interaction of the elements of the proposed algorithm should be organized at different levels depending on the scale, circumstances, nature and possible development of the situation. It was emphasized that representatives of local self-government bodies and relevant central and local executive bodies, as well as specially defined operational groups, participate in the process of making effective management decisions. Attention is focused on the fact that such subjectivity in the process of making management decisions takes into account the peculiarities and needs of different regions or territories, helps to provide a broad view of the problem, and also provides a variety of perspectives of management processes. It is concluded that publicity in the adoption of management decisions in the context of the theoretical and methodological approach consists in the unity of the processes of preparation of quality management decisions, their balanced adoption, organization of implementation and control over implementation.

Key words: publicity, public administration, management decision, principle of publicity, public authorities, digitization.

УДК 35.073/533:005.53:004
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.39.1>

Войтик О.Є.

к. наук з держ. упр.,
доцент кафедри публічного управління
та публічної служби
Навчально-науковий інститут
адміністрування, державного
управління та професійного розвитку
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Публічність у прийнятті управлінських рішень представляє собою складне і багатогранне поняття. Воно спрямоване на керування різними галузями та сферами суспільства, а також зосереджене на сприянні саморозвитку системи публічного управління відповідно до потреб громадян та підтримці місцевого самоврядування. Система публічного управління виступає як відкрита соціальна система, яка прагне досягти рівноважного стану, але не завжди досягає його.

Управлінські рішення, які приймаються в рамках публічного адміністрування, є складними та різноманітними, ускладнюючи сам процес їх прийняття. Оскільки публічне управління є складним соціально-економічним процесом, прийняття рішень вимагає часу на збір та обробку інформації та значних зусиль у цій сфері, а помилки можуть призвести до непередбачуваних наслідків і соціальної нестабільності як у ближньому, так і віддаленому майбутньому. Рішення, які стосуються всього суспільства і приймаються на рівні держави, повинні відзначатися високою якістю, що позиціонує публічність у прийнятті управлінських рішень з надзвичайно важливої сторони, тому важливим аспектом цього процесу є прийняття управлінських рішень в контексті цифровізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика публічного управління та адміністрування піднімається у працях багатьох науковців. Зокрема, варто згадати таких дослідників як Борщевський В. [1], Брюшкова Н. [2], Василиця О. [1], Гончарук Н. [3], Матвеєв Є. [1], Ніколюк О. [2], Удовиця О. [2], Чередниченко А. [3] та багато інших.

У своїх публікаціях вчені вивчають особливості прийняття управлінських рішень в публічному управлінні, розглядають публічне управління в умовах воєнного стану в контексті інституційних трансформацій, стратегічного планування та механізмів розвитку, досліджують підходи до модернізації публічного управління в Україні в умовах війни та в поствоєнний період у контексті європейських цінностей.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень у зазначеному напрямку теоретико-методологічний підхід завжди залишається актуальним при глибокому вивченні особливостей публічності у прийнятті управлінських рішень в контексті цифровізації, що визначило напрям даного дослідження.

Мета статті полягає в опрацюванні підходів до розуміння сутності та особливостей публічності у прийнятті управлінських рішень в Україні в контексті цифровізації.

Виклад основного матеріалу. Система, в якій приймаються управлінські рішення, характеризується постійним виникненням нових обставин, які значно впливають на її процеси. У більшості випадків менеджерів доводиться стикається з альтернативними ситуаціями під час ухвалення рішень [4]. Процес прийняття управлінських рішень включає в себе розробку та вибір оптимального варіанту дій у ході здійснення певної визначеної діяльності. Управлінське рішення представляє собою результат обраного суб'єктом управління способу дії, спрямованого на вирішення конкретної проблеми управління.

Перш за все, розглянемо процес прийняття управлінських рішень в загальному розумінні. Управління – це вплив управлінського суб'єкта на об'єкт, що характеризується цілеспрямованістю та постійністю. Між ними існує певний зв'язок, який детально представлено на рис. 1.

Загалом, концепція «прийняття управлінського рішення» є ключовим етапом у процесі управління, починаючи з підтвердження існування проблемної ситуації, яку необхідно вирішити, та завершуючи вибором оптимального рішення, спрямованого на розв'язання кризової ситуації в контексті реалізації інтелектуальних дій [5]. Мета управлінської діяльності, виходячи з того, що усі управлінські рішення спрямовані на розв'язання конкретної проблеми, полягає в пошуку інструментів, засобів, методів та форм прийняття рішень, які в конкретних ситуаціях і умовах сприятимуть досягненню оптимального результату. Раціональна технологія прийняття і реалізації управлінського рішення передбачає такі етапи:

- підготовка рішення;
- прийняття рішення;
- реалізація рішення.

На стадії підготовки прийняття управлінських рішень слід дотримуватися процедури, яка зазвичай складається з таких етапів (табл. 1).

У більшості випадків не завжди загальноприйнятні підходи до процесу прийняття управлінських рішень достатньо відображають показники результативності прийнятих управлінських рішень.

Ведучи мову про публічність у прийнятті управлінських рішень в контексті цифровізації, слід наголосити на визначенні певної послідовності етапів прийняття управлінських рішень з позиції теорії та практики публічного управління. Виділимо основні етапи, представлені в табл. 2.

Отже, основні характеристики публічності у прийнятті управлінських рішень в контексті цифровізації включають:

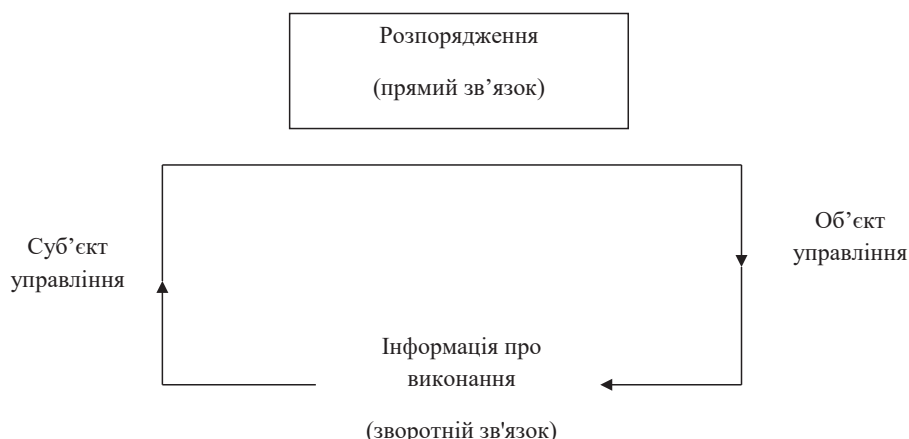

Рис. 1. Загальна схема процесу управління

Джерело: [5]

Таблиця 1

Етапи підготовки до прийняття управлінських рішень

Етапи	Їх характеристика
1 етап	з'ясування проблеми та її причинно-наслідкових зв'язків, аналіз результатів цієї роботи та встановлення здатності установи (закладу) її вирішити
2 етап	глибоке системне вивчення самої проблеми, формування мети й проміжних цілей
3 етап	з'ясування потенційних можливостей управлінської системи для вирішення проблем, що існують, опрацювання різних варіантів їх вирішення
4 етап	вибір варіантів вирішення проблеми
5 етап	організація роботи з виконання прийнятого управлінського рішення та контроль часу в контексті моніторингу перебігу виконання цього рішення

Джерело: [5]

Таблиця 2

Етапи прийняття управлінських рішень з позиції теорії та практики публічного управління в контексті цифровізації

Етапи	Їх характеристика
Аналіз та визначення пріоритетних проблем	Формування порядку денного з урахуванням значущості пріоритетних проблем. Збір та оцінка доступних даних для прийняття публічного рішення. Розгляд вимог та інтересів громадських об'єднань та різних соціальних груп
Формування та розгляд публічних альтернативних варіантів	Можливість вибрати найоптимальніший варіант із запропонованих альтернатив
Остаточний вибір та формулювання рішення	Вибране рішення в демократичних органах управління пропонується для досягнення консенсусу чи голосування
Практична реалізація прийнятого рішення	Застосування різних методів, включаючи соціотехнічні засоби, способи переконання та примусу
Оцінка результатів та контроль за реалізацією	Контроль забезпечує оцінку досягнутих результатів та відстеження ходу реалізації прийнятого рішення, завдяки чому відбувається зворотній зв'язок між ефективністю та якістю прийнятих рішень
Переформатування послуг у цифровий формат	Застосування цифрових технологій для надання публічних послуг

Джерело: власні узагальнення

1. Спрямованість управлінських рішень на вирішення проблем державного рівня. Ці рішення орієнтовані на вирішення проблем і завдань на рівні держави.

2. Прийняття рішень органами державної влади. Рішення приймаються відповідними державними органами, що мають владні повноваження.

3. Оформлення рішень у вигляді програм, політичних рішень та нормативно-правових актів. Рішення можуть бути висловлені у формі законів, стратегій, концепцій, програм, доктрин або інших документів.

4. Обов'язковість для виконання. Рішення мають юридичну силу і є обов'язковими для виконання всіма визначеними учасниками, такими як особи, підприємства, організації та інші.

5. Формування державно-управлінських впливів. Вони створюють основу для здійснення владних впливів на суспільство та економіку.

6. Належність до державно-управлінських відносин. Вони входять у сферу взаємодії між органами влади та іншими суб'єктами державно-управлінських відносин.

7. Першочерговість забезпечення ресурсами. Вони мають пріоритет у забезпеченні необхідними ресурсами для реалізації.

8. Застосування новітніх цифрових технологій, що дасть змогу надавати якісні та доступні послуги для населення.

Ці ознаки визначають специфіку та важливість публічності у прийнятті управлінських рішень у процесі взаємодії суспільства та влади.

Публічність у прийнятті управлінських рішень характеризується наступними особливостями:

- широкий вплив на усі верстви населення: рішення стосуються значної кількості людей і можуть впливати на різні верстви населення одночасно;

- наслідки для різних груп населення: рішення можуть зачіпати різні групи населення по-різному, враховуючи їхні особливі інтереси та потреби;

- невизначеність умов: рішення приймаються в умовах невизначеності через мінливість економічної та політичної ситуації в країні та регіонах;

- суперечливість та непрозорість цілей: цілі можуть бути суперечливими або непрозорими, що робить процес прийняття рішень складним та вимагає більше уваги до їх обґрунтування;

- нечіткі критерії ефективності: визначення ефективності рішення може бути нечітким та вимагати додаткового уточнення та визначення критеріїв;

- важливість обґрунтування рішень: недостатньо обґрунтовані рішення можуть мати серйозні наслідки для місцевих громад та країни в цілому;

- вимога до компромісів: процес ухвалення рішень вимагає більших компромісів та навичок ведення переговорів з різними соціальними групами населення для досягнення консенсусу в суспільстві.

Ці особливості визначають складність та важливість процесу прийняття управлінських рішень в публічній сфері, а також потребу відкритості, прозорості та діалозі між різними суб'єктами. Із врахуванням зазначеного варто запропонувати наступний алгоритм дій у сфері публічного управління щодо прийняття управлінських рішень, який представлений на рис. 2.

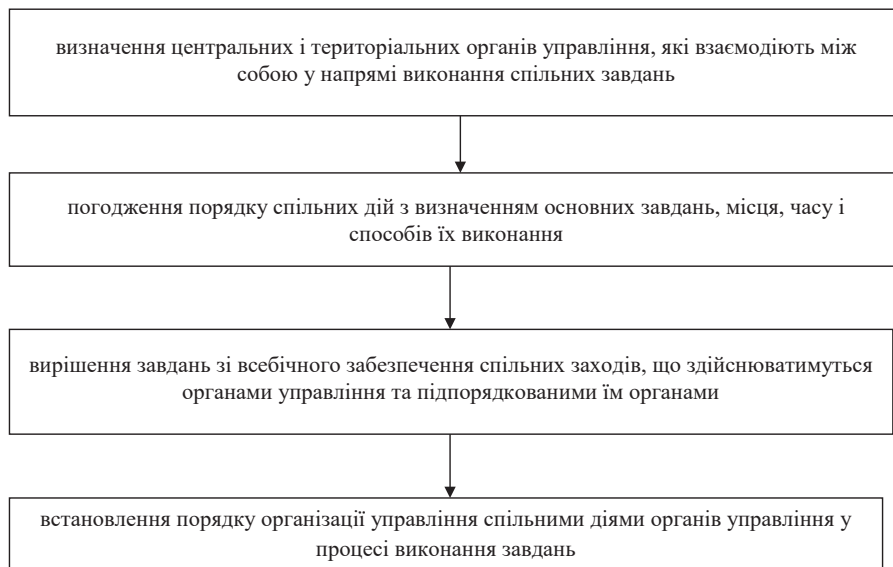

Рис. 2. Алгоритм дій у сфері публічного управління щодо прийняття управлінських рішень

Джерело: власні узагальнення

Взаємодія представлених на рис. 2 елементів повинна бути організована на різних рівнях залежно від масштабу, обставин, характеру та можливого розвитку ситуації:

1. Загальнодержавний рівень: безпосередньо між органами сфери управління та інших центральних органів виконавчої влади.

2. Регіональний та місцевий (районний) рівень: між територіальними і місцевими структурами управління та іншими центральними органами виконавчої влади.

У процесі прийняття ефективних управлінських рішень беруть участь представники органів місцевого самоврядування та відповідних центральних і місцевих органів виконавчої влади, а також спеціально визначені оперативні групи. Це враховує особливості та потреби різних регіонів чи територій, допомагає забезпечити широкий погляд на проблему, а також забезпечує різноманітність перспектив управлінських процесів.

Висновки. Таким чином, публічність у прийнятті управлінських рішень в контексті цифровізації полягає в єдності процесів підготовки якісних управлінських рішень, їх виваженого прийняття, організації виконання та контролю за реалізацією. Зокрема, мова йде про зменшення часу на розроблення, прийняття та реалізацію рішень; зростання невизначеності та ризику; необхідність залучення додаткових ресурсів та різні режими функціонування системи публічного управління. Урахування цих особливостей в діяльності органів публічного управління сприятиме зниженню ризику прийняття неадекватних рішень і сприятиме більш ефективному використанню ресурсів.

Подальші перспективи в досліджуваному напрямку полягають у вивченні особливостей

нормативно-правового забезпечення принципу публічності у прийнятті управлінських рішень на сучасному етапі розвитку української держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борщевський В.В., Василиця О.Б., Матвеев Є.Е. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування. 2022. № 2 (76). С. 30–35.

2. Брюшкова Н.О., Ніколюк О.В., Удовиця О.Ф. Особливості прийняття управлінських рішень в публічному управлінні. Державне управління: удосконалення та розвиток. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/41.pdf (дата звернення 05.03.2024) <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.3.39>

3. Гончарук Н., Чередниченко А. Модернізація публічного управління в Україні в умовах війни та в поствоєнний період у контексті європейських цінностей. Аспекти публічного управління. 2022. 10(6). С. 46–54.

4. Митяй О.В., Світовий О.М. Дослідження понять «державне управління» і «публічне адміністрування». Держава та регіони. Серія : Державне управління. 2018. № 1(61). С. 124–128.

5. Солтик С.О. Прийняття управлінських рішень в умовах ризику і невизначеності. International Scientific Journal. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/14805402186386.pdf> (дата звернення 07.03.2024)

6. Кузиляк В., Яковчук Р., Саміло А., Повстин О., Шишко В. Підходи до розроблення та прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності та ризику. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=vnulpurn_2016_855_36 (дата звернення 07.03.2024)

ПРАКТИКИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНИ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

PRACTICES AND TOOLS TO COUNTERACT INFORMATION WARFARE: EXPERIENCE OF FOREIGN COUNTRIES

Загроза російської дезінформації для європейських країн є все більш очевидною та актуальною. Зважаючи, що початок інформаційної війни росії проти України розпочався в 2014 році, то в той же час кремлівська влада почала активніше впроваджувати операції впливу проти західноєвропейських демократій. У статті проаналізовано досвід органів публічної влади зарубіжних країн в протидії кіберінформаційним атакам та інформаційній війні у виробленні практик та інструментів боротьби проти їхніх проявів. Встановлено, що і країни ЄС, і США свою інформаційну політику в сфері безпеки вибудовують в тандемі із захистом прав людини. Виявлено, що на сьогоднішній день європейський підхід щодо інформаційної безпеки є більш функціональний, оскільки в його основі лежить співвідношення прозорості інформаційної політики і забезпечення інформаційної безпеки. США декларує високі стандарти прав і свобод людини в інформаційній сфері.

Зарубіжний досвід показує, що підвищення ефективності політики інформаційної безпеки, використання інструментів перешкоджання маніпулятивним технологіям та дезінформації, запровадження активної діяльності спеціальних викривачів деструктивного контенту (фактчекерів) дозволяє нам говорити про мобілізацію приватного сектору у боротьбі з інформаційними загрозами та двосторонню координацію держави та приватних компаній у протидії інформаційній війні.

Зроблено висновки, що з урахуванням функціонуючої моделі прав людини у Європейському Союзі сформовано низку дієвих інструментів, які спрямовані на організацію протидії інформаційній війні, а саме Закон про цифрові послуги, Посилений кодекс практики щодо дезінформації. Штати Америки характеризуються політикою оцінювання, нагляду та координації

влади і громадянського суспільства щодо регулювання інформаційного простору.

Ключові слова: дезінформація, інформаційна війна, інформаційна загроза, інформаційна безпека.

The threat of Russian disinformation to European countries is becoming more and more obvious and urgent. Given that Russia's information war against Ukraine began in 2014, at the same time the Kremlin began to actively implement influence operations against Western European democracies. The article analyzes the experience of public authorities of foreign countries in countering cyber information attacks and information warfare in developing practices and tools to combat their manifestations.

It is established that both the EU and the USA build their information security policy in tandem with the protection of human rights. It is found that today the European approach to information security is more functional, since it is based on the ratio of transparency of information policy and information security.

The foreign experience shows that increasing the effectiveness of information security policy, using tools to prevent manipulative technologies and disinformation, and introducing active work of special whistleblowers of destructive content (fact-checkers) allows us to talk about mobilizing the private sector in the fight against information threats and bilateral coordination of the State and private companies in countering information warfare.

It is concluded that, taking into account the functioning model of human rights, the European Union has formed a number of effective instruments aimed at organising counteraction to information warfare, namely the Digital Services Act and the Enhanced Code of Practice on Disinformation. The United States of America is characterised by a policy of assessment, oversight and coordination between the government and civil society in regulating the information space.

Key words: disinformation, information warfare, information threat, information security.

УДК 351:355:008
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.39.2>

Грицай Р.О.

аспірант кафедри державного управління
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. На Всесвітньому економічному форумі (WEF), що проходив 15–19 січня 2024 року в Давосі Президентка Європейської Комісії Урсула фон дер Ляєн у своїй промові наголосила, що «головними ризиками наступних двох років є не конфлікт чи клімат. Це дезінформація та неправдива інформація, за якою слідує поляризація суспільств. Ці ризики є серйозними, оскільки вони обмежують здатність долати великі глобальні виклики, з якими ми стикаємося, а саме: зміни природного клімату, геополітичні, технологічні зміни» [1]. Вона неодноразово повертала до цього питання, згадуючи нашу країну,

що ніде не було більше поширення дезінформації, ніж у питанні України. Називаючи дезінформацію «проблемою №1 серед глобальних ризиків», У. фон дер Ляєн з надією запевнила: «Цінності, які ми цінуємо офлайн, повинні також бути захищені онлайн» [1]. Підґрунтям таких висновків Президентки є Звіт про глобальні ризики 2024. Однією з головних тез Звіту є акцент, що 2024–2025 рр. ознаменуються участю майже 4 мільярдів людей у національних та муніципальних виборах, включаючи США, Мексику, Індію, Пакистан, Індонезію. Наявність дезінформації у виборчих процесах може призвести до дестабілізації легітимності

новообраних урядів, а маніпулятивні кампанії можуть підірвати демократичні процеси в цілому. Така майбутня перспектива може призвести до того, що «поляризовані суспільства можуть стати поляризованими не лише за своїми політичними пристрастями, але й за сприйняттям реальності. Фальсифікована інформація також може розпалити ворожість до певних груп, від упередженості та дискримінації на робочому місці до насильства та злочинів на ґрунті ненависті» [2].

Зважаючи на роль та місце Європейського Союзу та США як стратегічних партнерів України, актуальним є ознайомлення з процесами вдосконалення їхньою владою системи державного управління у протидії сучасним зовнішнім інформаційним загрозам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Серед вітчизняних дослідників, які вивчали зарубіжний досвід в протидії інформаційним загрозам є Бондар В. (інформаційна політика Євросоюзу та США), Золотар О. (правове регулювання відносин у сфері інформаційної безпеки), Солових В. (інституційні основи міжнародної інформаційної безпеки), Сунгурова С. (міжнародний досвід протистояння політичному насиллю в інформаційному просторі) та інші. Проте ці науковці не розглядали останні розробки та здобутки досвіду країн ЄС та США у сфері протидії інформаційній війні, що й зумовлює актуальність цієї публікації.

Метою статті є аналіз досвіду органів публічної влади Європейського Союзу та США в протидії кіберінформаційним атакам та інформаційній війні.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні російська пропаганда та дезінформація залишаються важливою складовою агресивної політики РФ у війні проти України. Ставлячи за мету знизити рівень політичної підтримки, обсяги допомоги західних партнерів, РФ намагається за допомогою дезінформації виправдовувати російську військову агресію та підірвати консенсус щодо підтримки України з боку Європейського Союзу. Проте російські зусилля у сфері інформаційної війни спрямовані не лише на Україну. Під загрозою може опинитися і Європа, і США, і будь-який регіон світу, оскільки російська інформаційна війна базується на глобальній стратегії дискредитації демократичних інституцій, симпатизації антидемократичним лідерам, дестабілізації демократії.

У Європейському Союзі сформована низка дієвих інструментів, які спрямовані на протидію інформаційним загрозам, включаючи дезінформацію. Основні засади політики Євросоюзу щодо інформаційної війни були вперше при-

йняті як реакція на російську анексію Криму в 2014 році. Щоб протистояти загрози російської інформаційної війни у 2015 році Європейською комісією була створена і розпочала роботу оперативна робоча група зі стратегічних комунікацій Європейського Союзу East Stratcom Task Force (ESTF). Діяльність групи, в першу чергу, спрямована на підвищення обізнаності щодо прокремлівської дезінформації, інформаційних маніпуляцій. У тісній співпраці з Європейською комісією та представництвами ЄС ESTF працює над забезпеченням узгодженості комунікацій та стійкості до дезінформації. ESTF також приділяє підвищену увагу на зміцнення загального медіа-середовища у Східному сусідстві та сприяє наданню підтримки незалежних ЗМІ. З 2015 р. ESTF проводить кампанію EUvsDisinfo по моніторингу, аналізу та реагуванню на дезінформацію та маніпулювання інформацією [3]. EUvsDisinfo випускає щотижневий огляд дезінформації на сайті <https://euvsdisinfo.eu>.

Загалом можна виокремити такі кампанії з дезінформації:

- створення проблемних контентів з метою розпалювання ворожнечі в суспільстві, міжрасової та міжетнічної нетерпимості;
- вплив на політичні дебати через соціальні мережі та ЗМІ;
- втручання у демократичні процеси;
- кібератаки на об'єкти критичної інфраструктури та злам мереж.

16 червня 2022 року Європейська комісія підписала та опублікувала «Посилений кодекс практики щодо дезінформації». Він містить 44 зобов'язання та 128 конкретних кроків, які спрямовані на забезпечення прозорості і підзвітності онлайн-платформ та соціальних мереж щодо дезінформації в Інтернеті [5]. Він є основою для компаній, які можуть періодично та систематично звітувати про свої втручання з протидії дезінформації. Звернемо увагу на деякі з них. В межах 15-го Зобов'язання підписанти встановлюють свою політику щодо протидії забороненим маніпулятивним практикам для систем штучного інтелекту, які генерують або маніпулюють контентом, наприклад, шляхом попередження користувачів та проактивного виявлення такого контенту.

Так, наприклад, Зобов'язання 18 закликає підписантів «зобов'язатися мінімізувати ризик вірусного розповсюдження дезінформації шляхом впровадження безпечних практик проектування під час розробки своїх систем, політик і функцій» [5]. Виходячи за рамки якісного звітування, оцінка впливу змін алгоритму може включати перевірку того, чи люди частіше залучаються до високоякісного кон-

тенту та рідше до шкідливого. Зобов'язання 29 передбачає, що підписанти зобов'язуються проводити дослідження на основі прозорої методології та етичних стандартів, а також обмінюватися наборами даних і результатами досліджень з відповідною аудиторією.

Серед 34 підписантів, окрім онлайн-платформ і представників рекламної індустрії, є спеціалісти з перевірки фактів, представники громадянського суспільства, дослідницькі організації та компанії, які пропонують послуги з виявлення дезінформації. Компаніями-підписантами є Adobe, Google, Microsoft, Meta, TikTok, Twitch тощо. Наразі компанії подали два комплекти звітів, опублікованих у лютому 2023 року та вересні 2023 року. Підписанти зобов'язалися вживати заходів у таких сферах як:

- демонетизація поширення дезінформації (скорочення фінансових стимулів для розповсюджувачів дезінформації);
- забезпечення прозорості політичної реклами (за рахунок більш ефективного маркування, зобов'язання розкривати спонсора, витрати на рекламу та період показу);
- посилення співпраці з фактчекерами (онлайн-платформи будуть послідовно використовувати роботу фактчекерів, щоб забезпечити покриття в усіх країнах ЄС та мовами, якими вони розмовляють. Фактчекери мають важливе значення і отримують за свою роботу справедливу фінансову винагороду);
- розширення прав та можливостей користувачів завдяки вдосконаленим інструментам розпізнавання дезінформації;
- надання дослідникам кращого доступу до даних.

Постійна робоча група переглядатиме та адаптуватиме зобов'язання з огляду на технологічні, соціальні суспільних, ринкові та законодавчі зміни. У складі робочої групи візьмуть участь представники підписантів, регуляторних органів, Європейської обсерваторії цифрових медіа та Європейської служби зовнішніх справ.

Кодекс практики щодо дезінформації працює над досягненням важливої мети – узгодженої оперативної звітності в різних країнах. Це важливий крок у правильному напрямку для демократій та онлайн-платформ у вирішенні безлічі проблем в Інтернеті. «У поєднанні з розширеним доступом дослідників до даних для довготривалих досліджень, що забезпечується статтею 40 Закону про цифрові послуги (DSA), яка зобов'язує дуже великі онлайн-платформи обмінюватися даними з перевіреними дослідниками, є надія, що дослідники, політики та платформи можуть спільними зусил-

лями зрозуміти наслідки онлайн-діяльності в реальному житті» [4].

Узагальнюючи наведене, можна зробити висновок, що для Європейського Союзу пріоритетним є системний підхід у боротьбі із поширенням дезінформації, який повинен сприяти виявленню неправдивих відомостей та способів їх поширення, з однієї сторони, та не допустити обмеження прав громадян на доступ до інформації – з іншої.

Зупинимося на Законі про цифрові послуги (Digital Services Act, DSA). Цей закон є одним з найважливіших документів у сфері захисту цифрового простору від поширення незаконного контенту та захисту основних прав користувачів. Після схвалення Радою, оскільки він також був схвалений Європейським парламентом, Закон про цифрові послуги було прийнято 19 жовтня 2022 р. Цей закон має регулювати соціальні мережі, онлайн-ринки, онлайн-платформи та онлайн-пошукові системи завдяки заходам протидії незаконному контенту в Інтернеті та зобов'язання платформ швидко реагувати, дотримуючись основних прав [6]. Також цей закон встановлює спеціальні зобов'язання для онлайн-ринків з метою боротьби з онлайн-продажем незаконних продуктів і послуг та забороняє оманливі інтерфейси, відомі як «темні шаблони», спрямовані на введення в оману.

В квітні 2023 р. Європейська комісія визначила 19 дуже великих онлайн-платформ, серед яких Twitter, YouTube, Instagram, Amazon, Alibaba AliExpress, Wikipedia дві найбільші онлайн-пошукові системи (Google, Bing). Представники ЄС наголошують, що онлайн-платформи, які не відповідають вимогам DSA, можуть бути піддані значним штрафам або навіть заборонам. За порушення Закону про цифрові послуги на онлайн-платформи очікують санкції, що передбачають до 6% світового річного обороту [6].

Однією з особливостей Digital Services Act є те, що він застосовується до постачальників посередницьких послуг, які надаються в ЄС незалежно від того, де розташовані ці компанії, тобто він має екстериторіальну дію.

У грудні 2022 року Європейська комісія, Європейський парламент і Рада Європейського Союзу спільно підписали Європейську декларацію про цифрові права та принципи, документ, який закріплює зобов'язання щодо безпечного та сталого цифрового майбутнього в Європі. Декларація містить шість розділів, що окреслюють права та принципи, які європейські громадяни можуть мати в Інтернеті, зокрема сприяння участі у цифровому публічному просторі та підвищення без-

пеки, захисту та розширення можливостей у цифровому середовищі [7].

Підґрунтям у прийнятті цих важливих актів є низка супутніх програмних документів, що передували їм.

У квітні 2018 року було представлено Європейською комісією програмний документ «Боротьба з дезінформацією в Інтернеті: європейський досвід». Визнаючи загрозу онлайн-дезінформації, зокрема щодо розробки політики та виборчих процесів, а також транскордонний вимір онлайн-дезінформації, цей документ викладає основні принципи та цілі, які мають на меті керувати діями з підвищення обізнаності громадськості щодо дезінформації та ефективного управління нею, разом із конкретними заходами, які Комісія має намір вжити для боротьби з дезінформацією в Інтернеті [8]. Згідно з документом, пропонується кілька заходів, які має вжити Комісія. До них належать сприяння освіти та медіаграмотності; започаткування постійного діалогу для підтримки держав-членів у забезпеченні стійкості виборів проти дедалі складніших кіберзагроз, включаючи онлайн-дезінформацію та кібератаки; підтримка якісної журналістики як важливого елемента демократичного суспільства; протидія внутрішнім і зовнішнім загрозам дезінформації за допомогою стратегічної комунікації.

У грудні 2018 року в ЄС прийнято План дій проти дезінформації, метою якого є захист демократичних систем Європейського Союзу та боротьба з дезінформацією [9]. Згідно з цим документом, дезінформація здійснювана з боку російської федерації представляє найбільшу загрозу для Європейського Союзу. Серед нагальних кроків в даному напрямку планується створення і запуск спеціальної системи швидкого сповіщення (Rapid Alert System, RAS).

У грудні 2020 року Європейська комісія представила План дій щодо європейської демократії, який мав на меті визначити подальші дії у вирішенні нагальних заходів [10]. Він встановлює посилені рамки політики ЄС і конкретні заходи щодо:

- сприяння вільним і справедливим виборам і активній демократичній участі;
- підтримки вільних та незалежних ЗМІ;
- протидії дезінформації.

В межах третього пункту Плану Комісія заявила про зміцнення співпраці в цій сфері з Агентством ЄС з кібербезпеки (ENISA), Європейською обсерваторією цифрових медіа (EDMO), Групою експертів з медіаграмотності. У протидії загрозам, включаючи інформаційні, великий наголос ставиться також на розши-

рення можливостей громадян та громадянського суспільства, оскільки цифрова грамотність дозволяє людям безпечно брати участь в онлайн-середовищі.

Інформаційна війна між росією і Сполученими Штатами Америки не є новим феноменом. Але досить активної форми це явище набуло після повномасштабного вторгнення росії в Україну, створивши виклик для Сполучених Штатів, при цьому змусивши офіційних осіб розробити інноваційні інструменти боротьби з інформаційними атаками кремля. Путінський режим ставить перед собою цілі, що росія повинна підірвати позиції США всередині країни, в Європі та в усьому світі, оскільки переконані, що США проводять політику, спрямовану на збереження американської гегемонії та ізоляцію Росії. Дискредитуючи демократичні інститути через дезінформаційні кампанії, росія прагне створити розкол в американському суспільстві.

Активізація зусиль в інформаційній війні з боку авторитарних режимів не залишились непоміченою для влади США. У той же час адміністрація Б. Обама почала активізувати свій загальноурядовий підхід щодо протидії насильницькому екстремізму як усередині країни, так і на міжнародному рівні.

У 2016 році президентом Б. Обамою було підписано указ про офіційне створення Глобального центру взаємодії (Global Engagement Center, GEC), завданням якого було викриття різних форм пропаганди та протидія дезінформаційним зусиллям, спрямованим на підлив або вплив на політику, безпеку або стабільність Сполучених Штатів Америки, їхніх союзників та країн-партнерів [11]. На сьогодні це агентство зазнає всебічної критики зі сторони представників свободи ЗМІ, хоча GEC систематично публікує звіти, в яких описує тактику розповсюдження дезінформації по всьому світу. В рамках боротьби з дезінформацією кремля щодо вторгнення в Україну, GEC почав випускати «Бюлетені кремлівської дезінформації» (Kremlin Disinformation Bulletins).

Крім того, у 2018 році Міністерство внутрішньої безпеки і Міністерство юстиції створили міжвідомчу робочу групу з протидії російській дезінформації. Ця робоча група об'єднала Цільову групу з протидії іноземному впливу Міністерства національної безпеки та Цільову групу з кіберцифрових технологій Міністерства юстиції.

Ще одним кроком у руслі забезпечення інформаційної безпеки було «заснування при офісі Директора Національної розвідки США у 2021 році Центру протидії деструктивному іноземному впливу» [12, с. 96].

Розвідувальні структури застосовують тактику розкриття розвідувальної інформації щодо російських кампаній інформаційної війни, діючи з метою попередження і застереження як державного, так і приватного секторів. Так було у випадку підготовки до виборів 2020 року, коли представники ФБР і ЦРУ попередили, що Росія знову спробує ще більше поляризувати американців і втрутитися у вибори. Крім того, розвідувальне співтовариство та адміністрація Байдена в режимі реального часу попереджали про спроби дезінформації щодо COVID-19 та вторгнення в Україну.

З метою громадського контролю та нагляду, «директору Національної розвідки США у координації з міністром оборони було доручено створити в червні 2021 року Центр з аналізу загроз і даних соціальних медіа (Social Media Data and Threat Analysis Center)» [12, с. 96]. Багато аналітиків та експертів вважають, що такі зусилля можуть бути корисними для перемоги над росією та зупинити поширення дезінформації.

Поза межами розвідувальних структур і виконавчої влади, Конгрес почав вирішувати цю проблему, проводячи слухання щодо цієї загрози, розгляд законодавства і тиск на компанії та власників соціальних мереж, щоб вони робили більше для запобігання використанню їхніх платформ як російських інструментів. Більшість запропонованих законопроектів варіюється від санкцій проти Росії до спроб зробити інформацію соціальних мереж більш прозорою щодо джерела інформації. Однак через поляризацію поглядів в Конгресі багато законодавчих зусиль зайшли в глухий кут.

В результаті, під тиском уряду та громадськості в цілому, приватні компанії дещо активізували свої зусилля у боротьбі з російською дезінформацією, в тому числі шляхом посилення моніторингу контенту, позначення неправдивої інформації. Зокрема, політичну рекламу почали маркувати як рекламу, яка може містити неправдиві дані або оманливу інформацію. Вплив на приватні медіакомпанії з боку уряду США характеризуються ліберальністю, оскільки свобода слова та свобода вираження поглядів є важливим аспектом американської демократії. Обмеження цих свобод, навіть в розрізі протидії інформаційній війні, може сприйматися як цензура. На відміну від ЄС, де уряд має більше можливостей регулювати приватний сектор, уряд в США, в першу чергу, захищає громадянські свободи.

Використання кіберзасобів задля безпеки критичної інфраструктури, інформаційних мереж, фінансового сектору США, протидія викраденню конфіденційної інфор-

мації – це завдання основної збройної організації для наступальної та оборонної кіберактивності США, якою є Кіберкомандування США (USCYBERCOM). З огляду на джерела з відкритим доступом, зважаючи на закритість організації, за інформацією Джеймса Ді Пане, аналітика Центру національної оборони США відомо, що «оперативним підрозділом Кіберкомандування США є його Кібермісія (CMF), а команди CMF розподілені між різними наборами місій. Команди CMF CYBERCOM розподілені по функціональних сферах» [14]. Перспективи розвитку цієї організації можна оцінити за сумою бюджетування. Так, в 2022 році бюджет складав 10,4 млрд. доларів, в 2023 р. – 11,2 млрд. доларів. Бюджетний запит Міністерства оборони адміністрації Байдена на 2024 фінансовий рік включає 13,5 мільярдів доларів США на діяльність у кіберпросторі, згідно з Джеймсом Ді Пане.

Висновки. В ході дослідження відзначено, що з урахуванням функціонуєчої моделі прав людини у Європейському Союзі сформовано низку дієвих інструментів, які спрямовані на організацію протидії інформаційній війні. Закон про цифрові послуги та Посилений кодекс практики щодо дезінформації, в першу чергу, є тими інструментами Європейської комісії. В межах управлінської діяльності запроваджено більше підзвітності та прозорості онлайн-платформ, тісну співпрацю з фактчекерами (дослідниками, які перевіряють контент на наявність підозрілих деталей, спотворених елементів), надання їм кращого доступу до даних, в той же час забезпечення приватності та безпеки даних.

Сполучені Штати Америки характеризуються політикою оцінювання, нагляду та координації влади і громадянського суспільства щодо регулювання інформаційного простору. Експертно-аналітична діяльність акумулюється в Глобальному центрі взаємодії, Центрі протидії деструктивному іноземному впливу, Центрі з аналізу загроз і даних соціальних медіа. У боротьбі з дезінформацією для США необхідно докласти зусиль, а саме федеральному уряду, приватному сектору, засобам масової інформації та пересічним громадянам, щоб ефективно протистояти загрозам інформаційної війни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Звернення Президентки Європейської Комісії фон дер Ляєн на Всесвітньому економічному форумі URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/special-address-president-von-der-leyen-world-economic-forum_en?s=232

2. How to Survive an Era of Disruption, Misinformation, and Division URL: <https://www.weforum.org/agenda/2024/01/how-to-navigate-an-era-of-disruption-disinformation-and-division/>

3. Yuliia Ivashkevych Cooperation between the EU and Ukraine to fight disinformation during wartime URL: <https://euneighbourseast.eu/young-european-ambassadors/blog/blog-cooperation-between-the-eu-and-ukraine-to-fight-disinformation-during-wartime/>

4. Samantha Lai, Kanya Yadav Operational Reporting in Practice: The EU's Code of Practice on Disinformation URL: <https://carnegieendowment.org/2023/11/21/operational-reporting-in-practice-eu-s-code-of-practice-on-disinformation-pub-91060>

5. The Strengthened Code of Practice on Disinformation 2022 URL: <https://disinfocode.eu/wp-content/uploads/2023/01/The-Strengthened-Code-of-Practice-on-Disinformation-2022.pdf>

6. Digital Services Act URL: <https://www.eu-digital-services-act.com/>

7. European Declaration on Digital Rights and Principles for the Digital Decade URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/european-declaration-digital-rights-and-principles>

8. Tackling online disinformation: A European approach. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the

regions. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0236>

9. Action Plan against Disinformation. Brussels, 5.12.2018 URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/action_plan_against_disinformation.pdf

10. On the European Action Plan for Democracy. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0790>

11. Evans Jacqueline (2022) Putin's Information War Against the United States Russian Analytical Digest, 282, p.9-12. <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD282.pdf>

12. Бондар В.Т. Фактор перспективи США та протидія дезінформації: удосконалення системи національної безпеки Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського . Серія: Публічне управління та адміністрування. Том 34 (73). №5. 2023. С. 94-98. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/5_2023/16.pdf

13. James Di Pane Cyber Warfare and U.S. Cyber Command URL: <https://www.heritage.org/military-strength/assessment-us-military-power/cyber-warfare-and-us-cyber-command>

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
В ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІTHE ESSENCE AND FEATURES OF PUBLIC POLICY
IN A DEMOCRATIC SOCIETY

Стаття присвячена розкриттю сутності інституту публічної політики, а також визначенню особливостей формування публічної політики в сучасному демократичному суспільстві, зокрема, в Україні.

Зазначається, що з розвитком демократії відбувається трансформація держави як системи інститутів і правил, покликаних врегулювати й організувати суспільні відносини й основні процеси життєдіяльності державно-організованого суспільства. Поточне управління, розробка та ухвалення управлінських рішень адміністрування й надання адміністративно-управлінських рішень все більше перестає бути виключною справою держави та державних органів і все більше набуває ознак і характеру публічності, широко охоплюючи в означених процесах інституту громадянського суспільства та набуваючи ознак публічної політики.

Обґрунтовано, що в сучасному розумінні публічну політику можна представити як програму дій, спрямовану на вирішення певної проблеми чи комплексу проблем, досягнення визначеної мети. Це створює уявлення про публічну політику як про певний ступінь розвитку демократичного ладу та спільні зусилля держави, територіальних громад та інституцій громадянського суспільства щодо вирішення разом нагальних проблем. Подано огляд специфічних рис та особливостей становлення й розвитку публічної політики в сучасному світі та в Україні.

Зроблено висновок, що особливістю української моделі публічної політики є висока протестна активність громадянського суспільства, яка в умовах порушення каналів зворотного зв'язку і низького рівня довіри громадян до політичних інститутів. Відтак задля розвитку української моделі публічної політики ключовим елементом постає підвищення ефективності управління та публічності, засновані у воєнний час на мобілізаційних методах, а в повоєнний період – на загальному інтересі та ідеї причетності кожного громадянина до нагальних публічно-управлінських проблем життєдіяльності українського суспільства.

Ключові слова: держава, демократія, публічна політика, громадянське суспільство, публічне управління.

The article is devoted to revealing the essence of the institution of public policy, as well as defining the peculiarities of the formation of public policy in a modern democratic society, in particular, in Ukraine.

It is noted that with the development of democracy there is a transformation of the state as a system of institutions and rules designed to regulate and organize social relations and the main life processes of a state-organized society. The current management, development and adoption of management decisions of the administration and provision of administrative-management decisions increasingly ceases to be the exclusive business of the state and state bodies and increasingly acquires the characteristics and nature of publicity, broadly covering the institutions of civil society in the specified processes and acquiring the characteristics of public policy.

It is substantiated that, in the modern sense, public policy can be presented as a program of actions aimed at solving a certain problem or set of problems, achieving a certain goal. This creates an image of public policy as a certain degree of development of the democratic system and the joint efforts of the state, territorial communities and institutions of civil society to jointly solve urgent problems. An overview of the specific features and peculiarities of the formation and development of public policy in the modern world and in Ukraine is provided.

It was concluded that a feature of the Ukrainian model of public policy is the high protest activity of civil society, which is in the conditions of violation of feedback channels and a low level of trust of citizens in political institutions. Therefore, for the development of the Ukrainian model of public policy, the key element is the improvement of the effectiveness of management and publicity, based in wartime on mobilization methods, and in the post-war period on the general interest and the idea of the involvement of every citizen in the urgent public management problems of Ukrainian society.

Key words: state, democracy, public policy, civil society, public administration.

УДК 35.077: 323.21-048.26(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.39.3>

Дзвінчук Д.І.

д. філос. наук, професор,
директор
Інститут гуманітарної підготовки
та державного управління,
професор кафедри публічного
управління та адміністрування
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти та газу

Курилів С.В.

магістр публічного управління
та адміністрування
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти та газу

Актуальність теми дослідження. З розвитком демократії відбувається трансформація держави як системи інститутів і правил, покликаних врегулювати й організувати суспільні відносини й основні процеси життєдіяльності державно-організованого суспільства. Поточне управління, розробка та ухвалення управлінських рішень адміністрування й надання адміністративно-управлінських рішень все більше перестає бути виключною справою держави та державних органів і все

більше набуває ознак і характеру публічності, широко охоплюючи в означених процесах інститути громадянського суспільства.

Державне управління все більше стає управлінням публічним, а державна політика – політикою публічною. Відповідно, прийняття державно-управлінських рішень, яке колись було прерогативою органів державної виконавчої влади та державних службовців, все більше здійснюється за участю громадських активістів і їх організацій, набува-

ючи тим самим ознак публічно-управлінських рішень. Процес розробки та впровадження політико-управлінських рішень в демократичному суспільстві здійснюється на основі широкої демократизації, розширення політичної участі громадян, посилення їх впливу на найважливіші політичні рішення, вимогами транспарентності та підзвітності урядів перед громадянами. Демократичний механізм прийняття державно-управлінських рішень законодавчо закріплюється у формі таких публічних та обов'язкових процедур, які в силу свого нормативного характеру мають обумовлювати субсидіарний характер та відповідальність за прийняття, розробку й реалізацію таких рішень в остаточному підсумку самого суспільства. Як наголошує К. А. Швець, «розвиток сучасної демократії напряму пов'язаний з рівнем розвитку публічної політики та управління. Інститут публічної політики є тим соціально-політичним утворенням, яке за своєю природою покликане виступати умовою та засобом, що дозволяє суспільству формувати стратегічний «порядок денний», створювати внутрішні стимули та цінності суспільно-політичного розвитку, переводити конфлікти, що виникають у цьому процесі, у позитивно-функціональне русло, перетворюючи їх у елемент соціальної динаміки» [10, с. 84].

У сучасному світі публічна політика відіграє критичну роль у вирішенні глобальних викликів, таких як кліматичні зміни, економічна нестабільність, соціальна нерівність, охорона здоров'я та освіта. Розуміння процесу прийняття рішень у сфері публічної політики дозволяє краще оцінити, як формуються та реалізуються стратегії, що впливають на життя мільйонів людей. Отже, актуальним для науки публічного управління та адміністрування є дослідження процесів формування публічної політики, що сприяє розумінню того, яким чином урядові інституції приймають рішення, враховуючи інтереси різних соціальних груп, і як ці рішення впливають на суспільство.

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. Проблематика формування та функціонування інституту публічної політики, підготовки, ухвалення та організації виконання управлінських рішень в органах публічного врядування є надзвичайно поширеною як в зарубіжному, так і в українському науковому дискурсі. Широко відомі такі імена зарубіжних класиків досліджень сфери держави і політики як Ханна Арендт, Гебріел Алмонд, Роберт Даль, Девід Істон, Іммануїл Валлерстайн, Роналд Інглехарт, Гільєрмо О'Доннел, Ларрі Даймонд, Майкл Уоллерстайн, Френсіс Фукуяма, українських вчених, що є класиками в національ-

ному вимірі – Валерій Бакуменко, Микола Головатий, Борис Кухта, Юрій Левенець, Микола Михальченко, Олег Рафальський, Валерій Ребкало, Сергій Телешун, Петро Толочко, Юрій Шемшученко. Плідно працюють в зазначеній тематиці сучасні вітчизняні науковці І. Дунаєв, М. Коваленко, О. Крутій, О. Крюков, М. Мішин, Б. Осипенко, В. Панасюк, С. Поліщук, О. Радченко, Т. Сокольська, Н. Сокур, Н. Фролова, К. Швець на останні публікації яких ми спиратимемося в даній науковій розвідці.

Мета дослідження полягає у розкритті сутності інституту публічної політики, а також визначенні особливостей формування публічної політики в сучасному демократичному суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки публічна політика є мультидисциплінарним багатогранним динамічним явищем, її аналіз набуває комплексного характеру, що включає різнопланові виміри ухвалення рішень, взаємодію між громадянським суспільством та державними інституціями, а також врахування глобальних тенденцій та міжнародного контексту у формуванні політичних стратегій та програм. Такий підхід дозволяє глибше зрозуміти механізми реалізації державної політики, еволюцію управлінських моделей та вплив політичних і соціальних змін на державне управління і громадську політику.

Термін «публічна політика» набув широкого вжитку у науковому середовищі з моменту перекладу основних праць з англійської літератури, що стосуються галузі державного управління. Публічну політику залежно від конкретного контексту можна розглядати і як явище, і як засіб, інструмент та механізм. Як феномен соціального буття публічна політика є особливою формою комунікації влади та соціуму, де громадяни є включеними у процес вироблення та реалізації владних рішень. Як механізм вироблення та реалізації владних рішень публічна політика спирається на інформаційно-аналітичну методологію та експертне супроводження управлінської діяльності.

За Дж. Андерсоном, публічна політика має кілька значень: 1) це свідомо цілеспрямована діяльність органів влади, а не сукупність випадкових дій; 2) це певний визначений курс, а не окремі, незв'язані між собою, рішення; 3) це реальна діяльність, а не просто намір щось зробити; 4) може бути позитивною (здійснення активних заходів із вирішення проблем) або негативною (свідомою відмовою втручатися в перебіг подій); 5) базується на законодавстві і є обов'язковою для виконання громадянами, яких вона стосується [11, с. 16].

Як зазначає А. Кутай, в цілому концепт публічної політики в американській та західноєвропейській науковій практиці від початку формувався через розуміння відмінностей та зіставлення категорій «приватне» й «публічне» [14, с. 24]. При цьому визначальним у розумінні публічної політики є чітке відмежування понять «публічний» та «приватний» простір, які виступають як ключові категорії для розрізнення між двома основними сферами соціального простору. Але вже наприкінці ХХ ст. відбуваються значні трансформації в розгляді публічної політичної діяльності. Вказане поняття переважно розглядалося через розуміння відмінностей та зіставлення категорій «державне» й «публічне» та почало охоплювати не лише суть національного, де держава виступає основним актором. Виникло розуміння різних рівнів політичної діяльності, таких як наднаціональний, національний і місцевий. Це, в свою чергу, відображається в розгляді публічних політик. На відміну від поглядів на публічні рішення як інструмент державного планування, орієнтованого згори донизу та ієрархізованого, вводиться принцип багаторівневої публічної політики. Цей підхід передбачає участь широкого кола акторів, серед яких держава займає лише одну з позицій серед інших учасників.

Новий погляд на багаторівневу публічну політику більш точно відтворює реальність і значно ускладнює визначення ролі державних інститутів у публічній політиці. Перехід від централізованого управління та регулювання до багатополюсного, де існує багато рівнів і центрів діяльності, із високим рівнем незалежності між різними акторами з різними інтересами, породжує потребу у визначенні процедур у публічній діяльності. Це вказує на те, що дії вже не регулюються статичними правилами, встановленими до початку дії та залишаються незмінними. Правила виникають в процесі взаємодії акторів різних рівнів протягом усього процесу публічної політики. Зміни в політичній арені обумовлені характером політичних проблем та розвитком впливу акторів та їх позицій [13].

В сучасному розумінні публічну політику можна представити як програму дій, спрямовану на вирішення певної проблеми чи комплексу проблем, досягнення визначеної мети. Це створює уявлення про публічну політику як про певний ступінь розвитку демократичного ладу та спільні зусилля щодо вирішення разом визначених питань. Відтак поняття «публічна політика» тлумачиться як «форма політичного процесу, що реалізується у публічному просторі за підтримки інформаційно-комунікаційних ресурсів і є комплексом прозорих вер-

тикальних та горизонтальних взаємодій його учасників, спрямованих на вирішення конкретної проблеми та досягнення визначеної мети шляхом впливу на поведінку акторів» [9].

Концепція конфігурацій публічних взаємодій у контексті вирішення соціальних проблем набуває особливої значимості в сучасних умовах, оскільки вона дозволяє розглядати варіативність силових балансів між різними рівнями управління. У певних ситуаціях можна спостерігати, що урядові інституції можуть бути менш впливовими порівняно з місцевою владою або територіальними громадами.

Сфера публічної діяльності розглядається як поле, де відбувається зіткнення та взаємодія стратегій різних акторів та систем, які діють на основі складних схем взаємодій. Ці схеми часто вирізняються більшою горизонтальною взаємодією, ніж традиційними вертикальними ієрархічними структурами управління. Отже, публічна політика – це політика, яка поєднує вертикальний вимір політичної комунікації (органи державної влади та місцевого самоврядування) та її горизонтальну площину (мережеві зв'язки між акторами політики) в процесах визначення предмета політики та впровадження політичних рішень [5, с. 71].

З огляду на ці умови, державні інститути все частіше не можуть зберегти монопольне право на регулювання публічної діяльності, що вимагає від них більшої гнучкості та адаптивності у взаємодіях з іншими акторами публічної політики. Зміст та напрямки публічної діяльності визначаються в результаті складного процесу взаємодії та узгодження інтересів між різними сторонами публічного процесу. Стратегії цих акторів стають визначальними у формуванні напрямків та механізмів публічної діяльності. За таких умов «ключовими завданнями сучасної публічної політики є досягнення суспільної згоди з усіма учасниками політичних процесів. Індикатором успішності публічної політичної системи є здатність своєчасно виявити проблеми з розвитком суспільства, проаналізувати причини їх виникнення знайти шляхи розв'язання та найголовніше – не допустити повторення певних помилок у майбутньому. Ефективне вирішення проблем у сфері публічної політики здійснюється у три кроки: приймаються рішення, спрямовані на вирішення проблеми, створюється механізм реалізації цих рішень та розробляється відповідний інструментарій» [8, с. 108].

Сучасній публічній політиці притаманна низка специфічних рис, до яких С. Телешун відносить:

1. Когерентність – узгодженість окремих елементів між собою та іншими сферами сус-

пільного буття, оскільки будь-яка суспільна проблема не обмежується однією сферою суспільного життя, а певною мірою зачіпає інші, а управлінсько-політичні рішення в одній сфері обов'язково відобразяться на інших (наприклад, зміна регулювання діяльності фізичних осіб-підприємців призведе до змін у пенсійній галузі, податковій, сфері послуг та торгівлі, зайнятості населення, соціальній – субсидії, допомога на дитину тощо).

2. Інструментальність – наявність комплексних засобів для її ефективного впровадження – тобто інституційної структури державного апарату, економічних, соціальних інститутів та неінституційованих недержавних ресурсів у формі підтримки заходів та принципів визначеної публічної політики.

3. Ієрархічність – наявність чіткого порядку вироблення, ухвалення і впровадження публічної політики, здійснення контролю за її ходом із боку і компетентних органів (вертикальна складова), і акторів політичного процесу (горизонтальна складова).

4. Публічна політика, на відміну від владної політики, виражає інтереси нації, її окремих секторів та регіонів, суспільних груп населення.

5. Прозорість – спілкування неурядових акторів із органами прийняття та впровадження політико-управлінських рішень, наявність механізмів постійної системної комунікації, враховуючи зворотній зв'язок.

6. Діалектичність – публічна політика, спрямована на вирішення певних проблем, є складовою загального стратегічного плану розвитку нації або народу загалом чи окремих її аспектів, тому внаслідок її реалізації щодо конкретного питання обов'язково формується наступна ціль публічної політики, яка природно формується із неї як продовження або коригування досягнутих результатів, вирішення проблем, які утворилися. Тобто, публічна політика безперервно розвивається та трансформується [4, с. 273–275].

В сучасному розумінні публічна політика розглядається як комплексне поле, що об'єднує різноманітні форми публічних дій і відіграє ключову роль у розвитку участі громадян у демократичних процесах, зокрема у деліберативній демократії. Проблема залучення громадян до процесу формування політичних рішень є особливо актуальною та дискусійною у сучасних умовах, оскільки політична участь виступає як один з центральних елементів поняття політичної поведінки [15, с. 101]. Ефективною формою такого залучення в умовах інституціональних змін у напрямі децентралізації влади, реформи місцевого самовря-

дування, які обумовлюють ефективну участь територіальних громад у здійсненні господарської діяльності та перерозподілі природних ресурсів (об'єктів, комплексів) Т. Сокольська, В. Панасюк, С. Поліщук та Б. Осипенко визначають державно-приватне партнерство, як один із найефективніших механізмів підвищення ефективності публічного управління та дієвим інструментом публічної політики [7, с. 199]. Така «партнерська взаємодія держави і приватного сектору ґрунтується на принципах досягнення балансу державних і приватних інтересів, економічної ефективності проектів, що реалізуються, діяльності соціальної спрямованості та взаємної відповідальності сторін за прийняті зобов'язання [2, с. 78].

В Україні громадяни мають можливість здійснювати політичну участь через різні канали, включаючи участь у виборах, місцевих і загальнонаціональних референдумах, членство в політичних та громадських об'єднаннях, подання петицій та скарг до органів влади на всіх рівнях. Серед різних форм політичної участі вибори визначаються як важлива та найбільш поширена. Важливість виборів полягає в тому, що вони є ключовою формою залучення громадян до політичного процесу. Участь людей у виборчих процесах забезпечує легітимізацію системи державної влади. Здійснення публічних дій у сфері публічної політики без використання інститутів представницької демократії є предметом проблем та обговорення [16, с. 30]. Це зумовлено, що різні напрями публічної політики формуються на основі перетинів взаємовпливів цілого ряду акторів, які зокрема можуть виникати між політично інституціоналізованими територіями та реальними просторами, де відбувається управління публічними процесами. Ці напруження схожі на протиріччя між загальною підтримкою, необхідною для дії політичної влади, і автономною легітимністю, що виникає в результаті реалізації конкретних публічних політик.

В контексті публічної політики джерела політичної легітимності можуть бути різноманітні. Зокрема, ефективним є механізм легітимності на основі досягнених результатів, виявленої здатності влади до оцінки та вирішення проблем. Однак такий підхід не є універсальним, оскільки іноді сама влада має обмежені можливості дії. Легітимність також передбачає підтримувану публічною владою чи домінуючими акторами систему, яка представляється як легітимна, та виділення та вирішення певних проблем, тим самим відводячи значення і ігноруючи інші. Побудова публічних проблем передбачає визнання деяких практик як допу-

стимих та справедливих. Значущу роль у легітимації публічної політики відіграють також процеси інституціоналізації, що встановлюють правила гри, дотримання яких забезпечує легітимність [3, с. 37].

У контексті легітимації публічної політики важливо розуміти різноманітність джерел політичної легітимації, що включає як досягнення позитивних результатів, так і забезпечення діалогу між різними учасниками політичного процесу. Це вимагає від державних інститутів здатності до адаптації та відкритості до взаємодії з громадськістю, зокрема, у процесі формування та реалізації публічної політики.

У сучасних умовах публічна політика в Україні зазнає значних трансформацій, що відображається в розширенні кола її акторів та ускладненні механізмів взаємодії. Так, залучення громадянського суспільства, експертної спільноти та міжнародних організацій до процесу формування та впровадження політичних рішень стає все більш важливим. Це вимагає розвитку ефективних механізмів участі та діалогу, що може забезпечити більшу легітимність та ефективність публічної політики. Таке трактування публічної політики як соціального явища полягає в фіксації «стосунків» між державною владою та суспільством, які можна спостерігати та використовувати при аналізі. Реальність показує, що в житті державного організму все більше уваги приділяється позиціям груп інтересів, які активно беруть участь у формуванні та розробці державної політики, впливають на прийняття та реалізацію політичних рішень. Це вимагає застосування не лише описових методик, що часто використовуються в соціальних дослідженнях, але й глибокого розуміння механізмів публічної політики, налагодження інформаційної взаємодії між органами публічної влади та суспільством [6, с. 77]. Сприяти цьому може аналіз того, як актори взаємодіють для подолання проблем і кризових явищ, що на сьогодні виявляються в демократичних практиках розвинених та суспільствах, що розвиваються.

Концепт публічної політики як соціального та політичного явища включає розуміння впливу державних органів влади, наділених легітимними публічними повноваженнями, на громадянське суспільство та реалізацію демократичної практики їх взаємодій. Ця взаємодія може приймати різні форми, зокрема в комплексі публічних політик, які спрямовані на надання послуг громадянам, реалізація яких призводить до конкретних результатів. Такі публічні політики спрямовані на мобілізацію різних видів діяльності та трудових процесів, здійснюються через взаємодію з соціальними

колективними та індивідуальними акторами. Зазвичай, ці публічні політики мають конкретну назву [3, с. 44].

Нові засади управління вимагають набуття таких навиків: здатність до стратегічного планування, встановлення цілей політики та визначення ролі уряду в них; здатність до посередництва та ведення переговорів [11, с. 19]. Це дає змогу вирішувати такі завдання: зменшення урядових витрат через трансформацію системи розподілу ресурсів у систему обміну ресурсами; використання владного ресурсу впливу та знання для пошуку способів організації розв'язання проблеми, а не самого її розв'язання; покращення забезпечення потреб громадськості; легітимації через збільшення довіри громадян.

Публічна політика через відкритість та прозорість влади забезпечує реалізацію владних повноважень. Під відкритістю та прозорістю розуміється така якість політичної влади, яка забезпечує наявність в системі політичних відносин широких каналів взаємопроникнення для всього спектру соціальних, економічних, політичних сил. Відкрита влада стає підзвітною суспільству і прозорою в організації діяльності свого бюрократичного апарату.

Публічна політика задає не лише демократичні параметри взаємодії держави та інших акторів, а до певної міри усуває протиріччя, що мають місце в реалізації демократичного принципу прийняття меншістю позиції більшості. Інтеракція, діалог, у якому держава виступає на рівних позиціях з іншими акторами, формують нову модель ухвалення політикування інтересів всіх заінтересованих сторін. Особливістю публічної політики є те, що вона визнає цінність не єдині дії, а цілі, по відношенню до яких кожен суб'єкт формує своє власне особливе ставлення [12, с. 13]. Тому публічна політика виступає засобом якісної зміни політичних відносин в цілому. Завданням теорії публічної політики є реалізація ціннісних змістів публічної політики як способу підвищення ефективності управління, та комунікаційного феномену, який відображає реальність.

Таким чином, публічна політика виступає як ключовий елемент в управлінні та організації політичної системи суспільства. Вона об'єднує різні аспекти політичного життя, зокрема, владу, інституційну структуру, соціально-економічні процеси та культурні виміри. Політична система, будучи центральною категорією політичної теорії та практики, відіграє роль центрального координатора в суспільстві, визначаючи та регулюючи ключові параметри його функціонування.

У контексті політичної системи важливою є роль політичної влади, яка спирається на різноманітні інструменти – від правових норм та авторитету до використання сили. Структурні компоненти політичної влади охоплюють суб'єкти, об'єкти, джерела, ресурси та процеси її реалізації. Влада виступає як регулятор та координатор важливих соціальних процесів, забезпечуючи стабільність і розвиток суспільства.

Публічна політика як соціальний феномен включає в себе розуміння взаємодії між державною владою та суспільством, акцентуючи на важливості демократичного процесу ухвалення рішень, де усі заінтересовані сторони мають можливість бути почутими та впливати на формування політики. Публічна політика визнає значущість не тільки дій, але й цілей, досягнення яких здійснюється через участь, діалог та співпрацю різних суб'єктів.

Завданням теорії публічної політики є не лише аналіз та розуміння цих процесів, але й розробка ефективних підходів до управління, використання інформаційних технологій та залучення громадянського суспільства для оптимізації ухвалення рішень та впровадження політики. Публічна політика, як така, включає в себе розробку, обговорення та впровадження політичних ініціатив, які орієнтовані на вирішення конкретних суспільних проблем, водночас спираючись на принципи демократичної взаємодії та участі.

Сучасні виклики, зокрема глобалізація, соціальні зміни та науково-технічний прогрес, потребують від публічної політики більш гнучкого та адаптивного підходу.

Можна аргументувати, що витоки публічної політики знаходяться у процесі формування законів, який полягає у створенні загальних норм поведінки для різних суб'єктів: громадян, урядових органів, місцевих органів влади, окремих службовців, громадських організацій. Активна участь громадян у законодавчому процесі є ключовою складовою реалізації публічної політики, оскільки це дозволяє громадянам безпосередньо впливати на процес прийняття державних рішень, включаючи формування законів та нормативно-правових актів. Участь громадськості в цьому процесі може бути реалізована через інститути, що дозволяють пряму участь або через консультативні органи. Існують два основних напрями залучення громадян у виконання публічної влади: безпосереднє прийняття законів громадянами через референдуми та співпраця громадян у процесі розробки та прийняття законодавства.

В Україні запити на публічну політику виникли через можливість різних інтересних

груп брати участь у формуванні політичного порядку денного, впливати на процес розроблення та втілення політичних рішень, а також взаємодіяти з усіма учасниками політичного процесу та розбудовувати складну мережу взаємозв'язків. Члени різних організацій, представляючи іноді протилежні інтереси, сприяють комунікативним взаємодіям для гармонізації соціальних інтересів. Цей публічний процес забезпечує відкритість та прозорість дій органів державної влади та місцевого самоврядування, активізацію участі всіх суб'єктів політичного процесу у формуванні, розробленні та реалізації політичного курсу, а також встановлення зворотного зв'язку з громадськістю, публічного діалогу та партнерських відносин між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства. Важливим аспектом є підтримка публічності відносин влади та бізнесу, співпраця суб'єктів політичного процесу з фахівцями та незалежними аналітичними центрами.

В Україні активна діяльність у сфері публічного управління супроводжується значними політичними трансформаціями, які включають конституційні зміни, судову, податкову, адміністративну та пенсійну реформи. Ці зміни свідчать про орієнтацію на громадянина-платника податків та спрямовані на покращення взаємодії між державою та громадянином. Проте, нестабільність правових процедур може ускладнювати формування ефективних владних інститутів. У контексті багаторівневої публічної політики з'являються нові виклики та можливості для реалізації політичних ініціатив. Це включає в себе не тільки взаємодію на національному рівні, але й інтеграцію регіональних та місцевих ініціатив у більш широкі національні та міжнародні контексти. Отже, публічна політика в Україні представляє собою динамічне поле, що вимагає комплексного підходу до аналізу та розробки політичних стратегій. Розвиток публічної політики та її адаптація до змінних умов сучасності є невід'ємною частиною процесу забезпечення ефективного управління та реалізації демократичних засад в державі. Важливою умовою успіху публічної політики є забезпечення відкритості, прозорості та участі громадян у процесі її формування та впровадження.

Не можна не зазначити, що від початку воєнної агресії путінського режиму на території України об'єктивно змінився формат і напрямки публічної політики в нашій державі. Адже «в умовах дії воєнного стану та потреб післявоєнної відбудови має функціонувати особлива форма публічної політики, заснована на високо відповідальній роботі органів публіч-

ної влади, діяльність яких має бути спрямована на планування та організацію економіки, що підкоряється чітко визначеній ідеї, цілі, стратегії, котрі мають бути зрозумілими українському народові, відповідають його інтересам, не суперечать традиційним духовно-моральним цінностям» [1, с. 19]. Доктори державного управління М. Коваленко та І. Дунаєв переконані, що в умовах воєнного стану є очевидною «необхідність проведення докорінних змін у підходах до формування засад публічної політики, націлених на глибоку трансформацію економічних відносин, яка має бути поставлена ціль запровадження зовсім іншої економічної моделі – мобілізаційної моделі розвитку економіки, яка є найбільш адекватною формою мобілізації суспільства до вимог воєнного часу та післявоєнної відбудови. Ніяка інша модель організації економічних відносин не здатна більш швидко та ефективно досягти поставлених цілей в стратегічних сферах, забезпечити максимальне використання існуючих та генерації нових ресурсів, факторів виробництва» [1, с. 9].

Висновки. Проведене в даній науковій розвідці дослідження надає можливості зробити висновок, що інститут публічної політики є ключовим для визначення демократичності того чи іншого суспільства. Цінність публічної політики полягає в її необхідності для існування сильної демократичної держави та в якості головного атрибута розвинутого громадянського суспільства. Така політика сприяє формуванню стратегічних політико-економічних рішень та отриманню публічної підтримки. Водночас публічна політика, з використанням демократичних засобів мобілізації суспільства, виступає як засіб легітимації владних структур. Таким чином, публічна політика, як політика суб'єктів публічного управління, що ґрунтується на механізмах публічного узгодження інтересів зацікавлених сторін, спрямована на досягнення суспільно значущих цілей та вирішення суспільно важливих завдань. Публічна політика, що регламентується демократичними процедурами, легітимізує громадську думку, створює контрагента в особі громадськості, готового до діалогу та сприяє розвитку демократичної держави.

Забезпечення реалізації публічної політики є багатоетапним процесом, що включає підготовку, активну реалізацію та оцінку результатів. Кожен етап відіграє важливу роль у формуванні ефективної політики, починаючи від аналізу проблематики, визначення цілей та завдань, вибору відповідних інструментів і закінчуючи узгодженням політики з інтересами різних груп. Процес реалізації передба-

чає ефективне управління ресурсами, координацію зусиль учасників та моніторинг. Оцінка результатів є ключовою для визначення ефективності політики та її подальшого вдосконалення.

Українська модель публічної політики є унікальною комбінацією глобальних, універсальних трендів публічності і національної практики, пов'язаною з соціокультурною матрицею, трансформаційним процесом і специфікою державного управління. Розвиток публічної політики в Україні характеризується активним залученням різних інтересних груп у процес формування політичного порядку денного та участі в розробленні та втіленні політичних рішень. Цей процес сприяє створенню відкритої та прозорої системи державного управління, де суб'єкти політичного процесу активно співпрацюють з органами влади та громадськими інститутами.

Особливістю української моделі публічної політики є висока протестна активність громадянського суспільства, яка в умовах порушення каналів зворотного зв'язку і низького рівня довіри громадян до політичних інститутів. Відтак задля розвитку української моделі публічної політики ключовим елементом постає підвищення ефективності управління та публічності, що включають в себе положення про підвищення якості надання послуг громадянам та положення та включають громадянське суспільство в процес співуправління, засновані не на мобілізаційних методах, а загальному інтересі та ідеї причетності до вирішуваних проблем. У розробці стратегії розвитку публічної політики мають брати спільну участь державні структури, експертні співтовариства і громадянський сектор, об'єднані мережевими принципами співпраці, в діалоговому і відкритому форматі спілкування.

З метою становлення публічного управління в Україні необхідно також: підвищити рівень підготовки державних службовців до роботи в умовах публічної діяльності влади. Важливим аспектом є інтеграція сучасних технологій у державне управління, зокрема впровадження електронного урядування. Це сприяє підвищенню ефективності державних послуг, забезпечує відкритість та прозорість влади, та підвищує рівень довіри громадян до державних інституцій. Розширити коло наукових інтересів в публічній політичній діяльності. Вдосконалити і пришвидшити процес впровадження електронного урядування. Розробити теоретико-методологічні основи публічної політики в Україні шляхом проведення семінарів, круглих столів, конференцій з обміну досвідом, зокрема і з колегами із країн ЄС,

які мають певний досвід публічної політичної діяльності.

Наукове опрацювання цих напрямків складає перспективи подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коваленко М. М., Дунаєв І. В. Складові публічної політики в умовах реалізації мобілізаційної моделі розвитку економіки. *Теорія та практика державного управління*. 2023. Вип. 1. С. 7–25. DOI: <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2023-1-01>
2. Крутий О. М., Радченко О. В. Основи партнерської взаємодії держави і приватного сектора. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 1 (54) : у 2 ч. ч. 1. С. 72–79.
3. Публічна політика: навч. посіб. за заг. ред. С.О. Телешуна. Київ : НАДУ, 2016. 340 с.
4. Публічна політика. *Політична енциклопедія*. [гол. ред. кол. Ю. Левенець]. Київ : Парламентське видавництво, 2012. 808 с.
5. Радченко О. В., Крюков О. І. Демократія в сучасному світі як фактор публічного управління: особливості прояву в умовах глобалізації. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. 2020. Вип. 2 (13). С. 69–78.
6. Радченко О. В., Погорелий С. С. Моделювання інформаційної взаємодії між органами публічної влади та суспільством. *Публічне управління : теорія та практика*. 2012. № 3(11). С. 77–85.
7. Сокольська Т., Панасюк В., Поліщук С., Осипенко Б. Державно-приватне партнерство як інструмент публічної політики в умовах децентралізації влади в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2020. Т. 8, № 6. С. 192–203. DOI: [10.15421/1520117](https://doi.org/10.15421/1520117)
8. Сокур Н., Мішин М. Публічна політика: виклики сьогодення. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. Вип. 2. С. 104–109. DOI: <https://doi.org/10.35432/1993-8330appa2832021237265>
9. Фролова Н. В. Теоретичні засади та складові елементи публічної політики. *Демократичне врядування*. 2021. Вип. 1. http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2021_1_16 DOI: [10.33990/2070-4038.27.2021.239245](https://doi.org/10.33990/2070-4038.27.2021.239245)
10. Швець К. А. Компаративний аналіз моделей публічної політики «Imperfect Democracies» на прикладі Литви та Польщі. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2022. Т. 14, № 2. С. 83–92.
11. Anderson James E. Public Policymaking: An Introduction. Boston, New York, 2003. 244 p.
12. Ansell C, Gash A. Collaborative Governance in Theory and Practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*. November 2007. Vol. 13. P. 16–27.
13. Maisuradze D., Nadibaidze T. Local Government Participation in the Open Government Partnership (OGP). Institute for Development of Freedom of Information. 2016. URL: [https://idfi.ge/public/upload/IDFI/OGP/Local%20Government%20Participation%20in%20the%20Open%20Government%20Partnership%20\(OGP\).pdf](https://idfi.ge/public/upload/IDFI/OGP/Local%20Government%20Participation%20in%20the%20Open%20Government%20Partnership%20(OGP).pdf)
14. Kutay A. After Governance: A Normative Reflection on Civil Society Participation in Policy Processes. *Tidsskriftet Politik*. 2015. No. 2. Vol. 18. P. 24–32. DOI: <https://doi.org/10.7146/politik.v18i2.27611>
15. Simon Herbert A. A Behavioral Model of Rational Choice. *Quarterly Journal of Economics-February*. 1955. Vol. 69. P. 99–118.
16. Waarden van F. Dimensions and types of policy networks. *European Journal of Political Research*. 1992. Vol. 21(1-2). P. 29–52.

СТАНОВЛЕННЯ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНСЬКИХ УМОВАХ

FORMATION AND FUNCTIONING OF CIVIL SOCIETY IN UKRAINIAN CONDITIONS

У статті подано обґрунтування сучасних підходів до становлення й функціонування громадянського суспільства в українських умовах. Подано розуміння сутності громадянського суспільства як сукупності незалежних громадських організацій, інституцій, громадян та інших учасників, які діють поза владними структурами з метою захисту прав і інтересів громадян, сприяють розвитку демократії, реалізації соціальних і політичних ініціатив, а також контролю за діяльністю влади. Підкреслено, що громадянське суспільство відіграє ключову роль у формуванні громадянського суверенітету, підтримці правової держави та зміцненні соціальної культури громадськості. Відзначено, що громадянське суспільство зазнає змін в залежності від рівня свідомості дій при задоволенні потреб в громадянському суспільстві; способів задоволення потреб та сфери задоволення потреб. Визначено основні ознаки українського громадянського суспільства, подано їх характеристику та зазначено, що вони взаємодіють та сприяють стабільності та розвитку суспільства, підвищуючи рівень громадянської свідомості та відповідальності. Стверджено, що практика зарубіжних країн підтверджує, що громадянське суспільство не виключає роль держави, а навпаки, може сприяти її більш ефективному функціонуванню. Аргументовано, що головна мета громадянського суспільства в Україні полягає у тому, щоб держава забезпечувала права людини та виконувала їх, створюючи систему, яка не лише захищає права, але й здійснює моніторинг і контроль за їх дотриманням. Підсумовано, що громадськість в Україні має бути прямим чином залучена до процесів становлення ефективної системи публічного управління. Аргументовано, що українська держава, декларуючи свої євроінтеграційні прагнення, повинна забезпечити максимально якісну реалізацію публічному регулюванню суспільними процесами шляхом передачі окремих управлінських функцій від органів державної влади до інших суб'єктів управлінської діяльності, залучення громадського моніторингу та контролю і здійснення процесів децентралізації, публічності та демократизації.

Ключові слова: громадянське суспільство, населення, органи влади, держава, громадянська свідомість, стратегія.

The article provides a rationale for modern approaches to the formation and functioning of civil society in Ukrainian conditions. An understanding of the essence of civil society as a set of independent public organizations, institutions, citizens and other participants that act outside the power structures to protect the rights and interests of citizens, contribute to the development of democracy, the implementation of social and political initiatives, as well as control over the activities of the government is presented. It is emphasized that civil society plays a key role in the formation of civil sovereignty, support of the rule of law and strengthening of the social culture of the public. It was noted that civil society undergoes changes depending on the level of awareness of actions in meeting the needs of civil society; ways of meeting needs and areas of meeting needs. The main characteristics of Ukrainian civil society are defined, their characteristics are presented and it is stated that they interact and contribute to the stability and development of society, increasing the level of civic consciousness and responsibility. It is claimed that the practice of foreign countries confirms that civil society does not exclude the role of the state, but on the contrary, it can contribute to its more effective functioning. It is argued that the main goal of civil society in Ukraine is for the state to ensure human rights and fulfill them, creating a system that not only protects rights, but also monitors and controls their observance. It is concluded that the public in Ukraine should be directly involved in the processes of establishing an effective system of public administration. It is argued that the Ukrainian state, declaring its European integration aspirations, should ensure the highest quality implementation of public regulation of social processes by transferring certain management functions from state authorities to other subjects of management activity, involving public monitoring and control, and implementing processes of decentralization, publicity and democratization.

Key words: civil society, population, authorities, state, civic consciousness, strategy.

УДК 323.21:316.3 (477)
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.39.4>

Мітін В.С.

аспірант кафедри державної політики та врядування
Інститут адміністрування, державного управління та професійного розвитку
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Україна переживає складні часи, пов'язані з реагуванням на воєнні втрати, опором окупації, захистом суверенітету та пошуком національної ідентичності. У процесі становлення та розвитку українського громадянського суспільства відбувається боротьба за відновлення справедливості та правосуддя, захист прав і свобод громадян як суб'єктів політичної нації. Це складний шлях, на якому

допущено немало помилок і існує велика ймовірність не уникнення їх у майбутньому. І саме завдяки цим помилкам Україна зростає як держава і громадянське суспільство.

Разом з тим, нове покоління також зростає і вчиться, і це надзвичайно важливий процес передачі соціального досвіду та уроків історії. Від якості цього процесу залежить те, в якій країні буде жити нова генерація через багато років. Відповідно до цього, існує немало про-

блем, пов'язаних із становленням та функціонуванням громадянського суспільства в нових реаліях, у яких перебуває нині українська держава.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання, пов'язані із становленням й функціонуванням громадянського суспільства в українських умовах піднімаються в працях багатьох науковців. Зокрема, варто згадати таких вчених як Арабаджиєв Д. [1], Гончарук В. [2], Каплан Ю. [3], Корнієвський О. [3], Лясота А. [4], Мельник Л. [5], Пеліванова Н. [3], Примуш М. [6], Сенча С. [7], Сидоренко Д. [3], Тищенко Ю. [3] та багато інших.

В своїх працях дослідники вивчають сучасний стан розвитку громадянського суспільства та перспективи розвитку інститутів громадянського суспільства в Україні, аналізують роль громадянського суспільства у здійсненні місцевого самоврядування в Україні, розглядають вплив громадських організацій на сучасне українське політичне поле та реалізацію механізмів взаємодії органів влади та інститутів громадянського суспільства в контексті викликів та перспектив, здійснюють оцінку європейського досвіду ефективної взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства та можливостей адаптації досвіду зарубіжних країн для стимулювання розвитку громадянського суспільства в Україні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте становлення й функціонування громадянського суспільства в українських умовах є питанням, яке потребує глибоких наукових досліджень, зважаючи на ті реалії, в яких перебуває нині українська держава.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сучасних підходів до становлення й функціонування громадянського суспільства в українських умовах.

Виклад основного матеріалу.

Громадянське суспільство в загальному розумінні слід розглядати як сукупність незалежних громадських організацій, інституцій, громадян та інших учасників, які діють поза владними структурами з метою захисту прав і інтересів громадян, сприяють розвитку демократії, реалізації соціальних і політичних ініціатив, а також контролю за діяльністю влади. Громадянське суспільство відіграє ключову роль у формуванні громадянського суверенітету, підтримці правової держави та зміцненні соціальної культури громадськості. Українське громадянське суспільство зазнало значних змін після отримання незалежності, виявляючи важливу роль у формуванні демократичних інститутів та сприянні розвитку громадянського суверенітету.

Наукові дослідження щодо становлення і функціонування громадянського суспільства в Україні ще не сформувалися у єдиний теоретичний підхід. Деякі експерти та політики в Україні вважають за краще використовувати за ідеал моделі громадянського суспільства інших країн [6]. Це може бути пов'язаним з відсутністю сталої демократії та активності громадянського суспільства в Україні. Деякі представники влади навіть розглядають громадянське суспільство як загрозу і висувують ідею його формування за принципом «згори – донизу». Це також підтверджується і відсутністю терміну «громадянське суспільство» у Конституції України та інших нормативних актах.

Громадянське суспільство об'єднує сферу інтересів, які можуть бути як груповими, так і приватними, що допомагає зрозуміти його роль та місце у суспільно-політичних процесах. Тому неможливо розділити громадянське суспільство на відповідно до групових та індивідуальних інтересів. Громадянське суспільство зазнає змін в залежності від таких факторів:

- рівня свідомості дій при задоволенні потреб в громадянському суспільстві (які можуть бути прихованими або явними);
- способів задоволення потреб (рівень комунікації між членами групи);
- сфери задоволення потреб (індивідуальні, групові).

Такий підхід дозволяє зрозуміти, що внутрішньогрупова мобільність громадян є основою громадянського суспільства. Лише після формування між громадянами певних культурних, економічних, соціальних та інших зв'язків виникає відповідний формат моделей та інститутів взаємодії з державою. Іншими словами, ініціатива повинна виникати від індивідів, які об'єктивно усвідомлюють власні потреби.

До основних ознак, які характеризують громадянське суспільство в сучасних умовах, можна віднести ті, які представлені в табл. 1.

Ці ознаки взаємодіють та сприяють стабільності та розвитку суспільства, підвищуючи рівень громадянської свідомості та відповідальності.

Практика зарубіжних країн підтверджує, що громадянське суспільство не виключає роль держави, а навпаки, може сприяти її більш ефективному функціонуванню [7]. У контексті громадянського суспільства, роль держави змінюється, переходячи від простого адміністративно-правового впливу до більш процесуально-правового підходу.

Головна мета громадянського суспільства полягає у тому, щоб держава забезпечувала

Основні ознаки громадянського суспільства та їх характеристика

№ п/п	Ознаки	Їх характеристика
1	Незалежні громадські організації	Громадянське суспільство характеризується існуванням незалежних організацій, які діють поза владними структурами та представляють різноманітні інтереси громадян
2	Громадянська активність	Це включає участь громадян у громадських обговореннях, акціях, протестах, а також участь у виборах та інших формах громадської участі
3	Захист прав і свобод	Громадянське суспільство виступає за захист прав і свобод громадян, включаючи громадянські, політичні, економічні та соціальні права
4	Самоорганізація	Громадянське суспільство виявляє здатність до самоорганізації, формуючи різноманітні ініціативи та проекти для вирішення соціальних проблем
5	Громадський контроль	Це активна участь громадян у контролі за діяльністю влади, включаючи вимагання відкритості, прозорості та відповідальності з боку уряду
6	Розвиток громадянської культури	Громадянське суспільство сприяє формуванню громадянської культури, включаючи цінності демократії, взаємоповаги, толерантності та відкритості

Джерело: власні узагальнення

права людини та виконувала їх, створюючи систему, яка не лише захищає права, але й здійснює моніторинг і контроль за їх дотриманням. Це означає, що громадянське суспільство сприяє створенню механізмів, які забезпечують, що державні структури працюють на користь громадян, забезпечуючи їм правовий захист і гарантії.

Такий підхід дозволяє забезпечити більш ефективне функціонування державних інституцій, а також зміцнює довіру громадян до влади, сприяючи розвитку демократії та правової держави.

Розвиненість інститутів громадянського суспільства прямим чином впливає на специфіку публічного управління та функціонування органів державної влади. Стабільне функціонування громадянського суспільства лежить в основі сучасних демократичних держав з представницькою демократією, оскільки вони зацікавлені в цьому, делегуючи йому частину державних функцій та завдань.

Громадянське суспільство в розумінні багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців є інститутом, діяльність якого відбувається поза межами держави. Це поняття включає в себе низку соціальних інститутів, таких як правозахисні організації, навчальні центри, спортивні клуби, сімейні консультаційні установи, екологічні групи, дитячі центри, професійні організації, соціальні клуби, університети, лікарні та багато інших. Визначальними рисами таких інститутів можна назвати наступні:

- самоврядність (контролюють та керують своїми справами);
- некомерційність (не працюють заради прибутку);
- недержавність (інституційно відокремлені від держави);
- організованість (їм притаманна організаційна структура).

До основних ознак громадянського суспільства, які характеризують його особливість порівняно з іншими інститутами у сфері публічного управління та державної влади, слід віднести:

- громадянське суспільство складається з позадержавних соціальних інститутів;
- громадянське суспільство через посередництво дії соціальних інститутів націлене на відстоювання суспільних інтересів;
- соціальні інститути громадянського суспільства формуються шляхом взаємодії свідомих та політично активних громадян.

Як згадувалося вище, в українському законодавстві відсутні правові норми, що регламентують поняття громадянського суспільства, проте є роз'яснення поняття «інститути громадянського суспільства». Так, Міністерство юстиції України у своєму роз'ясненні до інститутів громадянського суспільства відносить:

- недержавні засоби масової інформації та інші непідприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства;
- органи самоорганізації населення;
- релігійні і благодійні організації;

- організації роботодавців;
- творчі та професійні спілки;
- громадські організації.

Інститути громадянського суспільства покликані надавати послуги та здійснювати контроль та громадський моніторинг/громадське представництво [8, с. 13].

Рівень взаємодії громадянського суспільства із органами державної влади та якість цієї взаємодії здатні вплинути на швидкість та масштаби побудови правової та демократичної української держави і моделі її державного управління. Показовим процесом стало формування принципово нових взаємозв'язків після Революції Гідності 2014 року, завдяки якій розпочався новий етап реального впливу громадянського суспільства на реформування публічного управління в країні. У напрямі забезпечення потреби формування національного законодавства щодо можливості правових форм залучення представників громадянського суспільства до управлінських процесів та ролі і місця інститутів громадянського суспільства у формуванні політики держави була затверджена «Національна стратегія розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки» Указом Президента України від 26 лютого 2016 року. У цьому документі визначалися завдання та стратегічні напрямки підвищення ролі громадськості у [9]:

- розв'язанні гуманітарних, соціально-економічних та політичних проблем;
- утвердженні правової держави, відповідальної перед людиною;
- розробці і реалізації ефективної державної політики у різних сферах;
- вирішенні питань місцевого значення та управлінні державними справами;
- впровадженні належного врядування та нагальних суспільних змін.

На даний час громадянське суспільство забезпечує здійснення контролю та моніторингу діяльності муніципальних та державних підприємств, установ та організацій, органів державної влади та місцевого самоврядування, реалізовує ініціативи державного реформування, сприяє ретрансляції інтересів громадян, захисту їх прав та свобод, а також долучається до координації і організації протестних акцій.

В сучасних умовах найбільш прийнятною формою взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства має бути соціальне партнерство, здатне забезпечити формування ефективного публічного управління в Україні. Громадянське суспільство здатне реалізовувати значну частку державних функцій

в економічній, культурній та соціальній сфері за умови відкритого фінансування з боку держави. В умовах дії воєнного стану в першу чергу потрібно спрямувати зусилля на те, щоб забезпечити інституціям громадянського суспільства можливість бути залученими у процесах формування державної політики та децентралізації.

Висновки. У підсумку слід зазначити, що громадськість в Україні має бути прямим чином залучена до процесів становлення ефективної системи публічного управління. Українська держава, декларуючи свої євроінтеграційні прагнення, повинна забезпечити максимально якісну реалізацію публічному регулюванню суспільними процесами шляхом передачі окремих управлінських функцій від органів державної влади до інших суб'єктів управлінської діяльності, залучення громадського моніторингу та контролю і здійснення процесів децентралізації, публічності та демократизації. При цьому держава повинна співпрацювати з інститутами громадянського суспільства на засадах консенсусу та відкритої співпраці. Потрібно в нормативно-правовій базі української держави регламентувати роль та місце громадянського суспільства в управлінських процесах і можливість та способи залучення громадськості до управлінської діяльності.

Подальші перспективи в досліджуваному напрямку полягають у вивченні впливу громадськості на прийняття державних рішень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арабаджиев Д. Вплив громадських організацій на сучасне українське політичне поле. Наукові записки. 2018. Випуск 6 (68). URL: https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/07/arabadzhyev_vplyv.pdf (дата звернення 22.03.2024).
2. Гончарук В. Реалізація механізмів взаємодії органів влади та інститутів громадянського суспільства: виклики та перспективи. Аспекти публічного управління. №10(5), 2022. С. 35–46. <https://doi.org/10.15421/152233>
3. Ключові виклики для розвитку громадянського суспільства, 2020. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2020 році: матеріали. щоріч. доп. / [Корнієвський О., Сидоренко Д., Пеліванова Н. та ін.]; за заг. ред. Ю. Тищенко, Ю. Каплан. – Київ: НІСД, 2021. 116 с.
4. Лясота А.Є. Сучасний стан та перспективи розвитку інститутів громадянського суспільства в Україні. Грані, Том 21, №10. 2018. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/download/1268/1247> (дата звернення 22.03.2024).
5. Мельник Л.А. Європейський досвід ефективної взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства. Інвестиції: практика та досвід, 2019. №4. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2019/20.pdf (дата звернення 22.03.2024).

6. Примуш М.В. Роль громадянського суспільства у здійсненні місцевого самоврядування в Україні. Проблеми формування громадянського суспільства в Україні: виклики та колізії: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 трав. 2020 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. С. 84–87.

7. Сенча С.А. Аналіз можливості адаптації досвіду зарубіжних країн для стимулювання розвитку громадянського суспільства в Україні. Право та державне управління. URL: http://pdujournal.kpu.zp.ua/archive/1_2020/tom_2/28.pdf (дата звернення 22.03.2024).

8. Існуючі механізми співпраці органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в контексті реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016–2020. Київ, Ваїте, 2016. 280 с.

9. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки: Указ Президента України від 26 лютого 2016р. *Президент України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/682016-19805>. (дата звернення 22.03.2024р.)

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ У ДЕРЖАВОТВОРЧІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

MODERN APPROACHES TO THE FORMATION OF THE ETHICAL COMPONENT IN THE STATE-FORMING POLICY OF UKRAINE

Стаття присвячена обґрунтуванню сучасних підходів до формування етичної складової у державотворчій політиці України в сучасних умовах. Відзначено, що під етичною складовою у державотворчій політиці потрібно розуміти набір принципів, цінностей та стандартів, які визначаються як справедливі, морально прийнятні та відповідні вимогам моральності і суспільної відповідальності у контексті діяльності державних структур та політичних процесів. Представлено основні аспекти, які охоплює етична складова у державотворчій політиці на сучасному етапі розвитку української держави. Зауважено, що Україна на даний час має всі необхідні елементи інфраструктури етичної системи державотворчої політики на формальному рівні, не використовуючи свій повний потенціал для забезпечення належного рівня етики серед державних службовців. Підкреслено, що ефективне державне управління повинне реалізовуватися на основі підходів, стандартів та норм, закріплених у вітчизняній законодавчій та нормативно-правовій базі, які є однією з найважливіших складових етичної інфраструктури, що можуть бути закріплені у професійно-етичних кодексах. Наголошено на тому, що впровадження професійних кодексів етики як ціннісно-нормативних документів сьогодні є важливим завданням держави на шляху до реалізації процесу модернізації державного управління. Представлено розуміння етичного кодексу як документу комунікаційного та регуляторного характеру, на основі якого потрібно привносити позитивні зміни у колективи органів державної влади. Підсумовано, що розвиток етичної складової в державотворчій політиці України на даному етапі потребує комплексного підходу та системних зусиль. Наголошено на необхідності здійснення ефективних кроків для забезпечення відповідності законодавства високим стандартам етики та розвитку корпоративної культури, спрямованої на підтримку етичних принципів серед державних службовців. Підкреслено важливість формування етичних лідерів серед керівництва державних та місцевих органів, які були б прикладом для інших у дотриманні етичних стандартів.

Ключові слова: етична складова, державотворча політика, органи влади, держава, державні службовці, етика.

The article is devoted to the substantiation of modern approaches to the formation of an ethical component in the state-building policy of Ukraine in modern conditions. It was noted that the ethical component in the state-building policy should be understood as a set of principles, values and standards that are defined as fair, morally acceptable and corresponding to the requirements of morality and social responsibility in the context of the activities of state structures and political processes. The main aspects covered by the ethical component in the state-building policy at the current stage of the development of the Ukrainian state are presented. It was noted that Ukraine currently has all the necessary infrastructure elements of the ethical system of state-building policy at the formal level, without using its full potential to ensure the proper level of ethics among civil servants. It is emphasized that effective public administration should be implemented on the basis of approaches, standards and norms established in the domestic legislative and regulatory framework, which are one of the most important components of the ethical infrastructure, which can be established in professional ethical codes. It is emphasized that the introduction of professional codes of ethics as value-normative documents today is an important task of the state on the way to the implementation of the process of modernization of public administration. The understanding of the code of ethics as a document of a communication and regulatory nature, on the basis of which it is necessary to bring positive changes to the collectives of state authorities, is presented. It is concluded that the development of the ethical component in the state-building policy of Ukraine at this stage requires a comprehensive approach and systematic efforts. The need to take effective steps to ensure the compliance of legislation with high standards of ethics and the development of a corporate culture aimed at supporting ethical principles among civil servants was emphasized. The importance of forming ethical leaders among the management of state and local bodies, who would be an example for others in observing ethical standards, was emphasized.

Key words: ethical component, state-building policy, authorities, state, civil servants, ethics.

УДК 342.1:351 – 029:17 (477)
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.39.5>

Музика М.П.

аспірант кафедри державної політики та врядування
Інститут адміністрування, державного управління та професійного розвитку
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Формування етичної складової у державотворчій політиці передбачає потребу розвитку ефективної етичної системи у сфері публічного управління, зважаючи на актуальність збереження високих етичних стандартів публічної служби, незалежно від обставин.

Якраз публічна служба є тою сферою, де культура поведінки та етичні якості публічних службовців мають значний вплив на репутацію цієї сфери діяльності.

Робота публічних службовців у державотворчій політиці завжди знаходиться в центрі уваги суспільних інституцій, тому їхня пове-

дінка, ставлення до громадян, мова, зовнішній вигляд і манера поведінки мають бути бездоганними, тому публічний службовець має обов'язок дотримуватися високих стандартів культури. Таким чином, дослідження етичної складової у державотворчій політиці являє собою актуальну науково-практичну проблему, розв'язання якої може сприяти подальшому розвитку публічного управління, як у світі, так і в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Етична складова у державотворчій політиці є предметом зацікавлення багатьох вчених. Зокрема, варто згадати таких дослідників як Бобко Л. [1], Мельничук Т. [2], Попов С. [5], Сенишин Б. [1], Сорокіна Н. [4], Сподарик Т. [1], Станасюк О. [1], Хриков Є. [3], Яценко В. [5] та багато інших.

У своїх публікаціях зазначені науковці вивчають особливості етичної системи публічної служби України, піднімають питання щодо актуальних проблем формування етики державних службовців, розглядають етичні обов'язки публічних службовців як елементи професійного статусу в контексті досвіду європейських країн та його впровадження в Україні, актуалізують процеси формування морально-етичних основ публічної служби в Україні та загалом аналізують етику в публічній сфері України з позиції європейського досвіду.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вивчення особливостей етичної складової у державотворчій політиці у працях сучасних науковців свідчить про знану актуальність даного питання, зважаючи на сучасні реалії та потреби підвищення рівня етичної складової у всіх суспільних процесах і, зокрема, тих, які відбуваються в сфері державної політики. Це зумовлює потребу глибоких ґрунтовних досліджень стосовно зазначеної проблематики, відповідно до чого було обрано тему та напрям даної статті.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сучасних підходів до формування етичної складової у державотворчій політиці України.

Виклад основного матеріалу. Під етичною складовою у державотворчій політиці варто розуміти набір принципів, цінностей та стандартів, які визначаються як справедливості, морально прийнятні та відповідні вимогам моральності і суспільної відповідальності у контексті діяльності державних структур та політичних процесів. Ця складова передбачає дотримання принципів справедливості, відкритості, прозорості, відповідальності та раціональності у взаємодії державних органів зі суспільством та іншими акторами. Етична

складова в державотворчій політиці спрямована на забезпечення загального блага та захисту прав та інтересів всіх громадян без ущемлення моральних принципів та цінностей.

Етична складова у державотворчій політиці охоплює різноманітні аспекти, включаючи:

1. Розвиток управлінського стилю, сприятливого для етичної поведінки працівників публічної служби.

2. Використання заохочень для підтримки етичної поведінки серед службовців.

3. Моніторинг та оцінка рівня етичності серед працівників публічної служби.

4. Створення корпоративної культури, спрямованої на підтримку етичних стандартів.

5. Забезпечення етичності поведінки публічних службовців з боку владних органів та місцевого самоврядування.

6. Залучення громадян та громадських організацій до розв'язання етичних проблем у публічній службі.

7. Розробку етичних кодексів і внутрішніх правил конкретних державних установ.

8. Підтримку та підвищення рівня освіти та самоосвіти серед працівників публічної служби.

9. Створення спеціальних установ для вирішення етичних питань у публічній службі.

10. Організацію навчання з етики публічної служби.

11. Етичну освіту для всіх працівників державного апарату.

12. Наукові дослідження щодо етичних проблем у сфері публічної служби.

13. Законодавче визначення етичних стандартів для публічної служби України.

Україна має всі необхідні елементи інфраструктури етичної системи державотворчої політики на формальному рівні. Однак жоден з цих компонентів не використовує свій повний потенціал для забезпечення належного рівня етики серед державних службовців.

На сьогодні не існує стійких традицій серед працівників органів місцевого самоврядування та державних службовців в Україні, які стосуються добросовісної поведінки дотримання та етичних норм. Подвійна мораль, що є наслідком попередніх етапів культурного та соціально-економічного розвитку країни, впливає як на державно-управлінську практику, так і на політичне управління, а також на повсякденність населення.

Сьогодні Україна стикається з розбіжністю між корпоративною та традиційною етикою, а також між офіційною етикою, викладеною у законодавчих актах. Хоча в даний момент зміст етичного законодавства в Україні від-

повідляє світовим стандартам, воно не завжди змінюється раціонально.

Формування корпоративної культури є другим за складністю завданням, яке спрямоване на підтримку серед державних службовців необхідного рівня етики. Ключову роль відіграє формування керівників-лідерів державної служби у досягненні цієї мети – вони повинні бути здатні створити систему управління, відповідну етичним стандартам та бути прикладом етичної поведінки.

Децентралізація управління та формування територіальних громад можуть значним чином впливати на етичну складову у державотворчій політиці. З одного боку, близькість державних службовців до громадян та більша прозорість їх діяльності можуть позитивно позначитися на рівні етики.

Однак з іншого боку, зменшення кількості працівників, спрощення структур та обмеженість організаційних ресурсів можуть ускладнити формування етичної інфраструктури та організацію етичного навчання. У таких умовах у практичній сфері державного управління необхідно розглядати нові форми взаємодії системи підвищення кваліфікації службовців та магістратур публічної служби.

Ефективне державне управління повинне реалізовуватися на основі стандартів та норм, закріплених в законодавчій та нормативно-правовій базі. І ці стандарти є однією з найважливіших складових етичної інфраструктури, які можуть бути закріплені у професійно-етичних кодексах.

Питання потреби розробки та впровадження цих нормативних документів у діяльності державних органів влади в Україні обговорюється уже давно. Ці кодекси не розглядаються як акти, які здатні вирішити усі проблеми у сфері етичних взаємодій, проте вони цілком можуть поліпшити моральну атмосферу в організаціях та підвищити поріг довіри громадян до держави. Тому впровадження професійних кодексів етики як ціннісно-нормативних документів є важливим завданням держави на шляху до реалізації процесу модернізації державного управління.

Використання етичних кодексів у діяльності органів державної влади дає можливість зберегти єдність етичних стандартів державної служби із одночасним врахуванням специфіки різних органів управління. До основних цінностей, які повинні зазначатися в цих кодексах, варто віднести справедливість, відповідальність, рівність, ефективність, прозорість, порядність, законність та неупередженість.

Разом з тим, поряд із цими перевагами існують і недоліки, такі як:

- усталений порядок реалізації етичних норм в колективі, який ніхто з його членів не хоче порушувати;

- недовіра населення до влади та до її чесності, щирості і бажання працювати на благо народу;

- формування багатьох етичних кодексів може зайняти немало часу, зважаючи на нестачу кваліфікованих фахівців у сфері адміністративної етики або на навмисну протидію окремих посадовців;

- існує ризик розробки свідомо неефективного етичного кодексу державним органом влади, норми якого буде складно застосовувати на практиці.

У напрямі вирішення зазначених проблем варто, в першу чергу, у сфері публічного управління запровадити нові стандартизовані етичні відносини, що розробляються та впроваджуються міжнародними організаціями. Так, сюди можна згадати такий нормативний акт як Рекомендація № R (2000) Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців, прийнята 11 травня 2000 року Комітетом міністрів у м. Страсбурзі на 106 сесії [6].

Загалом, нормативні документи, які стосуються етики у сфері державного управління, присутні у багатьох розвинених країнах:

- Кодекс державних службовців (Велика Британія);

- Кодекс належного врядування (Іспанія);

- Етичний кодекс державних службовців (Польща);

- Кодекс поведінки державних службовців (Нова Зеландія);

- Кодекс поведінки для державних працівників (Італія);

- Кодекс державних службовців (Греція);

- Цінності та Етичний кодекс для державних службовців (Канада);

- Кодекс поведінки вищих урядових службовців виконавчих органів федеральної влади (Бразилія);

- Кодекс поведінки і цінності австралійських державних службовців (Австралія) [2].

Отже, у більшості розвинених країн існують власні документи, які стосуються етичних норм поведінки в системі державного управління. І навіть у тих країнах, де ці акти відсутні, йде робота щодо їх розробки та впровадження в життя. Тому така практика може бути корисною для України стосовно написання етичних кодексів для представників державного управління, які мають бути пріоритетними та користуватися довірою суспільства.

Етичний кодекс варто розглядати як документ в першу чергу комунікаційного, а вже

потім – регуляторного характеру, на основі якого потрібно привносити позитивні зміни у колективи органів державної влади. Адже такі нормативні акти здатні виставити чіткі вектори для соціального та професійного самовдосконалення державних управлінців і можуть значним чином впливати на виховання працівників в тому чи іншому колективі.

Для того, щоб розробити та прийняти етичний кодекс із найвищим ефектом, потрібно наступне:

- оприлюднення кодексу та його доступність усім державним службовцям з метою його широкомасштабного визнання;
- застосування норм цього документу у щоденній практиці державного управління;
- набуття управлінцями позитивних навичок етичної поведінки та відносин і просування їх серед працівників;
- реалізація контрольних функцій щодо виконання норм етичного кодексу;
- використання покарань для тих, хто порушує етичні норми;
- впровадження комплексу стимулюючих заходів для тих державних управлінців, які демонструють етичну поведінку [3].

Цілком зрозуміло, що в сучасному світі важко продумати та впровадити в життя правила поведінки та інструкції етичної поведінки на всі випадки життя для усіх державних інституцій. Тому кожна організація повинна передбачати розробку саме такого нормативного акту, який буде враховувати специфіку її діяльності.

Висновки. Отже, розвиток етичної складової в державотворчій політиці України на даному етапі потребує комплексного підходу та системних зусиль. Правильна реалізація сучасних підходів до формування етичної складової вимагає активної участі всіх зацікавлених сторін, починаючи від законодавців і закінчуючи громадськістю.

Необхідно здійснити ефективні кроки для забезпечення відповідності законодавства високим стандартам етики та розвитку корпоративної культури, спрямованої на підтримку етичних принципів серед державних службовців. Окрім цього, важливо формувати

етичних лідерів серед керівництва державних та місцевих органів, які були б прикладом для інших у дотриманні етичних стандартів. Поряд із цим, запровадження етичних кодексів поведінки службовців у системі державного управління здатне вирішити низку важливих проблем, які існують на даний час у цій сфері та дати поштовх до розбудови нової якісної державної служби України. Лише в такий спосіб Україна зможе побудувати ефективну та морально відповідальну систему управління, яка відповідала б вимогам сучасного суспільства.

Подальші перспективи в досліджуваному напрямку полягають у вивченні засобів та методів вирішення профілактики етноконфліктів у державі на сучасному етапі розвитку української держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бобко Л., Сенишин Б., Сподарик Т., Станасюк О. Актуальні проблеми формування етики державних службовців. Молодий вчений, № 5 (69), 2019. С. 510–513. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-5-69-110>
2. Мельничук Т. П. Етичні обов'язки публічних службовців як елемент професійного статусу: досвід європейських країн та його впровадження в Україні. Право та державне управління. 2019. № 1 (34) том 2. С. 182–187.
3. Хриков Є. М. Етична система публічної служби України. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 3. – URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1593> (дата звернення: 18.03.2024). DOI: 10.32702/2307-2156-2020.3.6
4. Сорокіна Н. Формування морально-етичних основ публічної служби в Україні. Аспекти публічного управління. Том 8. № 6. 2020. С. 90–97. DOI: 10.15421/1520109
5. Попов С., Яценко В. Етика в публічній сфері України: європейський досвід. Теоретичні та прикладні питання державотворення. №29. 2023. URL: <http://taais.oridu.odessa.ua/article/view/289127>
6. Committee of Ministers of the Council of Europe (2000), "Recommendation vol. R (2000), 10 of the Committee of Ministers to member States of the Council of Europe on codes of conduct for civil servants", available at: http://www.dridu.dp.ua/cpk/Lib/7_Zapobigannya%20ta%20protydiya%20proyavam%20korup/Legislation/Legislature/Rekomend_poved_DS.pdf (дата доступу 10.03.2024).

ПРОБЛЕМАТИКА ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНОМУ ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ УКРАЇНИ

PROBLEMS OF ETHNO-CULTURAL POLICY IN MODERN PUBLIC ADMINISTRATION OF UKRAINE

У статті піднімається проблематика етнокультурної політики в сучасному державному управлінні України. Відмічено, що в сучасному світі дедалі більше уваги приділяється проблемі оцінки ролі етнокультурної політики та її впливу на соціально-економічний розвиток держави. Подано визначення етнокультурної політики, під якою потрібно розуміти комплексну систему заходів та стратегій, розроблених та впроваджених державою або іншими суспільними організаціями, спрямованих на регулювання та підтримку розвитку культурного розмаїття та етнічних традицій у суспільстві. Представлено мету та основні аспекти розвитку етнокультурної політики в сучасному державному управлінні України. Акцентовано увагу на тому, що етнокультурна політика виступає як важливий інструмент забезпечення соціальної згуртованості, підтримки культурної ідентичності різних етнічних спільнот і зміцнення культурної єдності в мультикультурному суспільстві. В контексті етнокультурної політики окрему увагу зосереджено на етнічних конфліктах, під якими слід розуміти протистояння між групами населення, відмінними одна від одної, як на прикордонних територіях, так і на території окремої держави, які базуються на расових, історичних, мовних чи культурних відмінностях. Підкреслено роль цифрових технологій у вирішенні етнічних конфліктів та представлено результати, які є наслідком їх застосування. Обґрунтовано пріоритети, якими мають керуватися держава та регіональні органи влади для успішної реалізації етнокультурної політики в сучасному державному управлінні України. Підсумовано, що механізми державного управління повинні передбачати залучення усіх можливих інструментів врегулювання ситуації щодо етнічних протистоянь, які повинні забезпечувати уникнення конфліктів, пропаганду толерантного ставлення громад та етносів одне до одного. Підкреслено, що в рамках держави потрібно врегульовувати міжетнічні відносини із застосуванням сучасних цифрових технологій, здатних опрацьовувати значну кількість інформації у напрямі регулювання ситуації у сфері етнічних конфліктів.

Ключові слова: етнокультурна політика, державне управління, суспільство, соціально-економічний розвиток, органи влади.

The article raises the issue of ethno-cultural policy in the modern state administration of Ukraine. It is noted that in the modern world, more and more attention is paid to the problem of assessing the role of ethno-cultural policy and its impact on the socio-economic development of the state. The definition of ethnocultural policy is given, which should be understood as a complex system of measures and strategies developed and implemented by the state or other public organizations aimed at regulating and supporting the development of cultural diversity and ethnic traditions in society. The purpose and main aspects of the development of ethno-cultural policy in the modern state administration of Ukraine are presented. Emphasis is placed on the fact that ethnocultural policy acts as an important tool for ensuring social cohesion, supporting the cultural identity of various ethnic communities, and strengthening cultural unity in a multicultural society. In the context of ethno-cultural policy, special attention is focused on ethnic conflicts, which should be understood as confrontations between population groups different from each other, both on border territories and on the territory of a separate state, which are based on racial, historical, linguistic or cultural differences. The role of digital technologies in solving ethnic conflicts is emphasized and the results that are a consequence of their application are presented. The priorities that should be guided by the state and regional authorities for the successful implementation of ethno-cultural policy in the modern state administration of Ukraine are substantiated. It was concluded that the mechanisms of state administration should involve the involvement of all possible tools for resolving the situation regarding ethnic confrontations, which should ensure the avoidance of conflicts, the promotion of tolerant attitude of communities and ethnic groups towards each other. It is emphasized that it is necessary to regulate interethnic relations within the framework of the state with the use of modern digital technologies capable of processing a significant amount of information in the direction of regulating the situation in the field of ethnic conflicts.

Key words: ethno-cultural policy, state administration, society, socio-economic development, authorities.

УДК 351.85:323.1 (477)
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.39.6>

Пилипець Р.Ю.

аспірант кафедри державної політики та врядування
Інститут адміністрування, державного управління та професійного розвитку
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасній Україні спостерігаються складні процеси трансформації суспільного життя, спрямовані на підвищення статусу громадянина і поширення децентралізації та демократизації публічної системи управління. При цьому важлива узгоджена робота органів влади на регіональному та центральному рівнях з питань релігійної, культурної, національної та етносоціальної політики, спрямованої на

зміцнення національної єдності та вирішення складних суспільних викликів. Тому у сфері державного управління важливо сприяти толерантному сприйняттю етнічних різниць та ефективній міжкультурній взаємодії, а також залучати представників різних етнокультурних груп населення до суспільних справ. І якраз державна етнокультурна політика сьогодні орієнтується на ці напрями, розподіляючи повноваження між органами влади та визначаючи

стратегії від центрального до регіонального рівнів.

Сучасне державне управління України орієнтоване на стратегію європейської перспективи у державній етнокультурній політиці відповідно до необхідності нових пріоритетів розвитку українського суспільства. Ці пріоритети базуються на широкому залученні громадян до всесвітніх тенденцій етнокультури, забезпеченні балансу між ними та перспективах суспільно-політичного розвитку держави. Проте на даний час складно говорити про етнокультурної політики в сучасному державному управлінні України, зважаючи на ті трансформаційні зміни, які спостерігаються в українському суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика етнокультурної політики в сучасному державному управлінні України піднімається в публікаціях багатьох науковців, зокрема, таких як Андріяш В. [1], Безена І. [2], Кулініч О. [4], Макаров Г. [3], Меляков А. [4], Червеняк К. [5] та інші.

У своїх працях дослідники піднімають питання розвитку сучасної державної етнокультурної політики в контексті механізмів реалізації регіонального рівня у процесах демократизації та децентралізації в Україні, вивчають вплив етнонаціонального фактора на суспільно-політичні процеси в Україні, досліджують особливості етнічних чинників реформування адміністративно-територіального устрою в контексті досвід європейських демократичних держав, розглядають практику реалізації державної етнонаціональної політики відповідно до регіональних особливостей, обґрунтовують перспективи розвитку етнополітичних процесів під впливом глобалізації.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Різномасштабний підхід до вивчення особливостей етнокультурної політики в сучасному державному управлінні передбачає потребу глибоких наукових досліджень у даному напрямку, зважаючи на важливість розвитку етнокультурних відносин.

Мета статті полягає у вивченні особливостей, підходів та проблем розвитку етнокультурної політики в сучасному державному управлінні України.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі дедалі більше уваги приділяється проблемі оцінки ролі етнокультурної політики та її впливу на соціально-економічний розвиток держави. Саме через призму впливу соціально-культурних чинників розвиваються усі напрями національної політики й економіки: публічне управління, освіта, творча сфера (театр, кіно), туристично-рекреаційна інду-

стрія, мас-медіа тощо. Успішні приклади з усього світу свідчать, що в більшості країн процвітання в них відбувається завдяки ефективному використанню економічних чинників та полікультурного потенціалу, ефективній інтеграції історичної спадщини та традиційно багатозарової етнокультурної сфери.

Ці виклики стосуються реалізації адміністративних і політичних реформ з урахуванням розширення в етнічно-національній сфері процесів впровадження державної політики та різноманітних етнокультурних факторів на різних рівнях держави, розвитку у міжетнічних взаємовідносинах різномірних комунікативних процесів за умов поглиблення демократії та гнучкості управлінських процесів у сфері етнокультурного розвитку.

В загальному розумінні під етнокультурною політикою потрібно розуміти комплексну систему заходів та стратегій, розроблених та впроваджених державою або іншими суспільними організаціями, спрямованих на регулювання та підтримку розвитку культурного розмаїття та етнічних традицій у суспільстві. Основною метою етнокультурної політики є забезпечення гармонійного співіснування різних етнічних груп, підтримка та розвиток їхніх культурних особливостей, мов, традицій, звичаїв, а також захист прав етнічних меншин.

Етнокультурна політика охоплює такі аспекти:

- захист і підтримка мовної різноманітності, включно з мовами етнічних меншин;
- збереження та відродження культурної спадщини етнічних груп;
- підтримка освітніх програм, спрямованих на вивчення історії, культури та мов етнічних меншин;
- фінансування культурних та освітніх проєктів, фестивалів, мистецьких виставок, які представляють етнокультурне розмаїття;
- створення умов для розвитку діалогу та взаєморозуміння між різними етнічними групами, сприяння інтеграції та соціальної кооперації.

Таким чином, етнокультурна політика виступає як важливий інструмент забезпечення соціальної згуртованості, підтримки культурної ідентичності різних етнічних спільнот і зміцнення культурної єдності в мультикультурному суспільстві.

Національні дослідники визначають основну проблему державної етнокультурної політики та управлінських впливів на неї, яка полягає в тенденції до непослідовності й несистемності. Це проявляється у міжконфесійних протистояннях, сепаратизмі, маніпулятивному регіо-

налізмі та періодичних політичних кризах держави.

У цьому контексті особливо важливою є проблема дотримання спеціальних принципів етнокультурної політики, таких як:

- формування етнокультурної терпимості й толерантності;
- підтримка народних промислів та етнокультурної творчості;
- державна підтримка мовного і етнокультурного розмаїття;
- сприяння розвитку національної та етнічної ідентичності людини;
- орієнтація носіїв етнокультури на загальнолюдські духовні цінності;
- забезпечення єдності прав та обов'язків громадян та їхніх спільнот у задоволенні етнокультурних інтересів;
- розуміння самоцінності етнічних культур та полікультурності територій.

Дотримання цих принципів сприяє збереженню та розвитку культурного різноманіття та взаєморозумінню в суспільстві.

Етнокультурний аспект стає ключовим у багатонаціональному та толерантному суспільстві у контексті підвищення значення регіоналізації та децентралізації в етнокультурному та суспільно-політичному житті. В регіонах України кожне етнокультурне середовище визначається як адміністративна територія, що є унікальною та відрізняється від інших за різноманітністю культурних ознак. Ці території відрізняються інтенсивністю та загальною сукупністю взаємопов'язаних етнічних елементів комунікації у соціумі місцевої громади.

Державні органи влади повинні створювати сприятливі умови для реалізації етнокультурної політики на регіональному рівні, а також мають забезпечувати дотримання прав і свобод етнічних інституцій та громадян на центральному та регіональному рівнях. Ці процеси реалізуються шляхом:

- залучення всіх суб'єктів українського суспільства до процесів творення національної культурної самобутності, що відповідає єдності через різноманіття;
- реалізації децентралізації та демократизації шляхом визнання етнокультури українського народу як політичної нації і важливої сфери національних інтересів;
- взаємодії всіх суб'єктів соціокультурного простору України.

Реалізація ефективної етнокультурної політики в сучасних умовах часто зіштовхується із значними викликами та проблемами. Так, в умовах повномасштабної військової агресії проти України з боку російської федерації одним із важливих аспектів протистояння сто-

рін є етнічна складова збройного конфлікту. Адже саме ця причина спонукає до виникнення та розвитку значної кількості воєн, як свідчить історичний досвід та сучасні реалії.

Під етнічними конфліктами слід розуміти протистояння між групами населення, відмінними одна від одної, як на прикордонних територіях, так і на території окремої держави, які базуються на расових, історичних, мовних чи культурних відмінностях. Такі конфлікти є надто небезпечними, зважаючи на проникнення їх у всі сфери життєдіяльності і потенційно можуть бути основним джерелом протистоянь на рівні держав, зважаючи на такі їхні особливості як боротьба за обмежені ресурси, конкуренція та ворожість між етнічними групами.

До основних стратегій поведінки у сфері державної політики в ситуації етнічного конфлікту можна віднести наступні:

- компроміс;
- пристосування;
- уникнення;
- суперництво;
- співпраця.

Цілком зрозуміло, що етнічні конфлікти нелегко вирішити лише такими способами як посередництво чи переговори, тому що ефект від них у напрямі вирішення таких протистоянь буде невеликим. Тому більш результативними будуть макрополітичні стратегії на основі інституційних процедур, правил та механізмів державної влади [2].

Держава в пергу чергу повинна спиратися на потребу врегульовувати такі конфлікти на основі застосування мирних інструментів взаємодії. У таких випадках варто згадати такі інструменти як мирні переговори з медіаторами, погоджувальні комісії і навіть робота груп посередників.

При цьому слід базуватися на функціонуванні спеціальних інститутів з управління етнічними конфліктами, які зазвичай виникають стихійно у фазі безпосередньої ескалації конфлікту, коли існує велика загроза застосування насильства однією або обома сторонами [3].

У процесі вирішення етнічних конфліктів дуже важливо для сторін отримувати зворотній зв'язок, при якому можна взяти думку населення та проаналізувати причини, які призвели до протистояння. В сучасних умовах на допомогу цьому приходять цифрові технології, які дозволяють отримати наступні результати:

- виникає можливість спрощення здійснення соціологічних опитувань, відповідно до яких можна встановити проблеми, що існують у суспільстві, та вжити заходів щодо уникнення їх;

– цифрові технології дають змогу зібрати та обробити значні обсяги необхідної інформації;

– на основі зібраної та обробленої інформації можна швидше відреагувати на конфліктні ситуації [1].

У сфері здійснення державної політики застосування цифрових технологій дозволяє органам державної влади гнучко реагувати і попереджувати розвиток конфліктів на ранній стадії їх виникнення, коли протистояння не набули серйозних масштабів.

Загалом, для успішної реалізації етнокультурної політики в сучасному державному управлінні України держава та регіональні органи влади мають керуватися такими пріоритетами:

1. Сприяння розвитку культур національних меншин та регіональної субкультурної багатоманітності України.

2. Відновлення та популяризація культурної самобутності української нації та подальше формування її в контексті європейських цінностей.

3. Визначення стратегій економічного розвитку України, враховуючи культурні аспекти.

4. Забезпечення сприятливого та вільного доступу громадян до етнокультури та процесу реалізації культурної політики.

Ці пріоритети дозволять підтримувати різноманіття культурної спадщини та сприяти взаєморозумінню та толерантності у суспільстві.

Висновки. Загалом, механізми державного управління повинні передбачати залучення усіх можливих інструментів врегулювання ситуації щодо етнічних протистоянь, які повинні забезпечувати уникнення конфліктів, пропаганду толерантного ставлення громад та етносів одне до одного. Важливим завданням держави є не лише пряме вирішення етнічних

конфліктів, але й формування такої атмосфери, нормативної бази та умов для розвитку, при яких етнічні групи зможуть отримувати та користуватися належними їм правами людини та громадянина. Також в рамках держави потрібно врегульовувати міжетнічні відносини із застосуванням сучасних цифрових технологій, здатних опрацьовувати значну кількість інформації у напрямі регулювання ситуації у сфері етнічних конфліктів.

Подальші перспективи в досліджуваному напрямку полягають у вивченні засобів та методів вирішення профілактики етноконфліктів у державі на сучасному етапі розвитку української держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андріяш В.І. Перспективи розвитку етнополітичних процесів під впливом глобалізації. Державне управління: удосконалення та розвиток. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=671> (дата звернення 15.03.2024)

2. Безена І.М. Сучасна державна етнокультурна політика: механізми реалізації регіонального рівня у процесах демократизації та децентралізації в Україні. Держава та регіони. Серія: Державне управління, 2020 р., № 1 (69). С. 30-38 DOI <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2020.1.5>

3. Макаров Г. Етнічний чинник реформування адміністративно-територіального устрою: досвід європейських демократичних держав. Аспекти публічного управління, 10(5), 2022. С.54-61. <https://doi.org/10.15421/152235>

4. Меляков А.В., Кулініч О.В. Практика реалізації державної етнонаціональної політики: регіональні особливості. Університетські наукові записки. 2018. № 66. С. 190–199. URL: <http://www.univer.km.ua/visnyk/1772.pdf> (дата звернення 15.03.2024)

5. Червеняк К.Т. Вплив етнонаціонального фактора на суспільно-політичні процеси в Україні: автореф. дис. ... кандидата політичних наук. Львів, 2019. С. 21. URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/aref_chervenjak.pdf. (дата звернення 15.03.2024)

ДОСЛІДЖЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ ТА ЄС

STUDY OF REGULATORY AND LEGAL PROVISION OF HEALTH CARE FOR CHILDREN WITH DISABILITIES IN UKRAINE AND THE EU

У статті ми зосередилися на вивченні та аналізі нормативно-правової бази, яка регулює охорону здоров'я дітей з інвалідністю, порівнюючи чинні закони, які прийняті в Україні та країнах Європейського Союзу. Ми розглянули основні правові акти, стратегії та програми, спрямовані на підтримку та розвиток медичної допомоги для таких дітей, а також визначено прогалини та виклики, з якими стикаються системи охорони здоров'я в цьому аспекті. Окрема увага була приділена аналізу ефективності існуючих механізмів захисту прав дітей з інвалідністю на отримання високоякісних медичних послуг та реабілітації. Крім того, розглянуті міжнародні зобов'язання у сфері захисту прав дітей з інвалідністю та їхнє втілення на національному рівні. Цей аналіз допоміг виявити найбільш ефективні напрямки та заходи для покращення політики охорони здоров'я дітей з інвалідністю, сприяючи розробці більш інклюзивних та доступних медичних послуг. Дослідження нормативно-правового забезпечення охорони здоров'я дітей з інвалідністю в Україні та країнах Європейського Союзу виявило значні зусилля та прогрес у цій сфері, позитивним аспектом є те, що Україні є чинні правові рамки та програми, спрямовані на підтримку дітей з інвалідністю, включаючи доступ до якісних медичних послуг та реабілітації. Водночас, детальний аналіз виявив розбіжності в імплементації цих рамок на практиці, що вказує на необхідність зміцнення механізмів моніторингу та забезпечення дотримання нормативних вимог. На основі проведеного аналізу, для подальшого покращення нормативно-правового забезпечення охорони здоров'я дітей з інвалідністю в Україні на шляху гармонізації чинних законодавчих актів необхідно зосередитись на таких напрямках, як удосконалення законодавства з урахуванням міжнародних зобов'язань та посилення механізмів контролю та відповідальності їх невиконання тощо.

Ключові слова: діти з інвалідністю, охорона здоров'я, нормативно-правове забезпечення, Україна, Європейський Союз.

In this article, we focused on the study and analysis of the legal framework that regulates the health care of children with disabilities, comparing the current laws adopted in Ukraine and the countries of the European Union. We reviewed the main legal acts, strategies and programs aimed at supporting and developing medical care for such children, and also identified the gaps and challenges faced by health care systems in this aspect. Special attention was paid to the analysis of the effectiveness of the existing mechanisms for protecting the rights of children with disabilities to receive high-quality medical services and rehabilitation. In addition, international obligations in the field of protection of the rights of children with disabilities and their implementation at the national level are considered. This analysis helped identify the most effective directions and measures for improving the health care policy of children with disabilities, contributing to the development of more inclusive and accessible health services. The study of regulatory and legal support for the health care of children with disabilities in Ukraine and the countries of the European Union revealed significant efforts and progress in this area, a positive aspect is that Ukraine has an effective legal framework and programs aimed at supporting children with disabilities, including access to quality medical services and rehabilitation. At the same time, a detailed analysis revealed discrepancies in the implementation of these frameworks in practice, which indicates the need to strengthen monitoring mechanisms and ensure compliance with regulatory requirements. Based on the analysis, in order to further improve the regulatory and legal provision of health care for children with disabilities in Ukraine on the way to the harmonization of current legislative acts, it is necessary to focus on such areas as improving legislation taking into account international obligations and strengthening mechanisms of control and responsibility for non-fulfillment etc.

Key words: children with disabilities, health care, regulatory and legal support, Ukraine, European Union.

УДК 340:364.694(477:061.1ЄС)
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.39.7>

Тоцька В.Є.

аспірантка кафедри публічного управління та публічної служби Інституту адміністрування, державного управління та професійного розвитку Національного університету «Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Дослідження нормативно-правового забезпечення охорони здоров'я дітей з інвалідністю в Україні та Європейському Союзі є актуальним і важливим завданням, що вимагає глибокого аналізу та порівняльного огляду. Забезпечення прав та можливостей дітей з інвалідністю для повноцінного доступу до якісних медичних послуг є одним з основних показників справедливості та гуманності суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців і практиків, які займалися

дослідженням проблем дітей-інвалідів у різних сферах, в тому числі нормативно-правового забезпечення охорони здоров'я варто назвати О. Балдинюк, Н. Бездідько, Н. Болотіна, О. Виноградова, Т. Добровольська, К. Єгорова, А. Капську, В. Михайленко, О. Молчан, А. Мхитарян, Х. Нортон, Л. Остролицька, О. Платонова, М. Річмонд, І. Солодовнікову, Г. Тард, М. Школьник та інших учених.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Пріоритетне місце посідають проблеми забезпечення охорони здоров'я

дітей з інвалідністю та інші, наприклад пов'язані з недоступністю або обмеженим доступом до задоволення їхніх соціокультурних потреб, таких як організація дозвілля, отримання освітніх послуг, соціального включення в життя суспільства, залучення до культурних, духовно-моральних цінностей, підтримки здорового способу життя, гармонійного розвитку на основі інтеграції до світу мистецтва, культури, творчості тощо [1]. Все вище зазначене обумовлює необхідність дослідження нормативно-правового забезпечення охорони здоров'я дітей з інвалідністю в Україні та ЄС для гармонізації процесів імплементації чинного законодавства в контексті євроінтеграції.

Мета статті полягає в дослідженні нормативно-правового забезпечення охорони здоров'я дітей з інвалідністю в Україні та ЄС, особливостей та напрямків удосконалення чинного законодавства при імплементації їх до вимог Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Погіршення екологічної ситуації, високий рівень захворюваності батьків, відсутність культури здорового способу життя, низка соціальних, педагогічних, психологічних і медичних проблем сприяють збільшенню числа дітей з інвалідністю. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я кожен десятий житель Землі – людина з обмеженими можливостями, з них 120 млн. – діти та підлітки. Серед дітей з інвалідністю найбільш чисельна вікова група 8–14 років (42,3 %), переважають хлопчики (59 %). Близько 80 % дітей із функціональними обмеженнями виховуються в сім'ях, решта – в інтернатних закладах [2; 3, с. 127].

Охорона здоров'я дітей з інвалідністю в Україні регулюється кількома ключовими законодавчими актами, які забезпечують права та захист інтересів цієї категорії громадян. В першу чергу це право на охорону здоров'я дітей з інвалідністю забезпечує Конституція України (ст. 49) та Цивільний кодекс (ст. 283, 284), а також такі ключові закони:

1. Закон України «Про охорону дитинства» [4] встановлює основні принципи захисту прав дітей, включаючи дітей з інвалідністю, визначає гарантії державної підтримки та охорони дитинства, включаючи забезпечення права на охорону здоров'я.

2. Закон України «Про основи соціального захисту інвалідів в Україні» [5] встановлює правові, економічні та соціальні основи соціального захисту осіб з інвалідністю, спрямовані на їхнє соціальне відновлення, інтеграцію в суспільство та створення умов для максимально можливого наближення їхнього способу життя до способу життя осіб без інвалідності.

3. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [6] регулює відносини в сфері охорони здоров'я, в тому числі охорону здоров'я дітей з інвалідністю та передбачає рівний доступ до медичних послуг для всіх громадян, включаючи осіб з інвалідністю.

4. Закон України «Про освіту» [7] прямо не зосереджений на охороні здоров'я, проте він включає положення про забезпечення особливих умов для навчання та розвитку дітей з інвалідністю, що опосередковано впливає на їхнє здоров'я та добробут.

5. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [8] визначає засади державної політики в сфері реабілітації осіб з інвалідністю, з метою їх соціальної адаптації та інтеграції в суспільство.

Для охорони здоров'я дітей з інвалідністю в Україні, окрім основних законодавчих актів, також діють спеціальні нормативно-правові документи та інструкції, які регулюють надання медичної допомоги та соціальних послуг цій категорії населення. До таких документів можуть належати:

1. Накази Міністерства охорони здоров'я України, які регулюють питання спеціалізованої медичної допомоги, реабілітації, ведення реєстрів дітей з особливими потребами та інше. Ці накази містять конкретні вказівки щодо організації лікувального процесу, реабілітаційних заходів та вимог до медичного персоналу.

2. Постанови Кабінету Міністрів України, які встановлюють процедуру надання соціальних послуг дітям з інвалідністю, визначають порядок забезпечення лікувальними та реабілітаційними засобами, в тому числі норми безоплатного отримання ліків, медичних виробів та іншого обладнання.

3. Програми державної підтримки, які спрямовані на покращення якості життя дітей з інвалідністю, включаючи програми соціальної адаптації, професійної орієнтації, забезпечення доступного навчального та реабілітаційного середовища.

4. Стандарти медичного обслуговування, які визначають клінічні протоколи та стандарти надання медичної допомоги дітям з певними видами інвалідності, включаючи стандарти діагностики, лікування та реабілітації.

5. Міжвідомчі інструкції та методичні рекомендації, спрямовані на координацію дій між різними установами (освітніми, медичними, соціальними службами) для забезпечення комплексного підходу до вирішення потреб дітей з інвалідністю.

6. Локальні програми та ініціативи, розроблені на рівні областей та міст, що можуть

включати додаткові заходи підтримки та розвитку для дітей з інвалідністю, зокрема в сфері охорони здоров'я.

Важливо регулярно оновлювати ці нормативно-правові бази, адже медичні, соціальні потреби та технології швидко змінюються. Це дозволяє забезпечити, що діти з інвалідністю отримують найактуальніші та ефективні медичні та соціальні послуги. Крім того, активне залучення громадськості, батьків та організацій, що представляють інтереси осіб з інвалідністю, до процесу формування та реалізації цих документів, є ключовим для розробки ефективної політики у цій сфері. Також важливо міжсекторальне співробітництво між різними міністерствами та установами для створення інтегрованої системи підтримки дітей з інвалідністю, що охоплює як медичні, так і освітні, соціальні, професійні та інші потреби.

Важливе місце забезпечення охорони здоров'я дітей з інвалідністю мають такі документи, як Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання встановлення лікарсько-консультативними комісіями інвалідності дітям» [9]; Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання порядку проведення медико-соціальної експертизи на період дії воєнного стану на території України» [10]; Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження порядку видачі медичного висновку про дитину з інвалідністю віком до 18 років» [11]. Під час дії воєнного стану, згідно з наказом Міністерства охорони здоров'я № 496 «Про окремі аспекти надання первинної медичної допомоги у воєнний час», персонал, що надає первинну медичну допомогу, зобов'язаний забезпечити лікування пацієнтам у критичному стані та дітей з інвалідністю серед переміщених осіб. Постачальники первинної медичної допомоги, до яких звертаються внутрішньо переміщені особи, не мають права вимагати від них підписання декларацій про надання медичних послуг.

Україна ратифікувала «Конвенцію про права інвалідів», яка вимагає від держав-учасниць забезпечення рівних можливостей для осіб та дітей з інвалідністю у всіх сферах життя, включаючи охорону здоров'я, освіту, працевлаштування, доступ до інформації та інші. Ця конвенція підкреслює необхідність адаптації медичних закладів та послуг до потреб людей та дітей з інвалідністю, а також забезпечення доступу до реабілітаційних та підтримуючих служб.

Крім вищенаведених законів, існують інші нормативно-правові акти, які можуть містити специфічні положення стосовно охорони здоров'я дітей з інвалідністю, включаючи різно-

манітні постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства охорони здоров'я та інші регуляторні документи. Важливо відзначити, що державна політика у сфері охорони здоров'я та соціального захисту дітей з інвалідністю постійно розвивається, що може призводити до змін у законодавстві та введення нових актів для покращення допомоги та підтримки цієї категорії населення.

Європейський правовий простір включає низку документів, що забезпечують охорону здоров'я дітей з інвалідністю та сприяють їх соціальній інтеграції. Ось деякі ключові міжнародні та регіональні правові акти, прийняті на рівні Європейського Союзу (ЄС) та інших європейських організацій:

1. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (CRPD) вимагає від держав-учасниць забезпечувати рівний доступ до охорони здоров'я та реабілітаційних послуг для осіб з інвалідністю, включаючи дітей. Це глобальний документ, який має велике значення для країн Європи, багато з яких ратифікували цю конвенцію.

2. Європейська соціальна хартія включає положення, які гарантують право на соціальний і медичний захист, спрямовані на покращення стану здоров'я та благополуччя всіх громадян, зокрема дітей з інвалідністю.

3. Стратегія ЄС щодо прав осіб з інвалідністю 2021-2030 встановлює рамки для дій ЄС, спрямовані на забезпечення повноправної участі осіб з інвалідністю у суспільстві, включаючи доступ до охорони здоров'я та соціальних послуг.

4. Директива ЄС про права пацієнтів при транскордонній охороні здоров'я гарантує пацієнтам з ЄС право отримувати медичну допомогу в будь-якій країні ЄС на таких самих умовах та за такою ж ціною, як для громадян цієї країни, що є особливо важливим для осіб з рідкісними або складними захворюваннями.

5. Рекомендація Ради Європи CM/Rec(2010)2 про деінституціалізацію та забезпечення якісних альтернативних послуг для дітей та осіб з інвалідністю наголошує на важливості розвитку послуг, які сприяють інтеграції дітей з інвалідністю у суспільство.

Ці та інші європейські ініціативи і документи створюють правову основу для захисту прав дітей з інвалідністю в контексті охорони здоров'я, забезпечуючи їм доступ до якісних медичних послуг та сприяючи їх соціальній інтеграції. Вони також відіграють важливу роль у формуванні національних політик і програм, спрямованих на підтримку дітей з інвалідністю та їх сімей, а також на створення інклюзивного суспільства, де кожна дитина має право на

повагу до своєї гідності, незалежно від фізичних чи інтелектуальних обмежень.

Зусилля на європейському рівні доповнюються різноманітними національними ініціативами в країнах-членах, які адаптують європейські рекомендації та директиви до своїх унікальних контекстів та потреб. Це забезпечує гнучкий, але водночас консолідований підхід до поліпшення якості життя дітей з інвалідністю на всьому континенті.

У Європейському Союзі велика увага приділяється підтримці дітей з інвалідністю через різноманітні програми та ініціативи, які сприяють їх соціальній інтеграції, доступу до освіти, охорони здоров'я та інших важливих послуг. Ось деякі ключові програми та ініціативи на рівні ЄС:

1. Європейська стратегія щодо інвалідності 2021–2030 має на меті створити Європу без бар'єрів, де кожна особа може насолоджуватися своїми правами, включає заходи щодо поліпшення доступності, недискримінації, рівного участі в суспільстві, освіти, зайнятості, охорони здоров'я, та доступу до правосуддя для людей з інвалідністю.

2. Програма «Еразмус відома своєю підтримкою освітнього обміну, проте також включає фінансування проектів, спрямованих на підтримку інклюзивної освіти та молодіжних ініціатив, в тому числі для дітей з інвалідністю.

3. Європейський соціальний фонд (ЄСФ) фінансує проекти, які покращують можливості для людей, що стикаються з ризиком соціального виключення, включаючи дітей з інвалідністю та може включати програми реабілітації, професійної підготовки та зайнятості.

4. Директива ЄС про доступність вебсайтів та мобільних додатків і забезпечує, щоб вебсайти та мобільні додатки публічного сектору були доступні для всіх користувачів, включаючи людей з інвалідністю, що має велике значення для доступу до інформації та послуг.

5. European Accessibility Act (Європейський акт про доступність) спрямований на покращення доступності широкого спектру продуктів і послуг в ЄС, включаючи комп'ютери, телефони, електронні книги, банкомати та банківські послуги, що є важливим для забезпечення самостійності та участі в суспільстві осіб з інвалідністю.

6. Фонди ЄС та Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР) підтримують проекти, що спрямовані на поліпшення інфраструктури та доступності послуг для осіб з інвалідністю. Це включає створення безбар'єрного середовища у громадських місцях, установах освіти, медичних закладах та інших ключових точках доступу.

7. Програма здоров'я ЄС підтримує ініціативи, спрямовані на покращення здоров'я і благополуччя громадян ЄС, включаючи дітей з інвалідністю, фокусується на попередженні захворювань, покращенні охорони здоров'я та зменшенні нерівностей у сфері здоров'я.

8. Horizon Europe – ключова програма ЄС для досліджень і інновацій, яка включає проекти, спрямовані на розробку нових технологій та рішень для підтримки осіб з інвалідністю, включаючи дітей. Ці інновації можуть включати розробку асистивних технологій (асистивні технології – це термін, який використовується для опису пристроїв, систем або послуг, які покликані підтримувати, підвищувати або покращувати функціональні можливості людей з інвалідністю. Вони дозволяють особам з різними формами обмежень – фізичними, сенсорними, когнітивними або інтелектуальними – вести більш незалежний і активний спосіб життя. Асистивні технології можуть включати широкий спектр продуктів, від простих пристроїв, таких як лупи для людей з вадами зору, до складних систем, наприклад, програмного забезпечення для комунікації, що використовує рух очей для людей з обмеженими можливостями керувати комп'ютером. Цей термін також охоплює побутові пристосування та модифікації, які спрощують повсякденне життя, такі як пандуси для візків, спеціалізоване кухонне обладнання, пристрої для читання електронних книг із голосовим виводом і так далі. Використання асистивних технологій сприяє соціальній інтеграції, освіти, зайнятості та загальному покращенню якості життя людей з інвалідністю).

9. Європейська ініціатива за інклюзивну освіту має на меті інтегрувати дітей з інвалідністю у загальноосвітній процес, забезпечуючи їм рівний доступ до якісної освіти в інклюзивному середовищі.

10. Cross-border Healthcare Directive дозволяє пацієнтам, включаючи осіб з інвалідністю, отримувати медичне лікування в будь-якій країні ЄС, забезпечуючи більшу мобільність та доступ до спеціалізованих послуг, які можуть бути не доступні в їхній країні проживання.

Ці програми та ініціативи демонструють комплексний підхід ЄС до підтримки дітей з інвалідністю, спрямований на забезпечення їхньої повноцінної участі в суспільстві, доступу до освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та інклюзивного зростання.

Імплементация українського законодавства до стандартів і вимог ЄС передбачає ряд заходів, які спрямовані на гармонізацію національних правових норм із європейськими і цей процес є ключовим (табл. 1).

Основні напрямки євроінтеграції України в контексті охорони здоров'я дітей з інвалідністю

Напрямки	Заходи
Прийняття та оновлення законодавства	Україна постійно працює над прийняттям нових і оновленням існуючих законів і нормативно-правових актів з метою їх відповідності до акізицій ЄС.
Зміцнення інституційної спроможності	Забезпечення виконання європейських стандартів вимагає не лише змін у законодавстві, але й підвищення спроможності державних інституцій, які відповідають за їх застосування.
Адаптація стандартів та нормативів	Україна працює над приведенням національних стандартів, норм та регуляцій у відповідність до європейських, що є важливим для забезпечення вільного руху товарів та послуг, а також для захисту здоров'я та безпеки споживачів.
Співпраця та діалог з ЄС	Україна активно співпрацює з ЄС та його державами-членами у рамках двосторонніх та міжнародних угод. Це включає політичний діалог, обмін досвідом, участь у програмах ЄС та спільних проектах.
Судова реформа та правова допомога	Реформування судової системи та забезпечення доступу до правової допомоги є важливими аспектами для зміцнення верховенства права та захисту прав громадян відповідно до європейських стандартів.
Підтримка та розвиток громадянського суспільства	Активізація участі громадянського суспільства у процесі євроінтеграції є критично важливою, зміцнення співпраці між державними органами та неурядовими організаціями.
Виконання угод з ЄС	Україна активно працює над виконанням положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що включає глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі.
Реформування антимонопольного та конкурентного законодавства	Забезпечення відповідності українського антимонопольного законодавства стандартам та практикам ЄС є важливим кроком для стимулювання ефективної конкуренції та захисту прав споживачів.
Енергетична інтеграція та екологічні стандарти	Україна вживає заходів для інтеграції в європейський енергетичний ринок та приведення екологічного законодавства у відповідність до європейських директив, що сприяє підвищенню енергетичної безпеки та захисту навколишнього середовища.

Термін «акізиції ЄС» (або «acquis communautaire») відноситься до сукупності прав, обов'язків, юридичних норм і регуляцій, що є обов'язковими для всіх держав-членів Європейського Союзу. Цей термін охоплює всі види Європейського законодавства, включаючи директиви, регуляції, рішення, міжнародні угоди, які ЄС уклав з іншими країнами або міжнародними організаціями, а також судові рішення Європейського суду. Акізиції ЄС також включають засади, юридичні традиції та обов'язкові для виконання стандарти, які формують основу європейської інтеграції та єдиного ринку. Це поняття є ключовим у процесі розширення ЄС, оскільки країни, які прагнуть приєднатися до ЄС, мають прийняти і впровадити в своє національне законодавство акізиції ЄС як частину процесу їхньої інтеграції.

Висновки. Дослідження нормативно-правового забезпечення охорони здоров'я дітей з інвалідністю в Україні та країнах Європейського Союзу виявило значні зусилля та прогрес у цій сфері, однак також ідентифіковано низку викликів та прогалин, що потребують подальшої уваги та вирішення. Позитивним аспектом є те,

що Україні є чинні правові рамки та програми, спрямовані на підтримку дітей з інвалідністю, включаючи доступ до якісних медичних послуг та реабілітації. Водночас, детальний аналіз виявив розбіжності в імplementації цих рамок на практиці, що вказує на необхідність зміцнення механізмів моніторингу та забезпечення дотримання нормативно-правових вимог.

Процес імplementації чинного законодавства України до стандартів ЄС є комплексним та багатоаспектним і вимагає від України системного підходу, постійного моніторингу та адаптації до змінюваних умов, вимог європейського правового поля.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виноградова О. В. Інтегровані соціальні послуги як напрям соціалізації дітей з інвалідністю в громаді. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Випуск 79. Том 1. 2021. С. 73-76.
2. Балдинюк О. Д. Нормативно-правове регулювання соціально-правового захисту дітей з інвалідністю в Україні. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Випуск 63. 2018. С. 5-9.
3. Платонова О. Особливості соціалізації дітей з обмеженими функціональними можливостями.

Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія «Педагогіка». 2014. Т. 251. Вип. 239. С. 127-130.

4. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.

5. Про основи соціального захисту інвалідів в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>.

6. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

7. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

8. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>.

9. Деякі питання встановлення лікарсько-консультативними комісіями інвалідності дітям: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013 року № 917. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/917-2013-%D0%BF#Text>.

10. Деякі питання порядку проведення медико-соціальної експертизи на період дії воєнного стану на території України: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.03.2022 року № 225. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225-2022-%D0%BF#Text>.

11. Про затвердження порядку видачі медичного висновку про дитину з інвалідністю віком до 18 років: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 04 грудня 2001 року № 482. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0011-02>.

НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

DIRECTIONS OF THE REFORM OF THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM DURING THE WAR IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

У статті узагальнено засади загальної парадигми, що включає адаптацію світових концепцій у сфері публічного управління для України, вдосконалення аспектів реформування системи публічного управління. Обґрунтовується актуальність дослідження щодо переорієнтації на ефективність, результативність, рентабельність і якісні управлінські послуги та вимагає децентралізації, прозорості, вдосконалення механізмів контролю. Проведено дослідження реформування в контексті євроінтеграції, спрямоване на наближення до стандартів ЄС, передбачає зміни в управлінських структурах, правовій базі, забезпечення прозорості та ефективності процесів, розвиток місцевого самоврядування, зміцнення інституційної спроможності, адаптація до європейських політик у національну систему публічного управління, підтримка інновацій та розвиток людського капіталу, забезпечення участі громадськості у процесі управління та посилення міжнародної співпраці. Запропоновано у контексті євроінтеграції передбачити ряд законодавчих змін, зокрема щодо реформування адміністративного та антикорупційного законодавства, законодавства: про державну службу, про публічні закупівлі, про захист прав громадян та доступ до інформації, фінансового контролю та аудиту, про електронну демократію. Наголошено, що в умовах війни реформування системи публічного управління необхідно зосередитися на стратегічному управлінні, оперативному реагуванні, реформуванні сектору безпеки та оборони за стандартами ЄС, активізації зовнішньої політики. Залучення інвестицій, підтримка малого та середнього бізнесу, розвиток нових економічних секторів є ключовими для відновлення. Реалізація реформ сприятиме інтеграції України в ЄС, створенню прозорі, ефективної системи управління.

Ключові слова: система публічного управління, європейська інтеграція, реформування, законодавство, війна.

The article summarizes the principles aimed at the development of a general paradigm, which includes the adaptation of world concepts in the field of public administration for Ukraine, improvement of aspects of reforms with negative experience and support of innovative ideas. The relevance of the research on reorientation to efficiency, effectiveness, profitability and quality management services is substantiated and requires decentralization, transparency, improvement of control mechanisms. A study of reformation in the context of European integration, aimed at approximation to EU standards, involves changes in management structures, legal framework, ensuring transparency and efficiency. The main directions include improving legislation, increasing the efficiency of processes, developing local self-government, strengthening institutional capacity, adapting to European policies in the national public administration system, supporting innovation and developing human capital, ensuring public participation in the management process, and strengthening international cooperation. In the context of European integration, it is proposed to provide for a number of legislative changes, in particular regarding the reform of administrative and anti-corruption legislation, legislation: on civil service, on public procurement, on protection of citizens' rights and access to information, financial control and audit, on electronic democracy. It was emphasized that in the conditions of war, reforming the public administration system should focus on strategic management, operational response, reforming the security and defense sector according to EU standards, and intensifying foreign policy. Attracting investments, supporting small and medium-sized businesses, and developing new economic sectors are key to recovery. The implementation of reforms will contribute to the integration of Ukraine into the EU, the creation of a transparent, effective management system.

Key words: public administration system, European integration, reformation, legislation, war.

УДК 351:355.01:061.1ЄС
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.39.8>

Харчун А.М.

аспірант кафедри державної політики та врядування
Інститут адміністрування, державного управління та професійного розвитку
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах глобалізації та соціально-економічних трансформацій, Україна зіштовхується з необхідністю кардинальних змін у публічному управлінні, спрямованих на модернізацію національної економіки та відповідність європейським стандартам. Важливу роль відіграє також підтримка інновацій, розвиток людського капіталу, активізація міжнародної співпраці, залучення громадськості до управлінського процесу, що сприятиме формуванню демократичного суспільства та забезпеченню

економічної стабільності через розвиток нових секторів економіки. Реформування публічного управління, особливо в контексті війни та євроінтеграції, вимагає адаптивності, інноваційного мислення та готовності до швидкого реагування на зміни, що є ключовими для забезпечення безпеки, стабільності та прогресу в напрямку європейської інтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах європейської інтеграції процеси реформування системи публічного управління набули актуальності, як і питання про правове

регулювання євроінтеграційних змін в системі публічного управління України на тлі воєнного стану. Фундаментальні дослідження представлені у працях, які внесли важливий здобуток в науку державного управління, зокрема: Авер'янов В. Б., Бакуменко В. Д., Киричук О. С., Кодіс Є. І., Когут П. В., Красівський О. Я., Лахижа М. І., Михненко А. М., Ніколюк О. В., Нижник Н. Р., Савченко І. О., Сурмін Ю. П. та інші визначні українські вчені.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми Зусилля теоретиків та практиків зосереджені на розробці універсальної парадигми публічного управління, яка передбачає адаптацію світових концепцій до українських реалій, вдосконалення невдалого досвіду реформ та застосування нових ідей для покращення адміністративної діяльності. Основою ефективного публічного управління є децентралізація, прозорість, а також розвиток механізмів контролю та звітування. Процес євроінтеграції, який є ключовим для України, вимагає комплексного підходу до реформування системи публічного управління, що охоплює гармонізацію законодавства з європейськими нормами, оптимізацію управлінських процесів, забезпечення відкритості діяльності державних органів, посилення місцевого самоврядування, зміцнення інституційного потенціалу та адаптацію до європейських політик.

Метою статті є з'ясування особливостей і перспектив процесу реформування системи публічного управління в Україні з урахуванням європейських стандартів, а також обґрунтування необхідності формування відповідних євроінтеграційних умов через війну в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні основні зусилля теоретиків та практиків спрямовані на розробку загальної парадигми публічного управління, адаптацію основоположних принципів світових концепцій у практичну діяльність політиків та чиновників України, вдосконалення тих аспектів реформ, які не мали позитивних результатів, та підтримку нової хвилі ідей стосовно шляхів проведення адміністративної реформи та покращення публічного управління. Переорієнтація публічного управління на принципи ефективності, результативності, рентабельності та надання якісних управлінських послуг можлива за умови децентралізації та деконцентрації сфери публічного управління, прозорості та відкритості діяльності установ та організацій державного сектора, удосконалення механізмів звітування, моніторингу та контролю [1].

Реформування системи публічного управління в контексті євроінтеграції є ключовим

аспектом для країн, що прагнуть наблизитися до стандартів та вимог Європейського Союзу. Цей процес включає в себе широкий спектр змін в управлінських структурах, правовій базі, методах управління, а також у підходах до забезпечення прозорості, підзвітності та ефективності державного апарату. Реформи публічного управління в цьому контексті спрямовані на досягнення наступних основних цілей, які наведені в табл. 1.

В Україні відбуваються кардинальні зміни зумовлені, насамперед, процесами глобалізації, соціально-економічними й цивілізаційними трансформаціями. Саме такі глобальні виклики визначають необхідність реалізації сукупності реформ, орієнтованих на модернізацію національної економіки, сприяння забезпечення збалансованого поступу нашої країни як високорозвиненої, цивілізованої європейської держави із досить високим рівнем життя населення, соціально-економічною стабільністю, усталеною демократичною традицією та післявоєнним відновленням країни [2].

Також відбувається активна робота на власне законодавчому рівні, яка забезпечує не тільки процес адаптації законодавства України до законодавства країн ЄС, а й запровадження у практику регулювання суспільних відносин в Україні (йдеться про всі типи відносин, у тому числі політичних, економічних, соціальних, національно-культурних, інформаційних, безпекових тощо) тих правових стандартів і цінностей, які домінують у європейському праві та європейській правосвідомості [3].

Для реалізації основні напрямки реформування системи публічного управління в контексті євроінтеграції необхідно передбачити ряд законодавчих змін для гармонізації національного законодавства з нормами та стандартами ЄС. Основні напрямки змін в законодавстві включають:

1. Реформування адміністративного законодавства – вдосконалення норм, що регулюють адміністративні процедури, забезпечення прозорості та доступності публічних послуг шляхом запровадження електронного урядування та електронних сервісів для спрощення доступу громадян до адміністративних послуг.

2. Законодавство про державну службу повинно передбачити її реформування з акцентом на професіоналізм, непартійність та ефективність із встановленням чітких критеріїв для набору, оцінки та просування держслужбовців, а також забезпечення їхньої мотивації та підзвітності.

3. Законодавче забезпечення принципів «відкритого» управління з включення в законо-

Таблиця 1

Основні напрямки реформування системи публічного управління

Вдосконалення законодавства. Гармонізація національного законодавства з нормами та стандартами ЄС дозволяє забезпечити правову базу для реалізації європейських принципів
Підвищення ефективності управлінських процесів. Оптимізація процесів у державному секторі, впровадження сучасних методів управління та ІТ-рішень дозволяє зробити роботу державних інституцій більш ефективною та відповідальною перед суспільством
Забезпечення прозорості та підзвітності. Створення механізмів для забезпечення прозорості діяльності державних органів та механізмів зворотного зв'язку з громадськістю
Розвиток місцевого самоврядування. Децентралізація владних повноважень допоможуть забезпечити більш ефективне та оперативне рішення локальних питань, а також залучення громадян до процесу управління на місцевому рівні
Зміцнення інституційної спроможності. Посилення інституційного потенціалу державних органів, підвищення кваліфікації держслужбовців та реформування системи публічної служби є необхідним для підвищення якості управління та надання публічних послуг
Адаптація до європейських політик у національну систему публічного управління. Сприяє створенню єдиного простору для взаємодії з країнами-членами ЄС та передбачає адаптацію до спільних ринкових умов, політик безпеки, екологічних стандартів тощо
Підтримка інновацій та розвиток людського капіталу. Підвищення конкурентоспроможності національної економіки, розвиток навичок та компетенцій, необхідних для успішної інтеграції в ЄС, забезпечує більш ефективне управління ресурсів
Забезпечення участі громадськості у процесі управління. Підвищить прозорість та відповідальність публічного управління, а також сприятиме формуванню відкритого та демократичного суспільства
Посилення міжнародної співпраці. Активізація діалогу та співпраці з інституціями ЄС відкриває нові можливості для обміну досвідом, залучення допомоги для реформ

давство основних принципів, таких як відкритість, прозорість, підзвітність, ефективність, рівність та справедливість.

4. Законодавство про публічні закупівлі для реформування системи публічних закупівель з метою приведення її у відповідність до стандартів та практик ЄС, забезпечення конкурентності, прозорості та ефективного використання публічних коштів.

6. Законодавство про захист прав громадян та доступ до інформації через вдосконалення існуючих механізмів захисту прав громадян, зокрема забезпечення вільного доступу до публічної інформації та механізмів захисту персональних даних.

7. Антикорупційне законодавство потребує посилення ефективних механізмів виявлення, розслідування та покарання за корупційні дії, забезпечення незалежності антикорупційних органів та розробка системи запобігання конфлікту інтересів.

8. Законодавство у сфері фінансового контролю та аудиту для забезпечення ефективного використання державних ресурсів, прозорості бюджетного процесу та відповідності до міжнародних стандартів.

9. Законодавство про електронну демократію вимагає розробки та впровадження законодавчих ініціатив, які сприятимуть розвитку електронної демократії, включаючи електронні консультації з громадськістю, електронне голосування та інші інструменти для залучення громадян до процесу прийняття рішень.

10. Гармонізація з європейським законодавством у специфічних секторах, як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист, сільське господарство, екологія тощо до вимог та стандартів ЄС.

11. Запровадження законодавства, яке регулює сферу захисту даних, зокрема обробку та захист персональних даних згідно

з загальним регламентом про захист даних (GDPR) ЄС.

Здійснення цих законодавчих змін вимагатиме комплексного підходу, активної участі державних інституцій та зацікавлених сторін, включаючи громадянське суспільство, бізнес-сектор, міжнародні організації та партнерів. Реалізація реформ не тільки допоможе країні наблизитися до стандартів ЄС, але й сприятиме створенню більш прозорої, ефективної та відповідальної системи публічного управління.

Згідно зі світовими показниками ефективності врядування, Україна посідає доволі низьке місце у рейтингах конкурентоспроможності. Покращити позиції держави здатні такі фактори, як зниження адміністративного навантаження державного регулювання, підвищення якості надання адміністративних послуг, забезпечення законності та передбачуваності адміністративних дій [4; 5].

Реформування системи публічного управління в умовах війни, особливо в контексті євроінтеграції є викликом, що вимагає особливого підходу та пріоритизації завдань. Воєнний стан вносить корективи у звичайний порядок реалізації реформ, одночасно створюючи нові можливості для посилення резилієнтності та ефективності державного управління.

В першу чергу необхідно сфокусуватись на стратегічному управлінні та оперативному реагуванні, тобто зміцнення здатності державних органів до швидкого адаптування та реагування на кризові ситуації, забезпечення безперебійності критично важливих функцій управління на усіх рівнях від загальнодержавного до місцевого.

Не менш важливим є реформування сектору безпеки та оборони з урахуванням стандартів та рекомендацій ЄС, забезпечення ефективної взаємодії між військовими та цивільними структурами, включаючи використання допомоги та консультативної підтримки з боку ЄС для вирішення нагальних проблем.

Активізація зовнішньої політики та дипломатичних зусиль з метою забезпечення підтримки з боку міжнародних партнерів, залучення міжнародної допомоги та інвестицій для відновлення країни, а також зміцнення позицій країни на міжнародній арені у контексті євроінтеграційних процесів.

Прискорене впровадження електронних урядових сервісів та платформ для забезпечення доступності державних послуг громадянам для забезпечення соціального захисту, підтримки біженців та постраждалих від війни, особливо для внутрішньо переміщених осіб та

в умовах обмеженого фізичного доступу населення на прифронтових територіях.

Посилення антикорупційних заходів з метою забезпечення прозорості та ефективності використання ресурсів, стимулювання активної участі громадськості в процесі реформування та відновлення країни, розвиток волонтерських ініціатив та громадських організацій, забезпечення відкритого діалогу між владою та громадянським суспільством.

Незважаючи на важке політичне та соціально-економічне становище нашої країни актуальності набуває розробка довгострокових планів відновлення та розвитку країни з урахуванням євроінтеграційних амбіцій, включаючи інфраструктурні проекти, економічне відродження, соціальну сферу та екологічні ініціативи. Лише гармонізація законодавства з міжнародними стандартами та нормами ЄС, забезпечення правової захищеності та справедливості під час та після завершення воєнних дій уможливить реалізацію зазначених планів.

Для підтримки економічної стабільності необхідним є залучення інвестицій, підтримка малого та середнього бізнесу, а також розвиток нових секторів економіки (інформаційні технології та кібербезпека, відновлювана енергетика, біотехнології, електронна комерція та цифрові послуги, освітні технології тощо), які можуть сприяти швидкому відновленню та росту.

Висновки. Реформування системи публічного управління в контексті євроінтеграції є складним та багатограним процесом, який вимагає злагоджених зусиль уряду, громадянського суспільства та міжнародних партнерів. Втілення цих реформ не тільки сприятиме підвищенню якості життя громадян та розвитку економіки, але й забезпечить створення міцної основи для повноцінної інтеграції країни в європейське співтовариство. Реформування системи публічного управління в умовах війни, враховуючи цілі євроінтеграції, вимагає гнучкості, інноваційного підходу та готовності до швидкого адаптування до змінюваних умов. Важливо зосередитися на забезпеченні безпеки, стабільності та продовженні руху країни до європейських інтеграційних стандартів, навіть у надзвичайно складних умовах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кодіс Є. І. Модель інтеграції систем державного управління України та європейського союзу. Державне будівництво. № 2/2020. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2020_2_12.
2. Ніколюк О.В., Мироненко Б.В., Кирилова В.П. Реформування системи публічного управління в умо-

вах децентралізації влади. Економіка харчової промисловості. Том 14, Випуск 2/2022. С. 77-83.

3. Савченко І. О. Модернізація системи державного управління України в аспекті європейської інтеграції. Наукові праці МАУП. 2012. Вип. 4. С. 62-65.

4. Реформа державного управління. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-derzhavnogo-upravlinnya>.

5. Сорос Дж. Врехіт та майбутнє ЄС. Економічна правда. 2016. URL: <http://www.epravda.com.ua/columns/2016/06/29/597285/>.

СЕКЦІЯ 2
МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

РОЗРОБКА ДОКТРИНИ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ УЧАСНИКАМ БОЙОВИХ ДІЙ, ЇЇ БАЗОВІ ЗАСАДИ, ПРОЗОРИСТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ НА ПРАКТИЦІ. РОЗШИРЕННЯ ГРУПИ ГАРАНТІЙ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ. ПОСТІЙНА РОБОТА НАД ВДОСКОНАЛЕННЯМ СИСТЕМИ ПІКЛУВАННЯ І ЗАХИСТУ ВКАЗАНОЇ КАТЕГОРІЇ ОСІБ

DEVELOPMENT OF THE DOCTRINE OF SOCIAL GUARANTEES TO PARTICIPANTS OF COMBAT ACTIONS, ITS BASIC PRINCIPLES, TRANSPARENCY AND EFFICIENCY OF APPLICATION IN PRACTICE. EXPANSION OF THE GROUP OF SOCIAL SECURITY GUARANTEES FOR MILITARY SERVANTS. CONTINUOUS WORK ON IMPROVING THE SYSTEM OF CARE AND PROTECTION OF THE SPECIFIED CATEGORY OF PERSONS

Окупація АР Крим, поширення гібридної війни на територію Донецької та Луганської областей, повномасштабна збройна агресія, що поширювалась практично на всі області північної, східної та південної частин України, зумовили впровадження адміністративно-правового режиму воєнного стану. Зазначений правовий режим передбачає запровадження цілої системи особливостей для суспільного життя в державі, а також для системи публічного управління. Одним із головних аспектів запровадження режиму воєнного стану в Україні є загальна мобілізація населення для відсічі збройній агресії зі сторони РФ. У статті досліджено роль мобілізаційних процесів під час забезпечення соціальними гарантіями учасників бойових дій. Враховуючи той факт, що держава перебуває у фазі війни більше 10 років, державна політика у визначеній сфері є доволі розвинутою, що передбачає комплекс заходів щодо задоволення основних потреб учасників бойових дій під час та після проходження військової служби. Організація, реалізація та вдосконалення системи соціальної підтримки учасників бойових дій лежить в площині задоволення відповідних соціальних потреб ветеранів війни, що передбачає адаптацію таких громадян та їх психологічну реабілітацію. У статті досліджено сучасний стан законодавчого регулювання соціально-економічного забезпечення учасників бойових дій, зокрема визначено основні недоліки правового регулювання зазначеного питання. Нова доктрина забезпечення соціальних гарантій має передбачати синтез чотирьох складових, що її забезпечують її ефективну інтеграцію у соціальну складову забезпечення учасників бойових дій, а також з дотриманням балансу щодо забезпечення національних інтересів України, зокрема це: економічна, соціальна, міжнародна та безпекова сфери. У статті проаналізовано всі складові нової доктрини, згідно з якою пропонується впровадження нового підходу з боку публічної адміністрації у визначеній сфері державної політики. Головними

проблемами при формуванні нової доктрини соціально-економічного забезпечення учасників бойових дій є, передусім, об'єктивні чинники. У статті досліджено недоліки, що виникають під час побудови нової доктрини соціально-економічного забезпечення учасників бойових дій.

Ключові слова: державне управління, соціально-економічне забезпечення, учасники бойових дій, державний орган, доктрина, мобілізація, воєнний стан.

The occupation of the Autonomous Republic of Crimea, the spread of the hybrid war to the territory of Donetsk and Luhansk regions, and in 2022 the full-scale armed aggression that spread to almost all regions of the northern, eastern and southern parts of Ukraine led to the introduction of the administrative and legal regime of martial law. The specified legal regime provides for the introduction of a whole system of features for public life in the state, as well as for the system of public administration. One of the key aspects of the introduction of martial law in Ukraine is the general mobilization of the population to repel armed aggression from the Russian Federation. The article examines the role of mobilization processes during the provision of social guarantees to combatants. Considering the fact that the state has been in the phase of war for more than 10 years, the state policy in the specified area is quite developed, which includes a set of measures to meet the key needs of combatants during and after military service. The organization, implementation and improvement of the system of social support for combatants lies in the sphere of meeting the relevant social needs of war veterans, which involves the adaptation of such citizens and their psychological rehabilitation. The article examines the current state of legislative regulation of social and economic support for combatants, including identifying the key shortcomings of the legal regulation of this issue. The new doctrine of providing social guarantees should provide for the synthesis of four components, which will ensure its effective integration into the social component of providing for the participants in

УДК 354
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.39.9>

Акімов А.В.
Д. філос.,
викладач кафедри бізнес-
адміністрування і менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності
Запорізький національний університет

hostilities, as well as maintaining a balance in ensuring the national interests of Ukraine, in particular: economic, social, international and security spheres. The article examines all the components of the new doctrine, to which it is proposed to build a new approach from the side of public administration in a certain area of public policy. The main problems in the formation

of a new doctrine of socio-economic support of combatants are, first of all, objective factors. The article examines the key shortcomings in the construction of a new doctrine of socio-economic support for combatants.

Key words: state administration, social and economic support, combatants, state body, doctrine, mobilization, martial law.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах повномасштабної збройної агресії зі сторони РФ та збільшення кількості учасників бойових дій постає питання про соціальне забезпечення таких громадян. Профільною сферою державного управління в контексті надання та гарантування соціально-економічної підтримки учасникам бойових дій є державна політика у сфері соціального захисту учасників бойових дій. Варто зазначити, що на сьогодні система законодавчого регулювання є доволі розвиненою, однак має на безперервній основі вдосконалюватись. Сучасний стан соціально-економічного забезпечення учасників бойових дій зобов'язує державу шукати інноваційні підходи щодо формування нової доктрини у розрізі належної реалізації такими громадянами передбачених прав та гарантій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань соціально-економічного забезпечення учасників бойових дій присвятили свої праці багато вчених, серед них: В. Скуратівський, В. Вакулєнко, О. Кондратенко, М. Кравченко, А. Кириченко, Н. Болотіна, Л. Баранник, О. Лаврухінта тощо.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Питання формування нової доктрини соціально-економічного забезпечення учасників бойових дій в умовах дії режиму воєнного стану та повномасштабної збройної агресії зі сторони РФ залишається малодослідженим, тому обрана тематика вбачається актуальною.

Мета статті: визначити ключові підходи державного управління щодо формування та реалізації нової доктрини соціально-економічного забезпечення учасників бойових дій. Для досягнення зазначеної мети перед дослідженням були поставлені такі завдання: дослідити сучасний стан забезпечення соціальними гарантіями учасників бойових дій зі сторони держави; проаналізувати сучасний стан законодавства, що регулює окреслене питання; визначити основні підходи до формування нової доктрини соціального забезпечення учасників бойових дій.

Виклад основного матеріалу. З 2014 року Україна веде активну боротьбу за збереження своєї територіальної цілісно-

сті та суверенітету. Окупація АР Крим, поширення гібридної війни на територію Донецької та Луганської областей, повномасштабна збройна агресія, що поширювалась практично на всі області північної, східної та південної частин України, зумовили впровадження адміністративно-правового режиму воєнного стану. Зазначений правовий режим передбачає запровадження цілої системи особливостей для суспільного життя в державі, а також для системи публічного управління. Одним із головних аспектів запровадження режиму воєнного стану в Україні є загальна мобілізація населення для відсічі збройній агресії зі сторони РФ. Під час захисту територіальної цілісності, суверенітету, безпеки та національних інтересів держави до 2022 року режим воєнного стану не застосовувався, що не передбачало здійснення загальної мобілізації населення. Варто зауважити, що під час бойових дій у період з 2014 до 2022 року функціонувала переважно професійна армія нашої держави, тобто особи, що безпосередньо пов'язані контрактними угодами щодо несення служби у Збройних силах України. Вже після 2022 року, внаслідок проведення загальної мобілізації населення, до лав Збройних сил України були залучені громадяни, що належать до категорії військовозобов'язаних і несуть службу в контексті реалізації конституційного обов'язку щодо захисту держави. Саме тому під час проведення військових дій в Україні виникає питання соціального забезпечення учасників бойових дій.

З моменту початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України методи та засоби орієнтації державного управління з милітаризаційним пріоритетом змінилися. По-перше, став очевидним той факт, що сфера національної безпеки і оборони держави є головною та висхідною умовою нормального функціонування всіх сфер державного управління. По-друге, для належної відсічі збройної агресії держава має забезпечити відповідний рівень військового розвитку суспільства, що охоплює профільну військову підготовку громадян, потужну промислово-військову структуру, кваліфіковані кадри у профільних органах державної влади, що здійснюють державне управління у сфері оборони, безпеки і пра-

вопорядку, належні умови адаптації всього державно-владного механізму до сучасних викликів та реалій. Головним методом підвищення рівня ефективності системи національної безпеки є милітаризація всього державного механізму, що здійснюється і сьогодні. Активні трансформаційні дії відбуваються й у секторі підтримки учасників бойових дій. Саме тому проведення адміністративних процесів щодо підвищення підтримки учасників бойових дій займає одне з провідних місць в переліку трансформаційних процесів у державі. Будь-яка держава, що опинилась в умовах реальної загрози втрати державності, територіальної цілісності та суверенітету здійснює необхідні заходи щодо усунення таких загроз, зокрема й щодо соціальної підтримки всіх учасників бойових дій [5].

Національне законодавство надає легальне визначення категорії «учасники бойових дій». Це особи, які брали участь у виконанні бойових завдань із захисту Батьківщини у складі військових підрозділів, з'єднань, об'єднань усіх видів і родів військ збройних сил чинної армії (флоту), у партизанських загонах і підпіллі та інших формуваннях як у воєнний, так і у мирний час. До цих осіб належать такі: військовослужбовці Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, особи рядового, начальницького складу і військовослужбовці Міністерства внутрішніх справ України, інших, утворених відповідно до законів України, військових формувань, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України та брали безпосередню участь у таких заходах. Варто зауважити, що така дефініція була закладена ще під час проведення антитерористичної операції на сході держави, проте є актуальною і зараз [2]. Профільною сферою державного управління в контексті надання та гарантування соціально-економічної підтримки учасникам бойових дій є державна політика у сфері соціального захисту учасників бойових дій. Враховуючи той факт, що держава перебуває у фазі війни більше 10 років, державна політика у визначеній сфері є доволі розвиненою, тому передбачає комплекс заходів щодо задоволення основних потреб учасників бойових дій під час та після проходження військової служби. Організація, реалізація та вдосконалення системи соціальної підтримки учасників бойових дій лежить в площині задоволення відповідних соціальних потреб ветеранів війни, що передбачає адаптацію таких громадян та їх психологічну реабілітацію, наприклад проходження сана-

торно-курортного лікування, передбаченими технічними інструментами реабілітації [7]. Дещо згодом державна політика у визначеній сфері розширила комплекс заходів щодо підтримки соціального рівня забезпечення учасників бойових дій, зокрема у передбаченому законодавством порядку проголошується можливість надання житла, освітніх послуг, розширення трудових прав, а також надання додаткових пільг у сплаті певних видів послуг і розширеного пенсійного забезпечення.

У контексті огляду сучасного законодавства, що регулює порядок та обсяги надання соціальної підтримки учасникам бойових дій, то воно зазнало чималих змін у напрямку вдосконалення та збільшення обсягу допомоги таким суб'єктам з боку держави [10]. Зокрема, у порівнянні з початком проведення антитерористичної операції нині врегульовано питання про додатковий захист прав військовозобов'язаних під час несення військової служби, розширено грошове забезпечення та преміювання військовослужбовців, враховуючи час, характер та обсяг виконаних завдань, встановлено грошову компенсацію у разі загибелі військовослужбовця членам його сім'ї чи завдання шкоди його здоров'ю, визначено страхування життя та здоров'я військовослужбовця, затверджено додаткові та розширені програми медичного та психологічного лікування та реабілітації, запроваджено систему надання кредитних коштів на житло на пільгових умовах, розширено загальний обсяг прав та гарантій, що забезпечується з боку держави для військовослужбовців, що проходять військову службу та тих осіб, які були демобілізовані у передбаченому порядку.

Однак, в системі соціального забезпечення учасників бойових дій залишаються прогалини, що мають бути вирішені з боку публічної адміністрації, зокрема варто виділити такі: забезпечення автомобілем осіб, що отримали відповідну групу інвалідності, внаслідок несення військової служби із захисту України; можливість покращення житлових умов, що передбачає надання фінансово-матеріальних ресурсів для зазначеної групи громадян, щодо здійснення заходів із поліпшенням загального положення житлових умов громадян; можливість підвищити кваліфікацію у відповідній спеціалізації та отримати пільгові умови під час здобуття вищої освіти нової спеціальності для таких громадян; можливість отримання безкоштовних медикаментів з метою покращення загального стану здоров'я учасника бойових дій, а також отримання медичних послуг незалежно від форми власності такої установи на пільгових умовах; зростання якісного рівня та

підвищення часу проходження санаторно-курортного лікування, що передбачає більш активну залученість профільних закладів до здійснення реабілітації та лікування учасників бойових дій. Причин неефективної реалізації таких заходів багато: як відсутність належного законодавчого регулювання, так і ставлення деяких громадян, посадових осіб та суб'єктів здійснення підприємницької діяльності до власної участі у здійсненні соціально-економічної допомоги громадянам, що здійснювали захист територіальної цілісності та суверенітету України під час збройної агресії зі сторони РФ.

Варто зауважити, що за прогнозами профільних органів публічної влади кількість учасників бойових дій перевищить позначку у 2 мільйони громадян. Це дає змогу стверджувати, що сучасний фокус уваги державного управління має бути належний чином зосереджений у зазначеній сфері. На сьогодні публічна адміністрація розпочинає побудову та впровадження нової доктрини соціального забезпечення учасників бойових дій, що буде орієнтуватись на антропоцентричному характері її реалізації [6]. Така доктрина має передбачати синтез чотирьох складових, що й забезпечують її ефективну інтеграцію у соціальну складову забезпечення учасників бойових дій, а також з дотриманням балансу щодо забезпечення національних інтересів України, зокрема це: економічна, соціальна, міжнародна та безпекова сфери. Кожну з цих сфер пропонується розглянути крізь призму уявного результату запровадження та належної реалізації з боку державного управління. Отже, безпекова сфера – учасник бойових дій завжди готовий до несення військової служби щодо здійснення військово-оборонних заходів у разі підвищення ризику для державної цілісності, суверенітету та національним інтересам України [8]. В умовах проведення загальної мобілізації населення під час дії адміністративно-правового режиму воєнного стану, став очевидним той факт, що найбільш ефективними військовослужбовцями є особи, що вже проходили військову службу та мають відповідний досвід. У разі реальної можливості залучення учасників бойових дій з погляду їх фізично-психологічного стану здоров'я до несення військової служби, підвищується загальний рівень ефективності та військово-оборонного потенціалу Збройних сил України та суміжних силових органів. Міжнародна сфера – впровадження активної системи координації обміну досвідом між учасниками бойових дій, зокрема й проходження додаткових навчально-практичних заходів військового характеру з іншими

державами, а також розвиток лікувально-реабілітаційної взаємодії з іншими міжнародними суб'єктами. Вбачається, що міжнародна сфера є однією із основних напрямів поєднання соціально-економічної підтримки учасників бойових дій та забезпечення національних інтересів держави, оскільки саме вона активізує діяльність військово характеру зі стратегічними партнерами у безпековому фокусі [9]. Економічна складова – запровадження дієвого механізму щодо працевлаштування учасника бойових дій в умовах сучасних ринкових реалій та потреб. Варто зауважити, що ця складова передбачає не тільки залучення такого громадянина до найманої праці, однак й розвиток національної системи надання пільгових умов щодо підтримки підприємницької діяльності для учасників бойових дій [2]. До того ж важливим заходом зі сторони публічної адміністрації є створення державних заохочень для роботодавців, які працевлаштовують учасників бойових дій. Соціальна сфера – організація, реалізація та вдосконалення системи обліку отриманих публічних послуг, пільг учасників бойових дій, зокрема впровадження додаткового обсягу соціально-економічної допомоги з боку держави, на зразок адаптації до умов звичайного цивільного життя, інтеграція в суспільство, сім'ю, територіальну громаду, трудові колективи; підтримка учасників бойових дій, що отримали інвалідність внаслідок оборони України, членів родин загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, а також створення фундаментально нової концепції щодо забезпечення житлом таких громадян [3].

Головними проблемами під час формування нової доктрини соціально-економічного забезпечення учасників бойових дій є, передусім, об'єктивні чинники, а саме: швидкий рівень підвищення кількісного значення учасників бойових дій та сімей загиблих захисників та захисниць, на яких розповсюджується державна програма щодо соціальної підтримки; недостатній рівень фінансування з Державного бюджету України, що нівелює реальну можливість здійснювати всі потенційно необхідні заходи соціально-економічного характеру щодо належного забезпечення таких громадян; фактична неможливість здійснити прогнозування щодо визначення кількості учасників бойових дій, а також сімей, яким має бути передбачена відповідна допомога держави у зв'язку з відсутністю належної та достовірної інформації щодо майбутніх заходів захисту територіальної цілісності та суверенітету України, підвищення видаткової частини під час фінансування потреб учасників бойових дій, внаслідок наявності недоліків під

час проходження мобілізаційної підготовки та безпосередньо мобілізації громадян, зокрема під час формального проходження військово-лікарської комісії чи військової підготовки військовослужбовців, що значно підвищує ризик життю та здоров'ю особи, формування нового підходу до визначення категорій «ветеран» та «учасник бойових дій», а також визначення реального обсягу необхідної допомоги таким особам, а також їх сім'ям у передбачених випадках та інші недоліки, що мають бути вирішені державним управлінням під час формування такої доктрини та внесення відповідних змін до сучасного законодавства. Вбачається, що для належного формування та реалізації визначеної доктрини слід попередньо провести всебічне дослідження, проаналізувати і спрогнозувати необхідний рівень запитуваних соціально-економічних потреб зі сторони учасників бойових дій, їх сімей та сімей загиблих захисників та захисниць. Варто зауважити, що такі потреби мають динамічний характер, тобто можуть змінюватись, додаватись чи зникати, залежно від суспільно-політичного життя держави у відповідному часовому проміжку [4]. З боку держави мають бути створені належні умови реалізації зазначених заходів соціальної підтримки учасників бойових дій на безбар'єрній основі.

Висновки. Отже, в умовах боротьби нашої держави за збереження територіальної цілісності та суверенітету актуалізується питання соціально-економічного забезпечення всіх учасників бойових дій та їх сімей. У контексті огляду сучасного законодавства, що регулює порядок та обсяги надання соціальної підтримки учасникам бойових дій треба зазначити, що воно зазнало чималих змін у напрямку вдосконалення та збільшення обсягу допомоги таким суб'єктам зі сторони держави. Зокрема, у порівнянні з початком проведення антитерористичної операції нині врегульовано питання про додатковий захист прав військово-возобов'язаних під час несення військової служби, розширено грошове забезпечення та преміювання військовослужбовців, враховуючи час, характер та обсяг виконаних завдань, встановлено грошову компенсацію у разі загибелі військовослужбовця членам його сім'ї чи завдання шкоди його здоров'ю, визначено страхування життя та здоров'я військовослужбовця, затверджено додаткові та розширені програми медичного та психологічного лікування та реабілітації, запроваджено систему надання кредитних коштів на житло на пільгових умовах, розширено загальний обсяг прав та гарантій, що забезпечується з боку держави

для військовослужбовців, що проходять військову службу та тих осіб, які були демобілізовані у передбаченому порядку. Варто зазначити, що сучасне регулювання соціального забезпечення учасників бойових дій є доволі розвинуте в нашій державі, проте, враховуючи значне розширення кількісного показника таких громадян, має бути створена та належним чином реалізована нова доктрина з цього питання. Вона має передбачати синтез чотирьох складових, що й забезпечують її ефективну інтеграцію у соціальну складову забезпечення учасників бойових дій, а також з дотриманням балансу щодо забезпечення національних інтересів України, зокрема це: економічна, соціальна, міжнародна та безпекова сфери.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бухтіяров О. Поняття «соціальне забезпечення» як об'єкт бюджетного фінансування. *Наука та правоохорона*. 2015. № 4 С. 287–293.
2. Варук В. Проблеми фінансування соціального захисту населення в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 463.
3. Гордієнко Є. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту учасників бойових дій. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 1. С. 117–125.
4. Кондратенко О. Загальні засади нормативно-правового забезпечення державного управління у сфері соціального захисту учасників антитерористичної операції та членів їх сімей. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2015. № 4. С. 113–120.
5. Костюшко О. Адміністративно-правове забезпечення реалізації права громадян на участь в охороні публічної безпеки та порядку. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 311.
6. Малюга Л. Соціальний захист інвалідів та постраждалих внаслідок катастрофи на ЧАЕС в Україні: навч. посіб. Київ : Алтера, 2016. 324 с.
7. Мельник М. Метрополізаційні процеси в регіоні: концептуальні підходи до просторового аналізу. *Регіональна економіка*. 2014. № 3. С. 87–89.
8. Підковенко О. Проблемні аспекти нормативно-правового забезпечення режиму національної безпеки. *Сучасні проблеми забезпечення національної безпеки держави* : тези III міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 листоп. 2020 р.) Київ : Інститут УДО України КНУ ім. Тараса Шевченка, 2020. С. 94–97.
9. Сидор І. Бюджетне забезпечення соціального захисту населення: теоретичні аспекти і вітчизняна практика. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. С. 22.
10. Статівка Н. Соціально-економічне забезпечення реалізації державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2021. Вип. 1. С. 217–218.

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИНХРОНІЗАЦІЇ ПРОГРАМ І ПРОЄКТІВ ПЛАНУ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

STRATEGIC COMMUNICATIONS TO ENSURE THE SYNCHRONIZATION OF THE PROGRAMS AND PROJECTS OF THE POST-WAR RECOVERY PLAN OF UKRAINE

У статті обґрунтовано доцільність використання інструментарію стратегічних комунікацій для забезпечення синхронізації програм і проєктів Плану післявоєнного відновлення України, що розкривається через наступне:

– забезпечити синхронізацію, як управлінську технологію узгодження та координації паралельних процесів розроблення і реалізації програм і проєктів в рамках Плану відновлення України, можливо тільки шляхом вироблення єдиних підходів до їх розробки. Адже, 850 проєктів у 15 сферах мають бути синхронізовані за структурою, будовою, компонентами. Паралельно має відбуватися і синхронізація повідомлень та комунікаційних дій як за часом так і в просторі – стратегічних комунікацій на рівні проєктів. Тобто, для ефективної реалізації цілей, програм і проєктів Плану відновлення України має бути створений центр Стратегічних комунікацій для забезпечення координованості й синхронізації заходів усіх залучених суб'єктів досягнення цілей та поведінки цільових аудиторій, на потреби і цінності яких потрібно опиратися для результативного здійснення проєктів і програм Плану;

– основою синхронізації є концепція життєвого циклу. Відносно Плану відновлення України, саме за фазами життєвого циклу й можна привести у взаємну відповідність цілі та дії різних суб'єктів реалізації 850 проєктів у просторі та часі. Навіть за умови розроблення якісної стратегії реалізації Плану відновлення України, яка має містити такі компоненти, як: визначені цілі, цільові аудиторії, часові межі, необхідні ресурси тощо, без застосування дієвих технологій стратегічних комунікацій для синхронізації й координації дій з їх реалізації досягнути визначених цілей буде неможливо;

– інструментарій стратегічних комунікацій необхідно використовувати як для створення ключових повідомлень і меседжів з метою роз'яснення і формування суспільної думки цільових аудиторій (наприклад, створення окремої цифрової комунікаційної платформи), так і для забезпечення ефективної комунікації між розробниками проєктів у межах визначених національних програм, які за сферами координуються профільними ЦОБВ, що входять до складу Національної ради;

– для забезпечення синхронізації цілей і дій між національними програмами і проєктами, стратегічна комунікація не може бути окремою подією, всі заходи мають бути інтегровані та доповнювати структуру Плану відновлення України, а також забезпечені відповідними ресурсами.

Ключові слова: стратегічні комунікації, План відновлення України, програми, проєкти, життєвий цикл, координація, синхронізація.

The article substantiates the expediency of using the strategic communications toolkit to ensure the synchronization of programs and projects of the Post-War Recovery Plan of Ukraine, which is revealed through the following:

– to ensure synchronization, as a management technology of agreement and coordination of parallel processes of development and implementation of programs and projects within the framework of the Recovery Plan of Ukraine, possible only by developing unified approaches to their development. After all, 850 projects in 15 areas must be synchronized in terms of structure, structure, and components. Synchronization of messages and communication actions both in time and in space – strategic communications at the project level – should take place in parallel. That is, for the effective implementation of the goals, programs and projects of the Recovery Plan of Ukraine, the Strategic Communications project must be "launched" to ensure the coordination and synchronization of the activities of all involved entities to achieve the goals and behavior of the target audiences, the needs and values of which must be relied upon for the effective implementation of the projects and programs of the Plan;

– the basis of synchronization is the concept of the life cycle. With regard to the Recovery Plan of Ukraine, it is precisely according to the phases of the life cycle that the goals and actions of various subjects of the implementation of 850 projects can be brought into mutual agreement in space and time. Even with the development of a high-quality strategy for the implementation of the Recovery Plan of Ukraine, which should contain such components as: defined goals, target audiences, time limits, necessary resources, etc., without the use of effective strategic communication technologies for the synchronization and coordination of actions for their implementation, the defined goals will be achieved impossible;

– the toolkit of strategic communications must be used both to create key messages and messages in order to clarify and shape the public opinion of target audiences (for example, the creation of a separate digital communication platform), and to ensure effective communication between project developers within the limits of defined national programs, which by spheres, they are coordinated by the specialized Central Committees, which are members of the National Council;

– to ensure synchronization of goals and actions between national programs and projects, strategic communication cannot be a separate event, all measures must be integrated and complement the structure of the Recovery Plan of Ukraine, as well as provided with appropriate resources.

Key words: strategic communications, Ukraine Recovery Plan, programs, projects, life cycle, coordination, synchronization.

УДК 316.77:005.21]:351.07(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.39.10>

Безверхнюк Т.М.

д. наук з держ. упр., професор,
завідувач кафедри національної
безпеки та управління суспільним
розвитком
Державний університет інтелектуальних
технологій і зв'язку

Вступ. Комунікація є одним з найважливіших інструментів забезпечення ефективної державної політики. Її роль у відносинах між Урядом і громадянами набуває особливого значення у періоди криз. Адже спроможність подолати наслідки масштабної кризи напряму залежить від згуртованості суспільства та рівня довіри громадян до державних і суспільних інституцій. Пандемія коронавірусної інфекції COVID-19, що охопила весь світ на початку 2020 року, та збройна агресія російської федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, стали приводом для критичної оцінки якості комунікацій органів публічної влади та напрацювання планів щодо розбудови їх комунікаційної спроможності.

Нова реальність диктує нові підходи до комунікацій та стратегічного планування. Йдеться не лише про надання переваги цифровим і дистанційним рішенням у комунікаціях, а й про формування сталих процедур у плануванні, реалізації та оцінці ефективності комунікацій, достатньо гнучких для просування інтересів України, незважаючи на зміни зовнішніх обставин.

Як свідчить світовий досвід використання з 60-х років XX століття стратегічних комунікацій, цей інструментарій забезпечує формування послідовної програми дій зі створення й оприлюднення повідомлень, які містять не тільки важливу інформацію, але є і засобом впливу на аудиторію. Стратегічні комунікації – це створення комунікаційних стосунків між різноманітними суб'єктами на довготривалий період. Враховуючи той факт, що на сьогодні вся зовнішня та внутрішня державна політика сконцентрована на просуванні національних інтересів України (зокрема, План відновлення України), дослідження можливостей стратегічних комунікацій, як складової політичного та соціального діалогу, є актуальним напрямом наукових досліджень у сфері публічного управління.

Серед вітчизняних науковців стратегічні комунікації стали об'єктом досліджень А. Баровської, В. Бебика, Д. Дубова, С. Квіта, О. Крутія, Д. Коники, О. Кушнір, В. Ліпкана, М. Ожевана, В. Пилипчука, Г. Почепцова, Є. Романенка, Т. Сивак, С. Соловійова, Є. Тихомирової, М. Шклярук та інших. Стратегічним комунікаціям у сфері безпеки, оборони та міжнародних відносин найбільшу увагу було приділено у дослідженнях зарубіжних науковців, серед яких: Р. Брукс, Г. Вільям, Д. Гавра, Д. Гейдж, Л. Гемерт, Е. Голдман, П. Корніш, Дж. Ліндлі-Френч, М. Маллен, К. Пол, А. Рідінг, Б. Стейн, К. Талі, Б. Хайб, С. Хельмус та інші.

Погоджуючись з безсумнівною цінністю наукових досліджень учених, слід зазначити, що на сучасному етапі розвитку нашої держави існує необхідність більш глибокого вивчення можливостей стратегічних комунікацій для реалізації програми післявоєнного відновлення та розвитку України як ефективного інформаційно-комунікаційного механізму публічного управління. Актуальністю зазначеної проблеми й обумовлений вибір теми дослідження.

Метою статті є комплексний аналіз теоретичних засад та можливостей стратегічних комунікацій у вирішенні стратегічних завдань держави та обґрунтування доцільності їх використання для забезпечення синхронізації проєктів і програм Плану післявоєнного відновлення України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вже на третій місяць з початку збройної агресії російської федерації, Уряд розпочав роботу над програмою післявоєнного відновлення та розвитку України. Указом Президента України від 21 квітня 2022 року [7] було утворено Національну раду з відновлення України від наслідків війни. До завдань Ради, як консультативно-дорадчого органу при Президентові України, віднесено не лише розроблення власне плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, а й формування і напрацювання пропозицій щодо пріоритетних реформ, стратегічних ініціатив, відповідної нормативної бази.

У травні 2022 року Національним інститутом стратегічних досліджень для експертного обговорення було представлено Концепцію Стратегії повоєнного відновлення та розвитку України, в якій наголошується, що «Здобувши Перемогу, країна постане перед безпрецедентним викликом: у максимально стислі терміни відновити можливості забезпечувати гідне якісне життя людей на основі ефективної реалізації національного людського, природно-ресурсного, економічного та інформаційного потенціалу» [5]. При реалізації Стратегії пріоритет має надаватися як найповнішому задіянню українських ресурсів.

Ураховуючи зазначені в Концепції Стратегії пріоритетні вектори відновлення та розвитку України, при Національній раді з відновлення України від наслідків війни було створено 24 робочі групи для розробки проєктів і програм за різними напрямками, у тому числі «з питань культури та інформаційної політики».

Відповідно до матеріалів робочої групи «Культура та інформаційна політика» Національної ради [10], основними проблемами, які необхідно вирішити в рамках Плану

відновлення за напрямом «Медіа та інформаційна безпека», є: низький рівень медіаграмотності населення України; скоординоване поширення недостовірної інформації, деструктивної пропаганди, інших інформаційних операцій російськими пропагандистами та російськими спецслужбами. Серед можливостей для вирішення зазначених проблем визначено: розширення присутності України на глобальному медійному ринку; розбудова системи стратегічних комунікацій та підвищення якості комунікацій державних органів та органів місцевого самоврядування із суспільством.

Серед ключових проєктів, за напрямом «Медіа та інформаційна безпека» Плану післявоєнного відновлення, є створення в Україні системи урядових стратегічних комунікацій шляхом здійснення заходів, спрямованих на реалізацію політики «єдиного голосу» в інформаційному просторі, підвищення якості комунікації державних органів із суспільством. На думку експертів робочої групи «Культура та інформаційна політика», Урядові стратегічні комунікації мають: забезпечувати просування пріоритетів держави; організовувати інформування процесу післявоєнного відновлення України; сприяти Кабінету міністрів України в процесі впровадження реформ; залучати громадськість до діалогу (взаємодії) тощо. Для реалізації намічених цілей необхідно розробити концепцію функціонування системи стратегічних комунікацій Уряду.

Стратегія інформаційної безпеки [9] містить сім стратегічних цілей, з метою досягнення яких вже виконано низку завдань. Зокрема, 30 квітня 2022 року було створено хаб для журналістів «Медіацентр Україна - Укрінформ», що виконує такі функції, як проведення публічних та не публічних заходів для працівників медіа, надання допомоги іноземним медіа у висвітленні війни, надання допомоги Україні у формуванні переможної інформаційної політики; здійснюються заходи підтримки проведення інформаційно-психологічних операцій органами державної влади сектору безпеки і оборони, а також Центру протидії дезінформації при РНБО України та Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки МКІП України. Також Центром стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки реалізуються заходи проєкту «Spravdi» – формування системи стратегічних комунікацій, що спрямовані на протидію дезінформаційним кампаніям та деструктивній пропаганді.

Під час Міжнародної конференції в Лугано (4 липня 2022 року) Прем'єр-міністр України презентував План відновлення України, який

складається з 23 частин, напрацьованих відповідними робочими групами. Він розрахований на 10 років та охоплює 15 сфер. Загалом у плані відновлення 17 національних програм та 850 проєктів. Аналізуючи складові Плану відновлення України [8] необхідно зробити наступні, важливі в аспекті нашого дослідження, акценти:

- 17 національних програм зорієнтовані на довгостроковість, тобто на віддалений результат – досягнення цілей і завдань Плану відновлення розраховано на 10-річний період і буде супроводжуватися змінами і реформами в 15 сферах;

- для реалізації та супроводу 850 проєктів буде задіяна значна кількість суб'єктів – ефективна реалізація запланованих програм і проєктів безпосередньо буде залежати від координованості й синхронізації цілей, дій, комунікаційних заходів та програмних документів інституційно-різних суб'єктів реалізації Плану;

- найважливіша роль в досягненні стратегічних цілей і реформ для післявоєнного відновлення України має бути відведена якісній, постійній комунікації з цільовими аудиторіями – основними споживачами результатів реформ, з тими, кого заплановані планом відновлення зміни будуть стосуватися в першу чергу.

Таким чином, важливе значення в процесі реалізації Плану відновлення України мають скоординованість і синхронізація зусиль суб'єктів публічного управління для досягнення національних цілей та залучення ключових аудиторій, на потреби і реакцію яких можна і слід опиратися для здійснення проєктів і програм Плану. При цьому, якщо для держави важливо, щоб у визначений (запланований) час увага була зосереджена на певних подіях і під певним кутом зору – таке завдання визначається як стратегічне і потребує здійснення ряду стратегічних комунікаційних заходів, які цьому передуватимуть.

Важливою характеристикою стратегічних комунікацій, як технології реалізації цілей Плану відновлення України, є узгодженість, тобто координація зусиль усіх суб'єктів комунікаційного процесу / процесів, що передбачає наявність єдиного центру стратегічних комунікацій з вироблення стратегічних цілей, стратегічних наративів. Узгодженість стратегічних комунікацій, з огляду на цілі Плану відновлення України, полягає у зосередженості держави та її органів на розумінні і залученні ключових аудиторій з метою створення, зміцнення чи збереження сприятливих умов для просування національних інтересів, використовуючи ско-

ординовані програми і плани, які синхронні з діями всіх інструментів публічної влади.

Звідси, пріоритетним напрямом в забезпеченні реалізації програм і проектів Плану відновлення України має стати організація ефективної координації діяльності численних державних і неурядових суб'єктів з використанням інструментарію стратегічних комунікацій, насамперед для забезпечення процесу синхронізації їх цілей, дій та комунікаційних заходів.

Для реалізації запропонованого напрямку важливо з'ясувати сутність процесу синхронізації цілей та дій інституційно-різних суб'єктів Плану відновлення України, які можуть ініціювати, реалізовувати або брати участь у реалізації проектів, фінансувати їх та користуватись результатами.

Розкриємо сутність процесу «синхронізація» та обґрунтуємо підходи до синхронізації цілей і дій суб'єктів реалізації Плану відновлення України.

У широкому вживанні, синхронізацію визначають як узгодження й упорядкування в часі різних просторово-розподілених подій, процесів і явищ, у тому числі тих, які, на перший погляд, ніяк не пов'язані між собою і належать до абсолютно різних систем [6]. Це не означає, що аналізовані процеси і явища взагалі не пов'язані «матеріально» один з одним; це означає лише, що зв'язки, які беруть участь в синхронізації, носять неочевидний і неоднозначний характер, або ж зовсім не пізнані. Синхронізація – це часова впорядкованість, узгодженість процесів і подій, локалізованих в різних місцях [3].

Найчастіше термін «синхронізація» використовується в інформатиці для синхронізації процесів або даних. Синхронізація розглядається як технологія приведення двох або кількох процесів до такого їх протікання, коли певні стадії різних процесів відбуваються в певному порядку, або одночасно збігаються. Синхронізація необхідна в будь-яких випадках, коли процесам, що паралельно відбуваються, необхідно взаємодіяти за узгодженим порядком дій зі спільними ресурсами [2].

За дослідженням Т. Сивак [12], синхронізація є одним із принципів стратегічних комунікацій та постійним комунікаційним процесом узгодження офіційними структурами програм, наративів і дій, спрямованих на інформаційну взаємодію з цільовими аудиторіями.

Васпекті нашого дослідження, функціональний зміст синхронізації розкривається через багатоманітність комунікаторів та комунікаційних каналів в процесі реалізації програмних заходів, що потребує узгодження цілей і

дій між інституційно-різними суб'єктами при реалізації проектів Плану відновлення України. Відповідно, синхронізація – це специфічний вид управлінської діяльності з упорядкування взаємозалежних процесів і дій в рамках встановлених регламентів з чітко визначеним порядком їх взаємодії. Встановлення таких регламентів має відбуватись в межах ієрархічної комунікаційної моделі публічного управління.

В підтвердження нашої позиції наведемо приклад ухвалені Комунікаційної стратегії реформи державного управління України [4], яка включала майже всі основні процеси розробки та реалізації таких документів. Підтримку в плануванні, розробці і реалізації комунікацій реформи державного управління з 2017 року надавав Проект ЄС «Підтримка стратегічних комунікацій та підвищення обізнаності про реформу державного управління в Україні».

Забезпечити синхронізацію, як управлінську технологію узгодження та координації паралельних процесів розроблення і реалізації програм і планів в рамках Плану відновлення України, можливо тільки шляхом вироблення єдиних підходів до їх розробки. Адже, 850 проектів у 15 сферах мають бути синхронізовані за структурою, будовою, компонентами. Паралельно має відбуватися і синхронізація повідомлень та комунікаційних дій як за часом так і в просторі – стратегічних комунікацій на рівні проектів. Тобто, для ефективної реалізації цілей, програм і проектів Плану відновлення України має бути «запущений» проект Стратегічних комунікацій для забезпечення координованості й синхронізації заходів усіх залучених суб'єктів досягнення цілей та поведінки цільових аудиторій, на потреби і цінності яких потрібно опиратися для результативного здійснення проектів і програм Плану.

Невід'ємними компонентами синхронізації, як виду управлінської діяльності, є методи, важелі, інструменти, нормативно-правове та інформаційне забезпечення суб'єкт-суб'єктної та суб'єкт-об'єктної взаємодії при реалізації Плану відновлення України, що обумовлює правомірність дослідження синхронізації як конкретного управлінського механізму з цільовою функцією координації. Таким чином, враховуючи вищезазначене, синхронізація дій суб'єктів стратегічних комунікацій при реалізації Плану відновлення України – це система заходів, що може бути застосована для просторово-часового узгодження (злагодженості) дій суб'єктів певних управлінських відносин на певній фазі життєвого циклу проектів в рамках Національних програм.

Показником дієвості механізму синхронізації цілей та дій суб'єктів Плану відновлення України є досягнення управлінського резонансу. Управлінський резонанс виникає тільки за умови, коли бачення проблеми, способів її вирішення та очікуваного результату у всіх учасників комунікаційного проекту співпадає. При цьому ключовою умовою (принципом) синхронізації є забезпечення просторово-часової узгодженості дій, практична реалізація якої вбачається через встановлення відповідності між видами управлінських відносин та фазами життєвого циклу проекту.

На нашу думку, стратегічним завданням координації діяльності суб'єктів Плану відновлення України є опрацювання механізму узгодження спільної позиції уряду в питаннях, які обговорюються та приймаються головними інституціями в цій сфері. Метою всіх узгоджень є досягнення порозуміння. Важливо зазначити, що при розробленні та реалізації стратегічних комунікацій необхідно враховувати чи не найважливіший факт – цілі стратегічної комунікації зорієнтовані на очікуваний ефект Плану відновлення України та кінцевий результат кожної із 17 національних програм. Стратегічні комунікаційні цілі визначають те, як поведінка учасників і партнерів розвиватиметься та змінюватиметься у процесі реалізації Плану – ефекти / якісні зміни, що настають в певний час після отримання визначених результатів. Помилково їх плутати із результатами програм. Мета стратегічної комунікації – це не опис діяльності, а спрямованість на результат діяльності, що безпосередньо залежить від синхронізації цілей і дій за усіма заходами і проектами.

Концепція життєвого циклу є методологічною основою синхронізації [1; 13]. Відносно Плану відновлення України, саме за фазами життєвого циклу стратегічних комунікацій й можна привести у взаємну відповідність цілі та дії різних суб'єктів реалізації 850 проектів у просторі та часі. Такий підхід ми аргументуємо тим, що навіть за умови розроблення якісної стратегії реалізації Плану відновлення України, яка має містити такі компоненти, як: визначені цілі, цільові аудиторії, часові межі, необхідні ресурси тощо, без застосування дієвих технологій стратегічних комунікацій для синхронізації й координації дій з їх реалізації досягнути визначених цілей буде неможливо.

Обґрунтуємо нашу позицію стосовно доцільності застосування інструментарію стратегічних комунікацій для забезпечення синхронізації дій з розроблення й реалізації проектів Плану відновлення України.

Синхронізація дій – це чітке усвідомлення суб'єктами Плану відновлення України «що,

де, коли і як» потрібно робити на певній фазі життєвого циклу його реалізації. Саме за фазами життєвого циклу проекту (ініціювання, розроблення, реалізація, завершення) можна привести у взаємну відповідність цілі й дії різних суб'єктів його реалізації у просторі та часі, що забезпечить злагодженість результатів усіх проектів за змістовними зв'язками у часі.

Зокрема, що стосується фази життєвого циклу «ініціювання» Плану відновлення України, то саме завдяки інструментарію стратегічних комунікацій ця фаза була оперативна та результативно реалізована – за три місяці з моменту створення Національної ради, завдяки ефективній комунікаційній координації цілей і дій 24 робочих груп, було підготовлено та презентовано на міжнародному рівні проект Плану. Зараз проект Плану знаходиться на фазі життєвого циклу – «розроблення». Інструментарій стратегічних комунікацій ефективно використовується для створення ключових повідомлень і меседжів, як для роз'яснення і формування суспільної думки цільових аудиторій (створено окрему цифрову комунікаційну платформу), так і для забезпечення ефективної комунікації між розробниками проектів у межах визначених національних програм, які за сферами координуються профільними ЦОВВ, що входять до складу Національної ради.

Але, досі не створено єдиного центру стратегічних комунікацій Плану відновлення України, який здатний забезпечити синхронізацію розроблення проектів і у подальшому їх реалізацію задля отримання очікуваних результатів/ефектів. Доведемо доцільність створення такого центру.

Формулювання цілей і завдань проектів завжди розпочинається з відповіді на запитання «Що?»: що ми отримуємо як результат реалізації (ефекти) проекту, що за зміни ми прогнозуємо. Саме з цього запитання має розпочинатися перша фаза життєвого циклу проекту для формулювання Стратегічної мети через використання такого потужного інструменту управління змінами як проектування. Основний зміст проектування полягає в обґрунтуванні сукупності засобів, що допомагають вирішити поставлені завдання і проблеми, досягти визначеної мети. Ці засоби фіксуються у двох формах: як система параметрів проектного об'єкта та їхніх кількісних показників; як сукупність конкретних заходів, що забезпечують реалізацію проектованих показників та якісних характеристик майбутнього об'єкта.

У Плані відновлення України [8] відповіддю на питання «Що?» є візія «Сильна європей-

ська країна – магніт для іноземних інвестицій», стратегічна мета – прискорення стійкого економічного зростання, а ключові результати визначено як прогнозовані зміни за результатами реалізації 17 національних програм. Зокрема, за 10 років наша країна за індексами економічної складності та людського капіталу має вийти у TOP-25 країн.

Відповіддю на запитання «Що?» закінчується перша фаза життєвого циклу будь-якого проекту. Саме на цій фазі, за допомогою інструментів стратегічних комунікацій має бути:

- сформульовані основні ключові повідомлення для цільових аудиторій, які вони приймуть як зміни, що призведуть до якісного покращення їх життєвого становища;

- створена ефективна система мережевої комунікації для синхронізації цілей і програмних документів суб'єктів Плану (Національна рада, 24 робочі групи, залучені експерти), які формують і напрацьовують пропозиції щодо пріоритетних реформ (національні програми), стратегічних ініціатив (проекти і заходи), відповідної нормативної бази для досягнення стратегічної цілі.

Наступною фазою життєвого циклу будь-якого проекту є його розроблення, яке має відповісти на питання «Де і Коли?» саме задля забезпечення процесу синхронізації дій за часом (термін реалізації проекту) і простором (місцем реалізації заходів проекту). Для досягнення визначених на етапі «ініціація» стратегічної цілі та очікуваних результатів, на етапі «розроблення» має бути створений стратегічний план, де визначаються пріоритети (найчастіше за сферами життєдіяльності суспільства) у рамках яких формулюють стратегічні цілі, операційні цілі та проекти і заходи з їх реалізації. За прийнятою у світі методикою, План відновлення України, за своєю структурою, цілком відповідає методології стратегічного планування.

Але, на наш погляд, у Плані не враховано часові особливості протікання життєвих циклів у значної кількості різноманітних проектів, більшість яких взаємопов'язані між собою. Реалізація 580 проектів за 17 національними програмами, неминуче призведе до перетинання інтересів різних суб'єктів публічного управління на територіях реалізації проектів – кожен із них через реалізацію проекту, паралельно з національними цілями, буде старатися задовольнити й місцеві потреби.

При одночасній реалізації такої кількості проектів неминучим є конфлікт інтересів, що потребує нагального запуску механізму стратегічних комунікацій для синхронізації дій, від-

повідно до узгодженого усіма зацікавленими сторонами стратегічного плану реалізації національної програми. Відповідно, при розробленні стратегічних планів реалізації 17 національних програм необхідно врахувати, що реалізація будь-якого проекту завжди призводить до змін, а зміни будь-якого компоненту системи впливають на її інші компоненти та приводять до зміни систему в цілому.

Саме тому, для ефективної реалізації Плану відновлення України важливо ретельно розраховувати час настання змін після реалізації проектів у рамках кожної національної програми та забезпечити синхронізацію зі змінами від проектів інших програм, ураховуючи наступне:

- стратегічний план національної програми – це сценарій трансформації (якісного перетворення) простору (конкретної території) на найближчі 10 років;

- ресурси / можливості на кожній території завжди обмежені;

- ключове завдання стратегічного плану національної програми – визначення пріоритетних напрямів розвитку, конкретних дій і додаткових параметрів для їх здійснення, а тільки після цього формулювання портфелю проектів;

- будь які зміни відбуваються завжди на певній території в конкретних просторово-часових умовах.

Відповіддю на запитання «Де і Коли?» має закінчитися друга фаза життєвого циклу Плану відновлення України. Саме на цій фазі, за допомогою інструментів стратегічних комунікацій має бути розроблена комунікаційна стратегія для координації й синхронізації дій суб'єктів реалізації національних програм. Комунікаційна стратегія передбачає побудову певної матриці, де має бути відображено роль, функції та відповідальність усіх дійових осіб Плану. Значну увагу слід приділити політичним, бізнес та соціальним лідерам, лідерам думок на національному та місцевому рівнях. Адже саме від їх участі в цьому процесі залежить мотивування цільових аудиторій та створення відповідного сприятливого середовища для реалізації 17 національних програм через проекти і заходи: розподіл ресурсів, обговорення критичних питань, участь у громадських обговореннях.

Відповіддю на питання «Як?» забезпечити координацію і синхронізацію цілей, програм, проектів і дій в рамках Плану відновлення України є комунікаційна стратегія – документ, який має бути розробленим відразу після ухвалення стратегічного документу. Комунікаційна стратегія, за визначенням Т. Сивак [11] – це орієнтир для

здійснення інформаційного впливу на існуючу та потенційну цільову аудиторію з метою посилення поінформованості та формування відповідних поведінкових стереотипів. Сформована та успішно реалізована комунікаційна стратегія впливає на діяльність органів влади, ефективність ухвалених ними рішень, залученість громадян до реалізації проектів тощо.

У більшості європейських країн для супроводу Національних реформ / програм в урядових структурах створюються спеціальні комунікаційні центри, як проектні команди для реалізації комунікаційних стратегій. Основне завдання комунікаційних центрів – координація зв'язку між усіма представниками ключових партнерів національної програми (стейкхолдерами).

Для забезпечення синхронізації цілей і дій між національними програмами і проектами, стратегічна комунікація не може бути окремою подією, всі заходи мають бути інтегровані та доповнювати структуру Плану відновлення України, а також забезпечені відповідними ресурсами.

Висновки. Важливою характеристикою стратегічних комунікацій як технології реалізації цілей Плану відновлення України є узгодженість, тобто координація зусиль усіх суб'єктів комунікаційного процесу / процесів, що передбачає наявність єдиного центру стратегічних комунікацій з вироблення стратегічних цілей, стратегічних наративів. Узгодженість стратегічних комунікацій, з огляду на цілі Плану відновлення України, полягає у зосередженості держави та її органів на розумінні і залученні ключових аудиторій з метою створення, зміцнення чи збереження сприятливих умов для просування національних інтересів, використовуючи скоординовані програми і плани, які синхронні з діями всіх інструментів публічної влади.

Пріоритетним напрямом у забезпеченні реалізації програм і проектів Плану відновлення України має стати організація ефективної координації діяльності численних державних і неурядових суб'єктів з використанням інструментарію стратегічних комунікацій, насамперед для забезпечення процесу синхронізації їх цілей, дій та комунікаційних заходів. Для досягнення очікуваних результатів необхідно сформувати і довіру від зарубіжних стейкхолдерів. Саме тому, важливим інструментом стратегічних комунікацій для реалізації Плану є публічна дипломатія.

Перспективами подальших наукових досліджень за цим напрямом є обґрунтування механізмів посилення ролі публічної дипломатії в реалізації Плану відновлення України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безверхнюк Т. М., Вишневіська В. М. Методологічний підхід до застосування концепції життєвого циклу в маркетингу проектів розвитку туристичних територій. *Актуальні проблеми державного управління*. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2020. Вип. 1 (81). С. 26-31.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.
3. Децик О. П. Сутність процесу синхронізації цілей та дій інституційно-різних суб'єктів публічної дипломатії. *Реформування публічного управління: теорія, практика, міжнародний досвід*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю. 26 жов. 2018 р. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2018. С. 345-346.
4. Комунікаційна стратегія реформи державного управління України (проект); КМУ. 2018. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15883/Komunikatsiina_stratehiia_reformy_derzhavnoho_upravlinnia_Ukrainy.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 17.02.2024).
5. Концепція Стратегії повоєнного відновлення та розвитку України. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-05/stratvidnovlennya-koncept-2.pdf>. (дата звернення: 11.02.2024).
6. Молодцов О. В., Радченко О. В. Деякі аспекти інституціональної синхронізації процесів децентралізації в Україні. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2017. № 1. URL: <http://el-zbirn-du.at.ua/20171/31.pdf> (дата звернення: 07.03.2024).
7. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України від 21.04.2022 № 266/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225> (дата звернення: 11.02.2024).
8. План відновлення України. URL: <https://ua.urb2022.com/plan-vidnovlennya-ukrayini> (дата звернення: 04.02.2024).
9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.10.2021 «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28.12.2021 р. № 685. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/6852021-21374> (дата звернення: 17.02.2024).
10. Пропозиції Робочої групи «Культура та інформаційна політика» при Національній раді з відновлення України від наслідків війни до Плану відновлення України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/culture-and-information-policy.pdf> (дата звернення: 19.02.2024).
11. Сивак Т. В. Місце та роль стратегічних комунікацій у процесі забезпечення ефективності реформ. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. праць. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2018. № 4 (76). С. 81-85.
12. Сивак Т. В. Стратегічні комунікації у системі публічного управління України : монографія. Київ: НАДУ, 2019. 338 с.
13. Технологія управління соціальними проектами: монографія / за заг. ред. Т. М. Безверхнюк. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2014. 292 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЛОБІЗМУ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ:
ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИINTRODUCTION OF LOBBYING IN PUBLIC AUTHORITIES IN UKRAINE:
ISSUES OF THEORY AND PRACTICE

Статтю присвячено питанню лобіювання в органах державної влади України. Доведено, що неконтрольоване лобіювання в Україні асоціюється з корупційними діями. Саме тому є потреба у виявленні реальних проблем впровадження лобістської діяльності в органах державної влади України з метою їх вирішення. На сьогоднішній день в Україні процвітає «дикий» лобізм, який рівнозначний корупції, через відсутність нормативно-правового нагляду за лобістською діяльністю, тобто через відсутність закону, який би регулював лобістську діяльність. Сучасний етап суспільно-державного розвитку України характеризується формуванням групи суспільно-політичних інститутів, зміною державного устрою та появою нових інститутів державної влади. Популярні методи прихованого лобіювання в Україні включають: впровадження впливових агентів у структури конкуруючих компаній і спеціалізованих галузевих агентств; навмисне здійснення неефективного (але нібито перспективного) лобістського впливу на конкурентів; не лише шляхом переговорів, а й із застосуванням сили, щоб перетягнути основну частину політичний впливу на свою сторону, беруть участь у судових процесах, беруть участь у протистояннях між представниками партій та позапартійними активістами тощо.

Термін «лобіювання» є базовим поняттям, яке визначається як сукупність норм, що потребують правового оформлення та регулюють суспільні відносини, такі як захист своїх інтересів за траєкторією тиску на органи державної влади. Лобіювання є професійною діяльністю, яка може здійснюватися у нормотворчому процесі, а також у державно-управлінській діяльності, спрямована на отримання схвалення органів державної влади України, органів місцевого самоврядування України, інших органів влади, їх посадових і службових осіб, здійснювана представниками на всіх рівнях і приймає рішення на користь замовників. На сьогоднішній день лобіювання відіграє все більшу роль у процесах формування та прийняття управлінських рішень на рівні влади всіх рівнів. У зв'язку з цим особливу увагу привертає феномен лобізму та його сутнісні ознаки та характеристики.

Ключові слова: публічне управління, лобізм в публічному управлінні, нормативно-правове регулювання, організаційно-правові засади,

парламентар, лобізм в органах влади, парламентська діяльність, представництво інтересів.

The article is devoted to the issue of lobbying in the state authorities of Ukraine. It is proved that uncontrolled lobbying in Ukraine is associated with corruption. That is why there is a need to identify the real problems of implementation of lobbying activities in the public authorities of Ukraine with a view to solving them. Today, "wild" lobbying, which is tantamount to corruption, is flourishing in Ukraine due to the lack of regulatory oversight of lobbying activities, i.e., the absence of a law that would regulate lobbying activities. The current stage of socio-state development of Ukraine is characterized by the formation of a group of socio-political institutions, changes in the state system and the emergence of new institutions of state power. Popular methods of covert lobbying in Ukraine include: the introduction of influential agents into the structures of competing companies and specialized sectoral agencies; deliberate exercise of ineffective (but allegedly promising) lobbying influence on competitors; not only through negotiations, but also with the use of force to pull the bulk of political influence to their side, participate in litigation, participate in confrontations between party representatives and extra-parliamentary activists, etc.

The term "lobbying" is a basic concept defined as a set of rules that require legal formalization and regulate social relations, such as the protection of one's interests through the trajectory of pressure on public authorities. Lobbying is a professional activity that can be carried out in the rulemaking process, as well as in public administration, aimed at obtaining approval of the state authorities of Ukraine, local governments of Ukraine, other authorities, their officials and employees, carried out by representatives at all levels and making decisions in favor of customers. Today, lobbying is playing an increasingly important role in the processes of formulating and making management decisions at all levels of government. In this regard, the phenomenon of lobbying and its essential features and characteristics attract special attention.

Key words: public administration, lobbying in public administration, regulatory and legal regulation, organizational and legal framework, parliamentary, lobbying in government, parliamentary activity, representation of interests.

УДК 351.9 (477)
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.39.11>

Бондаренко О.Г.

д. наук з держ. упр., доцент,
начальник кафедри державної безпеки та оперативного мистецтва
Національна академія Національної гвардії України

Обґрунтування обраної теми дослідження. Не контрольованість в Україні такого явища, як лобізм призводить до існування цього феномену поза нормативно-правового поля та створює реальну загрозу державній і національній безпеці. Лобізм та лобістську діяльність в Україні, на сьогодні, ото-

тожують з корупцією. Лобізм є реальним інструментом реальної реалізації інтересів груп тиску та давно є у зору науковців з різних галузей. Одже, одні науковці вживають визначення «лобізм», деякі – «лобіювання», а деякі – «лобістська діяльність». Аналізуючи літературу з різних галузей науки ми бачимо

вважаючи різноманітність способів визначення цих понять. Багато вчених ототожнюють наведені вище терміни, деякі розрізняють їх і навіть порівнюють як альтернативні терміни. В Україні дослідження лобізму припадають на другу половину ХХ – початок ХХІ ст., а в США та країнах Західної Європи інтерес до такого явища як лобізм виник набагато раніш. За останні 30 років українські вчені намагались заповнити цю прогалину, світ побачив дослідження таких вчених як: В. Нестерович, В. Сумська, О. Дягілев, О. Войніч, В. Ровний, Т. Яровой та інші.

У законотворчому процесі з'явилося декілька законопроектів, які б мали здійснити регулювання лобістської діяльності. Разом з тим, різноманітність підходів до визначення такого явища як лобізм та відсутність законодавства – усе це вказує на необхідності систематизації дослідження, а також надання конкретних рекомендацій для майбутнього законопроекту.

Метою статті є фундаментальне обґрунтування та упорядкованість питань нормативно-правового регулювання лобістської діяльності в органах державної влади України.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблематиці дослідження лобізму присвячували свою увагу ряд вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: В. Андрущенко, А. Бентлі, В. Биковець, А. Болл, О. Барвін, Дж Беррі, В. Бебик, Д. Богуш, О. Войніч, О. Бондоренко, О. Гросфельд, О. Дягілев, А. Євгенієва, М. Лендъел, Р. Мацкевич, В. Нестерович, А. Онупрієнко, О. Порфірович, В. Ровний, В. Сумська, Є. Тихомирова, В. Федоренко, Ф. Шміттер, Т. Яровой та інші дослідники. Окрему увагу присвячено питанням впровадження лобізму в органах державної влади в Україні.

Основний зміст дослідження. Дослідження сутності термінології лобізму впливає з міркувань так званих «групи інтересів» або «групи тиску». Основними суб'єктами функціонального представництва є групи інтересів, які об'єктивно існують у суспільстві. Інтереси, у свою чергу, потребують вираження та захисту та можуть впливати на формування порядку денного державного управління та публічного адміністрування. Ф. Шміттер зазначав, що однією зі складових сучасної національної політики є «усталені канали функціонального представництва» [1].

Одним із визначальних компонентів системи представництва інтересів є лобіювання, яке є широко визнаним засобом, за допомогою якого групи інтересів здійснюють формальний і неформальний вплив на владні

структури для прийняття бажаних рішень [2]. Лобіювання може здійснюватися через будь-яку складову представництва інтересів, але найефективнішим способом є плюралістична модель, яка придатна для публічного впливу на рішення владні структури на користь певних інтересів без необхідності законодавчого регулювання сторін і зобов'язань між ними.

Водночас, Артур Бентлі заклав дослідницьку основу теорії груп інтересів, він аналізував групи як основні одиниці суспільства і розглядав політичну спільноту в цілому як сукупність різних «груп інтересів» [3; 4]. На думку А. Бентлі, група – це об'єднання громадян, які пов'язані спільними інтересами для досягнення спільної мети [5]. Водночас, науковець вказував на те, що у питаннях підтримувача балансу між групами інтересів роль, з цього питання, виконується саме державою.

Згодом концепцію А. Бентлі активно розвивав Трумен, який дав більш точне визначення терміну «групи інтересів». Вчений спеціально запропонував категорію «політичні групи», що є цілковитим синонімом терміну «групи тиску» («groups of pressure») – групи інтересів, які чинять тиск на державні структури [3; 5]. У концептуальних рамках Трумена групи інтересів використовують усі демократичні інструменти для прийняття рішень, які є найбільш вигідними для них самих, і водночас взаємодіють з представниками партій, законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади, часто у структурах влади використовуються два варіанти тиску, а саме створення сприятливих умов для громадської думки і для себе, а також напряду переконати державних службовців та парламентарів [3; 6]. Схожу позицію займають У. Домхофф та Р. Уотсон, заявляючи, що лише невелика група громадян США має можливість впливати на внутрішню політику країни і тим більше на зовнішню. Тому доцільніше говорити про інструменти тиску груп активістів на державу, а не суспільство в цілому [3].

Розглянемо наукові методи вирішення проблеми лобізму та розвитку лобістської діяльності в Україні. Враховуючи економічні, політичні та духовні кризи, у перехідний період, у непередбачуваних ситуаціях, коли всі прошарки, класи та суспільні групи намагаються «увірвати» все і одразу, лобізм виривається за рамки цивілізації і приносить більше шкоди, ніж користі. Приватний бізнес змінив структуру економіки та спосіб лобіювання своїх схем в державних інституціях, що призводить до вчинення складних (витончених) злочинів і до відвертих хабарів [3]. Якщо на початку, в умовах виконавчої системи управління, беззаперечно перше місце в обмеженій лобістській конку-

ренції посідав промисловий лобізм, то тепер його все більше займає торговий і фінансовий капітал. Найпотужніший лобіст, здатний впливати на парламент, уряд та президентські відомства [7]. Його інтереси, включали максимальну лібералізацію зовнішньо-економічної діяльності, подолання протекціоністських бар'єрів для імпорту в країну, приватизацію промисловості, запровадження приватної власності на землю. Відсутність законодавчої бази ускладнює визначення шкоди, завданої таким лобіюванням [3]. Коли представник влади є одночасно і представником лобістської групи, його дії практично унеможливають проведення чіткої межі між протекціонізмом, лобізмом і корупцією [7].

Щодо терміну «лобізм», то цей термін вживається в англійських країнах з 1883 року і має таке ж значення, як і «лобіювання», що позначає форму корупції під час нормативно-правових дій в органах державної влади [8]. Водночас, у межах вітчизняної наукової школи ці визначення вважаються як однаковими, так і різними, а то й взаємовиключними. Наприклад, вживання слова «лобіювання» пішло з радянського союзу і означало слово «лобізм». Разом з тим, коректніше використовувати форму, яка використовується в нормативно-правових актах, особливо як правова категорія, а саме «lobbying», що перекладається з англійської на українську «лобіювання» [9]. З таким підходом не згодні, тому що лобізм в державному управлінні – це скоріше механізм досягнення інтересів громадян, а лобіювання – це прояв, такого явища як лобізм, в рамках нормотворчої діяльності [3].

Тема лобіювання неодноразово піднімалася під час законотворчого процесу з метою надати об'єднанням громадян України можливість представляти певні свої інтереси та мали б право здійснювати законний вплив на становлення та формування українського законодавства [10].

У своєму дослідженні О. В. Дягілев, розділяє терміни «лобізм» та «лобіювання» у юридично-інституційному сприйнятті, вчений пропонує розуміти «лобізм», як «більш вузьке, видове поняття, яке визначає безпосередні дії лобістів, використання ними конкретних засобів впливу» [11]. В цілому, беручи до уваги, обґрунтоване розмежування супровідних визначень, ми все ж вважаємо, що лобізм слід розглядати не як простий набір суспільно-політичних норм, а радше як інструмент вирішення всіх цілей громадян і суспільства через взаємодію цих груп із державою.

В. В. Сумська, в своїх дослідженнях, розглядаючи поняття «лобіювання» та «лобістська

діяльність», вказує що визнавати тотожними ці поняття не є доцільним. Ці поняття мають різне значення, «лобіювання» – це суспільно-політичний інститут, такий собі суспільний феномен, а «лобістська діяльність» – це його прояв, що проявляється у конкретних діях певних груп [12]. Ми частково погоджуємося з дослідниками щодо розбіжностей у змісті цих понять, але вважаємо лобізм ефективним проявом лобіювання та відповідним механізмом досягнення інтересів громадян і суспільства [3].

Дослідники не мають єдиного бачення стосовно сфери застосування лобіювання. Деякі автори описують лобізм як механізм виключного (або переважного) впливу на законотворчу парламентську діяльність [13; 14].

Водночас, де хто із дослідників виступає за ширший спектр лобістської діяльності [9]. Можна погодитися з такою позицією, оскільки навіть без належного законодавчого врегулювання діяльність лобістів проявляється у впливі тих чи інших рішень на органи державної влади України та органи місцевого самоврядування України, інші органи влади і їх посадових осіб та офіційних осіб всіх рівнів, які вони представляють [3]. Крім того, залежно від масштабу (локалізації) можна розрізнити внутрішнє лобіювання (у національному масштабі) та зовнішнє лобіювання (лобіювання, яке здійснюється на міжнародній арені). Усе це вимагає від нас окреслити досить широке коло діяльності, її структуру та стандартизацію, перед чим слід сформулювати відповідні авторські визначення понять «лобізм», «лобіювання» та «лобістська діяльність». Крайнім проявом негативного впливу лобізму є застосування до представників влади протиправного тиску, хабарництва, корупції, використання методів лобізму для прийняття управлінських рішень на користь вузького кола людей. [15]. В. Головка вважає, що оскільки в нашій державі питання лобізму законодавчо не закріплене та не врегульовано, це залишається перешкодою для боротьби з корупцією [16].

Особливістю лобіювання в Україні порівняно з розвиненими країнами світу є те, що представники великих вітчизняних компаній лобіюють власні питання у Верховній Раді України самостійно, тому в деяких випадках українські лобісти виступають в одній особі як клієнт і замовник. Саме в демократичних країнах лобізм створює передумови для широкого спектру інтересів та політичного плюралізму [17]. Водночас, законодавче регулювання системи лобізму допоможе змінити сприйняття громадськістю явища лобізму та визначити межі та можливості лобістської діяльно-

сті. Оскільки, від врегулювання цього питання залежить якість та ефективність лобістської діяльності [3]. Інститут лобізму, в багатьох країнах світу, закріплений на законодавчому рівні, його метою є забезпечення прийняття важливих державних управлінських рішень з урахуванням потреб громадськості. Крім того, лобістам платять за реєстрацію та проведення публічної діяльності як представників приватного сектору, а також лобісти сплачують подати та працюють відкрито. Досвід розвинених країн, таких як Велика Британія, Німеччина, Франція, США, Австралія, довів, що лобіювання стало ефективним інструментом впливу суспільства на державні інституції [3]. По-перше, лобіювання забезпечує представництво інтересів більшості груп інтересів і надає навіть невеликим громадським групам, які не мають великих ресурсів та інших можливостей впливу на владу, можливість брати участь у процесі прийняття рішень і формування політики через публічне управління формувати національну політику. По-друге, лобіювання надає державним органам державної влади інформацію з різноманітних соціальних питань, дає експертні оцінки національним проектам, що знаходяться в розробці. Тому уряди розвинених країн зацікавлені у співробітництві з представниками груп впливу [3]. По-перше, державні службовці, з одного боку, заощаджують ресурси на збір інформації з метою проведення експертиз, а по-друге – мають можливість заручитися підтримкою громадськості в процесі реалізації основних засад національної політики. Лобізм без нормативно-правового закріплення є загрозою національній безпеці [3; 18].

Висновки. Суб'єкти лобізму та їх інтереси, складають мету цього явища та нерозривно пов'язані з його функцією. Більшість цілей сучасного українського лобізму зосереджується на сфері перерозподілу економічних ресурсів. Сьогодні політики на найвищому рівні, лідери фінансово-промислових груп, транснаціональних та транскордонних корпорацій повинні діяти, коригуючи свої цілі (навіть ті, що були проголошені) з огляду на суспільну реакцію. Підсумовуючи, можна сказати, що лобізм – це об'єктивне суспільне явище, яке існує незалежно від того, чи є законодавче регулювання чи ні. Відсутність такого регулювання не знищить лобістську діяльність, а лише відведе її в тінь і сприятиме процвітанню її негативних проявів, особливо корумпованих елементів. Розвинені країни світу мають не тільки врегульовану систему лобізму, а і активно використовують цю діяльність у геополітичному протистоянні на світовій арені,

завдяки чому лобізм та лобіювання відіграють роль інструментів сучасної гібридної війни. Таким чином, лобізм повинен бути врегульований на законодавчому рівні з урахуванням інтересів державної та національної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ф. Шміттер Неокорпоратизм. Поліс. 1997. № 2. С. 14-22.
2. В. Биковець Лобізм в системі представництва інтересів. Політичний менеджмент № 5, 2006.
3. Яровой Т. С., Бондаренко О. Г. Реалізація цивілізованого лобізму у сфері публічного управління: питання теорії і практики. Право та державне управління. 2023. № 3. С. 116-120.
4. Яровой Т. С. Лобізм: визначення поняття в рамках теоретико-дискусійного поля та нормотворчого процесу. Публічне Урядування. Київ. 2018. С. 276-285.
5. Bentley A. The Process of Government. Cambridge. 1967. P. 199., с. 199.
6. Truman David B. The Governmental Process. NY. 1968., с. 67.
7. Yarovoi T. Lobbyism in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland: origins and present. Sciences of Europe (Praha, Czech Republic). 2019. С. 74-77.
8. The Oxford English dictionary. Being a corrected re-issue with an introduction, supplement and bibliography of a new English dictionary on historical principles / [ed. by James A.H. Murray, Henry Bradley, W.A. Craigie, C.T. Onions]. – Volume VI. – Oxford: Clarendon Press, 1970. – 820 p., с. 376.
9. Нестерович В. Ф. Конституційно-правові аспекти лобіювання у правотворчому процесі України : Дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 -2008. – 212 с.
10. Про правовий статус груп, об'єднаних спільними інтересами (лобістських) груп у Верховній Раді України: Проект Закону України від 3 листопада 1999 року № 3188-1. Офіційний сайт Верховної Ради України. – URL: <http://www.rada.gov.ua>
11. Дягілев О. В. Правовий інститут лобіювання: конституційно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Дягілев Олександр Володимирович ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Х., 2010. 221 с.
12. Сумська В. В. Інституціоналізація лобіювання в державному управлінні України.- Дисертація канд. наук з держ. упр.: 25.00.01, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. ін-т держ. упр. Харків, 2014. 200 с
13. Про діяльність лобістів у Верховній Раді України: Проект Закону України від 9 листопада 2003 року № 8429. Сайт Лабораторії законодавчих ініціатив. – URL: http://www.parlament.org.ua/index.php?action=draft&draft_id=1983
14. Про лобізм: Проект Закону України від 21 лютого 2017 No 5144. Офіційний сайт Верховної Ради України. – URL:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60052
15. Виговський Д. Суть лобізму як категорії політичної науки. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2008. Випуск 20. С. 42-48.

16. Головка В. Становлення лобізму в Україні: проблеми законодавчого регулювання. Гуманітарний журнал. 2012. № 4. URL: <http://journals.urau.ua/index.php/wisn003/article/view/4939>

17. Вітвіцький С. С., Южека Р. С. Міжнародний досвід розвитку інституту лобізму та проблема його легалізації в Україні. «Молодий вчений». Серія: Юридичні науки. 2015. № 2 (17), с. 736.

18. Яровой Т. С. Лобізм: механізм відстоювання інтересів громадян, чи інструмент втручання у внутрішню політику держави? Аналіз проблеми та шляхи її вирішення. Правове регулювання лобіювання в Україні: проблеми та перспективи: матеріали круглого столу (м. Київ, 24 квітня 2019 р.) / [ред. кол.: Мицак І. М., Телькінен Т. Е., Яровой Т. С. Київ: «Видавництво Людмила», 2019. С. 10-18.

ВІДНОВЛЕННЯ ТА АДАПТАЦІЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛІСОВОГО СЕКТОРУ: ДОСВІД КРАЇН ЄС

RESTORATION AND ADAPTATION OF THE SYSTEM OF STATE REGULATION OF THE FOREST SECTOR: EXPERIENCE OF THE EU COUNTRIES

У цій науковій статті детально проаналізовано важливість та перспективи відновлення лісового сектору в Україні після завершення воєнного конфлікту. Зазначено, що лісові ресурси є важливим елементом економіки країни, але вони серйозно постраждали через активні бойові дії. Найбільшої шкоди українські ліси сьогодні зазнають від мінування, обстрілів та техногенних пожеж, які спричиняють серйозні масові знищення лісового масиву та руйнування природних екосистем. Наголошено, що для успішного відновлення лісового господарства необхідно враховувати не лише матеріальні втрати, але й екологічні наслідки воєнного конфлікту. Особлива увага приділяється важливості використання зарубіжного досвіду, зокрема досвіду провідних країн Європейського Союзу, у відновленні та адаптації системи державного контролю за лісовим сектором в Україні. Такий підхід дозволить врахувати найкращі практики з управління лісовими ресурсами, розвитку екологічно стійкого лісового господарства та збереження біорізноманіття. Крім того, варто зауважити, що Україна активно працює над адаптацією свого законодавства до стандартів Європейського Союзу з метою підготовки до євроінтеграційних процесів, в тому числі і того їх сегменту, який регулює діяльність лісового сектору. Підкреслено, що співпраця з науковими установами та громадськими організаціями, а також впровадження інноваційних підходів у сфері лісового господарства, є ключовими чинниками успішного відновлення лісового сектору. Додатково, в статті акцентується на значенні деревини як важливого експортного ресурсу для економіки країни та як ключового будівельного матеріалу для відновлення пошкодженої інфраструктури. Враховуючи це, важливо розглядати не лише аспекти відновлення природного середовища, але й економічні перспективи розвитку лісового сектору як важливого галузі для сталого економічного зростання та соціального благополуччя країни.

Ключові слова: публічне управління, лісовий сектор, Європейський Союз, війна.

This research article analyzes in detail the importance and prospects for the recovery of the forestry sector in Ukraine after the end of the military conflict. It is noted that forest resources are an important element of the country's economy, but they have been seriously damaged by active hostilities. The greatest damage to Ukrainian forests today is caused by mining, shelling and man-made fires, which cause serious massive destruction of forests and destruction of natural ecosystems. It is emphasized that for the successful restoration of forestry, it is necessary to take into account not only material losses but also the environmental consequences of the military conflict. Particular attention is paid to the importance of using foreign experience, in particular the experience of the leading European Union countries, in restoring and adapting the system of state control over the forest sector in Ukraine. This approach will allow to take into account the best practices in forest resource management, development of environmentally sustainable forestry and biodiversity conservation. In addition, it is worth noting that Ukraine is actively working to adapt its legislation to the standards of the European Union in order to prepare for European integration processes, including the segment that regulates the forestry sector. It is emphasized that cooperation with scientific institutions and public organizations, as well as the introduction of innovative approaches in the field of forestry, are key factors in the successful restoration of the forestry sector. Additionally, the article emphasizes the importance of wood as an important export resource for the country's economy and as a key building material for the restoration of damaged infrastructure. Given this, it is important to consider not only the aspects of environmental restoration, but also the economic prospects for the development of the forestry sector as an important industry for sustainable economic growth and social well-being of the country.

Key words: public administration, forestry sector, European Union, war.

УДК 35.072

DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.39.12>

Боніславська А.

аспірантка кафедри державного управління
Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. Станом на зараз лісовий сектор України змушений функціонувати в умовах воєнного конфлікту, що супроводжується постійним знищенням значних площ лісів через обстріли та нелегальну діяльність з вирубки й вивезення сировини. Це призводить до серйозних наслідків для економіки країни, враховуючи важливу роль лісового сектору у її структурі. Постійні обстріли спричиняють масові пожежі, які завдають значних збитків лісовим масивам, включаючи терито-

рії з особливим природоохоронним значенням. Варто зазначити, що значна частина лісів штучно висаджена, що ускладнює їх природне відновлення.

Враховуючи все наведене вище, вдосконалення системи державного регулювання в лісовому секторі є крайньою необхідністю на сучасному етапі. Збереження лісів, як природного ресурсу, має вирішальне значення для подальшого відновлення України та стабілізації її економіки. Крім того, Україна активно

працює над адаптацією свого законодавства до стандартів Європейського Союзу з метою підготовки до євроінтеграційних процесів, в тому числі і того їх сегменту, який регулює діяльність лісового сектору.

Відповідно, ця сфера сьогодні потребує серйозних реформ, що охоплюватимуть не лише лісозаготівельну галузь, а й сферу охорони природи, боротьбу з незаконним вирубуванням та зміни в екологічному законодавстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні аспекти функціонування системи державного регулювання лісового сектору привернули увагу багатьох вчених, як в Україні, так і за її межами. Серед найбільш визначних науковців, що присвятили свої дослідження цій темі, можна відзначити Я. Ковалю, І. Лицур, М. Попкова, В. Сторожука, Г. Мішеніну, М. Хвесика, Г. Гончаренка, О. Козачука.

Особливу увагу також приділяли проблемам регулювання природокористування, зокрема лісокористування, такі вчені як Р. Бабич, Л. Балджи, А. Бобко, О. Голуб, В. Голян, Ю. Давидюк, О. Кашенко, Я. Коваль, О. Левандівський, І. Лицур, Є. Мішенін, Л. Мельник, М. Попков, І. Синякевич, І. Соловій, Ю. Туниця, М. Хвесик, О. Фурдичко, С. Шершун.

Для здійснення ретельного аналізу даної тематики було досліджено також нормативну базу, що охоплює Конституцію України, Податковий кодекс, Бюджетний кодекс, а також Стратегію Європейського Союзу в галузі лісового господарства, яка була затверджена ще у 1997 році.

Метою статті є визначити основних умов відновлення лісового сектору України після війни та адаптації системи державного регулювання лісового сектору в контексті активізації процесу Євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Одним із найважливіших завдань у сучасний період є забезпечення захисту та збереження вітчизняного лісового фонду. Це вимагає розробки чіткої стратегії розмежування між використанням та охороною лісового фонду, зокрема шляхом встановлення чітких меж щодо прав лісокористувачів та вжиття відповідних заходів для запобігання можливим зловживанням. Лісовий фонд України включає всі ліси на її території, незалежно від їх форми власності, та може бути розділений на:

- державний лісовий фонд (сукупність усіх лісів державної форми власності на території України);

- комунальний лісовий фонд (сукупність усіх лісів на території України, що є власністю територіальних громад);

- приватний лісовий фонд (сукупність усіх лісів на території України, що перебувають у власності приватних осіб, а також захисні насадження певної площі);

- захисні насадження.

Зважаючи на стратегічне значення лісового фонду, особливо його природоохоронну роль, стає належним запровадження більш жорсткого багатоступеневого контролю за його використанням. Це передбачає введення ефективних механізмів контролю, що унеможливуватимуть застосування спрощених режимів контролю, таких як мораторії на перевірки чи податкові амністії. Лісовий фонд є ключовою категорією у системі лісового та адміністративного законодавства, що вимагає подальшого використання уніфікованого терміну «лісовий фонд» у наукових дослідженнях та законодавстві.

У своїх дослідженнях О. Волков визначає шляхи удосконалення правового регулювання відносин у сфері використання та захисту лісів, зокрема: розробка та прийняття законодавства про лісовий фонд України; перегляд положень Лісового кодексу України з метою оновлення правового статусу органів лісового господарства та удосконалення системи державного управління та контролю за лісовим сектором; внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення з метою підвищення санкцій за порушення норм лісового законодавства та встановлення адміністративної відповідальності за недотримання процедур звітності у єдину державну систему електронного обліку деревини [1].

Однак, ураховуючи загальний політичний курс розвитку нашої країни, необхідно усвідомлювати, що будь-які зміни у системі державного регулювання лісового сектору повинні гармонізуватися з загальним законодавством Європейського Союзу в даній сфері та сприяти спрощенню адаптації нашого законодавства для швидкого завершення процесу Євроінтеграції України. На сьогоднішній день вітчизняна практика регулювання лісового сектору все ще далека від інтеграції провідних досягнень країн Європейського Союзу. Тому дана тема потребує подальшого теоретичного та практичного дослідження, враховуючи стрімке змінювання умов функціонування країни.

Лісова політика Європейського Союзу (далі ЄС) стосовно розвитку стійкого управління лісовими ресурсами ґрунтується на принципах, визначених на Конференції Об'єднаних Націй з довкілля і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 року), а також на конференціях міністрів у Страсбурзі (1990 р.), Гельсінкі (1993 р.), Лісабоні (1998 р.), Відні (2003 р.) та Варшаві

(2007 р.). Ці принципи відображені у таких відомих документах, як «Стратегія», «Програма дій товариства в лісовому секторі» (1998 р.) та Стратегія Європейського Союзу в галузі лісового господарства (1997 р.).

Особливо важливим є досвід формування єдиної лісової політики ЄС, зокрема щодо визначення понять, встановлення форм власності та режиму охорони й використання лісового фонду [2, с. 67]. У зазначеному контексті важливо відзначити, що компетенція Європейського Союзу відіграє ключову роль у формуванні стандартів для лісової галузі [3, с. 17]. Ця правова категорія визначає обсяг повноважень, які передбачені для ЄС у порівнянні з повноваженнями, що залишаються за владою держав-членів. Варто зауважити, що Європейський Союз має певні необмежені повноваження у формуванні стандартів у сферах, які належать до виключної компетенції ЄС, таких як митна справа, конкуренція, торговельна та валютна політика, а також рибальство, згідно зі статтею 3 Договору про функціонування Європейського Союзу [5].

У державах-членах Європейського Союзу питання використання та охорони лісового фонду регулюються внутрішнім адміністративним, лісовим та земельним законодавством. Значною мірою ці питання також охоплюються правовими актами ЄС, що встановлюють спільні стандарти у сфері охорони довкілля. Ці стандарти безпосередньо стосуються процесів лісокористування та лісоохорони, оскільки Європейський Союз активно розвиває єдину екологічну політику. Ця політика становить основу для створення гармонізованого загальноєвропейського законодавства щодо охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів.

Ця спільна політика втілюється через реалізацію шести Програм дій з довкілля, на основі яких були прийняті відповідні нормативні акти Європейського Союзу з охорони довкілля [3, с. 213].

Отже, при аналізі адміністративно-правових основ використання та охорони лісового фонду в державах-членах Європейського Союзу, цілком доцільним є окреме дослідження найбільш показового та корисного досвіду, що є характерним для національних правових систем європейських країн. Це дослідження дозволить сформулювати необхідні узагальнення та скласти на їх основі оптимальну модель для вдосконалення чинного адміністративного, лісового та земельного законодавства в нашій країні [2, с. 68].

Як слушно зазначає Р. В. Леньо, «у країнах Європи, на відміну від України, спостерігається

чітке розмежування повноважень між різними органами влади по горизонталі та децентралізація по вертикалі управління щодо організації, планування та контролю. У європейських державах лісовий фонд не розпорошений між різними міністерствами та відомствами, як в Україні, що дає можливість ефективно управляти та використовувати лісові ресурси. Реформування лісового господарства в Україні має відбуватися з урахуванням досвіду країн із розвинутою ринковою економікою, оскільки ці країни мають позитивний досвід економічного регулювання процесів управління і використання лісових ресурсів» [6, с. 1].

Справді, подібна модель успішно функціонує, наприклад, у Латвії, де питання лісового господарства повністю належать до компетенції міністерства сільського господарства [7, с. 201]. З іншого боку, за висновками В. П. Непийводи, таке «підпорядкування» лісового фонду центральному органу державного управління з сільського господарства може призвести до знецінення ролі лісового господарства, оскільки воно залишається під впливом потужного сільськогосподарського лобі [7, с. 201].

На даний момент Кабінет Міністрів України прийняв постанову щодо реформування лісової галузі. Передбачається об'єднання 24 обласних управлінь Держлісагентства в дев'ять регіональних офісів лісового та мисливського господарства. Також 158 лісгосподарських підприємств об'єднуються в єдине державне спеціалізоване лісгосподарське підприємство «Ліси України». Важливою складовою реформи є цифровізація галузі. Однією з умов реформи є збереження робочих місць та рівня податкових надходжень до місцевих бюджетів. Серед ключових переваг створення ДП «Ліси України»:

- ліквідація фінансових дисбалансів (вирівнювання з/п, підвищення інвестиційної привабливості стагнруючих підприємств);
- ведення лісового господарства до стандартів та практик ЄС, вирішення конфлікту розподілу функцій у лісовій сфері (контролююча – господарююча);
- збільшення інвестиційної привабливості галузі (кредитні ресурси, гранти ЄС на впровадження інноваційно-інвестиційних проектів);
- детінізація ринку деревини, подолання корупції, скорочення незаконних рубок;
- використання сучасних інформаційних технологій для лісового впорядкування;
- забезпечення сталого/ефективного розвитку лісового господарства.

За даними аналітиків, реформування за допомогою створення єдиного підприємства

для вирощування, обслуговування та заготівлі лісів сприятиме полегшенню та розширенню доступу українських деревообробних підприємств до якісної сировини.

Окремим питанням у відновленні післявоєнної ситуації буде захист лісів та запобігання масовій вирубці насаджень через дефіцит будівельних матеріалів, відновлення експортних можливостей та розмінування територій. Деякі аспекти, такі як передбачення та мінімізація ризиків для галузі, потребують актуальної системи розробки.

У Німеччині лісова політика передбачає розвиток територіального планування з метою запобігання природним та антропогенним катастрофам, збереження природного потенціалу. Це передбачає цілісний, системний та комплексний підхід до охорони лісового фонду, адже поточне законодавство зобов'язує лісові підприємства складати «рамкові» плани для окремих лісообластей за участю компетентних органів лісового господарства та громадських об'єднань [8, с. 73]. Для Польщі характерна відносно висока частка захисних лісів. З цього погляду трохи попереду Німеччина (34%). Найбільшу питому вагу захисних лісів має Італія (приблизно 87%) переважно через великі площі ґрунто- й водозахисних лісів. [4]. Лісові масиви в Польщі, як один із найцінніших компонентів природного середовища, знаходяться під захистом різноманітних категорій охорони. Ці заходи включають національні парки, ландшафтні парки, природні заповідники, охоронні ландшафтні території, ділянки, що входять до мережі Natura 2000, екологічні зони, природно-територіальні комплекси і еталонні території.

Україні, після завершення війни, також необхідно переглянути та відтворити подібну систему охорони лісів, забезпечуючи їхнє ефективне управління та збереження для майбутніх поколінь.

Висновки. Отже, попри надзвичайні умови, які супроводжуються воєнним конфліктом і загрозою від незаконної вирубки лісів, український лісовий сектор реформується з метою впровадження стандартів та практик, що відповідають стандартам Європейського Союзу. Реформи включають створення єдиного органу управління, збалансування фінансів, адаптацію до стандартів ЄС та вирішення конфліктів у сфері лісового господарства.

Державне підприємство «Ліси України» має сприяти вирівнюванню заробітної плати та збільшенню інвестиційної привабливості галузі. Крім того, це дозволить збільшити контроль над вирізанням лісів, зменшити корупцію та незаконні рубки, а також використовувати новітні інформаційні технології для забезпечення сталого розвитку.

Важливим аспектом буде відновлення лісових ресурсів та запобігання масовій вирубці, а також розроблення системи мінімізації ризиків для галузі. Для цього потрібно забезпечити ефективну комунікацію між владними структурами, науковими установами, екологами, громадськістю та міжнародними організаціями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волков О. Є. Адміністративно-правове забезпечення використання й охорони лісового фонду України. Дис. канд. юр. наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Тернопільський національний економічний університет, МОН України, м. Тернопіль, 2019. 257 с.
2. Волков О.Є. Адміністративно-правові засади використання та охорони лісового фонду: порівняльно-правовий аналіз. Право і державне управління. 2019. No 2 (35). Т. 1. С. 66–72.
3. Європейські правові стандарти та їх імплементація в українське законодавство. За ред. академіка НАПрН України О.В.Зайчука. К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2013. 546 с.
4. Кагало О., Чернявський М., Проценко Л., Андреева О. Удосконалення нормативної бази регулювання ведення лісового господарства на територіях природно-заповідного фонду (ПЗФ) України та відповідний міжнародний досвід. URL: http://sfmu.org.ua/files/Kagalo_2016.pdf (дата звернення: 07.06.2019).
5. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/C 83/01). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU10267.html (дата звернення: 06.06.2019).
6. Леньо Р. В. Перспективні напрями впровадження зарубіжного досвіду в систему управління лісовим господарством України. Державне управління: теорія та практика. 2012. No 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2012_2_21 (дата звернення: 06.06.2019).
7. Непийвода В. П. Правове регулювання в галузі лісів: Доба утвердження підтримного розвитку. К.: НДІ приватного права і підприємництва, 2004. 339 с.
8. Синякевич І. М., Дейнека А.М., Соловій І.П. Лісове господарство України в XXI ст.: сценарії розвитку. Економіка України. 2007. No 9. С. 72–81.

ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ МІСТА

FUNCTIONING OF MECHANISMS OF PUBLIC MANAGEMENT OF CITY SOCIAL DEVELOPMENT

У статті розглянуто особливості функціонування механізмів публічного управління соціальним розвитком міста. Зазначено, що основною метою існування публічного управління соціальним розвитком міста є підвищення рівню та покращення якості життя населення завдяки саме механізмам публічного управління. До яких можна віднести політичний, правовий, організаційний та економічний. Функціонування політичного механізму, пов'язано з формуванням соціальної політики міста, яка визначається низкою заходів та програм, спрямованих на підвищення рівня та покращення якості життя населення міста. Правовий механізм публічного управління соціального розвитку міста має два рівня свого існування, перший це реалізація існуючої нормативно-правової бази державного рівня, а другий це формування та реалізація існуючої нормативно-правової бази місцевого рівня. Організаційний механізм публічного управління соціальним розвитком міста включає в себе компоненти, які забезпечують ефективну реалізацію соціальної політики міста, а саме: структурний компонент, компонент координації та співпраці, стратегічний компонент, оцінний компонент, компонент участі та інформаційний компонент. Економічний механізм публічного управління соціальним розвитком держави формується відповідно до принципу загального добробуту, що дозволяє забезпечувати прожитковий мінімум для кожного громадянина. У роботі відмічено, що у сучасних умовах воєнного стану ефективність функціонування механізмів публічного управління соціальним розвитком ускладнюється з об'єктивних соціально-економічних проблем, до яких варто віднести проблеми державного та місцевого рівня. До державних проблем віднесемо: зниження доходів населення, масштабні інфраструктурні втрати. До проблем міського рівня віднесемо: нерівномірність доступу громадян до соціальних послуг; нестача кадрових ресурсів у системі соціального захисту населення міст; низький рівень мотивації працівників системи соціального захисту населення міст; слабкий рівень залучення недержавного сектору до надання соціальних послуг; недосконалість порядку визначення потреб у соціальних послугах під час воєнного стану.

Ключові слова: соціальний розвиток міста, публічне управління, механізми публічного

управління, соціальна сфера міста, соціальна політика міста, удосконалення механізмів публічного управління.

The article examines the peculiarities of the functioning of the mechanisms of public management of the city's social development. It is noted that the main purpose of the existence of public management of social development of the city is to raise the level and improve the quality of life of the population thanks to the mechanisms of public management. Which can include political, legal, organizational and economic. The functioning of the political mechanism is related to the formation of the city's social policy, which is determined by a number of measures and programs aimed at raising the level and improving the quality of life of the city's population. The legal mechanism of public management of social development of the city has two levels of its existence, the first is the implementation of the existing legal framework of the state level, and the second is the formation and implementation of the existing legal framework of the local level. The organizational mechanism of public management of the city's social development includes components that ensure the effective implementation of the city's social policy, namely: a structural component, a coordination and cooperation component, a strategic component, an evaluation component, a participation component, and an information component. The economic mechanism of public management of social development of the state is formed in accordance with the principle of general well-being, which allows providing a living wage for every citizen. In the article, it is noted that in the modern conditions of martial law, the effectiveness of the functioning of mechanisms of public management of social development is complicated by objective socio-economic problems, which should include problems at the state and local level. State problems include: a decrease in the population's income, large-scale infrastructural losses. The city level problems include: uneven access of citizens to social services; lack of human resources in the system of social protection of the urban population; low level of motivation of employees of the system of social protection of the urban population; weak level of involvement of the non-state sector in the provision of social services; imperfection of the procedure for determining the needs of social services during martial law.

Key words: social development of the city, public administration, mechanisms of public administration, social sphere of the city, social policy of the city, improvement of mechanisms of public administration.

УДК 352:353.2
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.39.13>

Вольська О.М.

д. наук з держ. упр., професор,
професор кафедри економіки
та морського права
Херсонська державна морська
академія

Постановка проблеми у загальному вигляді. Публічне управління розвитком міста має вигляд управлінської системи, у якій існує взаємопов'язані елементи, до яких безумовно належать механізми. Функціонування зазначених складових базується на здійсненні управлінського впливу суб'єкту публічного

управління та об'єкт, що призводить до сталого соціально-економічного розвитку міста. У свою чергу сучасне місто є складною та динамічною системою, яка відображає сучасні тенденції в урбанізації, технологічному розвитку, економіці та соціальній сфері. Головною метою існування публічного управління соці-

альним розвитком міста є підвищення рівню та покращення якості життя населення завдяки саме механізмам публічного управління, дослідженню їх функціонування присвячена дана стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами публічного управління соціальним розвитком міста займаються науковці: С. Бондаренко, Н. Бугас, Р. Власенко, О. Вольська, Т. Грень, О. Кіреєва, Т. Маматова, В. Філіппова, Л. Яценко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Але незважаючи на глибинні дослідження соціального розвитку, існують питання, які вимагають вирішення. Зокрема питання ефективного функціонування механізмів публічного управління соціальним розвитком міста.

Мета статті. Визначити шляхи удосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста через критерії ефективності їх функціонування.

Виклад основного матеріалу. Функціонування системи соціального розвитку сучасного міста, пов'язана із ефективною роботою механізмів публічного управління. До яких можна віднести політичний, правовий, організаційний та економічний.

Функціонування політичного механізму, пов'язано з формуванням соціальної політики міста, яка визначається низкою заходів та програм, спрямованих на підвищення рівня та покращення якості життя населення міста, забезпечення соціальної справедливості та вирішення соціальних проблем пов'язаних з соціальним забезпеченням, житловою політикою, освітою, охороною здоров'я, підтримкою вразливих груп населення.

За визначенням С. Бондаренко та Н. Бугас до основних завдань соціальної політики можна віднести «соціальний захист населення через застосування системи компенсації виплат та субсидій від підвищення цін, здійснення індексації, надання допомоги найбільш вразливим верствам населення; гарантований рівень мінімальної заробітної плати; пенсійне забезпечення; забезпечення освіти та професійної підготовки; охорона здоров'я; житлове забезпечення; матеріальна допомога родинам, що мають дітей; споживання громадянами культурних благ та ін.» [1, с. 3]

Соціальна політика спрямована на регулювання галузей соціальної сфери, яка відіграє провідну роль у створенні сприятливих умов функціонування людського потенціалу. Соціальна сфера векторно впливає на підвищення рівня та покращення якості життя, вона є фактором соціального включення та

згуртованості. За визначенням Р. Власенко та Л. Яценко, само в цьому полягає її економічна сутність та пояснюється значимість попередження та мінімізації ризиків, що виникають в ній [2, с. 3].

Правовий механізм публічного управління соціального розвитку міста має два рівня свого існування, перший це реалізація існуючої нормативно-правової бази державного рівня, а другий це формування та реалізація існуючої нормативно-правової бази місцевого рівня. До першого рівня віднесено законодавчі акти, регулюючі соціальні відносини та діяльність органів влади щодо забезпечення соціальної справедливості, захисту прав та інтересів громадян, підтримки вразливих груп населення та розвитку соціальної інфраструктури держави, а саме:

Конституція та закони України, в яких сформульовано основні принципи соціальної політики держави, права та обов'язки громадян, а також повноваження органів влади у сфері соціального розвитку держави; правовий захист громадян у випадках порушення їхніх соціальних прав та інтересів, включаючи право на житло, освіту, охорону здоров'я, працю тощо.

Нормативно-правове забезпечення соціального розвитку на рівні міста (другий рівень) включає в себе: місцеве законодавство, що регулює соціальні відносини на місцевому рівні, зокрема у сфері житлового будівництва, освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення тощо; соціальні програми та стратегії, які розробляються на рівні міста, з формуванням конкретних завдань, цілей та заходів соціального розвитку міста; регулювання роботи соціальних служб, які включають центри соціальних служб, служби у справах дітей, служби зайнятості, а також правила надання соціальних послуг та захисту прав дітей, інвалідів, мігрантів тощо.

Організаційний механізм публічного управління соціальним розвитком міста включає в себе компоненти, які забезпечують ефективну реалізацію соціальної політики міста, а саме:

структурний компонент, якій відповідає за організаційну структуру органів місцевої влади, метою діяльності яких є реалізація соціальної політики. Ці органи можуть включати департаменти соціального розвитку, комітети з питань соціальної політики, служби соціального забезпечення тощо;

компонент координації та співпраці, що відповідає за формування спільних дій між різними відділами та органами влади, а також з громадськими організаціями, бізнесом та іншими зацікавленими сторонами;

стратегічний компонент, якій відповідає за стратегічний план соціального розвитку міста та містить завдання, пріоритети, заходи для досягнення стратегічних цілей;

оціночний компонент відповідає за постійний моніторинг результатів програм та проєктів соціального розвитку, що дозволяє вчасно виявляти проблеми та вносити корективи у на певних етапах проєктів;

компонент участі дозволяє на постійній основі залучати громаду до процесу прийняття рішень, що забезпечує більшу легітимність та ефективність управління;

інформаційний компонент відповідає за належну інформаційну підтримку, включаючи відкритий доступ до інформації про програми та проєкти, публікацію звітів та результатів, а також проведення громадських консультацій.

Зазначені компоненти утворюють комплексний організаційний механізм, який допомагає забезпечити ефективне публічне правління соціальним розвитком міста та досягнення соціальних цілей і завдань.

Економічний механізм публічного управління соціальним розвитком держави формується відповідно до принципу загального добробуту, що дозволяє забезпечувати прожитковий мінімум для кожного громадянина [3, с. 32]. В зв'язку з цим, зазначений механізм на рівні міста включає в себе різноманітні інструменти та заходи, спрямовані на забезпечення ефективного використання економічних ресурсів для досягнення соціальних цілей та підвищення рівня та покращення якості життя населення міста. Економічний механізм складається із бюджетного планування і фінансування, яке відповідає за визначення підходів до виділення бюджетних коштів на соціальні програми та проєкти; стимулювання економічного розвитку, що містить заходи, спрямовані на залучення інвестицій, розвиток малих та середніх підприємств, створення робочих місць та підтримку економічно активних галузей; фіскальних заходів, які містять впровадження податкових пільг та збільшення податкового навантаження на галузі, які можуть сприяти соціальному розвитку, а також збирання податків та інших обов'язкових платежів; встановлення партнерських відносин між бізнесом та громадськістю для реалізації соціальних проєктів та програм. Також економічний механізм містить проведення економічного аналізу та оцінку результатів соціальних програм для забезпечення ефективного використання економічних ресурсів та визначення напрямків подальшого соціального розвитку.

Зазначені компоненти формують складний економічний механізм, який допомагає забезпечити сталість та успішність соціального розвитку міста, сприяючи підвищенню рівня та покращення якості життя населення міста.

У сучасних умовах воєнного стану ефективність функціонування механізмів публічного управління соціальним розвитком ускладнюється з об'єктивних соціально-економічних проблем, до яких варто віднести проблеми державного та місцевого рівня.

До державних проблем віднесемо: зниження доходів населення, за даними Світового банку реконструкції та розвитку, за період воєнного стану рівень бідності зріс у десятеро, у 2022 році він склав 24% [4]; масштабні інфраструктурні втрати «За період російської агресії пошкоджено або зруйновано понад 3 тисячі освітніх закладів, 907 закладів культури, 168 спортивних закладів та 95 релігійних об'єктів. У 2022 році завдані значні збитки житловому фонду, зокрема, пошкоджено або зруйновано 149.3 тис житлових будинків [2, с. 4]».

До проблем міського рівня віднесемо: нерівномірність доступу громадян до соціальних послуг; нестача кадрових ресурсів у системі соціального захисту населення міст; низькій рівень мотивації працівників системи соціального захисту населення міст; слабкий рівень залучення недержавного сектору до надання соціальних послуг; недосконалість порядку визначення потреб у соціальних послугах під час воєнного стану [5].

Напрямами вирішення зазначених проблем через призму механізмів публічного управління у сучасних умовах воєнного стану є процес удосконалення, якій вже відбувається. Так Кабінетом Міністрів України було прийнято ряд нормативно-правових актів у сфері соціального захисту населення, так Т. Грень, відмічає наступні:

у галузі пенсійного забезпечення: Постанова Кабінету Міністрів України «Про особливості виплати та доставки пенсій, грошових допомог на період введення воєнного стану» від 26.02.2022 р. № 16;

у галузі допомоги певним категоріям населення: Постанова Кабінету Міністрів України «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» від 28.02.2022 р. № 168; Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» від 20.03.2022 р. № 332; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку

компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб» від 19.03.2022 р. № 333; Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання використання коштів для задоволення потреб евакуйованих осіб та осіб, які проживають в деокупованих населених пунктах» від 21.10.2022 р. № 1195;

у галузі соціальної допомоги: Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» [6].

Отже зазначене нормативно-правове забезпечення послаблює негативний вплив сучасного становища воєнного стану.

Удосконалення політичного механізму публічного управління соціальним розвитком міста може включати в себе ряд заходів та ініціатив, спрямованих на покращення взаємодії між політичними структурами, громадськістю та галузями соціальної сфери. Зазначена взаємодія повинна будуватися на прозорості у прийнятті рішень соціального розвитку міста та доступі до інформації про діяльність місцевих органів влади, які регулюють соціальний розвиток. Також до заходів можна віднести запровадження механізмів відповідальності за недодержання соціальних цілей та невиконання обіцянок перед громадою. Це може включати в себе проведення аудиту діяльності органів влади та впровадження механізмів контролю за їхньою роботою.

Напрямами удосконалення правового механізму може бути заходи, які спрямовані на формування стратегії соціального розвитку міста, яка повинна містити основні кроки місцевої влади, дія яких буде спрямовано на підвищення рівня життя та покращення якості життя населення міста. Основним елементом зазначеної стратегії повинна стати оцінка ефективності зазначених дій та заходів, що дозволить активно сприяти соціальному розвитку міста.

Основні напрями удосконалення організаційного механізму може бити забезпечення належного рівня професійної підготовки та розвитку кадрів у сфері публічного управління, що дозволить забезпечити ефективно та компетентне управління соціальним розвитком міста. Наступним заходом можуть бути дії, які спрямовані на розвиток партнерств з бізнесом та міжнародними організаціями, що буде сприяти залученню додаткових ресурсів та експертизи для реалізації соціальних програм та проєктів.

Удосконалення економічного механізму публічного управління соціальним розвитком

міста може включати в себе різні заходи та ініціативи, спрямовані на забезпечення ефективного використання економічних ресурсів для досягнення соціальних цілей підвищення рівня життя та поліпшення якості життя населення міста, а саме: забезпечення відповідного фінансування соціальних програм та проєктів шляхом розробки ефективних бюджетних стратегій та призначення належних ресурсів для вирішення соціальних проблем міста; підтримка інвестиційних проєктів та програм, спрямованих на розвиток освіти, охорони здоров'я, культури, житла та інфраструктури, які впливають на якість життя населення міста; використання співпрацю з бізнесом та приватними компаніями для спільного реалізації соціальних ініціатив, включаючи реалізацію корпоративної соціальної відповідальності та спонсорську підтримку соціальних проєктів; підтримка соціальних підприємств та інноваційних соціальних ініціатив, які сприяють розвитку місцевої спільноти та підвищенню рівня соціальної допомоги; проведення систематичного моніторингу та оцінки ефективності соціальних програм та проєктів з метою виявлення успішних практик та вдосконалення стратегій управління.

Висновок. Отже, зазначені напрями удосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста можуть сприяти підвищенню ефективності та результативності соціальних програм та ініціатив, що спрямовані на підвищення рівня життя та поліпшення якості життя населення міста. Усвідомлення пріоритетів та шляхів удосконалення механізмів соціального розвитку міста є однією з актуальних завдань місцевої влади для розвитку людського потенціалу сучасного міста під час воєнного стану та після нашої Перемоги, що призведе до існування людини у комфортному правовому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондаренко С.М., Бугас Н.В. Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. №2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/42.pdf (дата звернення: 25.03.2024.)
2. Власенко Р.В., Яценко Л.Д. Соціальні ризики України в умовах війни та повоєнного відновлення. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2023. № 7. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-7-07-01/2023-7-07-01> (дата звернення: 24.03.2024.)
3. Вольська О.М. Трансформація механізмів державного управління соціальним розвитком. Публічне управління: теорія та практика. 2013. №1. С. 30–34.

4. Як змінювався рівень бідності в Україні. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/05/04/infografika/ekonomika/yak-zminuyavsvya-riven-bidnosti-ukrayini> (дата звернення: 23.03.2024.)

5. Соціальні послуги в умовах війни: нові зміни та виклики URL: <https://parlament.org.ua/2023/11/07/sotsialni-poslugi-v-umovah-vijni-novi-zmini-ta-vikliki/> (дата звернення: 26.03.2024.)

6. Грень Т.Я. Особливості реалізації політики соціального захисту територій в умовах війни. Вчені

записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. Том 33 (72) № 6. С. 80–84.

7. Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком : матеріали XIV наук.-практ. конф. за міжнар. участю / за заг. ред. О. Б. Кіреєвої. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2020. 355 с.

8. Соціальні права в Україні під час війни URL: <https://rm.coe.int/needs-assessment-ua-2/1680a9b408> (дата звернення: 26.03.2024.)

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЄКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНИХ, ПРИВАТНИХ І ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

APPLICATION OF PROJECT MANAGEMENT AS AN ELEMENT OF INTERACTION BETWEEN PUBLIC, PRIVATE AND PUBLIC ORGANIZATIONS

У статті проаналізовано методику застосування проєктного менеджменту як інструменту організації взаємодії публічних, приватних і громадських організацій для сталого розвитку територіальної громади. Зазначено, що третій сектор, як елемент партнерства спеціалізується на послугах, які мають одну або кілька таких характеристик як трудомісткість, адресність, інноваційність та опора на громадськість. Розвиток взаємодії між владою та бізнесом в громадах запропоновано згрупувати за такими напрямками: ліцензоване навчання кадрів приватних організацій, розробка спец курсів про соціальне партнерство та перебудова інфраструктури. Наведено алгоритм відбору і делегування управлінських повноважень та функцій ініціативним групам – представникам громадськості. Визначено, що в Україні актуалізувалась проблематика відсутності довіри між суб'єктами соціального розвитку та органами влади і місцевим самоврядуванням. Виокремлено ряд заходів, спрямованих на налагодження конструктивного діалогу, до яких запропоновано віднести: створення сприятливого середовища для співпраці, підвищення обізнаності громадськості, створення платформ для комунікації. Проаналізовано соціальне проектування, як елемент партнерства, та сталого розвитку територіальної громади. В дослідженні акцентовано, що лінійна структура вітчизняних проєктів не завжди відповідає сучасним викликам і потребам, тому потребує реформування. Визначено методологічну та процедурну частини програми реалізації проєкту, а також, акцентовано на важливості оцінки соціальної ефективності реалізації проєкту і визначенні ключових питань, що допомагають у цьому процесі. Досліджено ресурсний потенціал влади і громадськості в контексті залучення необхідних зусиль для реалізації проєктів та підвищення ефективності діяльності в усіх сферах життєдіяльності громади.

Ключові слова: публічно-приватне партнерство, недержавні організації,

соціальне проектування, соціальна ефективність, сталий розвиток.

The article analyzes the method of applying project management as a tool for organizing the interaction of public, private and public organizations for the sustainable development of the territorial community. It is noted that the third sector, as an element of partnership, specializes in services that have one or more such characteristics as labor-intensiveness, addressability, innovativeness and reliance on the public. The development of interaction between the government and business in communities is proposed to be grouped according to the following directions: licensed training of personnel of private organizations, development of special courses on social partnership and reconstruction of infrastructure. The algorithm of selection and delegation of management powers and functions to initiative groups - representatives of the public is presented. It was determined that in Ukraine the problem of lack of trust between the subjects of social development and the authorities and local self-government was actualized. A number of measures aimed at establishing a constructive dialogue have been singled out, which include: creating a favorable environment for cooperation, raising public awareness, and creating platforms for communication. Social design is analyzed as an element of partnership and sustainable development of the territorial community. The study emphasizes that the linear structure of domestic projects does not always meet modern challenges and needs, and therefore requires reform. The methodological and procedural parts of the project implementation program are defined, and the importance of assessing the social effectiveness of project implementation and defining key issues that help in this process are emphasized. The resource potential of the authorities and the public was studied in the context of attracting the necessary efforts to implement projects and increase the efficiency of activities in all spheres of community life.

Key words: public-private partnership, non-governmental organizations, social design, social efficiency, sustainable development.

УДК 338.2
DOI

Горстка О.В.

аспірант кафедри публічної політики
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна

Постановка проблеми у загальному вигляді. Державні та неурядові організації в комплексі надають управлінські послуги населенню. Приватні організації (ПО) не можуть існувати в суспільстві відокремлено від інших секторів. Недержавний сектор має найближчі партнерства з іншими секторами, такими як сім'я, громада або органи місцевого самоврядування.

Кожен з секторів, маючи свої організаційно-функціональні особливості, виконуючи різні

за напрямками та термінами здійснення проєкти, може бути ефективним, тільки у випадку співпраці та партнерства. Залучення представників громадського сектору та бізнесу до співпраці з органами влади та місцевого самоврядування – одне з найактуальніших питань науки і практики публічного управління. На даному етапі законодавчо не врегульовані процедури нормотворчості, зокрема, перші кроки – відбір та делегування управлінських повноважень та функцій ініціативним групам.

Окрім того, вивчення та імплементація зарубіжного досвіду в цій сфері потребує уваги науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання, пов'язані із реалізацією механізмів взаємодії влади і бізнесу у галузі державно-приватного партнерства розглядаються у працях вітчизняних вчених, таких, як Андрищенко К.А., Біла І.С., Діденко Н.Г., Теплюк М.А. Правове забезпечення взаємодії між владою та бізнесом в Україні становить науковий інтерес для Є.В. Іняхіна та К.Б. Левченко, О.С. Твердохліба. Форми реалізації партнерських відносин бізнесу та влади досліджують Коваль Я.С., Москальов М.А.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Серед комплексних досліджень не знаходить свого відображення тематика стимулювання приватних організацій до співпраці через застосування проектного менеджменту та етапів їх залучення в Україні. Не дивлячись, на наявність наукових доробок у сфері вивчення зарубіжного досвіду даної тематики, потребує аналізу доцільність та актуальність їх імплементації у вітчизняні реалії.

Мета статті обґрунтування теоретичних засад застосування проектного менеджменту в організації взаємодії публічних, приватних і громадських організацій та розробленні практичних рекомендацій по залученню громадськості до управлінської діяльності.

Виклад основного матеріалу. За умови успішної взаємодії між владою, громадським сектором та бізнесом можна досягти більш ефективного вирішення соціальних проблем та забезпечити сталий розвиток територіальних громад.

Приватний сектор як один з компонентів, робота якого направлена на сталий розвиток громади, спеціалізується на виробництві товарів і послуг, які можуть бути точно розраховані і оплачені споживачем на ринку у поточний момент. Третій сектор спеціалізується переважно на послугах, які мають одну або кілька таких характеристик як трудомісткість, адресність, інноваційність та опора на громадськість.

Саме на розвиток останньої з характеристик існує запит в українському суспільстві. Рекомендації західних фахівців щодо організації взаємодії між державою, органами місцевого самоврядування та приватним сектором (ПО) базуються на традиційних принципах розподілу впливу різних секторів економіки на надання послуг населенню.

Але, ініціативи самоорганізації на рівні найбільш некваліфікованих і соціально вразливих

верств населення в Україні мають обмежений ефект. Отже, приватний сектор повинен використовувати потенціал людей з вищою освітою та відповідним фаховим рівнем підготовки, враховуючи вітчизняну кон'юнктуру.

Методи залучення представників громадськості до процесу розробки та ухвалення управлінських рішень також не отримали гідного розвитку в Україні. До сих пір законодавчо не врегульовані процедури нормотворчості, зокрема, перші кроки – відбір та делегування управлінських повноважень та функцій ініціативним групам [6, с. 17].

Ця процедура повинна включати:

- визначення здатності ініціативної групи впоратися з поставленим завданням;
- передачу повноважень, прав, відповідальності та ресурсів;
- проведення об'єктивного контролю успішності дій ініціативної групи;
- повернення повноважень, якщо ініціативна група не впорається із завданням.

Ініціатива населення, що самоорганізується, є корисною для вирішення нових проблем територіальної громади. Проте органи влади зараз не є настільки гнучкими, адже не завжди здатні швидко реагувати на нові проблеми та зміни в навколишньому середовищі. Таким чином, приватний сектор може виконувати функції, які традиційно вважаються прерогативою органів влади, що створить конкуренцію органам місцевого самоврядування і прискорить розвиток громадської ініціативи.

З іншого боку, самоорганізація населення вирішує приземлені, але гострі, проблеми, часто нові, і стає схованим резервом, ресурсом, помічником і союзником органів місцевого самоврядування. Однак для ефективної роботи громадських організацій (ПО) потрібні належні умови. Однією з можливих форм підтримки розвитку самоорганізації населення може бути навчання ініціативних груп. Під час навчання необхідно провести детальний аналіз проблеми, яку вирішує ініціативна група, та знайти можливості розширення контексту цієї проблеми до загальних проблем громади. Це може допомогти розширити склад ініціативної групи та замінити спонтанні ініціативи системним підходом.

Також необхідна законодавча регламентація системи заходів щодо збереження потенціалу лідерів ПО. Після виконання певної місії ПО не повинні штучно підтримуватися, але їхні лідери та активісти повинні мати можливість використовувати свій досвід при розв'язанні аналогічних проблем [3, с. 38]. Однією з форм підтримки може бути їхнє цільове навчання та працевлаштування.

Особливе місце в розвитку громадських організацій (ПО) повинні займати дослідження перспектив їхнього розвитку та можливостей взаємодії з владою та бізнесом. Для цього слід розглянути наступні напрямки:

- Створення системи ліцензованого навчання кадрів ПО на місцевому рівні: Розробка програм навчання для кадрів ПО дозволить підготувати відповідно кваліфікованих спеціалістів, які зможуть ефективно впроваджувати соціальні проекти.

- Розробка спецкурсів про соціальне партнерство: Важливо підготувати студентів та викладачів з публічного управління до співпраці з громадським сектором та бізнесом шляхом введення спеціалізованих курсів та матеріалів для навчання.

- Перебудова інфраструктури ПО: Розвиток малих консультативних центрів, незалежних інститутів, центрів підтримки та приватних фондів сприятиме покращенню інфраструктури ПО та підвищенню їхньої ефективності.

Україна стикається з проблемами відсутності довіри між суб'єктами соціального розвитку, а також між органами влади та місцевим самоврядуванням. Це ускладнює спільні дії всіх суб'єктів у вирішенні соціальних проблем.

Для подолання цих перешкод можна вжити наступні заходи:

- Створення сприятливого середовища для співпраці: Програми навчання та спеціалізовані курси можуть сприяти покращенню взаєморозуміння та співпраці між різними суб'єктами соціального розвитку.

- Підвищення обізнаності громадськості: Розповсюдження інформації через буклети, брошури, книги та вісники сприятиме підвищенню обізнаності громадян щодо соціальних проблем та можливостей їх вирішення.

- Створення платформ для діалогу: Важливо створити платформи для діалогу між різними суб'єктами соціального розвитку для обговорення проблем та пошуку спільних рішень.

Для досягнення сталого розвитку на місцевому рівні важливо спільними зусиллями з громадськістю впроваджувати суспільно значущі проекти, що спрямовані на розвиток територіальних громад. Проектно-програмні форми організації діяльності в Україні мають великий потенціал, оскільки допомагають у вирішенні соціальних проблем та забезпеченні сталого розвитку.

Проте існуючі проекти та програми часто мають лінійну структуру, яка не завжди відповідає сучасним викликам і потребам. Для досягнення більшого успіху у впровадженні проектно-програмних підходів у взаємодії громадських організацій та влади, необхідно:

переглянути підходи до проектування; забезпечити гнучкість та адаптивність; враховувати багатосторонність; створити механізми оцінки та корекції проектів та програм.

Тільки враховуючи ці аспекти, громадські організації та влада зможуть спільно розробляти та реалізувати ефективні програми для забезпечення сталого розвитку територій. Справді, соціальне проектування є складною та багатофакторною проблемою, яка вимагає комплексного підходу та постійного аналізу.

Проаналізуємо основні виклики соціального проектування, які включають:

- Неповну інформацію: Під час розробки соціальних проектів доступна лише обмежена кількість інформації, що ускладнює прийняття оптимальних рішень.

- Динаміка змін: Соціальні проекти часто стикаються з динамічним середовищем, де умови постійно змінюються, що робить прогнозування та планування складними завданнями.

- Невизначеність: Часто початкові умови та кінцеві цілі соціальних проектів не є чітко визначеними, що ускладнює їх розробку та реалізацію.

- Потреба у зворотньому зв'язку: Для ефективного соціального проектування потрібні механізми зворотного зв'язку, які дозволяють адаптувати проекти до змін у середовищі та уникнути можливих проблем.

- Побудова на циклах: Сам процес соціального проектування потребує побудови на циклах, з повторним аналізом та корекціями на кожному етапі реалізації.

- Моделювання об'єкта: Важливим аспектом є створення адекватних моделей об'єкта впливу, які дозволять аналізувати та прогнозувати результати проекту.

- Управління ресурсами: Ефективне управління ресурсами, як власними, так і зовнішніми, є ключовим фактором успіху соціальних проектів.

- Залучення учасників: Для успішної реалізації проектів важлива участь всіх зацікавлених сторін та забезпечення взаємодії між ними.

- Загалом, соціальне проектування є складним процесом, що вимагає глибокого розуміння проблеми, гнучкості та відкритості до змін. Важливо побудувати механізми, які дозволять ефективно вирішувати виникаючі виклики та досягати поставлених цілей [5, с. 208].

Так, врахування та узгодження всіх складових процесу розробки соціального проекту дійсно є ключовим для його успішної реалізації. Ось кілька важливих аспектів, що необхідно врахувати: доцільність виділення предмета

проектної діяльності; методологічні принципи проектування (відкритість, прозорість, виразність компетенції та відповідальності); система комунікацій; підготовка програми реалізації [2, с. 47].

Дотримання цих принципів допомагає забезпечити ефективність та успішність соціального проекту, спрямованого на вирішення важливих суспільних проблем.

Необхідно окремо зазначити складові методологічної та процедурної частин програми реалізації проекту. Так, методологічна частина включає такі структурні елементи: паспорт проекту; коротку анотацію проекту; проблеми та передумови; замовник, виконавець, споживачі результатів; суть проектної ідеї, мета та завдання.

Процедурна частина містить наступні складові: план-графік реалізації проекту; поетапний зміст проекту; заплановані результати та методи оцінки; можливі негативні наслідки та заходи для їх усунення; бюджет і кошторис проекту; можливість продовження або тиражування проекту; умови поширення і використання результатів.

Ці складові допомагають забезпечити структурованість та ефективність процесу реалізації соціального проекту, а також дозволяють здійснити контроль та оцінку його результатів.

У рамках дослідження необхідно звернути увагу на важливість оцінки соціальної ефективності реалізації проекту і визначити ключові питання, що допомагають у цьому процесі. Розглянемо детальніше:

– Проблеми території: Це допомагає з'ясувати, на які конкретні проблеми або потреби регіону або спільноти була спрямована діяльність проекту.

– Потреби соціальних верств: Спрямує увагу на те, які соціальні групи або верстви були задоволені, яким чином було визначено пріоритетність цих потреб та яка специфіка ваших дій порівняно з іншими організаціями.

– Співпраця: Описує, з ким була взаємодія під час реалізації проекту, що дозволяє оцінити рівень партнерства та співробітництва.

– Результати діяльності: Визначає конкретні продукти, що були отримані в результаті проекту, і кількість людей або організацій, які скористалися ними.

– Механізми подальшого відтворення результатів: Розглядає можливості розповсюдження та використання отриманих результатів, а також їх важливість для різних груп чи організацій.

– Подальші перспективи: Аналізує можливість для майбутньої діяльності в цьому

напрямку, що дозволяє зрозуміти, які можливості відкриваються після завершення проекту.

– Труднощі та шляхи їх подолання: Визначає труднощі, з якими зіткнулися під час реалізації проекту, і запропоновані шляхи їх подолання, що допомагає врахувати досвід у майбутніх проектах [1, с. 101].

Ці питання, як алгоритм що допомагає систематизувати і проаналізувати результати проекту з точки зору соціальної ефективності та визначити його вплив на цільову аудиторію.

Ресурси, що необхідно враховувати для успішної реалізації соціальних проектів і програм – ресурс влади і ресурс громадськості, у свою чергу потребують уваги в контексті проведеного дослідження.

До ресурсів влади доцільно віднести: здійснення публічної роботи з громадськістю для збільшення інноваційного потенціалу та інвестиційної привабливості; реорганізація структур і функцій виконавчих органів місцевого самоврядування; розробка механізмів державного соціального замовлення та системи конкурсів для громадських організацій; впровадження механізмів соціальних аукціонів та ухвалення проектів соціального розвитку.

Можливості громадськості включають: проведення презентацій, ярмарків, виставок та фестивалів-конкурсів проектів; створення кооперативної мережі громадських центрів та проведення публічних дискусій; проведення досліджень та інвентаризація досвіду для підвищення якості життя.

Ресурси взаємодії влади та громадськості: нормотворча ініціатива та персоніфікація взаємодії; професіоналізація управління в громадському секторі та аналітична робота на експериментальній основі. Ресурси взаємодії громадськості, бізнесу та влади; залучення підприємців та лідерів громадських організацій на посади експертів для розробки та реалізації програм; організація спільних благодійних акцій та обмін досвідом.

Зазначені ресурси не лише допомагають у залученні необхідних зусиль і ресурсів для реалізації проектів, але й сприяють формуванню спільної стратегії та підвищенню ефективності діяльності в усіх сферах.

Висновки на основі проведеного дослідження варто зазначити, що сумарна ефективність, соціальна значущість, якість та швидкість виконуваних функцій органами публічної влади та третім сектором суттєво зростають за умови налагодженої співпраці. Конструктивний діалог, у даному випадку, має суттєвий вплив на розвиток громади, реалізацією стратегічних планів та, як наслідок на

якість життя громадян. Специфічність послуг, які виконуються приватним сектором вказує на його унікальність, не дивлячись на те, що вони не є органами самоврядування, здебільшого оперативно та якісно вирішують найактуальніші питання громади.

Доведено, що ефективним у даному контексті є застосування методу проектного менеджменту, відповідно до принципів, методів, етапності, які наведено в дослідженні. Включення в аспект інструментів взаємодії соціального проектування є ключовою можливістю налагодження співпраці та залучення потенцій всіх учасників. На кожному з етапів: планування, реалізація та оцінка ефективності проектів соціальних проектів доцільно розподіляти функціонал між бізнесом та владою.

Окрім того, потребують впровадження перелічені в роботі методи залучення громадськості до управлінської діяльності, створення системи ліцензованого навчання та платформ для конструктивного діалогу.

Перспективними напрямками подальших досліджень є розвиток методологічного забезпечення залучення громадськості з урахуванням кращих вітчизняних практик з метою поширення позитивного досвіду та окремого виокремленню соціального запиту та формуванню запиту на послуги громадського сектору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адамов Б. І., Діденко Н. Г. Вплив державного управління на формування інформаційної відкритості як основи соціального партнерства в українському суспільстві. Управління діяльністю органів державної влади. Серія «Державне управління». 2016. Т. VII. Вип. 71. С. 94–104.
2. Андрищенко К.А., Шергіна Л.А., Теплюк М.А. Державно-приватне партнерство як механізм реалізації соціально-економічного розвитку регіону в умовах публічного управління. Правові та економічні засади реформування системи органів державної влади і правосуддя в умовах інтеграції до європейської спільноти: проблеми та перспективи : монографія; під ред. Г.В. Татаренко. Сєверодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018.
3. Біла І.С., Петришина Н.В. Особливості державно-приватного партнерства в сучасних умовах в Україні. Сталий розвиток економіки. 2012. № 2. С. 36–39.
4. Коваль Я.С. Форми реалізації партнерських відносин бізнесу і влади в умовах розвитку ринкової економіки. Вчені записки Університету "КРОК". 2021. № 3(63). С. 80–87. <http://snku.krok.edu.ua/vcheni-zapiski-universitetu-krok/issue/view/1773>
5. Іняхін В. Є. Можливості використання в Україні позитивного зарубіжного досвіду щодо взаємодії між органами публічного адміністрування та суб'єктами підприємницької діяльності. Європейські перспективи. 2023. № 1. С. 206–212.
6. Москальов М. А., Москальов А. А. Моделі взаємодії бізнесу і держави в умовах сучасних трансформацій. Економіка і суспільство. 2016. № 5. С. 14–18.

РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

REGIONAL ASPECT OF INVESTMENT POLICY IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION

Стаття присвячена регіональним аспектам інвестиційної політики в умовах цифровізації. Визначено, що регіональний аспект інвестиційної політики в умовах цифровізації полягає у спрямуванні інвестиційних ресурсів на розвиток цифрової інфраструктури, технологічних інновацій та цифрових послуг у конкретних регіонах або локальних галузях економіки з метою стимулювання їхнього економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності та покращення якості життя населення в цих регіонах. Відзначено, що врахування регіональних особливостей дозволяє ефективніше використовувати інвестиційні ресурси та прискорювати процес цифрової трансформації на місцевому рівні. Підкреслено, що інвестиційна політика покликана залучати кошти для розвитку галузей та сфер суспільства, і якраз цифровізація є тим інструментом, за допомогою якого створюється інноваційне програмне забезпечення, поширюється електронна комерція та популяризується ведення підприємницької діяльності через онлайн-платформи. Виділено основні ознаки інвестиційної політики в умовах цифровізації на регіональному рівні та подано їх характеристики. Акцентовано увагу на тому, що ці ознаки та їх характеристики допомагають зрозуміти специфіку та потенціал регіону у контексті розвитку цифрової економіки та ефективного використання інвестиційних ресурсів. Стверджено, що на рівні регіонів державна інвестиційна політика здійснюється шляхом цифровізації надання послуг суб'єктам інвестиційного процесу, підвищенням цифрової грамотності та цифрової освіти, а також сприяння полегшенню доступу до високошвидкісного Інтернету. Розглянуто напрями, у яких реалізовується інвестиційна політика держави в умовах цифровізації на рівні регіонів. Обґрунтовано основні напрями регіональної інвестиційної політики в умовах цифровізації на сучасному етапі. Підсумовано, що для успішної реалізації політики відкритих даних у сфері інвестиційної політики держава забезпечує функціонування ефективної системи оприлюднення відкритих даних на регіональному та загальнодержавному рівні. Підкреслено, що в результаті впровадження сучасних інструментів електронного урядування та електронної демократії, а також інформаційних технологій мінімізується корупція, формується відкрита та прозора комунікація між владою та громадянами, полегшується доступ суб'єктів інвестиційного процесу до адміністративних послуг.

Ключові слова: інвестиційна політика, цифровізація, регіональний аспект, державні послуги, держава, населення.

The article is devoted to regional aspects of investment policy in the conditions of digitalization. It was determined that the regional aspect of investment policy in the conditions of digitalization consists in directing investment resources to the development of digital infrastructure, technological innovations and digital services in specific regions or local branches of the economy in order to stimulate their economic growth, increase competitiveness and improve the quality of life of the population in these regions. It was noted that taking regional features into account allows more efficient use of investment resources and accelerates the process of digital transformation at the local level. It is emphasized that the investment policy is designed to attract funds for the development of industries and spheres of society, and digitalization is precisely the tool with which innovative software is created, e-commerce spreads and business activities are popularized through online platforms. The main features of investment policy in the conditions of digitalization at the regional level are highlighted and their characteristics are presented. Attention is focused on the fact that these signs and their characteristics help to understand the specificity and potential of the region in the context of the development of the digital economy and the effective use of investment resources. It is asserted that at the level of regions, the state investment policy is carried out by digitizing the provision of services to the subjects of the investment process, increasing digital literacy and digital education, as well as facilitating access to high-speed Internet. The directions in which the investment policy of the state is implemented in the conditions of digitalization at the regional level are considered. The main directions of regional investment policy in the conditions of digitalization at the current stage are substantiated. It was concluded that for the successful implementation of the open data policy in the field of investment policy, the state ensures the functioning of an effective system of publicizing open data at the regional and national level. It is emphasized that as a result of the implementation of modern tools of electronic governance and electronic democracy, as well as information technologies, corruption is minimized, open and transparent communication between the authorities and citizens is formed, and the access of subjects of the investment process to administrative services is facilitated.

Key words: investment policy, digitalization, regional aspect, public services, state, population.

УДК 353.1:330.322 (477):004
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.39.15>

Гриньків М.А.

аспірант кафедри регіонального та місцевого розвитку
Інституту адміністрування, державного управління та професійного розвитку
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді. В сучасних умовах реалізація інвестиційної політики отримує широкі можливості завдяки всебічній цифровізації суспільних

процесів. Адже в таких умовах забезпечується підвищення конкурентоспроможності товарів та послуг, які реалізуються в рамках здійснення інвестиційної політики, а також підвищу-

ється рівень соціального та економічного розвитку держави та регіонів в цілому.

Проте на даний час існує немало проблем, пов'язаних із реалізацією інвестиційної політики як на державному, так і на регіональному рівні, зумовлених потребами впровадження цифрових послуг у процеси надання послуг державою. Ці проблеми зумовлені значною турбулентністю українського суспільства, веденням воєнних дій на значній території країни, а також неоднозначністю цифрових послуг в інвестиційній сфері як відносно нового явища, недостатньо вивченого та впровадженого в інвестиційні процеси сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цифровізація усіх сфер суспільного життя вже давно стала предметом вивчення та обговорення багатьох науковців. Зокрема, дослідженням особливостей цифровізації сфери державних послуг, інвестиційних процесів, які відбуваються як на загальнодержавному, так на регіональному рівнях, займаються такі вчені як Алієв А. [1], Бондарчук В. [5], Кутовий О. [2], Мохова Ю. [3], Перепелюкова О. [4], Шиманська К.В. [5] та багато інших.

Свої публікації зазначені дослідники присвячують різноманітним питанням, що пов'язані із цифровізацією як механізмом реалізації сервісної політики держави, безпосередньою реалізацією державної регіональної політики в умовах цифровізації державних послуг, взаємозв'язком управління інноваціями та інвестиціями у розвитку державної політики, особливостями розвитку регіональних економічних систем на засадах цифровізації в умовах повного відновлення, а також із пріоритетними напрямками та механізмами розвитку цифрової економіки в Україні на перспективу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість статей, у яких вивчаються питання цифровізації, інвестиційної політики та взаємозв'язку цих процесів як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях, на даний час все існує потреба глибокого вивчення особливостей інвестиційної політики у сфері цифровізації на регіональному рівні, зважаючи а трансформаційні зміни, які відбуваються в українському суспільстві, зокрема, в умовах дії воєнного стану на території країни.

Мета статті полягає в дослідженні регіональних аспектів інвестиційної політики в умовах цифровізації та обґрунтуванні її напрямів розвитку на перспективу.

Виклад основного матеріалу.

Регіональний аспект інвестиційної політики в умовах цифровізації полягає у спрямуванні інвестиційних ресурсів на розвиток цифрової

інфраструктури, технологічних інновацій та цифрових послуг у конкретних регіонах або локальних галузях економіки з метою стимулювання їхнього економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності та покращення якості життя населення в цих регіонах. Врахування регіональних особливостей дозволяє ефективніше використовувати інвестиційні ресурси та прискорювати процес цифрової трансформації на місцевому рівні.

Інвестиційна політика покликана залучати кошти для розвитку галузей та сфер суспільства, і якраз цифровізація є тим інструментом, за допомогою якого створюється інноваційне програмне забезпечення, поширюється електронна комерція та популяризується ведення підприємницької діяльності через онлайн-платформи. В рамках розширення можливостей надання державних послуг для суб'єктів інвестиційної діяльності збільшуються універсальні цифрові послуги для громадян.

Інвестиційна політика в умовах цифровізації на регіональному рівні може мати різноманітні ознаки, які відображають специфіку інвестиційної діяльності в конкретному регіоні держави. Представимо декілька цих основних ознак (табл. 1).

Ці ознаки та їх характеристики допомагають зрозуміти специфіку та потенціал регіону у контексті розвитку цифрової економіки та ефективного використання інвестиційних ресурсів.

З метою координації, регулювання та контролю процесів, які відбуваються у сфері цифровізації, в Україні створене Міністерство цифрової трансформації, у якому Кабінетом Міністрів затверджено таку посаду як керівник цифрової трансформації, а в міністерствах, обласних державних адміністраціях та територіальних громадах – профільний заступник. Ці керівники уже працюють в Івано-Франківській, Чернівецькій, Одеській та Київській областях, і ще шість областей незабаром будуть мати таку керівну посаду.

На рівні регіонів державна інвестиційна політика здійснюється шляхом цифровізації надання послуг суб'єктам інвестиційного процесу, підвищенням цифрової грамотності та цифрової освіти, а також сприяння полегшення доступу до високошвидкісного Інтернету. Ці та інші дії покликані допомагати спрощувати електронні процеси, реєстри та послуги за допомогою цифрових рішень в інвестиційній сфері.

Зокрема, інвестиційна політика держави в умовах цифровізації на рівні регіонів реалізовується у наступних напрямках:

Таблиця 1

Основні ознаки інвестиційної політики в умовах цифровізації на регіональному рівні

№ п/п	Ознаки	Їх характеристика	Пояснення
1	Географічне розташування	Визначення регіону за географічними межами	Географічне розташування може визначати доступність до ключових технологічних центрів, логістичну інфраструктуру та ринкові можливості
2	Економічний потенціал	Оцінка економічних можливостей та перспектив регіону	Велика кількість сировинних ресурсів або сприятливе географічне положення можуть бути показниками економічного потенціалу
3	Рівень інноваційності	Спроможність регіону генерувати та впроваджувати інноваційні технології	Наявність дослідницьких установ, технологічних стартапів та інноваційних кластерів
4	Інфраструктура	Розвиненість технічної та соціальної інфраструктури, необхідної для цифрового розвитку	Доступність швидкого Інтернету, наявність високотехнологічних парків, мереж зв'язку тощо
5	Кадровий потенціал	Наявність кваліфікованих фахівців в сфері інформаційних технологій та інших суміжних галузях	Наявність вищих навчальних закладів з технічним спрямуванням, програми підготовки кадрів для ІТ-індустрії
6	Підтримка держави	Рівень підтримки та стимулювання інвестицій у цифрові технології з боку державних органів	Податкові пільги для ІТ-компаній, програми державної підтримки стартапів у сфері технологій

Джерело: власні узагальнення

- інформаційна безпека;
- ресурсне, фінансове та організаційне забезпечення розвитку цифровізації;
- інструменти е-демократії та їх впровадження в соціальну сферу держави;
- цифровізація публічних послуг;
- інформаційна, інноваційна та телекомунікаційна інфраструктурні сфери.

У зазначеному напрямі Міністерством цифрової трансформації було прийняте у 2020 році проект «Маркетплейс цифрових рішень», де будуть зібрані кращі діджитал-продукти для громад з інструкціями [6]. Також проведена робота над розробкою та впровадженням відповідного програмного забезпечення для потреб цифровізації на основі підписання Меморандуму про взаєморозуміння та співпрацю між Міністерством цифрової трансформації та Мережею Глобального договору ООН в Україні, відповідно до чого була підтримана освітня програма Nation IT щодо навчання громадян зі східних регіонів України у сфері ІТ. Ця програма була націлена на те, щоб забезпечити притік додаткових інвестицій і розвиток ІТ-сектору на регіональному рівні шляхом задоволення потреб органів влади та місцевого самоврядування, комерційних і некомерційних організацій східного регіону України у креативних ІТ-рішеннях та висококваліфікованих ІТ-спеціалістах [7].

Зважаючи на загальну тенденцію зростання зацікавленості уряду та бізнесу у розвитку цифрової інфраструктури та технологічних інновацій на рівні регіонів, основними напрямками регіональної інвестиційної політики в умовах цифровізації можуть бути:

1. Зростання інвестицій у цифрові технології. Регіони повинні стимулювати збільшення інвестиційних потоків та активізацію процесів у сфері інформаційних технологій, штучного інтелекту, кібербезпеки та інших секторів, що стимулюють цифрову трансформацію.

2. Розвиток цифрової інфраструктури. Повинно забезпечуватися розширення доступу до швидкого Інтернету, розвиток мобільних технологій та розробка інфраструктури для впровадження "Інтернету речей" у різних сферах, таких як транспорт, охорона здоров'я, освіта тощо.

3. Створення інноваційних екосистем. Розробка та підтримка інноваційних кластерів, технологічних парків та інкубаторів для стимулювання співпраці між бізнесом, урядом та академічними установами.

4. Розширення державної підтримки: Уряд повинен надавати різноманітні стимули та пільги для приваблення інвестицій у цифрові технології, такі як податкові пільги, гранти для

досліджень та розвитку, спеціальні програми для стартапів тощо.

5. Залучення талановитих кадрів. Регіони повинні зосереджувати увагу на забезпеченні доступу до якісної освіти та залученні талановитих фахівців у сферу ІТ.

Таким чином, для успішної реалізації політики відкритих даних у сфері інвестиційної політики держава забезпечує функціонування ефективної системи оприлюднення відкритих даних на регіональному та загальнодержавному рівні. У результаті впровадження сучасних інструментів електронного урядування та електронної демократії, а також інформаційних технологій мінімізується корупція, формується відкрита та прозора комунікація між владою та громадянами, полегшується доступ суб'єктів інвестиційного процесу до адміністративних послуг.

Слід зауважити, що інтенсифікація надходжень зовнішніх та внутрішніх інвестицій у регіони та формування їх позитивного інвестиційного іміджу є головною складовою ефективного регіонального розвитку. Завдяки застосуванню цифрових засобів, підходів та інструментів, які полегшують надання державних послуг у процесі реалізації інвестиційних процесів, здатне допомогти вирішити середньо- та довгострокові завдання регіонального розвитку та залучати додаткові кошти для впровадження інвестиційних проектів.

Висновки. На основі аналізу сучасного стану інвестиційної політики в умовах цифровізації на регіональному рівні можна прийти до висновку про зростаюче значення цифрової трансформації, адже цифрова трансформація стає ключовим фактором для економічного розвитку регіонів. Інвестори та уряди звертають увагу на розвиток цифрової інфраструктури та стимулювання інновацій в цифрових технологіях. При цьому держава повинна відігравати ключову роль у створенні сприятливого клімату для інвестицій у цифрові технології на основі податкових пільг, грантів, інфраструктурних проектів, покликаних сприяти привабливості інвесторів. Також для успішної реалізації цифрової трансформації на регіональному рівні потрібні кваліфіковані кадри.

Отже, розвиток інвестиційної політики держави в умовах цифровізації в регіональному контексті повинен базуватися на активному залученні новітніх досягнень у сфері програмування, використання Інтернету, впровадженні

цифрових послуг та цифрових інструментів, що здатне полегшити функціонування суб'єктів інвестиційного процесу на регіональному рівні та перевести їх інвестиційну діяльність на якісно новий рівень розвитку.

У цілому, сучасний стан регіональної інвестиційної політики в умовах цифровізації характеризується зростанням інтересу до цифрових технологій та активними заходами для їхнього розвитку на рівні конкретних регіонів.

Подальші перспективи в досліджуваному напрямку полягають у вивченні особливостей зарубіжного досвіду інвестиційної політики на регіональному рівні в умовах цифровізації та обґрунтуванні можливостей його впровадження в українських реаліях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алієв А. Цифровізація як механізм реалізації сервісної політики держави. Вісник Львівського університету. 2019. Вип. 22. С. 125-129.
2. Кутвий О. В. Взаємозв'язок управління інноваціями та інвестиціями у розвитку державної політики. Міжнародна науково-практична конференція "Інноваційні методи управління економікою в умовах цифровізації бізнесу": зб. матеріалів конференції (м. Київ, 10 жовтня 2023 р.) / ред. кол.: І. А. Семенець-Орлова (гол. ред.), І. І. Каліна (заст. гол. ред.), Ю. В. Мазур (упоряд. і відп. ред.) та ін. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2023. С. 165-167.
3. Мохова Ю.Л. Реалізація державної регіональної політики в умовах цифровізації державних послуг. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 11. С. 85-89. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.11.85
4. Перепелюкова О.В. Особливості розвитку регіональних економічних систем на засадах цифровізації в умовах повоєнного відновлення. Problems of Economy, 2023, Vol 57, Issue 3, p. 142-148. DOI 10.32983/2222-0712-2023-3-142-148
5. Шиманська К.В., Бондарчук В.В. Пріоритетні напрями та механізми розвитку цифрової економіки в Україні. Економіка, управління та адміністрування. 2021. № 1 (95). С. 17-22.
6. Цифрова трансформація регіонів – покращення щоденного життя кожного українця. Міністерство цифрової трансформації. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/tsifrova-transformatsiya-regioniv-pokrashchennya-shchodennogo-zhittya-kozhnogo-ukraintsya> (дата звернення 20.03.2024)
7. Мінцифра об'єднує зусилля з Мережею Глобального договору ООН в Україні задля розвитку ІТ-сектору у східному регіоні. Міністерство цифрової трансформації. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/mintsifra-obednue-zusillya-z-merezheyu-globalnogo-dogovoru-oon-v-ukraini-zadlya-rozvitku-it-sektoru-u-skhidnomu-regioni> (дата звернення 20.03.2024)

РОЗВИТОК МЕРЕЖІ МОЛОДІЖНИХ ЦЕНТРІВ ТА ПРОСТОРІВ У ГРОМАДАХ В УКРАЇНІ

DEVELOPMENT OF A NETWORK OF YOUTH CENTRES AND SPACES IN COMMUNITIES IN UKRAINE

У статті розглянуто сучасні виклики та проблеми, пов'язані з розвитком мережі молодіжних центрів/просторів (далі – МЦ/МП) у громадах України. Висвітлено можливі шляхи вдосконалення на основі доступних ресурсів, зокрема певних проєктів підтримки молодіжних центрів.

Особлива увага приділена необхідності покращення системи молодіжної роботи в Україні для підвищення якості та ефективності надання послуг молоді, а також для підвищення рівня довіри та підтримки громади. Зазначено, що розвиток МЦ/МП в Україні має стратегічне значення для забезпечення сталого розвитку громад та соціальної стабільності в країні.

Особливим пріоритетом української молодіжної політики є розвиток мережі молодіжних центрів і просторів європейського зразка, який, по суті, є центрами практичної роботи з молоддю. Це унікальні заклади, які сприяють розвитку молоді, громадянської освіти, популяризації здорового способу життя, волонтерства, молодіжного підприємництва, підвищення мобільності молоді тощо. Напрямки їх роботи сформовані з урахуванням потреб та інтересів молоді в конкретних населених пунктах.

Існує багато викликів серед молоді, починаючи з високого рівня тривожності та психологічно нестабільного стану молоді, як тих, хто перебуває в Україні та і тих, хто виїхав за кордон, низьким рівнем самостійності та життєстійкості, спроможності справлятися з тими умовами, в які вони потрапили. Крім того, негативний вплив на молодь має нестабільна економічна ситуація в країні, високий рівень безробіття та міграції (внутрішньої та зовнішньої), зруйнованою молодіжною інфраструктурою та відтоком кадрів, які працюють з молоддю, в різних областях України.

Водночас зосередили увагу на одній комплексній проблемі: відсутність безпечного та сприятливого середовища для життя, роботи та реалізації власного потенціалу молодих людей в Україні. Проблема проявляється в неспроможності молодих людей справитися з викликами, які перед ними постають внаслідок війни росії проти України, наявності низького рівня базових потреб для життя, високого рівня тривожності серед молоді та низького рівня самостійності, життєстійкості. Як наслідок, молоді люди не мають можливості та бажання спрямовувати свій час для розвитку своєї територіальної громади, села або міста, країни загалом.

Сьогодні в Україні працюють усі молодіжні центри та простори всіх форм власності, в тому числі на базах закладів освіти, культури та спорту. Такі молодіжні центри, платформи та коворкінги вже успішно працюють у місцях обласних центрів України, а також активно розвиваються в невеликих містах та селах України. І явним лідером у цьому питанні є Донецька область.

Ключові слова: молодіжний центр, молодіжний простір, громада, громадянська активність, воєнний стан.

The article discusses current challenges and problems related to the development of a network of youth centers/spaces (hereinafter referred to as YC/YSP) in Ukrainian communities. Possible ways of improvement based on available resources, including certain projects supporting youth centers, are highlighted. Particular attention is paid to the need to improve the youth work system in Ukraine to improve the quality and efficiency of youth services, as well as to increase the level of trust and support of the community. It is noted that the development of YFCs in Ukraine is of strategic importance for ensuring sustainable community development and social stability in the country. A special priority of Ukrainian youth policy is the development of a network of European-style youth centers and spaces, which are essentially centers for practical work with young people. These are unique institutions that promote youth development, civic education, healthy lifestyles, volunteering, youth entrepreneurship, youth mobility, etc. The areas of their work are tailored to the needs and interests of young people in specific localities. There are many challenges among young people, starting with the high level of anxiety and psychological instability of young people, both those who live in Ukraine and those who have moved abroad, low levels of independence and resilience, and the ability to cope with the conditions they find themselves in. In addition, young people are negatively affected by the unstable economic situation in the country, high unemployment and migration (internal and external), destroyed youth infrastructure, and the outflow of personnel working with young people in different regions of Ukraine. At the same time, they focused on one complex problem: the lack of a safe and favorable environment for young people in Ukraine to live, work and realize their potential. The problem is manifested in the inability of young people to cope with the challenges they face as a result of Russia's war against Ukraine, the low level of basic living needs, high levels of anxiety among young people, and low levels of independence and resilience. As a result, young people do not have the opportunity and desire to spend their time on the development of their territorial community, village or city, or the country as a whole. Today, all youth centers and spaces of all forms of ownership operate in Ukraine, including on the basis of educational, cultural, and sports institutions. Such youth centers, platforms, and coworking spaces are already successfully operating in the regional centers of Ukraine, and are also actively developing in small towns and villages of Ukraine. Donetsk region is a clear leader in this regard.

Key words: youth center, community, youth space, civic activism, martial law.

УДК 352/354.1
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.39.16>

Динник І.П.

к. наук з держ. упр.,
доцент кафедри публічного управління
та адміністрування
Державний торговельно-економічний
університет

Колодкіна І.А.

студентка IV курсу факультету
економіки, менеджменту та психології
Державний торговельно-економічний
університет

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблеми, пов'язані з розвитком мережі МЦ/МП у громадах України, мають значний науковий та практичний вимір і потребують уваги з точки зору вирішення важливих завдань. Основна проблема, в тому, що МЦ/МП у громадах України не завжди забезпечують необхідний рівень соціальної інтеграції молоді, що може призвести до відчуття відчуження серед молоді; пониження їхньої громадської та соціальної активності, а також їхньої потреби до залучення саморозвитку. За умов недостатніх реформаційних змін розглянуто актуальні проблеми, які можуть в майбутньому розбудовувати старі норми в рамках розвитку мереж молодіжних центрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням розвитку мережі молодіжних центрів та просторів в Україні займалися такі науковці, серед яких: О. Зубаль [2] – дослідження тенденцій серед молоді щодо участі в громадському житті в умовах воєнного стану; І. Нечипорук, П. Петрук [5] – залучення молоді до прийняття рішень, що стосуються вирішення мережевої спільноти.

Мета даної статті полягає у вивченні актуального стану та розвитку мережі молодіжних центрів та просторів у громадах України, враховуючи нові тенденції та поточні виклики в цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Тема розвитку мережі молодіжних центрів у громадах є доволі актуальною, особливо в контексті сучасних викликів і загроз, з якими стикається суспільство. Однією з головних складових будь-якого суспільства є його молодь, тим паче під час воєнного стану, де частина молоді на фронті, іншу частину молоді важливо долучати до молодіжної/громадської діяльності, і розвиток молодіжних центрів може виявитися ключовим для забезпечення стабільності та розвитку громад.

Щоб зрозуміти важливість МЦ/МП, варто звернути увагу на дефініцію цього терміну. Згідно з законом України «Про основні засади молодіжної політики», термін «молодіжний простір» визначається як будь-яке місце або спеціально призначена територія, де проводяться заходи та програми для молоді. Це може бути будівля, кімната, територія під відкритим небом або будь-яке інше місце, де молодь може зустрічатися, спілкуватися, вчитися та розвиватися. Молодіжний центр, згідно з цим же Законом, є установою, підприємством або організацією, яка здійснює молодіжну роботу. Це місце, куди молодь може звертатися для отримання підтримки, навчання, вдосконалення навичок, участі в різноманітних заходах та програмах [7].

У більш зрозумілому форматі, молодіжний простір – це місце, створене спеціально для молоді, де вони можуть вільно спілкуватися, навчатися, розвиватися та проводити час. Молодіжний центр – це установа або організація, яка забезпечує роботу цього простору, надаючи різноманітні послуги та програми, спрямовані на підтримку та розвиток молоді.

До додаткових моментів, які можна виокремити з Закону, варто віднести важливість створення таких центрів для забезпечення соціально-педагогічної допомоги молоді, формування позитивних цінностей та розвитку активного громадянського ставлення серед молоді [7]. Також важливо, щоб молодіжні центри забезпечували доступ молоді до інформації та можливостей для самореалізації, надавали консультації та підтримку у вирішенні особистих та соціальних проблем.

Між поняттями «молодіжний простір» і «молодіжний центр» існує відмінність, яку можна розглядати з різних точок зору.

Молодіжний простір – це ширше поняття, яке охоплює будь-яке місце або територію, призначену для активного відпочинку, соціального взаємодії та розвитку молоді. Це може бути будь-яке місце, де молодь може зустрічатися, спілкуватися, навчатися та розвиватися, наприклад, молодіжні клуби, культурні центри, парки, спортивні майданчики тощо.

З іншого боку, молодіжний центр – це конкретна установа або організація, яка діє у межах молодіжного простору. Він зазвичай має своє власне приміщення та персонал, що здійснює різноманітні програми та послуги для молоді. Молодіжні центри можуть надавати різноманітні послуги, такі як освітні курси, тренінги, консультації, культурні заходи, спортивні змагання тощо, спрямовані на розвиток молоді та підтримку їхніх потреб і інтересів.

На наш погляд, саме тому існує ряд причин, чому розвиток мережі молодіжних центрів у громадах є важливим (табл. 1):

Варто звернути увагу, що МЦ/МП створюють таке середовище, де молодь може знаходити однолітків, розширювати соціальні зв'язки та взаємодіяти у групах з подібними інтересами; організують спортивні заходи та надають доступ до послуг з фізичної підтримки: а найголовніше, на нашу думку – МЦ/МП активно працюють над стимулюванням участі молоді в громадському житті, надаючи їм можливість брати участь у громадських ініціативах, волонтерських проектах та навчаючи активному громадянству (табл. 1).

Проблеми розвитку мережі молодіжних центрів у громадах в Україні, зокрема в умовах складної соціально-політичної ситуації,

Таблиця 1

Взаємодія молодіжних центрів у мережах громад: зв'язок між потребами молоді та значенням у контексті розвитку громад

Потреба	Значення молодіжних центрів
Соціальна інтеграція молоді	Надання підтримки та можливості знаходження друзів та зв'язків у сприятливому середовищі.
Розвиток освітніх та професійних навичок	Організація навчальних програм, тренінгів та курсів для підвищення кваліфікації.
Підтримка здоров'я та благополуччя	Пропагування здорового способу життя та надання доступу до послуг з фізичної та психологічної підтримки.
Стимулювання самовираження	Організація культурних та творчих заходів для розвитку творчих здібностей.
Підтримка громадянської активності	Стимулювання участі молоді в громадському житті та навчання активному громадянству.
Протидія викликам та загрозам	Робота з питань, які стосуються молодіжного безробіття, радикалізації, насильства серед молоді та інших викликів.

Джерело: складено автором.

спричинені рядом факторів, що потребують уваги та розв'язання. Насамперед, актуальний стан розвитку мережі молодіжних центрів у громадах України відображає важливість цих центрів у сучасному суспільстві. Зростаюча потреба молоді у місцях для самовираження, навчання, творчості та соціальної активності вимагає постійного розвитку та розширення таких просторів.

Однак, необхідно також враховувати виклики, з якими стикаються молодіжні центри у сучасному світі. Першочерговим серед них є фінансові обмеження та недостатня фінансова підтримка з боку держави, що ускладнює ініціативи зі створення та розвитку молодіжних центрів [7].

Далі, належна увага приділяється проблемам інфраструктури та ресурсів, оскільки багато громад мають обмежений доступ до необхідних приміщень та ресурсів для успішного функціонування молодіжних центрів. Фінансування з боку держави ускладнюють створення та розвиток молодіжних центрів. Міністерство молоді та спорту виділяє до 2% на розвиток молодіжних рухів, все інше йде на спортивні моменти, яку, безумовно, теж є важливими. Але явно проглядається певний розбіг у пріоритетах [5].

Що стосується бюрократичних перешкод, то понадмірна бюрократія та складні процедури реєстрації та отримання дозволів також становлять значну перешкоду для створення та ефективного функціонування молодіжних центрів [5]. Але через встановлення мережі спілкування власників МЦ та МП, зокрема через телеграм чати; до того ж є Всеукраїнський Молодіжний Центр, який не є авторитарною державною установою над ними, але займа-

ється їхніми проблемами, створення активних і ефективних мереж та рекламою – вже допомагають у розвитку мережі молодіжних центрів в громаді.

Крім того, враховуючи умови воєнного стану на Донбасі, молодь у таких регіонах стикається зі значно складнішими проблемами, звичайно що в таких надзвичайних ситуаціях вони дбають про свою безпеку в першу чергу, а не про самореалізацію. На перший план виходять питання безпеки, оскільки молодіжні центри можуть стати об'єктом атак та агресії, що підставляє під загрозу як безпеку молоді, так і персоналу центрів [2]. Зокрема, молодіжні центри повинні бути готові надавати психологічну підтримку та допомагати в реінтеграції молоді, яка стикається з травмами, посттравматичним стресом та іншими наслідками конфлікту. Також у зоні конфлікту може існувати глибокий соціальний розкол та відсутність довіри між різними групами населення, що додатково ускладнює функціонування молодіжних центрів та реалізацію їхніх завдань у вирішенні соціальних проблем.

Для стимулювання молоді, яка поки не має досвіду у громадянській або політичній діяльності, важливо проводити освітні заходи, які розкривають можливі механізми її участі, а також поширювати приклади успішних практик у цьому напрямку. Необхідно акцентувати увагу не лише на участі в молодіжних радах та центрах, але також на підвищенні громадянської активності молоді в різних сферах життя суспільства. Це може включати залучення молоді до роботи в органах місцевого самоврядування через програми стажувань, зустрічі з політиками та державними службовцями, а також участь молодіжних організацій

у громадських радах при органах виконавчої влади [2].

На сьогоднішній день існують різні програми, спрямовані на вирішення проблеми розвитку МЦ в Україні. Проєкт «Волонтер Плюс» втілюється у рамках програми «Розвиток і підтримка молоді Кіровоградської області через молодіжні ініціативи та UPSHIFT», яку реалізує ГО «Слов'янський культурний центр «Задзеркалля» у партнерстві з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ). Програма «Волонтер Плюс» втілює широкий спектр дій з метою створення та розвитку молодіжних центрів та просторів в громадах. Ця програма спрямована на активізацію молодіжних ініціатив та розвиток молодіжних спільнот. Шляхом надання грантів та інших форм фінансової підтримки, вона стимулює молодих лідерів до розробки та реалізації проєктів у сфері молодіжної діяльності, включаючи створення та розвиток молодіжних центрів та просторів. Крім того, програма сприяє розвитку співпраці між громадськими організаціями, місцевими владами та молодіжними групами для спільного вирішення проблем та впровадження ініціатив у сфері молодіжної політики [1].

Проєкт «Молодь та майбутнє», реалізований у співпраці з місцевими органами влади та недержавними організаціями, спрямований на створення МЦ у важкодоступних регіонах країни та забезпечує фінансування для їх облаштування. Шляхом надання фінансової підтримки на облаштування та експлуатацію цих центрів, проєкт допомагає забезпечити молоді можливість отримати доступ до освітніх, культурних та розважальних заходів. Крім того, проєкт сприяє розвитку інфраструктури молодіжних центрів та підвищенню їхньої ефективності через впровадження сучасних технологій та методик роботи [4].

Грантова програма «Молодіжні ініціативи», реалізована Громадською організацією «Молодіжна платформа України», надає фінансову підтримку для створення та розвитку МЦ та МП у громадах. Ця програма є важливим інструментом у формуванні молодіжної політики та розвитку молодіжних центрів на місцевому рівні. Шляхом фінансової підтримки проєктів, спрямованих на створення та розвиток МЦ, ця програма стимулює активність молоді та розвиває її потенціал у сфері громадської діяльності. Крім того, грантова програма сприяє формуванню партнерських відносин між громадськими організаціями, місцевими владами та молодіжними групами для спільної реалізації проєктів та ініціатив [3].

Ініціатива «Молодіжна співпраця», реалізована Міністерством молоді та спорту, спря-

мована на створення мережі МЦ/МП у різних регіонах країни з метою обміну досвідом та розвитку молодіжних ініціатив. Шляхом організації мережевих заходів, обміну досвідом та розробки спільних проєктів, ця ініціатива сприяє підвищенню ефективності роботи МЦ та забезпечує їхнє взаємодія з іншими установами та організаціями [3].

На нашу думку, дуже важливою є програма «Молодіжний працівник», що реалізується спільно з Міністерством молоді та спорту України та місцевими органами влади. Ця програма спрямована на підготовку молоді до професійної діяльності в молодіжних центрах та інших соціальних установах. Вона є спільною ініціативою Міністерства молоді та спорту України та місцевих органів влади [6].

Головною метою програми є підвищення якості молодіжної роботи шляхом надання учасникам необхідних знань, навичок та практичного досвіду. Учасники програми проходять комплексний курс навчання, який включає теоретичні заняття, практичні тренінги, стажування та менторську підтримку. Програма спрямована на розвиток різноманітних компетенцій, таких як керування проєктами, спілкування з молоддю, робота в команді, розвиток лідерських якостей та багато іншого. Учасники програми отримують можливість працювати у різних молодіжних центрах та соціальних установах як під час навчання, так і після його завершення. Це дозволяє їм отримати практичний досвід роботи з молоддю під керівництвом досвідчених фахівців та вдосконалити свої навички в реальних умовах [6].

Крім того, на нашу думку програма «Молодіжний працівник» сприяє формуванню професійної спільноти молодіжних працівників, що сприяє обміну досвідом та розвитку колективного потенціалу у сфері молодіжної роботи. Учасники отримують можливість налагоджувати партнерські відносини з іншими організаціями та ініціативами, що сприяє створенню ефективної мережі співпраці в галузі молодіжної діяльності.

З метою вирішення проблем розвитку молодіжних центрів у громадах України, включаючи регіони з конфліктами, необхідно вжити комплексу заходів. Перш за все, важливо розробити та впровадити спеціальні заходи безпеки для цих центрів, особливо у контексті широкого застосування діджиталізації та онлайн-ресурсів. Також слід забезпечити молодіжні центри сучасними та зручними приміщеннями, а також необхідним обладнанням для проведення різноманітних заходів та програм.

Крім того, співпраця з місцевими органами влади, неприбутковими організаціями, школами та іншими установами може покращити доступність та ефективність послуг молодіжних центрів. Надання можливостей для професійного розвитку та підвищення кваліфікації працівників молодіжних центрів також є важливим аспектом удосконалення їхньої діяльності.

Висновки. В контексті розглянутої тематики і результатах проведеного аналізу можна зробити кілька важливих висновків. Спочатку слід відзначити, що розвиток мережі молодіжних центрів та просторів у громадах України стоїть перед складним завданням, що вимагає комплексного підходу та системних змін. Зокрема, потрібно зосередитися на покращенні доступності цих центрів для молоді та забезпеченні їхньої різноманітності та відповідності потребам різних груп населення.

З урахуванням складної соціально-політичної ситуації в країні, включаючи військовий конфлікт на Донбасі та загалом повномасштабне вторгнення росії в Україну, належить приділити особливу увагу забезпеченню безпеки молодіжних центрів у зонах конфлікту. Це передбачає не лише вжиття заходів для запобігання можливим загрозам, але й підвищення готовності до непередбачуваних ситуацій та надання належної психологічної підтримки молоді.

Для успішного розвитку молодіжних центрів та просторів важливими є удосконалення їхньої інфраструктури, підвищення кваліфікації працівників та активний розвиток мережі співпраці як на рівні між центрами, так і з іншими установами та організаціями, що працюють у сфері молодіжної політики. Застосування інноваційних технологій також може значно покращити якість послуг, які надаються у молодіж-

них центрах. Отже впровадження певних змін допоможе зробити розвиток мережі молодіжних центрів та просторів у громадах в Україні більш ефективним та сприяти особистісному розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грантові можливості для молодіжних організацій – Центр розвитку ЧАС ЗМІН. Центр розвитку ЧАС ЗМІН – Центр розвитку лідерів змін! Навчаємо, як отримувати грант для соціальних та бізнес проєктів. Навчальні курси для особистісного та професійного зростання. Гранти, проєкти, можливості в ЧАС ЗМІН. URL: <https://chaszmin.com.ua/grantovi-mozhlyvostidlya-molodizhnyh-tsentriv/>
2. Зубаль О. «Маяк відбудови»: інструмент формування нової генерації молоді. *Актуальні проблеми молодіжної та сімейної політики* : 36. робіт, м. Київ. 2024. С. 61–73. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/44054/Zbirnyk%20robit%20peremozhtsiv.pdf?sequence=1#page=61>.
3. Ініціативи молоді, які показують, що їй не байдуже | Громадський Простір. Громадський Простір | Усе для третього сектору в одному порталі. URL: <https://www.prostir.ua/?news=initsiatyvy-molodi-yakipokazuut-scho-jij-ne-bajduzhe>
4. Молодь – майбутнє України. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/molodmaybutnyeukeyrayiny/>
5. Нечипорук Л. І., Петрук Л. П. Молодіжний центр громади: форми організації роботи з молоддю. *The III International Scientific and Practical Conference «Intellectual education of students and schoolchildren of the new generation»*, January 22-24, 2024, Paris, France. 279 p. P. 237–238.
6. Програма розвитку ООН України М-вом молоді та спорту України Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики. Програма «Молодіжний працівник». Молодіжний працівник. URL: <https://youth-worker.org.ua/istoriya-programy/>
7. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ З НАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

SCIENTIFIC-THEORETICAL AND NORMATIVE CONTENT OF STATE REGULATION AND SUPERVISION OF THE PROVISION OF FINANCIAL SERVICES

У статті висвітлені сучасні науково-теоретичні та нормативні аспекти сутності державного регулювання та нагляду за діяльністю з надання фінансових послуг, шляхом розкриття загальнодоктринального (з юридичної та економічної точок зору) розуміння державного регулювання як економіки взагалі, так і певного виду господарської діяльності.

Представлена характеристика законодавства, в якому визначається нормативний зміст поняття «державне регулювання та нагляд за діяльністю з надання фінансових послуг». Проаналізовані відповідні положення чинного Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» та попереднього Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», зроблений порівняльно-правовий огляд та сформульовані відповідні висновки щодо тенденцій розвитку спеціального законодавства та існуючих прогалин і недоліків, що потребують подальшого удосконалення механізму державного регулювання на ринку фінансових послуг в сучасних реаліях.

Визначені особливості державного регулювання та нагляду за діяльністю з надання фінансових послуг в Україні з урахуванням результатів спліт реформи щодо перерозподілу сфери повноважень державних регуляторів. Проаналізовані трансформаційні зміни у правовому статусі НБУ та НКЦПФР як у державних інституціях, наділених владними повноваженнями щодо реалізації регулятивних, контролюючих та наглядових функцій.

Встановлено мету, форми, засоби та основні засади державного регулювання та нагляду на ринку фінансових послуг. Обґрунтовано, що державне регулювання та нагляд за діяльністю з надання фінансових послуг слід розглядати як систему форм, методів державного впливу на учасників ринку фінансових послуг, засновану на базових засадах господарського правопорядку, основною метою застосування яких є задоволення приватних інтересів клієнтів та надавачів фінансових послуг, що реалізується шляхом застосування комплексу засобів регулювання державними регуляторами в межах повноважень, встановлених законодавством.

Підсумовано, що ринок фінансових послуг України представляє собою сектор економіки, який відзначається великою вразливістю і потребує постійного удосконалення. Попри складну ситуацію в країні відбувається якісне оновлення спеціальної нормативно-правової бази та реформування ринку фінансових послуг. Доведено, що ефективність державного регулювання ринку фінансових послуг в умовах сучасних викликів та загроз може

бути забезпечена шляхом запровадження якісно модерної моделі державного регулювання та нагляду, що враховує положення директив ЄС та найкращі світові стандарти. Констатовано, що особливості державного регулювання вітчизняного ринку фінансових послуг на сучасному етапі обумовлені повномасштабною війною на території країни, що в подальшому визначає зміни у змісті повноважень Регуляторів - НБУ і НКЦПФР, першочерговим завданням яких є забезпечення фінансової безпеки.

Ключові слова: фінансова послуга, ринок фінансових послуг, державне регулювання економіки, державне регулювання діяльності з надання фінансових та супровідних послуг, державний нагляд на ринку фінансових послуг, регулятор, фінансова безпека.

The article highlights the modern scientific-theoretical and normative aspects of the essence of state regulation and supervision of activities related to the provision of financial services by disclosing a general doctrinal understanding of state regulation from legal and economic perspectives, both in the economy as a whole and in a specific type of economic activity. The characteristics of the legislation defining the normative content of the concept of "state regulation and supervision of activities related to the provision of financial services" are presented. The relevant provisions of the current Law of Ukraine "On Financial Services and Financial Companies" and the previous Law of Ukraine "On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets" are analyzed, a comparative legal review is made, and relevant conclusions are drawn regarding the trends in the development of special legislation and existing gaps and shortcomings that require further improvement of the mechanism of state regulation in the financial services market in modern realities.

The features of state regulation and supervision of activities related to the provision of financial services in Ukraine are determined taking into account the results of the split reform regarding the redistribution of responsibilities among state regulators. Transformational changes in the legal status of the National Bank of Ukraine and the National Commission on Securities and Stock Market as state institutions endowed with regulatory, supervisory, and control functions are analyzed.

The purpose, forms, means, and basic principles of state regulation and supervision in the financial services market are established. It is substantiated that state regulation and supervision of activities related to the provision of financial services should be considered as a system of forms and methods of state influence on market participants, based on basic principles of economic order, the main purpose of which is to satisfy the private interests of clients and providers of financial services through the application of a set of regulatory measures by

УДК 351:336.7
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.39.17>

Кузьменко К.Е.
аспірант кафедри управління та адміністрування
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницька академія
безперервної освіти»

state regulators within the powers established by law.

It is concluded that the Ukrainian financial services market represents a sector of the economy characterized by great vulnerability and requiring constant improvement. Despite the complex situation in the country, there is a qualitative renewal of the special regulatory framework and reform of the financial services market. It is proven that the effectiveness of state regulation in the financial services market in modern challenges and threats can be ensured by introducing a qualitatively modern model of state regulation and supervision that takes into account EU directives and best

global standards. It is noted that the features of state regulation in the domestic financial services market at this stage are determined by a full-scale war on the country's territory, which subsequently determines changes in the content of responsibilities of Regulators - the National Bank of Ukraine and the National Commission on Securities and Stock Market, whose primary task is to ensure financial security.

Key words: *financial service, financial services market, state regulation of the economy, state regulation of activities related to the provision of financial and ancillary services, state supervision in the financial services market, regulator, financial security.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Реальною загрозою та неочікуваним викликом для національної безпеки взагалі, та фінансової, зокрема, стала повномасштабна війна. В таких надзвичайно складних умовах ефективно державне регулювання фінансового сектору набуває неабиякого значення. Забезпечення стабільного функціонування ринку з надання фінансових послуг потребує швидкої адаптації спеціального законодавства до нових реалій, вжиття регуляторами (НБУ та НКЦПФР) необхідних заходів впливу на ринок, прийняття оптимальних оперативних рішень для реагування на системні ризики фінансової галузі та воєнні ризики, обумовлені затяжними воєнними діями. Отож, питання подальшої модернізації механізму державного регулювання та нагляду на ринку фінансових послуг в умовах воєнного стану залишаються актуальним і дискусійними та потребують висвітлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження окремих питань державного регулювання та нагляду на ринку фінансових послуг представлено у фундаментальних розробках провідних науковців у галузі юриспруденції, державного управління, економіки, серед яких: Ж. Андрейченко, Р. Бачо, Є. Білоусов, І. Борисов, Н. Внукова, С. Глібо, Д. Гонтар, О. Дмитрик, Ю. Жорнокуй, О. Колісник, О. Колодізев, З. Мацук, І. Селіванова, К. Токарева, І. Чмутова, Г. Шовкопляс та ін. Заслужують також на увагу опубліковані останнім часом колективні монографії з досліджуваної проблематики («Ринок фінансових послуг: погляд у майбутнє» (2019 р.), «Сучасні економіко-правові ризик-орієнтовані засоби регулювання розвитку ринку фінансових послуг» (2020 р.), «Господарська діяльність та новітні технології: актуальні проблеми регулювання в умовах воєнного стану» (2022 р.)).

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Аналіз сучасного стану державного регулювання та нагляду за діяльністю з надання фінансових та супровідних послуг дає підстави констатувати низку про-

BLEM, що потребують не лише нормативного урегулювання, але і науково-теоретичної, доктринальної оцінки. Йдеться про розширення меж повноважень НБУ, посилення наглядових функцій за ринком фінансових послуг задля забезпечення фінансової складової національної безпеки, відповідно, досягнення публічного інтересу та одночасний ризик зниження прибутковості банків та неплатоспроможність окремих з них.

Не зважаючи на ґрунтовні наукові дослідження, нагальність вивчення окремих аспектів державного регулювання та нагляду за діяльністю з надання фінансових послуг саме в умовах воєнного стану та розбудови цифрової економіки потребують додаткового комплексного аналізу.

Мета статті полягає в оцінці сучасного стану державного регулювання і нагляду на ринку фінансових послуг в умовах воєнного стану та розробці пропозицій щодо удосконалення механізму його державного регулювання.

Виклад основного матеріалу. Розв'язання проблеми забезпечення належного функціонування фінансового сектора під час триваючої війни в Україні, безпосередньо пов'язано із реалізацією своїх повноважень державним регулятором. Від якісного та ефективного здійснення НБУ та НКЦПФР функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг, які адаптовані до сучасних реалій, в цілому залежить як фінансова безпека країни, так і фінансова безпека на ринку фінансових послуг.

Теоретико-прикладні аспекти феноменів «державне регулювання», «державне регулювання економіки», «державне регулювання господарської діяльності», «державне регулювання ринку фінансових послуг» широко представлені в наукових працях представників різних галузевих наук і характеризуються дискусійністю та відсутністю уніфікованих поглядів. Окремі з них, сформульовані провідними науковцями викликають певний науковий інтерес та заслуговують на увагу.

У своїй монографії З. Гладун, будучи представником адміністративно-правової науки, розглядає «державне регулювання як окремий вид діяльності органів державної влади, що полягає у здійсненні ними комплексних заходів (організаційних, правових, економічних тощо) у сфері соціальних, економічних, політичних духовних та інших суспільних процесів з метою їх упорядкування, встановлення загальних правил і норм суспільної поведінки, а також запобігання негативним явищам у суспільстві» [1, с. 102]. Запропоноване визначення є доволі широким та дозволяє зрозуміти зміст цієї державно-владної діяльності взагалі. Доцільно зауважити, що в адміністративно-правовій науці державне регулювання переважно розглядається як функція та невід’ємна детермінанта державного управління.

Викликає інтерес визначення змісту державного регулювання економіки, представлене Р. Бойчук у монографії «Правові основи здійснення господарської діяльності в інноваційному суспільстві», а саме: «...державне регулювання економіки, – це обмеження свободи, встановлення тих або інших рамок, великих або менших обмежень залежно від обраної моделі регулювання. Метою економічної політики держави має бути максимізація цінності суспільного виробництва, яка досягається шляхом отримання найбільшого економічного ефекту кожним суб’єктом господарювання і на основі цього максимального задоволення потреб споживачів...» [2, с. 61]. В подальшому, автор суті державного регулювання економічної (господарської) діяльності розглядає як діяльність держави в особі її органів, що спрямована на упорядкування відносин в ринковій економіці [3, с. 91].

На підставі ґрунтовного аналізу законодавства та спеціальних досліджень В. Щербина пропонує трактувати поняття «державне регулювання господарської діяльності як здійснення державою в особі її компетентних органів комплексу економіко-правових, організаційно-правових (управлінських) та юридичних (правових) заходів щодо упорядкування діяльності господарських організацій та фізичних осіб-підприємців з метою реалізації економічної політики, виконання цільових економічних та інших програм і програм економічного і соціального розвитку шляхом застосування різноманітних засобів і механізмів такого регулювання» [4, с. 11].

Що ж до дефініції «державне регулювання ринку фінансових послуг» нам імпонує визначення, запропоноване Г. Шовкопляс: «...державне регулювання ринку фінансових послуг є система форм, методів державного впливу

на учасників ринку фінансових послуг, заснована на принципах (засадах) господарського правопорядку, основною метою застосування яких є задоволення соціально-економічних потреб споживачів фінансових послуг та реалізація господарської діяльності учасників ринку, яка реалізуються за допомогою сукупності засобів регулювання, заснованих на діючому законодавстві та виконання функцій державних регуляторів» [2, с. 99].

Щодо нормативного наповнення змісту досліджуваних категорій доцільно говорити про сучасні тенденції щодо удосконалення понятійного апарату у чинному законодавстві. Свого часу легальне визначення державного регулювання ринків фінансових послуг містилось у п. 10 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»: «... державне регулювання ринків фінансових послуг – здійснення державою комплексу заходів щодо регулювання та нагляду за ринками фінансових послуг з метою захисту прав та інтересів клієнтів фінансових установ, фізичних осіб – підприємців, які надають фінансові послуги, та запобігання кризовим явищам...» [5].

Наразі у п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» (далі – Закон) запропонована нормативне визначення поняття «державне регулювання діяльності з надання фінансових та супровідних послуг», а саме:

« ...9) державне регулювання діяльності з надання фінансових та супровідних послуг – здійснення державою з метою захисту прав і законних інтересів клієнтів заходів щодо створення та вдосконалення системи норм, якими визначаються загальні принципи діяльності з надання фінансових та супровідних послуг, що регулюють діяльність надавачів фінансових та супровідних послуг, встановлюють порядок здійснення нагляду за здійсненням діяльності з надання фінансових та супровідних послуг, встановлюють відповідальність за порушення законодавства, що регулює відносини між учасниками ринку фінансових послуг...» [6].

Порівняльно-правовий аналіз визначень досліджуваних категорій, представлених у законодавстві, дає підставі сформулювати низку висновків та критичних зауважень.

По-перше, вбачається, що чинна норма щодо здійснення державного регулювання з метою захисту прав та законних інтересів суто клієнтів є дискримінаційною, оскільки виключає здійснення державного регулювання з метою захисту законних прав та інтересів решти учасників ринку фінансових послуг, а саме надавачів фінансових і супровідних

послуг. Державне регулювання повинно мати на меті не лише захист приватних (в першу чергу, фінансових) інтересів клієнтів та надавачів фінансових і супровідних послуг, але публічного інтересу самого регулятора. Наразі забезпечення державним регулятором публічного інтересу у фінансовому секторі в умовах воєнного часу пов'язано з запровадженням та здійсненням тимчасових обмежень прав і законних інтересів клієнтів та надавачів фінансових послуг.

По-друге, виключення взагалі з нормативної дефініції такої мети державного регулювання як запобігання кризовим явищам, на наш погляд, є дискусійним. Доцільно, на нашу думку, навпаки – нормативне визначення доповнити такою метою державного регулювання як забезпечення сталого розвитку і стабільності фінансового ринку. Подібне унормування було б співзвучно із засадничими принципами державного регулювання, визначеними у ст. 21 Закону. Окрім того, враховуючи, що сучасний ринок фінансових послуг функціонує в умовах повномасштабної війни в Україні доцільно зробити акцент ще на одній пріоритетній меті державного регулювання досліджуваних суспільних відносин – забезпечення фінансової безпеки. Війна лише загострила та актуалізувала питання забезпечення фінансової безпеки в Україні, спричинила потребу у подальшій трансформації механізму державного регулювання ринку фінансових послуг, адаптації умов його функціонування в нових реаліях.

Задля розуміння науково-теоретичного та нормативного змісту державного регулювання відносин з надання фінансових послуг, нам імпонує позиція Д. Коробцової щодо інституційної складової фінансової безпеки: «...фінансова безпека – це завдання уповноважених суб'єктів із забезпечення організації стійкого розвитку фінансової системи, задоволення фінансових інтересів суб'єктів фінансових відносин...» [8, с. 153]. Акцент науковиці на такій меті державного регулювання як організація стійкого розвитку фінансової системи, що досягається з рахунок діяльності спеціально уповноважених органів, на нашу думку, є слушним. Вбачається, що доповнення нормативної дефініції поняття «державне регулювання діяльності з надання фінансових та супровідних послуг» метою – забезпечення фінансової безпеки, вже охоплює питання забезпечення сталого розвитку і стабільності фінансового ринку.

По-третє, доцільно зазначити і позитивні зміни у спеціальному законодавстві. Новацією Закону є запровадження легального визна-

чення поняття «державний нагляд за здійсненням діяльності з надання фінансових та супровідних послуг»: «...10) державний нагляд за здійсненням діяльності з надання фінансових та супровідних послуг – система контролю та активних впорядкованих дій Регулятора, яка передбачає отримання об'єктивної та достовірної інформації про діяльність та фінансовий стан осіб, стосовно яких Регулятор здійснює державне регулювання згідно із цим Законом і спеціальними законами, та спрямована на забезпечення дотримання такими особами вимог законодавства, що регулює відносини на ринку фінансових послуг ...» [6].

Отож, досягнення мети державного регулювання за здійсненням діяльності з надання фінансових та супровідних послуг забезпечується шляхом реалізації наглядових функцій регулятором. Питання співвідношення категорій «державний нагляд» та «державний контроль» не знайшли однозначної оцінки як на доктринальному рівні, так і на рівні законодавства. Так, лише назва Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» (дія даного закону не поширюється на відносини, що виникають під час здійснення заходів державного нагляду на ринках фінансових послуг) дає підстави сформулювати висновок, що законодавець припускає синонімію та ототожнення понять «нагляд» та «контроль». Паралельно в законодавстві при трактуванні змісту державного регулювання досліджуваних суспільних відносин присутня практика одночасного використання понять «державний контроль» та/або «державний нагляд». Переважно у спеціальному законодавстві, що регулює відносини на ринку фінансових послуг використовується термін «нагляд», хоча його змістовне наповнення тлумачиться по-різному:

– нагляд як функція (повноваження) регулятора (ст.ст. 23, 46 Закону; ст. 7 Закону України «Про Національний банк України»; ст. 114 Закону України «Про страхування»; ст. 43 Закону України «Про кредитні спілки»);

– нагляд як система контролю (п. 10 ч. 1 ст. 1 Закону);

– нагляд як форма регулювання (ст. 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність»; ст. 78 Закону України «Про платіжні послуги»; ст. 3 Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків»).

При визначенні правового положення НКЦПФР як державного регулятора на ринку фінансових послуг законодавець, формулюючи основні завдання регулятора переважно

оперує поняттям «контроль», а не «нагляд» (ст. 7 Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків»; Указ Президента України «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку»).

На нашу думку, подібна відсутність системності, послідовності, впорядкованості та однозначності у законодавчій термінологічній базі у сфері надання фінансових послуг обумовлена відсутністю уніфікованого підходу у правовій доктрині та науці державного управління щодо розуміння змісту та специфічних ознак понять «державний нагляд» та «державний контроль».

Огляд спеціальної літератури з проблематики дає підстави говорити про наявність різних, іноді діаметрально протилежних поглядів на природу феноменів «контроль» та «нагляд». Так, на думку, В. М. Гарашука наглядові функції з боку держави залишаються тільки за прокуратурою, яка, як відомо, не має права втручатися в оперативну діяльність піднаглядних їй органів або посадових осіб цих органів та не може самостійно притягувати винних до правової відповідальності. Інші органи, не зважаючи на їх назву, здійснюють контроль (повний або неповний), а не нагляд [9, с. 206]. Виходячи з цієї позиції відомого адміністративіста, ми не можемо кваліфікувати окремі функції регуляторів (НБУ та НКЦПФР) як наглядові, а лише суто як контролюючі. М. Саєнко вважає нагляд за діяльністю фінансових установ найбільшою об'ємною за обсягом процедур складовою державного контролю у сфері фінансових послуг [10, с. 109]. З огляду на специфіку відносин з надання фінансових послуг, що є об'єктом регулювання, а також існуючу у чинному законодавстві позицію, такі погляди науковців вбачаються дискусійними.

На нашу думку, забезпечення фінансової безпеки України в сучасних реаліях може бути досягнуто шляхом здійснення регуляторами саме наглядових та регулятивних функцій. В цьому контексті нам імпонує точка зору, висловлена А. Денисовою: «...нагляд як вид державної діяльності можна визначити як сукупність безперервних дій зі спостереження за додержанням законності у відповідних суспільних відносинах, які здійснюються компетентним на те органом із застосуванням наданих йому законом (підзаконним нормативним актом) повноважень і спрямовані на попередження, виявлення і припинення порушень, а також притягнення порушників до відповідальності. Нагляд здійснюється з метою: отримання об'єктивної та достовірної інформації про стан справ на піднаглядному об'єкті у певній сфері суспільних відносин; застосу-

вання заходів попередження правопорушень (в деяких випадках з правом прямого втручання в діяльність об'єкта нагляду); надання допомоги піднаглядному об'єкту у поновленні законності і дисципліни; встановлення причин і умов, які сприяють порушенню вимог правових норм; вжиття заходів щодо притягнення винних осіб до юридичної відповідальності...» [11, с. 36]. Таке загальне розуміння природи нагляду може бути використано і для тлумачення змісту державного нагляду за діяльністю на ринку фінансових послуг у вузькому значенні.

Висновки. Запровадження воєнного стану зумовило трансформацію ринку фінансових послуг, його адаптацію до функціонування в умовах низки внутрішніх та зовнішніх загроз. Такі процеси не могли не вплинути на механізм державного регулювання та нагляду за діяльністю з надання фінансових послуг. Наразі забезпечення фінансової безпеки, стабільності фінансового ринку, захисту законних інтересів усіх учасників ринку фінансових послуг в умовах повномасштабної війни здійснюється шляхом значного посилення регуляторних та наглядових повноважень НБУ та НКЦПФР. Поступове відновлення пруденційних вимог до надавачів фінансових і супровідних послуг, що були тимчасово послаблені на початку війни, приведення їх діяльності у відповідність до оновленого законодавства сприятиме своєчасній, обґрунтованій та повноцінній оцінці ризиків та системних загроз для ринку фінансових послуг. Підсумовуючи, доцільно констатувати об'єктивність саме такого регулювання та нагляду на ринку фінансових послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гладун З.С. Адміністративно-правове регулювання охорони здоров'я населення в Україні: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 720 с.
2. Правові основи здійснення господарської діяльності в інноваційному суспільстві: монографія / за ред. А. П. Гетьмана, С. В. Глібка, О. О. Дмитрик, Г. В. Анісімової. Харків: Право, 2018. 364 с.
3. Бойчук Р.П. Державне управління та державне регулювання економічної діяльності в Україні: проблеми правового регулювання. *Право та інноваційне суспільство*. 2020. № 2 (15). С. 86-96.
4. Щербина В. Поняття та види засобів державного регулювання господарської діяльності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2012. Вип. 94. С. 10-19.
5. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>
6. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 р.

№ 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>

7. Господарська діяльність та новітні технології: актуальні проблеми регулювання в умовах воєнного стану / за ред. О. О. Дмитрик, К. О. Токаревої. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2022. 195 с.

8. Коробцова Д. Концептуальні підходи до визначення фінансової безпеки як складової економічної безпеки С. 152-154. *Актуальні питання фінансової безпеки*: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 27 березня 2023 р.). Вінниця: ХНУВС, 2023. С. 54-56.

9. Гаращук В. М. Доктрина контролю та нагляду в управлінні. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 20–21 листопада 2013 р.). Харків, 2013. С. 201–207.

10. Сасенко М.І. Суб'єкти спеціальної компетенції, які здійснюють державний контроль у сфері фінансових послуг: поняття та фінансово-правові особливості. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2011. Вип. 2. С. 102-113.

11. Денисова А.В. Співвідношення контролю та нагляду. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 2 (4). С. 30-37.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ КУЛЬТУРИ:
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИPUBLIC MANAGEMENT OF THE SPHERE OF CULTURE:
PROBLEMS AND PROSPECTS

Стаття присвячена особливостям, проблемам і перспективам публічного управління сферою культури. Відзначено, що публічне управління сферою культури є складною системою, яка включає фінансове забезпечення, збереження культурної спадщини, розвиток творчих індустрій, доступ до культурних ресурсів, та збереження культурної різноманітності. Визначено напрями, якими характеризується ситуація у сфері культури України на сьогоднішній день. Охарактеризовано основні проблеми, які існують на даний час у публічному управлінні сферою культури України: недостатнє фінансування; забезпечення доступності культурних ресурсів; збереження культурної спадщини та пам'яток; неадекватна культурна політика; недостатнє визнання важливості культури в суспільстві та бюрократичні перешкоди. Підкреслено, що ці проблеми вимагають уваги та дієвих заходів з боку уряду, органів місцевого самоврядування, а також активної участі громадськості та культурної громади в цілому. Проаналізовано міжнародний досвід з метою розв'язання цих та інших проблем та розглянуто можливості його запозичення для української держави. Визначено, що в розвинених країнах існує декілька напрямів публічного управління культурною сферою: мистецька освіта; підготовка управлінського персоналу для галузі культури; творчість; розповсюдження мистецького продукту та безпосереднє збереження культурної спадщини. Аргументовано, що врахування міжнародного досвіду публічного управління сферою культури дає можливість зрозуміти, що Україна може запозичити позитивний досвід у таких напрямках: здійснення реформування культурної сфери у напрямі виокремлення пріоритетів культурної політики в рамках децентралізації; реалізація моніторингової, координуючої та контролюючої функції Міністерством культури та інформаційної політики України на національному та місцевому рівні. Підсумовано, що Україна потребує розвинутої культурної політики, що сприятиме розбудові відкритого та демократичного суспільства. Підкреслено, що потрібно розуміти важливість комплексного підходу та розробки ефективних стратегій управління культурною сферою.

Ключові слова: публічне управління, сфера культури, культурна спадщина, політика, органи влади, держава.

The article is devoted to the features, problems and prospects of public management of the sphere of culture. It was noted that public management of the sphere of culture is a complex system that includes financial support, preservation of cultural heritage, development of creative industries, access to cultural resources, and preservation of cultural diversity. The directions that characterize the situation in the sphere of culture of Ukraine today have been determined. The main problems that currently exist in the public management of the sphere of culture of Ukraine are characterized: insufficient funding; ensuring the availability of cultural resources; preservation of cultural heritage and monuments; inadequate cultural policy; insufficient recognition of the importance of culture in society and bureaucratic obstacles. It is emphasized that these problems require attention and effective measures from the government, local self-government bodies, as well as the active participation of the public and the cultural community as a whole. International experience was analyzed in order to solve these and other problems, and the possibilities of borrowing it for the Ukrainian state were considered. It was determined that in developed countries there are several areas of public management of the cultural sphere: art education; training of management personnel for the field of culture; art; distribution of artistic products and direct preservation of cultural heritage. It is argued that taking into account the international experience of public management of the sphere of culture makes it possible to understand that Ukraine can borrow positive experience in the following directions: reforming the cultural sphere in the direction of highlighting cultural policy priorities within the framework of decentralization; implementation of the monitoring, coordinating and controlling function by the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine at the national and local level. It was concluded that Ukraine needs a developed cultural policy that will contribute to the development of an open and democratic society. It is emphasized that it is necessary to understand the importance of an integrated approach and the development of effective strategies for the management of the cultural sphere.

Key words: public administration, sphere of culture, cultural heritage, politics, authorities, state.

УДК 342.951:351.85 (477)
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.39.18>

Леськів М.Б.

аспірант кафедри державної політики та врядування
Інститут адміністрування, державного управління та професійного розвитку
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливим фактором розвитку держави є не лише її економічна, політична чи соціальна успішність, але й прогресивний поступ у сфері культури, який забезпечує позитивний імідж на міжнародній арені та внутрішню стабільність країни в цілому. Гармонійний розви-

ток притаманний тим державам, у яких належним чином розвиваються культурні процеси, адже культура країни є чинником національної консолідації та інструментом просування її зовнішньополітичних інтересів, що в кінцевому результаті покликане забезпечувати її загальноцивілізаційний прогрес.

На даний час в Україні сфера культури не є пріоритетом уваги держави, зважаючи на активні воєнні дії на її території. Недостатність фінансування та нездатність надавати і отримувати якісні послуги у сфері культури, неувага та поступовий занепад до об'єктів культурної спадщини, застаріла інфраструктура та недосконалість залучення приватних інвестицій – ці та інші проблеми, пов'язані із функціонування культурної галузі, негативно впливають на здатність українського суспільства охороняти та передавати традиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Публічне управління сферою культури досліджується багатьма науковцями. Зокрема, варто згадати таких вчених як Бабицька С.І. [1], Білоус А.О. [2], Довженко В.А. [3], Колісник Г.М. [4], Мерзляк А.В. [5], Огнар'єв Є.С. [5], Соболев О.І. [3], Сурдушкіна О.В. [3], Тихончук Л.Х. [6], Чубок Т.О. [6], Шостак В.М. [7] та інших.

Свої публікації дослідники присвячують питанням державного управління сферою культури з позиції вітчизняного та зарубіжного досвіду, а також регіональних аспектів публічного управління сферою культури. Вони вивчають основні принципи державного управління культурою, розглядають проблеми та перспективи реформування системи публічного управління в умовах воєнного часу, досліджують зарубіжний досвід державного регулювання соціально-культурної сфери та його адаптацію в Україні, обґрунтовують ефективність публічного управління у сфері культури в умовах децентралізації та аналізують участь держави в культурних процесах в контексті досвіду США і України.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Поряд із цим, питання публічного управління сферою культури є завжди гостро актуальними і такими, які потребують постійної уваги з боку науковців з огляду на їх важливість для суспільства.

Мета статті полягає у визначенні особливостей, проблем і перспектив публічного управління сферою культури.

Виклад основного матеріалу. Публічне управління сферою культури є складною системою, яка включає фінансове забезпечення, збереження культурної спадщини, розвиток творчих індустрій, доступ до культурних ресурсів, та збереження культурної різноманітності. На сьогоднішній день ситуація у вітчизняній сфері культури характеризується декількома напрямками.

В першу чергу варто згадати розвиток культурних (креативних) індустрій. Україна має багатий культурний потенціал, який виявляється у різноманітних формах мистецтва, літе-

ратури, музики, кіно тощо. Розвиток культурних індустрій може стати важливим стимулом для економічного зростання та підвищення міжнародного престижу країни. Креативні індустрії можуть стати важливим джерелом економічного зростання та зайнятості. Сприяння їхньому розвитку може забезпечуватися за рахунок інновацій та конкурентоспроможності України на світовому ринку.

Також в державі до початку повномасштабних воєнних дій важливе значення надавалося збереженню культурної спадщини. Україна має значний потенціал культурної спадщини, яка потребує збереження та захисту і включає в себе архітектурні пам'ятки, музеї, архіви, народні звичаї та традиції. Напрацювання належних механізмів управління та збереження цієї спадщини є важливим завданням публічного управління.

Стосовно фінансування та інфраструктури у сфері вітчизняної культури, то проблеми, які тут існують, можуть обмежувати розвиток культурних ініціатив в державі. В Україні необхідно забезпечити належне фінансування культурних проектів та установ для забезпечення їх сталого розвитку.

У сфері публічного управління України основними проблемами, які стосуються культурної сфери, є децентралізація, демократизація та деідеологізація її державного регулювання. Поряд із цим існують значні труднощі впровадження міжнародних стандартів якості в діяльність органів державної влади й органів місцевого самоврядування.

Загалом, варто згадати основні проблеми, які існують на даний час у публічному управлінні сферою культури України:

1. Недостатнє фінансування. Один із найважливіших аспектів управління культурною сферою — це фінансування. Часто бюджети, виділені на культуру, є недостатніми для забезпечення розвитку культурних інституцій, підтримки художніх проектів та збереження культурної спадщини.

2. Забезпечення доступності культурних ресурсів. Нерівномірний доступ до культурних ресурсів може призвести до виникнення соціальної нерівності. Це може бути пов'язане з географічним розташуванням, економічним статусом або іншими чинниками.

3. Збереження культурної спадщини та пам'яток. Управління культурною спадщиною потребує великих зусиль і ресурсів. Недосконале управління може призвести до знищення або деградації цінних культурних пам'яток.

4. Неадекватна культурна політика. Не завжди урядова політика відповідає потре-

бам культурної сфери. Непослідовність або недостатня увага до культурних ініціатив може стримувати розвиток цієї галузі.

5. Недостатнє визнання важливості культури в суспільстві. У багатьох випадках культура розглядається як необов'язкові витрати, а не як важливий елемент суспільства. Це може призвести до недооцінки її впливу на економічний, соціальний, культурний та психологічний розвиток суспільства.

6. Бюрократичні перешкоди. Бюрократичні процедури та складність управління можуть ускладнити розвиток культурних ініціатив та проектів в Україні.

Ці проблеми вимагають уваги та дієвих заходів з боку уряду, органів місцевого самоврядування, а також активної участі громадськості та культурної громади в цілому. Лише шляхом спільних зусиль можна забезпечити сталий розвиток культурної сфери та зберегти культурну спадщину для майбутніх поколінь.

З метою розв'язання цих та інших проблем варто проаналізувати міжнародний досвід та розглянути можливості його запозичення для української держави.

У міжнародній практиці існують такі моделі публічного управління сферою культури [7]:

– «Меценат» – характерна для англосаксонських країн. В рамках цієї моделі діють спеціальні ради мистецтв, які координують і регулюють процедури формування на рівні держави спеціальних фінансових фондів, які повинні розподілятися між галузями культури.

– «Інженер» – притаманна країнам Східної Європи. При цій моделі освіта виступає головною метою культурної діяльності, а держава є власником її матеріальної бази.

– «Архітектор», що застосовується у західноєвропейських країнах. Тут культурна політика є невід'ємною складовою загальної державної політики, і при цьому фінансування сфери культури здійснюється відповідним міністерством чи іншим відповідальним органом державної влади.

– «Помічник» – політика, притаманна США, за якою здійснюється субсидування культурної сфери за кошти держави та стимулювання приватних вкладень в цю сферу.

Так, у США культурна політика є складовою загальної державної політики і ґрунтуються на моральних традиціях протестантизму та принципах індивідуальної свободи, децентралізації та плюралізму. Протягом всього часу існування США публічне управління виробляло різні форми державного регулювання і в 90-і роки було запроваджено принципово нові форми реалізації культурної політики: стратегічне планування і звітність [5]. В країні були

створені профільні федеральні ради і агентства, через які уряд здійснює державну підтримку культурної галузі.

Особливістю публічного управління культурною сферою Німеччини є те, що в цій країні відсутній такий центральний орган управління як міністерство культури. Основний закон Німеччини зазначає, що культура є справою німецьких земель, які мають суверенітет у галузі культури, проте на федеральному рівні керівництво країни за допомогою органів-посередників дбає про привабливість країни для світу. Фінансування культури здійснюється у децентралізованому порядку. Щодо координуючих та регулюючих органів, то в Німеччині присутня посада Державного міністра у справах культури та ЗМІ, проте вирішальну роль відіграють Інститут міжнародних культурних зв'язків та Інститут Гете.

У Франції культура позиціонується як національне надбання і саме в такому руслі реалізовується публічне управління цією сферою. Держава не втручається в заробітки відомих культурних та мистецьких об'єктів, а державні культурні установи отримують 100% фінансування [4].

Культурна сфера Італії працює на засадах спонсорства на основі дії нового кодексу законів про державні роботи, норми якого спрощують процедури спонсорства на користь культурної спадщини. А в Іспанії існує скоординована робота Міністерства культури та Міністерства інфраструктури, які спільно управляють наповненням фондів за рахунок сплати 1,5% культурного податку. Потім ці кошти спрямовуються на збереження та реставрацію музеїв, театрів, замків та соборів по усій країні [7].

Загалом, в розвинених країнах існує декілька напрямів публічного управління культурною сферою:

- 1) мистецька освіта;
- 2) підготовка управлінського персоналу для галузі культури;
- 3) творчість (робота тих, хто залучений до процесу творчого виробництва);
- 4) розповсюдження мистецького продукту (субсидування медіа та видавничої діяльності, вартості квитків; фінансування вистав, виступів на фестивалях, гастролей);
- 5) безпосереднє збереження культурної спадщини (фольклор, живопис, історичні будівлі, музейні колекції тощо).

Отже, врахування міжнародного досвіду публічного управління сферою культури дає можливість зрозуміти, що Україна може запозичити позитивний досвід у таких напрямках:

– здійснення реформування культурної сфери у напрямі виокремлення пріоритетів культурної політики в рамках децентралізації;

– реалізація моніторингової, координуючої та контролюючої функції Міністерством культури та інформаційної політики України на національному та місцевому рівні у напрямі переформатування культурних подій та заходів, зважаючи на реалії воєнного часу.

Потрібно пам'ятати про важливу роль та значення культури саме зараз, зважаючи на її можливість популяризувати українську ідею у світі, залучати кошти для воєнних цілей та підтримувати у людей відчуття прекрасного у нелегкі часи.

Висновки. Загалом, культура відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності, сприяє міжкультурному взаєморозумінню та міжнародній співпраці, а культурна сфера є важливою складовою суспільного життя. На даний час існує немало проблем, таких як недостатнє фінансування, збереження культурної спадщини та доступність культурних ресурсів, які визначаються як ключові аспекти, що потребують уваги та вирішення в контексті публічного управління.

Україна, як і будь-яка інша країна, потребує розвиненої культурної політики, що сприяє розбудові відкритого та демократичного суспільства. Уряд, громадськість та культурна громада мають спільно працювати над вирішенням цих питань для забезпечення сталого розвитку культурної сфери в Україні. Потрібно розуміти важливість комплексного підходу та розробки ефективних стратегій управління культурною сферою, а також необхідність розробки та впровадження ефективної культурної політики, спрямованої на збереження та розвиток культурних цінностей.

Подальші перспективи в досліджуваному напрямку полягають в обґрунтуванні перспектив вибору стандартів культурної політики в пост воєнній Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабицька, С. І. Основні принципи державного управління культурою в регіоні. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2019. № 1.
2. Білоус А.О. Проблеми та перспективи реформування системи публічного управління в умовах воєнного часу. Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування, №3, 2022. С. 23-29. <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.3.3>
3. Довженко В. А., Сурдушкіна О. В., Соболев О. І. Регіональні аспекти публічного управління сферою культури. Наукові перспективи. № 10(16). 2021. С. 67-75 [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-10\(16\)-67-75](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-10(16)-67-75)
4. Колісник Г.М. Зарубіжний досвід державного регулювання соціально-культурної сфери та його адаптація в Україні. Регіональна економіка. 2018. Випуск 1 (129). С. 144-147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2018_1_27. (дата звернення 22.03.2024)
5. Мерзляк А.В., Огнар'ов Є.С. Державне управління сферою культури: вітчизняний та зарубіжний досвід. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2017. Вип. 1 (17). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2017_1_4 (дата звернення 22.03.2024)
6. Тихончук Л. Х., Чубок Т. О. Ефективність публічного управління у сфері культури в умовах децентралізації (на прикладі Рівненської області). Вісник НУВГП. Серія «Економічні науки». Випуск 3(95). 2021 р. С. 146-156. <https://doi.org/10.31713/ve3202113>
7. Шостак В.М. Участь держави в культурних процесах: досвід США і України. Культурологія. 2018. № 1. С. 44-48.

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ОБ'ЄДНАНОГО КОРОЛІВСТВА: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

MECHANISMS OF STATE ADMINISTRATION IN THE SPHERE OF INTERNATIONAL INFORMATION POLICY OF THE UNITED KINGDOM: EXPERIENCE FOR UKRAINE

Успіх зовнішньополітичної діяльності України в умовах війни та подальшого повоєнного відновлення (особливо з урахуванням складності ведення переговорів з дипломатами та політиками з найбільш гострих міжнародних проблем) багато в чому залежить від ефективності її інформаційної підтримки. Велике значення набувають удосконалення та модернізація інструментарію міжнародної інформаційної політики та публічної дипломатії, нарощування активності в інформаційному забезпеченні зовнішньополітичної діяльності, у забезпеченні національних пріоритетів, у формуванні сприятливого образу України за кордоном. Одним із найважливіших напрямів цієї серйозної та багатопланової роботи є якісне покращення форм та механізмів державного управління у сфері міжнародної інформаційної політики України.

В епоху зростання демократії та масових комунікацій, з метою досягнення власних інтересів, для урядів зростає можливість вийти за рамки офіційних контактів з іншими урядами. Незалежно від того, чи йдеться про створення міжнародних коаліцій, чи про конкуренцію з політичних, військових або економічних питань, національним урядам все частіше доводиться спілкуватися з масовими аудиторіями не лише своєї, а й інших країн, намагаючись втягнути їх в процеси формування своєї позитивної репутації.

В системі й механізмах державного управління у сфері міжнародної інформаційної політики Об'єднаного Королівства звертає на себе увагу оптимальне поєднання механізмів децентралізації і координації взаємодії. Значний інтерес в організації системи реалізації міжнародної інформаційної політики Об'єднаного Королівства викликає залученість до цього процесу широкого кола неурядових філантропічних, наукових, аналітичних та інших неурядових організацій.

Мета дослідження, результати якого представлено в цій статті, полягала в тому, щоб висвітлити базові засади інституційно-функціонального забезпечення міжнародної інформаційної політики Об'єднаного Королівства в сучасних умовах та оцінити можливості застосування цього досвіду для України.

Досвід Об'єднаного Королівства в сфері міжнародної інформаційної політики є вкрай корисним для України. Це той ефективний інструмент просвіщення національних інтересів країни в сучасному глобальному світі, який треба було готувати від перших років незалежності, але в нашій країні він досі лишається недосконалим, що особливо позначається в умовах війни.

Ключові слова: державне управління, міжнародна інформаційна політика,

міжнародна інформація, телекомунікація, цифрова трансформація.

The success of Ukraine's foreign policy activities in the conditions of war and subsequent post-war recovery (especially taking into account the difficulty of conducting negotiations with diplomats and politicians on the most pressing international issues) largely depends on the effectiveness of its information support. The improvement and modernization of international information policy and public diplomacy tools, increasing activity in information provision of foreign policy activities, clarifying national priorities, and forming a favorable image of Ukraine abroad are of great importance. One of the most important directions of this serious and multifaceted work is the qualitative improvement of forms and mechanisms of state administration in the field of international information policy of Ukraine.

In an age of growing democracy and mass communication, governments are increasingly able to go beyond formal contacts with other governments to pursue their own interests. Regardless of whether it is about the creation of international coalitions or about competition on political, military or economic issues, national governments increasingly have to communicate with mass audiences not only in their own countries, but also in other countries, trying to involve them in the processes of forming their positive reputation.

In the system and mechanisms of state administration in the field of international information policy of the United Kingdom, the optimal combination of mechanisms of decentralization and coordination of interaction attracts attention. A wide range of non-governmental philanthropic, scientific, analytical and other non-governmental organizations is of great interest in the organization of the system of implementation of the international information policy of the United Kingdom.

The purpose of the study, the results of which are presented in this article, was to highlight the basic principles of the institutional and functional support of the international information policy of Great Britain in modern conditions and to assess the possibilities of applying this experience to Ukraine.

The experience of the United Kingdom in the field of international information policy is extremely useful for Ukraine. This is the effective tool for sifting the national interests of the country in the modern global world, which had to be prepared from the first years of independence, but in our country it still remains imperfect, which is especially noticeable in the conditions of war.

Key words: public administration, international information policy, international information, telecommunications, digital transformation.

УДК 35.327

DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.39.19>

Любченко А.В.

к. наук з держ. упр., адвокат

Постановка проблеми у загальному вигляді. В епоху активної цифрової трансформації, зростання демократії та масових комунікацій, з метою досягнення власних інтересів, для урядів постає нова можливість вийти за рамки офіційних контактів з іншими урядами. Незалежно від того, чи йдеться про створення міжнародних коаліцій, чи про конкуренцію з політичних, військових або економічних питань, національним урядам все частіше доводиться спілкуватися з масовими аудиторіями не лише своєї, а й інших країн, намагаючись втягнути їх в процеси формування своєї позитивної репутації.

Потреба у такій комунікації пов'язана з тим, що сучасне інформаційне середовище має дві ключові характеристики. По-перше, немає більш чіткої межі між внутрішньою політикою та зовнішньою політикою – тому що політичні дебати в одній країні можуть впливати на настрої населення в інших країнах. По-друге, позитивна інформаційна ідентичність урядів формує сприятливе, або навпаки, шкідливе публічне середовище для їх політики.

Але сучасні засоби поширення інформації у відкритих суспільствах (і, все частіше, також і в закритих) значно ускладнюють роботу урядів з контролю над інформацією. Таким чином, спроби утаїти або спотворити правду будуть зрештою викриті, а отже, створять ще більше репутаційних втрат. Натомість, максимальна публічність урядової інформації вже сама по собі сприяє формуванню позитивного іміджу уряду, навіть незалежно від контенту.

Для того, щоб публічна, насамперед міжнародна, інформаційна політика успішно відповідала потребам зростання демократії в умовах активної цифрової трансформації, потрібна значна зміна самої філософії масових міжнародних комунікацій. У цьому контексті нового значення у міжнародних стосунках набуває феномен публічної дипломатії, як системної і цілеспрямованої взаємодії уряду й громадськості з метою послідовного просування позитивних наративів власної міжнародної політики.

Значний позитивний досвід публічної дипломатії Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, далі – Сполучене Королівство), пов'язано насамперед з процесами відносно мирного демонтажу Британської імперії в період після Другої Світової війни, коли міжнародна політика уряду Сполученого Королівства спрямовувалася на те, щоб сформувати у світі новий позитивний імідж демократичної держави, та зберегти й укріпити Співдружність Націй

(раніше відому як Британська Співдружність – British Commonwealth). Надалі, вже в 90-ті роки ХХ ст., після завершення Холодної Війни в організації британської публічної дипломатії відбулися значні зміни, пов'язані насамперед з інформаційною стратегією «Cool Britannia», але, на думку британських політиків, науковців і громадськості, ця стратегія не сприяла отриманню кращих результатів [1].

Тому, у наступний період урядом Сполученого Королівства було розроблено й прийнято нові принципи стратегії міжнародної інформаційної політики й публічної дипломатії, так званої «м'якої сили» (British soft power) у просування концепції «Глобальної Британії» (Global Britain), зокрема [2]:

1. Основою міжнародної інформаційної діяльності уряду має бути публічна дипломатія яка покликана демонструвати всьому світові, що Сполучене Королівство є принципово державою яка вірить у міжнародне право і мирний глобальний розвиток.

2. Успіх міжнародної інформаційної політики сьогодні залежить від спроможності відображати правду, а не вигадку.

3. Публічна дипломатія вимагає значно тіснішої інтеграції громадськості та уряду – це найбільша ілюстрація послідовності політики й важливий спосіб щирої демонстрації відданості демократичним ідеалам. Це, у свою чергу, вимагає критичної оцінки громадськостю дипломатичних наслідків певної урядової політики.

4. Британська публічна дипломатія має зосередитись значно сильніше на традиційних союзниках та економічно розвинених країнах. Разом з тим, Сполучене Королівство має бути готовим спрямувати певні ресурси для налагодження міжнародного інформаційного діалогу з країнами, що розвиваються, з метою формування узгодженої позиції з іншими країнами-однодумцями для роботи на спільний результат.

5. У роботі з широкими колами зарубіжної громадськості офіційні урядові організації виступають не кращими речниками. Тому урядова дипломатична робота повинна безперервно супроводжуватися узгодженими спробами розвивати паралельні діалоги у форматі «люди – людям», які відбуватимуться через неурядові організації, діаспори, та (додаємо ми) сучасні міжнародні мережеві спільноти. При цьому, зосереджуватись на взаємності й довірі, а не просто на трансляції інформації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Уряд Сполученого Королівства досить ретельно ставиться до аналізу власної політики публічної інформації, як внутрішньої,

так і міжнародної, зокрема, щорічно публікує детальні звіти про діяльність Британської ради і Всесвітньої служби Бі-Бі-Сі (пр. [3]). В Україні дослідженню цього позитивного досвіду певну вагу приділили вітчизняні науковці [4–11], однак, наразі відсутні дослідження самої системи публічного управління міжнародною інформаційною діяльністю Сполученого Королівства.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження, результати якого представлено в цій статті, полягала в тому, щоб висвітлити базові засади інституційно-функціонального забезпечення міжнародної інформаційної політики Сполученого Королівства в сучасних умовах та оцінити можливості застосування цього досвіду для України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кембриджський словник англійської мови визначає «м'яку силу» як «використання культурного та економічного впливу країни, щоб переконати інші країни щось зробити, а не використання військової сили» [12]. Сучасне Сполучене Королівство описують як «наддержаву м'якої сили», яка в 2021 р. посіла третє місце у світі за показником «м'якої сили» (Global Soft Power Index, 2021), після Німеччини та Японії [13].

Основну роль у реалізації політики «м'якої сили» Сполученого Королівства відіграють державні структури, насамперед Міністерство закордонних справ і справ Співдружності (Foreign and Commonwealth Office) [14], Міністерство міжнародного розвитку (Department for International Development) [15] і меншою мірою – Міністерство культури, ЗМІ і спорту (Department for Culture, Media & Sport) [16]. Зазначені відомства є так звані «міністерськими департаментами», очолюваними міністрами, що займаються питаннями, вирішення яких вимагає прямого політичного контролю. Крім того, в систему органів, що мають повноваження в сфері реалізації «публічної дипломатії», можна включити Департамент торгівлі та інвестицій (UK Trade & Investment Department) [17]. Це відомство належить до так званих «неміністерських департаментів», виконання функцій яких не вимагає прямого політичного втручання з боку уряду країни.

Природно, що основним провідником державної міжнародної інформаційної політики й публічної дипломатії виступає Міністерство закордонних справ і справ Співдружності, у складі якого працюють відповідні управлінські підрозділи. Зокрема, ще в 1916 р. у складі Міністерства було створено Відділ

новин, який у незмінному стані проіснував до 2002 р. Він був зосереджений на прямій роботі зі ЗМІ. Також важливою була низка відділів, які займалися брифінгами, Всесвітньою службою ВВС, Британською радою та таємними пропагандистськими операціями. Серед них, Відділ інформаційних досліджень, створений у 1947 році і призначений для антикомуністичної пропаганди. У післявоєнний період до нього приєднався Департамент інформаційної політики, який зосереджувався на нагляді за роботою «інформаційних офіцерів» Сполученого Королівства на посадах у всьому світі. З кінця 1950-х років поруч працював Виконавчий відділ інформації (раніше відомий як Департамент інформаційних послуг), який відповідав за «складні практичні проблеми доведення узгодженої лінії пропаганди до іноземної аудиторії». Крім того, існував Департамент культурних зв'язків, який виконував роль нагляду за Британською Радою [14]. Організація пропаганди змінилася із закриттям Департаменту інформаційної політики у 1978 році. Його заміна була названа Департаментом інформації за кордоном, який через кілька років на початку 1980-х став Інформаційним відділом.

Організаційно Інформаційний відділ припинив своє існування у 2001 році, зі створенням Департаменту публічної дипломатії в серпні того ж року, який потім був перейменований на Департамент політики публічної дипломатії в січні 2003 р. [18].

У квітні 2006 р. було створено Раду громадської дипломатії разом із Групою партнерів публічної дипломатії. Їх підтримує Група публічної дипломатії Міністерства закордонних справ, яка замінила Департамент політики публічної дипломатії [19].

Рада зі стратегії публічної дипломатії (Foreign, Commonwealth & Development Office) – це консультативний комітет, покликаний покращити згуртованість, ефективність і вплив зусиль уряду щодо просування Сполученого Королівства за кордоном. Вона також включала в себе роботу Спеціальної групи Британії за кордоном. Таким чином, Рада відповідає за формулювання національної стратегії публічної дипломатії для підтримки ключових закордонних інтересів і цілей Сполученого Королівства [20].

Важливою складовою частиною цієї системи, по суті – основним інформаційним інструментом – також є, фінансована Міністерством закордонних справ, найбільша у світі медійна організація – Всесвітня служба ВВС (BBC World Service) [21], що має статус державної корпорації.

Всесвітня служба BBC була створена в 1932 році під назвою Empire Service, хоча цільова аудиторія на той час була обмежена англомовною діаспорою. Але, надалі, у спробі протистояти зростанню міжнародного радіомовлення пропаганди нацистської Німеччини та фашистської Італії, у межах BBC почали створюватися підрозділи іноземних мов. Для прикладу, так виникла BBC Arabic (1938 р.), яка й на сьогодні є найстарішим і найбільшим неангломовним сервісом корпорації [22].

У цьому контексті також не можна не згадати Українську службу BBC, яка була створена в Лондоні і в Києві в 1992 р. Сайт bbc.ua із динамічним блоком новин на головній сторінці пропонує своїм користувачам новини, репортажі, статті та фотогалереї, а також аудіо- та відеоконтент. Новий дизайн, виконаний у загальному стилі BBC, підкреслює розподіл між новинами та аналітичним контентом, який глибше розкриває ключові теми.

Сьогодні BBC є невід'ємною частиною медійних спільнот у Сполученому Королівстві та в усьому світі та обґрунтовано вважається надійним постачальником неупередженого, незалежного і достовірного контенту, охоплюючи аудиторію у 447 млн людей щотижня [23].

У травні 2022 р. BBC приступила до реалізації амбітного шестирічного плану зі створення сучасної цифрової організації, яка має забезпечити відчутне збільшення цієї аудиторії. Це план прискорення цифрової трансформації та реформ, який має на меті створення першої в світі глобальної цифрової публічної медійної служби. Зокрема, в цифровому форматі планується:

- збільшення фінансування цифрових технологій інтернет-трансляції новини та журналістських розслідувань;
- створення єдиних 24-годинних теленовин на цифрових платформах;
- продовження трансформації та персоналізації iPlayer з більшою кількістю бокс-сетів, дозволяючи дітям мати власні профілі з програмуванням, що відповідає віку;
- стимулювання творчих амбіцій і розробка продукту BBC Sounds with, тощо.

В плані наголошується, що ці новації стосуватимуться не лише англомовного контенту BBC, а розповсюджуватимуться у глобальному інформаційному просторі [23].

Важлива роль у формування стратегії та змісту міжнародної інформаційної політики Сполученого Королівства належить незалежним аналітичним центрам.

Центр зовнішньої політики (Foreign Policy Centre) є незалежним позапартійним ана-

літичним центром з міжнародних справ, що базується у Сполученому Королівстві. Його місія полягає в тому, щоб інформувати як британські, так і світові громадські аудиторії, шукаючи рішення для найгостріших глобальних проблем сучасного світу. Таким чином, Центр має глобальну перспективу, яка базується на цінностях демократії, прав людини, належного управління та вирішення конфліктів. Для виконання своєї місії Центр публікує незалежні дослідження, проводить заходи та взаємодіє з ключовими особами, які приймають рішення, і широкою громадськістю. Центр надає відкритий і доступний простір для обміну ідеями, знаннями та досвідом, щоб голоси експертів і захисників можна було почути та застосувати [24].

Ще у 1919 р. в кулуарах Паризької мирної конференції британський дипломат Лайонел Кертис виступив за створення інституту з вивчення міжнародних справ. Його бачення полягало в сприянні взаєморозумінню між націями та в тому, щоб інститут пропонував рішення найбільших проблем, з якими стикається світ. Вже у 1923 р. канадські філантропи Рубен Уеллс Леонард і Кейт Роуллендс Леонард придбали нерухомість в Лондоні, пожертвувавши будівлю як штаб-квартиру молодій організації, яка потім стала відома як Chatham House, або Королівський інститут міжнародних відносин (Royal Institute of International Affairs) [25].

Спиралючись на своїх членів, Chatham House прагне просувати дискусії щодо важливих подій у міжнародних справах. Його незалежні дослідження та аналіз глобальних, регіональних та специфічних для країн проблем покликані запропонувати особам, які приймають політичні рішення, нові ідеї про те, як з ними найкраще впоратися у найближчій чи довгостроковій перспективі. Chatham House зазвичай використовується як авторитетне джерело інформації медіа-організаціями, які прагнуть отримати базові знання або досвід з питань, що стосуються основних міжнародних проблем.

Chatham House заснований на членстві, з рядом варіантів членства для корпорацій, академічних установ, НУО та окремих осіб, включаючи студентів до 30 років. На додаток до корпоративних членів, що складаються з державних відомств, великих корпорацій, академічних інститутів, інвестиційних банків, НУО, енергетичних компаній та інших організацій, до індивідуальних членів Chatham House в даний час входять міжнародні лідери з бізнесу, дипломатії, науки, політики та ЗМІ.

Формальним главою і патроном Chatham House є чинний британський суверен, який

надає переваги своєї офіційної підтримки через Королівську хартію інституту, хоча він не має офіційних обов'язків щодо управління.

Так само варто згадати неурядові громадські органи (non-departmental public bodies), що фінансуються за кошти Міністерства міжнародного розвитку – Незалежну комісію з оцінки впливу програм допомоги (Independent Commission for Aid Impact) [26] та Комісію зі стипендій Співдружності націй (Commonwealth Scholarship Commission in the UK) [27].

Нарешті, не можна оминати увагою унікальний інструмент сучасної британської публічної дипломатії та міжнародної інформаційної політики – Британську Раду (British Council). Британська Рада є благодійною організацією, яка керується Королівською хартією. Це також державна корпорація та виконавчий позавідомчий державний орган (NDPB), який фінансується Міністерством закордонних справ, Співдружності та розвитку.

Британська Рада має диверсифіковані джерела фінансування. Більше двох третин доходів генеруються за рахунок викладання англійської мови, проведення екзаменів за кордоном, а також від партнерських відносин та контрактів. Решта надходить від уряду як грант. Британська Рада за рахунок комерційної діяльності покриває дефіцит державного фінансування викликаний політикою економії уряду, що є дуже корисним досвідом для аналогічних організацій інших країн. При чому приріст прибутку за останні роки збільшується у рази.

За загальну стратегію, керівництво та управління організацією відповідає виконавча рада. Хоча офіційно міністр закордонних справ відповідає за діяльність організації перед парламентом, затверджує призначення керівників організації, Британська Рада зберігає свою незалежність від уряду, що збільшує її популярність за кордоном та позитивно впливає на формування позитивного іміджу Сполученого Королівства у світі.

Унікальність культурних відносин, яка стала можливою через незалежність від уряду, допомагає встановити більш тісну довіру з іншими. На переконання Британської Ради люди довіряють більше іншим людям, а ніж урядам, тому зв'язки між людьми часто роблять більш вагомий внесок до м'якої сили, а ніж діяльність, скерована урядом [10].

Сьогодні Британська Рада – це міжнародна організація, що вже 90 років функціонує під патронатом суверена та уряду Об'єднаного Королівства у 110 країнах світу і наразі охоплює аудиторію у понад 650 млн осіб. Від моменту заснування в 1934 року як благодій-

ної організації, місією Британської Ради стала розбудова взаємовигідних культурних та освітніх відносин між Сполученим Королівством та іншими країнами, поширення британських творчих ідей, досягнень та культури у світі [28].

Перше представництво у Києві було відкрито у листопаді 1992 року після підписання Угоди про співробітництво між Україною та Сполученим Королівством. Британська Рада стала головною культурною інституцією у цьому напрямі [29].

Натомість, у 2007 році російський уряд звинуватив Британську Раду в незаконній діяльності через порушення російського податкового законодавства і наказав організації закрити свої офіси в РФ.

Недержавні громадські органи, неміністерські департаменти і виконавчі агентства, які мають той чи інший ступінь автономності з метою виключення політичного впливу, зазвичай отримують значне або повне фінансування за кошти уряду країни за принципом «витягнутої руки» (принцип, за яким прибуток, оподатковуваний податком на прибуток, у контрольованих у розумінні трансфертного ціноутворення операціях або за аналогією з ними в операціях через постійні представництва відповідає цьому принципу, якщо умови зазначених операцій, зокрема їх ціна, не відрізняються від умов, що застосовуються між непов'язаними особами у співставних неконтрольованих операціях [30]), що забезпечує їхню незалежність від політичних рішень і одночасно допомагає уряду Сполученого Королівства реалізувати свої завдання і цілі.

Сполучене Королівство має кілька служб розвідки та безпеки, які часто називають агентствами. Секретна розвідувальна служба (MI6) була заснована в 1909 році як іноземний відділ Бюро секретної служби та відповідає за збір розвідданих за кордоном. Це агентство Міністерства закордонних справ і у справах Співдружності. Служба безпеки (MI5) також розпочала свою діяльність в 1909 році як внутрішній підрозділ Бюро секретної служби. Вона відповідає за захист країни від загроз національній безпеці, які включають тероризм та шпигунство. MI5 діє під контролем Міністра внутрішніх справ, але не є частиною міністерства. Штаб урядового зв'язку (GCHQ) відповідає за надання уряду розвідувальної інформації, а також за запобігання та виявлення витоків секретної інформації. відповідальність за GCHQ лежить на Міністрі закордонних справ і у справах Співдружності [31].

MI5, MI6 і GCHQ працюють разом і підпорядковуються Об'єднаному розвідувальному комітету (JIC). Комітет визначає пріоритети

та координує роботу окремих розвідувальних служб. До його складу входять високопосадовці Міністерства закордонних справ, Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства торгівлі та промисловості, Казначейства та Кабінету міністрів, а також керівники MI5, MI6 і GCHQ.

Професійні аналітики розвідувального співтовариства Сполученого Королівства відіграють ключову роль, оскільки вони здатні збирати різноманітну інформацію та розміщувати її в контексті, який є корисним для осіб, які приймають політичні рішення.

Висновки. Система державного управління в сфері міжнародної інформаційної політики Сполученого Королівства формувалася більше ста років і реформувалася разом із цією політикою в залежності від потреб держави і її зовнішньої політики в цілому. У першій половині минулого століття ці потреби відповідали інтересам Британської імперії. Після Другої Світової війни – потребам протидії пропаганді у Холодній війні з СРСР і його сателітами. Після розпаду СРСР – постало завдання зміцнення європейської інтеграції та заохочення країн пострадянського простору до вибору демократичного вектору розвитку. Нарешті, сучасна міжнародна інформаційна політика і публічна дипломатія Сполученого Королівства спрямовується, скоріше за все, на формування унікальної ролі Великобританії в глобалізованому світі, як зразка демократії, політичної, економічної і соціальної стабільності, надійного і потужного міжнародного партнера тощо.

В системі й механізмах державного управління у сфері міжнародної інформаційної політики Сполученого Королівства звертає на себе увагу оптимальне поєднання механізмів децентралізації і координації взаємодії. З одного боку – відсутність єдиного урядового органу, відповідального за міжнародну інформацію та залученість до заходів міжнародної інформаційної політики значної кількості державних установ та організацій, з іншого – чітко налагоджена, завдяки роботі спеціально створених підрозділів різних державних органів, взаємодія і координація з метою реалізації спільної політики.

Значний інтерес в організації системи реалізації міжнародної інформаційної політики Сполученого Королівства викликає залученість до цього процесу широкого кола неурядових філантропічних, наукових, аналітичних та інших неурядових організацій.

Унікальними інструментами міжнародної інформаційної політики Сполученого Королівства тривалий час виступають Британська Рада й Всесвітня служба BBC.

Досвід Сполученого Королівства в сфері міжнародної інформаційної політики є вкрай корисним для України. Адже, це той ефективний інструмент просвіщення національних інтересів країни в сучасному глобальному світі, який треба було готувати, так би мовити – «ще вчора» – від перших років незалежності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Cool Britannia: where did it all go wrong. *New Statesman*. 1 May 2017. URL: <http://https://www.newstatesman.com/politics/2017/05/cool-britannia-where-did-it-all-go-wrong>.
2. UK foreign policy in a shifting world order. Published by the Authority of the House of Lords. 2018. 119 p.
3. BBC Group Annual Report and Accounts 2022/23. URL: <http://www.bbc.co.uk/annualreport>.
4. Ковач, Анастасія. Публічна дипломатія Британії: секрети успіху та підводні камені. URL: <http://www.adastra.org.ua/blog/publiczna-diplomatiya-britaniyi-sekreti-uspihu-ta-pidvodni-kameni>.
5. Трофименко М. В. Традиційна та публічна дипломатія Великої Британії. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія і політологія*. Вип. 10. Маріуполь, 2014. с. 123–133.
6. Лялька Ю. М. Програма «Great» як один з інструментаріїв публічної дипломатії Великої Британії. *Політикус : наук. журнал*. 6. 2019. с. 54–58.
7. Лялька Ю. М. Еволюція інструментарію «публічної дипломатії» Великої Британії (2010–2015 р.). *Політикус : наук. журнал*. 1. 2020. с. 58–61.
8. Цимбалова Х. Ф. Виникнення і розвиток культурної дипломатії та британської ради у Великій Британії: етапи інституціоналізації (початок ХХ – друге десятиліття ХХІ ст.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*, 44, т. 2. 2015. с. 87–91.
9. Шевченко, О., Ущина, Ю.. Комунікативні канали формування позитивного міжнародного бренду країни (на прикладі Великої Британії). *Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць, вип. 78, ч. II (у двох частинах)*. 2008. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка; Ін-т міжнар. відносин. с. 97–103.
10. Трофименко М. Британська рада як інструмент публічної дипломатії Великої Британії. *Історико-політичні проблеми сучасного світу: зб. наук. ст.* 2017. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т, с. 35–36, с. 305–312.
11. Машевський, О.. Діяльність Британської ради у країнах Східної та Центральної Європи на початку ХХІ ст. *Європейські історичні студії*, 2018. Київ. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 9, 96–126.
12. Soft power. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Soft_power#cite_note-4.
13. Twigg, Stephen. Soft Power and the UK's force for good ambitions. Foreign Policy Centre. URL: <https://fpc.org.uk/soft-power-and-the-uks-force-for-good-ambitions>.

14. Foreign & Commonwealth Office. UK Government. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/foreign-commonwealth-office>.
15. Department for International Development. UK Government. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-international-development>.
16. Department for Culture, Media & Sport. UK Government. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-culture-media-sport>.
17. UK Trade & Investment Official Website. URL: <http://www.ukti.gov.uk/home.html>.
18. Leonard, Mark; Smal, Andrew; Rose, Martin. British Public Diplomacy in the «Age of Schisms». First published in 2005 by The Foreign Policy Centre, 49 Chalton Street, London. 69 p.
19. Public Diplomacy. Third Report of Session 2005 – 2006. Foreign Affairs Committee. Published on 7 April 2006 by authority of the House of Commons London: The Stationery Office Limited. 160 p.
20. Foreign, Commonwealth & Development Office (FCDO). URL: https://powerbase.info/index.php/Foreign,Commonwealth_and_Development_Office.
21. World Service. BBC. URL: <http://www.bbc.co.uk/worldservice>.
22. Houcine Msaddek. The BBC and the making of British Public Diplomacy. Université de Poitiers, 2023. 16 p.
23. BBC Group Annual Report and Accounts 2022/23. Presented to Parliament by the Secretary of State for Culture, Media and Sport by Command of His Majesty. URL: <https://www.bbc.co.uk/aboutthebbc/reports/annualreport>.
24. Foreign Policy Centre (FPC). URL: <https://fpc.org.uk>.
25. Chatham House. URL: <https://www.chatham-house.org>.
26. Nye J. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: New York Public Affairs, 2004. 191 p.
27. Commonwealth Scholarship Commission in the United Kingdom. Department for International Development. URL: <http://cscuk.dfid.gov.uk>.
28. British Council Official Website. URL: <http://www.britishcouncil.org>.
29. Британська Рада в Україні. URL: <https://ud.org.ua/prikladi/230-britanska-rada-kijiv-ukrajina>.
30. Принцип «втягнутої руки». URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Принцип_«втягнутої_руки»#:~:text=arm%27s%20length%20principle\)%20%20Принцип%2C,ix%20ціна%2C%20не%20відрізняються%20](https://uk.wikipedia.org/wiki/Принцип_«втягнутої_руки»#:~:text=arm%27s%20length%20principle)%20%20Принцип%2C,ix%20ціна%2C%20не%20відрізняються%20).
31. Intelligence and security services. URL: <https://www.nationalarchives.gov.uk/help-with-your-research/research-guides/intelligence-and-security-services>.

АНАЛІЗ ВИТРАТ І ВИГІД У ПРОСТОРОВОМУ ЕНЕРГОМЕНЕДЖМЕНТІ, ОРІЄНТОВАНОМУ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ

COST-BENEFIT ANALYSIS IN SPATIAL ENERGY MANAGEMENT, FOCUSED ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TERRITORIES

У статті розглянуто зарубіжні та вітчизняні публікації, які стосуються енергетичного менеджменту і методів обґрунтування доцільності проєктів у сфері енергопостачання та енергозбереження. Зроблено висновок про те, що заслуговують на детальніший розгляд питання використання аналізу витрат і вигід у просторовому енергоменеджменті, орієнтованому на сталий розвиток територій. Просторовий енергоменеджмент розглядається як управлінська діяльність, спрямована на забезпечення раціонального розподілу і споживання енергетичних ресурсів з урахуванням просторового розташування їхніх джерел і споживачів. Просторовий енергетичний менеджмент може стосуватися прийняття рішень щодо виробництва, розподілу та споживання енергії різних видів не лише в межах територіальних громад, але й у регіональному і національному масштабах. Розробка і реалізація відповідних заходів, проєктів, програм повинна супроводжуватися урахуванням інтересів бенефіціарів і суспільства загалом, беручи до уваги цілі сталого розвитку і розтягнутість у часі витрат і вигід. Розвиток систем енергозабезпечення для територій із розпорошеними споживачами та виробниками електроенергії може ґрунтуватися на системах MicroGrid, поширених у країнах ЄС. Підкреслено важливість аналізу вигід і витрат для обґрунтування раціонального розміщення трас тепlopостачання та електроліній, зокрема в умовах відбудови населених пунктів і пошкоджених енергомереж в Україні. Тут запропоновано проводити аналіз ефективності витрат, який дає змогу вибрати найдешевший варіант із альтернативних рішень, орієнтованих на конкретну мету – доставку до визначеного переліку споживачів потрібного обсягу енергії. Обґрунтовано доцільність аналізу витрат і вигід, пов'язаних з утриманням систем енергоменеджменту. Зокрема запропоновано розглядати варіанти утворення спільного органу управління, який би здійснював функції енергоменеджменту для кількох громад на засадах їхнього співробітництва.

Ключові слова: енергозбереження, місцеве самоврядування, публічно-приватне партнерство, співробітництво територіальних громад, управлінська діяльність.

The article discusses foreign and domestic publications related to energy management and methods of substantiating the feasibility of projects in the field of energy supply and energy conservation. The conclusion is drawn that the issue of using cost-benefit analysis in spatial energy management oriented towards sustainable development of territories deserves further examination. Spatial energy management is considered as a managerial activity aimed at ensuring rational distribution and consumption of energy resources, taking into account the spatial location of their sources and consumers. Spatial energy management may involve decision-making regarding the production, distribution and consumption of energy of various types not only within territorial communities but also on regional and national scales. The development and implementation of relevant measures, projects, and programs should be accompanied by consideration of the interests of beneficiaries and society as a whole, taking into account the goals of sustainable development and the stretching in time of costs and benefits. The development of energy supply systems for territories with dispersed consumers and electricity producers may be based on MicroGrid systems, common in EU countries. The importance of cost-benefit analysis is emphasized for justifying the rational placement of heat supply lines and power lines, particularly in the conditions of reconstruction of settlements and damaged energy networks in Ukraine. Here, it is proposed to conduct the cost effectiveness analysis, which allows choosing the cheapest option from alternative solutions aimed at delivering the required amount of energy to a specific list of consumers. The expediency of cost-benefit analysis related to the maintenance of energy management systems is substantiated. In particular, options for forming a joint management body that would perform energy management functions for several communities based on their cooperation are proposed.

Keywords: energy saving, local self-government, public-private partnership, cooperation of territorial communities, management activity.

УДК 353:332
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.39.20>

Матвійшин Є.Г.

д. екон. наук,
професор кафедри регіонального та місцевого розвитку
Інституту адміністрування, державного управління та професійного розвитку
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми. Україна взяла зобов'язання забезпечувати дотримання Цілей сталого розвитку на період до 2030 року, серед яких – «забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх» [22]. Актуальність раціонального використання енергетичних ресурсів та енергетичного обладнання зумовлюється, серед іншого, пошкодженнями енергетичних об'єктів і відмовою України від імпорту частини

енергетичних ресурсів із країни-агресора. Просторовий енергоменеджмент на рівні територіальних громад і регіонів сприятиме раціональному розміщенню енергетичних об'єктів і мереж, зокрема під час проведення відновлювальних робіт. Аналіз вигід і витрат у цій сфері дає змогу порівняти альтернативні рішення та обрати з них більш ефективні з погляду суспільного добробуту та сталого розвитку територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підходи до енергетичного менеджменту з погляду сприяння сталому розвитку різняться. Одні вважають, що лише великі інвестиції в новітнє обладнання забезпечують високу енергоефективність. Наприклад, говориться про необхідність «підвищення рівня технологізації енергосфери» для енергоефективного розвитку територій [16, с. 252]. Інші вважають, що економії енергії та супутніх витрат можна досягти з низькими витратами за допомогою кращих практик управління енергією, операційного контролю та оптимізації процесів [4]. Прихильники обох підходів єдині в думці, що для обґрунтованого аналізу варіантів інвестиційних проєктів і заходів з енергоменеджменту необхідно проводити ретельний аналіз витрат і вигід.

Одними з перших вітчизняних дослідників, які обґрунтували доцільність застосування методики аналізу витрат і вигід (Cost-Benefit Analysis) у сфері енергетичного менеджменту, були Дзядикевич Ю.В., Буряк М.В. і Розум Р.І. Зокрема вони зауважили, що ця методика може бути застосована як для фінансового аналізу (з погляду інвестора), так і для економічного аналізу (для оцінювання чистих вигід для суспільства) [15, с. 51]. Аналіз витрат і вигід в енергетичному менеджменті у публічній сфері зарубіжні дослідники розглядають за різними напрямками:

виявлення та оцінка непрямих вигід від проєктів удосконалення постачання і споживання енергії, наприклад таких: покращення комфорту мешканців, підвищення продуктивності праці, зменшення негативного впливу енергетичних об'єктів на довкілля, громадське здоров'я тощо [7; 3];

обґрунтування доцільності розробки заходів щодо енергозбереження у громадських будівлях [1], наприклад у лікарнях [2];

прийняття рішень щодо просторового розвитку мережі відновлюваної енергетики [8];

економічне обґрунтування потреби кінцевих споживачів і суспільства загалом у розвитку енергетичних «мікромереж» [9] тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розглянуті дослідження стосуються переважно проблем енергоефективності будівель, аналізу окремих інвестиційних проєктів у сфері енергетики тощо. Недостатньо висвітленими є питання використання аналізу витрат і вигід у просторовому енергоменеджменті, орієнтованому на сталий розвиток територій.

Мета дослідження. Метою дослідження є огляд вітчизняного нормативно-правового забезпечення щодо проведення аналізу вигід

і витрат у межах енергетичного менеджменту та розробка пропозицій щодо використання цього аналізу в просторовому енергоменеджменті.

Виклад основного матеріалу. Постановою Кабінету Міністрів України «Про впровадження систем енергетичного менеджменту» (2021 р.) визначено, що система енергоменеджменту загалом – це система управління, що визначає енергетичну політику, цілі, енергетичні завдання та управлінські рішення, спрямовані на їх досягнення, передбачає інформаційні, організаційні, кадрові, фінансові та технічні заходи щодо планування і управління ефективністю споживання енергетичних ресурсів [18]. Просторовий енергоменеджмент розглядається нами як управлінська діяльність, спрямована на забезпечення раціонального розподілу і споживання енергетичних ресурсів з урахуванням просторового розташування їхніх джерел і споживачів. Очевидно, що ця діяльність повинна опиратися на ретельний аналіз витрат і вигід з погляду суспільної користі, зокрема з погляду сталого розвитку територій.

Про комплексний аналіз для прийняття обґрунтованих рішень у межах енергетичного менеджменту йдеться у Законі України «Про енергетичну ефективність» (2021 р.) [19]. Цим законом передбачено, що на замовлення органу місцевого самоврядування може розроблятися «план дій сталого енергетичного розвитку та клімату» – документ стратегічного планування, що визначає довгострокові цілі сталого енергетичного розвитку територіальної громади та економічно обґрунтовані заходи, спрямовані на досягнення національної цілі з енергоефективності. Зокрема на підставі аналізу витрат і вигід може розроблятися окремий розділ – оцінка потенціалу застосування ефективного централізованого теплопостачання, який містить, серед іншого (стаття 16 згаданого закону), «опис і карту території з зазначенням існуючих та потенційних об'єктів споживання теплової енергії, існуючих та запланованих об'єктів у сфері теплопостачання, потенційних джерел теплової енергії» тощо. Для населених пунктів чисельністю понад 20 тисяч жителів при розробленні схем теплопостачання застосовується відповідна методика, яка передбачає використання системного підходу на основі аналізу витрат і вигід [20]. Проте ця методика стосується лише сфери теплопостачання. У контексті енергоменеджменту на рівні територіальних громад у Законі України «Про енергетичну ефективність» визначено функції відповідних суб'єктів [19]. Говорячи про сталий розвиток територій

і відповідний просторовий енергоменеджмент, розуміємо не лише територіальні громади. Термін «територія» має декілька значень залежно від контексту, наприклад: земля і водні об'єкти під юрисдикцією певного уряду; земельний простір, зайнятий населеним пунктом, підприємством тощо [10; 12, с. 1241]. Просторовий енергетичний менеджмент може стосуватися виробництва, розподілу та споживання енергії різних видів також у регіональних, національних і глобальних масштабах, а не лише в межах територіальних громад.

З погляду забезпечення сталого розвитку потрібно брати до уваги певне протиріччя: покращення добробуту населення зазвичай передбачає додаткову потребу в енергетичних ресурсах. Тому завданнями органів публічного управління тут є: з одного боку, забезпечення громадян комфортними умовами, а, з іншого – зменшення споживання енергетичних ресурсів. Розробка і реалізація відповідних заходів, проектів, програм повинна супроводжуватися аналізом витрат і вигід не лише з урахуванням інтересів бенефіціарів і суспільства загалом, але й беручи до уваги їх розтягнутість у часі, особливо вигід. Адже зазвичай ефект від початкових інвестицій проявляється не відразу. У таких випадках (коли витрати і вигоди розтягнуті в часі) відповідний аналіз проводять, дисконтуючи майбутні грошові потоки. Для цього задаються так званою соціальною ставкою дисконтування. Вона зазвичай корелює з рівнем розвитку країни: розвинені країни застосовують соціальні ставки дисконтування від 3% до 7%, а країни, що розвиваються, – від 8% до 15% [23, с. 20]. В Україні для оцінки грошових потоків для проектів у публічному секторі рекомендовано застосовувати соціальні ставки дисконтування в розмірах залежно від змісту проекту: 12% – для проектів, що реалізуються у сферах, де присутній ринок і розвивається бізнес, та 5% – для проектів, що реалізуються у сферах, де держава повністю забезпечує надання послуг і повністю відсутній ринок бізнесу послуг. При цьому рекомендовано для розрахунку ефекту від реалізації проекту використовувати термін не менше 20 років [24, с. 2].

Просторове розташування джерел отримання енергії та мереж постачання її до споживачів дещо відрізняються в містах і на сільських територіях. Зокрема, останнім притаманна просторова розпорошеність споживачів. Тому, наприклад, для сільських територій централізоване тепlopостачання є менш ефективним, ніж для міст. Щодо електроенергетики, то поширення альтернативних джерел (як-от вітрових і сонячних електростанцій)

залежить від географічних умов і можливостей виділити під їх будівництво необхідні ділянки територій. Дослідники обґрунтували доцільність розвитку систем енергозабезпечення для територій із розпорошеними споживачами та виробниками електроенергії – систем MicroGrid. Вони розробляються як єдиний контрольований блок підсистем «генерація – акумулювання – транспортування – розподілення – споживання» електроенергії з інтелектуальною системою керування. У цій системі використовуються кілька джерел енергії [13; 5]. За прогнозами у країнах ЄС до 2030 р. кількість домоволодінь і кооперативів, які стануть учасниками енергоринку, досягне 50% від усієї кількості населення ЄС, зокрема внесок кооперативів у генерацію електричної енергії становитиме 20% [17, с. 41]. Важливою статтею вигід у системах MicroGrid є відносно нижча собівартість електроенергії завдяки її ефективному розподілу та використанню резервних акумуляторних батарей для накопичення й аварійного постачання електроенергії. Для ефективного впровадження систем MicroGrid доцільно використовувати інструмент публічно-приватного партнерства [6]. Вигоди від застосування цього інструмента полягають у тому, що органи місцевого самоврядування передають відповідальність і ризики щодо проектування, будівництва, експлуатації та обслуговування проектів систем MicroGrid приватному сектору. Своєю чергою, приватні інвестори отримують доходи від систем MicroGrid на визначені у договорах публічно-приватного партнерства терміни, після чого права на доходи будуть передані органам місцевого самоврядування. Загалом розвиток енергоринку з участю багатьох постачальників може бути економічно вигідним для країни через уникнення загроз його монополізації, зменшення витрат на транспортування електроенергії та її собівартості загалом. Важливою перевагою такого енергоринку в умовах воєнної загрози є просторова розпорошеність виробників енергії, що зумовлює стійкість системи до спроб вивести її з ладу.

З погляду просторового енергоменеджменту увага має бути приділена не тільки виробництву електричної і теплової енергії (як на основі традиційних, так і альтернативних джерел), але й їх раціональному розподілу, споживанню та енергозбереженню. Для проектів з відновлення пошкоджених енергетичних мереж і будівництва нових (наприклад, пов'язаних з відбудовою зруйнованих населених пунктів) важливою складовою є формування раціональних трас тепlopостачання та електроліній. Тут аналіз вигід і витрат може

зводиться до аналізу ефективності витрат, який дає змогу вибрати найдешевший варіант із альтернативних рішень, кожне з яких орієнтоване на конкретне завдання – доставку до визначеного переліку споживачів потрібного обсягу енергії. До уваги повинні братися дані про втрати енергії вздовж трас, просторове розташування споживачів тощо.

Розробка та реалізація заходів стосовно вдосконалення розподілу та споживання енергії повинні координуватися відповідними структурами систем енергоменеджменту на різних рівнях. Експертами Проєкту USAID «Підвищення ефективності роботи та підзвітності органів місцевого самоврядування» («ГОВЕРЛА») розроблено детальний покроковий алгоритм впровадження системи енергоменеджменту у територіальних громадах [11]. Там же наведено приклади розпоряджень про покладання функцій енергоменеджерів на посадових осіб виконавчого комітету органу місцевого самоврядування. Функцій досить багато, а деякі передбачено виконувати щодня, наприклад: зняття показників споживання енергетичних ресурсів з наявних приладів обліку та внесення їх до інформаційної системи моніторингу; фіксація внутрішньої температури у приміщеннях будівлі під час опалювального періоду; огляд внутрішніх комунікацій. Проте доцільно провести аналіз витрат і вигід, пов'язаних з практичною реалізацією цього підходу. Можливо, для невеликих територіальних громад оплата цієї роботи буде перевищувати отриманий ефект від заощадження енергії. В межах такого аналізу доцільно розглянути підхід, за яким утримання систем енергоменеджменту могли б розділити між собою кілька громад. Нормативним підґрунтям тут може бути Закон України «Про співробітництво територіальних громад», яким передбачено (стаття 14) можливість утворення спільного органу управління у складі певного виконавчого органу сільської, селищної, міської ради (як структурного підрозділу – департамент, відділ, управління тощо) [21].

Ще один важливий напрям просторового енергоменеджменту – формування бази даних про будівлі з прив'язкою до територій і з описом їхніх енергетичних характеристик. Відповідно до «Концепції Державної цільової економічної програми підтримки термомодернізації будівель до 2030 року» серед очікуваних результатів даної програми є забезпечення доступності даних про стан і характеристики національного фонду будівель та обсяги споживання енергії в будівлях [14]. Така база даних може згодом використовуватися для аналізу

витрат і вигід для обґрунтування доцільності проєктів у сфері енергоефективності.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Просторовий енергоменеджмент може реалізовуватися на місцевому, регіональному, національному рівнях для обґрунтованих рішень щодо виробництва, розподілу та споживання енергії різних видів. При цьому беруться до уваги цілі сталого розвитку і чинник часу, пов'язаний із тим, що зазвичай заходи вимагають спочатку значних витрат, а вигоди отримуються згодом. Методика аналізу витрат і вигід дає змогу обґрунтовано порівнювати альтернативні варіанти відповідних проєктів, які орієнтовані на досягнення Україною задекларованих Цілей сталого розвитку на період до 2030 року, зокрема – «забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх». Для підвищення ефективності просторового енергоменеджменту територіальні громади можуть об'єднати ресурси на засадах співробітництва, якщо така доцільність підтверджується попереднім аналізом витрат і вигід. Напрямом подальших досліджень може бути обґрунтування використання територіальними громадами методики аналізу витрат і вигід під час розробки розділу «Інженерне забезпечення території, трубопровідний транспорт і телекомунікації» як структурної частини Комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Astiaso Garcia D., Cumo F., Tiberi M., Sforzini V., Piras G. Cost-Benefit Analysis for Energy Management in Public Buildings: Four Italian Case Studies. *Energies*. 2016; 9(7):522. DOI: <https://doi.org/10.3390/en9070522>
2. Billanes J., Ma Z., Jørgensen B. The Bright Green Hospitals Case Studies of Hospitals' Energy Efficiency and Flexibility in Philippines. *8th International Conference on Power and Energy Systems (ICPES)*. 2018. P. 190-195. DOI: 10.1109/ICPESYS.2018.8626916.
3. Gudlaugsson B., Ahmed T.G., Dawood H., Ogwumike C., Short M., Dawood N. Cost and environmental benefit analysis: An assessment of renewable energy integration and smart solution technologies in the InteGRIDy project. *Cleaner Energy Systems*. 2023. Volume 5, 100071. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cles.2023.100071>.
4. Matteini M., Pasqualetto G., Petrovska A. Cost-benefit analysis of energy management systems implementation at enterprise and programme level. *ECEEE Industrial Summer Study Proceedings*. 2018. 353-364. URL: https://www.eceee.org/library/conference_proceedings/eceee_Industrial_Summer_Study/2018/3-energy-management-the-nuts-and-bolts/cost-benefit-analysis-of-energy-management-systems-implementation-at-enterprise-and-programme-level/2018/3-110-18_Matteini.pdf/

5. Microgrid Features. Microgrid Resources Coalition. URL: <https://www.districtenergy.org/microgrids/about-microgrids97/features>
6. Mohamed A., Zafar K., Vaidya D., Salmeron L., Kanwhen O., Esa Y., Kamaludeen M. Grid Impact of Wastewater Resource Recovery Facilities-Based Community Microgrids. *Smart Cities*. 2023. 6. 3427-3453. DOI:10.3390/smartcities6060152.
7. Prakash A. The Economics of Energy Efficiency: Cost-Benefit Analysis and ROI. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/economics-energy-efficiency-cost-benefit-analysis-roi-prakash/>
8. Rekik S, ElAlimi S. A spatial perspective on renewable energy optimization: Case study of southern Tunisia Using GIS and multicriteria decision making. *Energy Exploration & Exploitation*. 2024. 42(1). Pp. 265-291. DOI: <https://doi.org/10.1177/01445987231210962>.
9. Roark J., Weng D., Maitra A. Measuring the value of microgrids: a benefit–cost framework. *24th International Conference & Exhibition on Electricity Distribution (CIRED)*. 2017. Iss. 1. Pp. 1892–1894. DOI: 10.1049/oap-cired.2017.1324
10. Territory. *Merriam-Webster Dictionary*. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/territory>. Accessed 18 Mar. 2024
11. Алгоритм дій органів місцевого самоврядування з впровадження системи енергетичного менеджменту. Децентралізація. URL: <https://decentralization.ua/news/15209>
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
13. Відновлювана енергетика та енергоефективність у XXI столітті: матеріали XXII міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 20-21 травня 2021р.). – Київ : Інтерсервіс, 2021.– 1104 с. URL: <https://www.ive.org.ua/wp-content/uploads/tezi2021.pdf>
14. Деякі питання стратегічного розвитку енергетичної ефективності будівель : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2023 року № 1228-р. URL: <https://mtu.gov.ua/documents/2389.html?PrintVersion>
15. Дзядикевич Ю.В., Буряк М.В., Розум Р.І. Енергетичний менеджмент : навч. посібник. Тернопіль : Економічна думка, 2010. 295 с.
16. Купчак В.Р., Павлова О.М., Павлов К.В., Лагодієнко В.В. Формування та регулювання регіональних енергетичних систем: теорія, методологія та практика: монографія. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2019. 346 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268924998.pdf>
17. Олійник Д.І. Інноваційний розвиток територіальних громад в умовах четвертої технологічної революції: пріоритети та перспективи : аналіт. доповідь. Київ : НІСД, 2018. 52 с.
18. Про впровадження систем енергетичного менеджменту : постанова Кабінету Міністрів України від 23.12.2021 № 1460. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1460-2021-%D0%BF#Text>.
19. Про енергетичну ефективність : Закон України від 21 жовтня 2021 року №1818-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#n316>
20. Про затвердження Методики розроблення схем теплопостачання населених пунктів України : Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 02 жовтня 2020 року №235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1144-20#Text>
21. Про співробітництво територіальних громад : Закон України 17 червня 2014 року №1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>
22. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.
23. Рекомендації щодо проведення аналізу вигід та витрат в інвестиційних проєктах. Додаток до посібника з питань державно-приватного партнерства. Проєкт Світового банку «Посилення використання державно-приватного партнерства шляхом кращого управління державними капітальними інвестиціями в Україні». Міністерство економіки України. 2021. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=2bc79196-a3b2-41a9-86e2-f55f9a8f5c9c&title=MetodichniRekomendatsii>
24. Щодо підготовки державних інвестиційних проєктів : лист-роз'яснення Міністерства економіки України від 15 лютого 2018 року №4001-08/6049-03. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=a4307260-cca5-4159-88d5-17c5ef28975b&tag=MetodichniRekomendatsiiTaRoziyasnenniaMinekonomrozvitku>

ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ
ТА ГРОМАД УКРАЇНИ: ВПЛИВ ВІЙНИTHREATS TO THE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY
OF THE STATE AND UKRAINE'S COMMUNITIES: WAR'S IMPACT

У статті ідентифіковано та охарактеризовано загрози фінансово-економічній безпеці України із урахуванням наявних і очікуваних наслідків повномасштабної війни з Російською Федерацією. Відзначено найвищий ступінь небезпеки зростання дефіциту державного бюджету та державного боргу як чинників фундаментального впливу на фінансово-економічну безпеку. Обґрунтовано можливості реконструктивної відбудови та економічного зростання держави за умови підвищення спроможності системи публічних фінансів у ризико насиченому середовищі. Виокремлено найбільш вагомі загрози, серед яких: демографічна криза; критична недостатність фінансових та матеріально-технічних ресурсів; зниження спроможності до оперативного інфраструктурного відновлення; неможливість реалізації підприємницьких активностей або їх обмеженість залежно від відстані до лінії фронту; ускладнення економічних процесів через порушення логістичних зв'язків; зниження інвестиційної та інноваційної активності; скорочення обсягів виробництва і експорту; імпортозалежність; сировинно орієнтована виробнича діяльність; зростання кредиторської і дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання та інші. Результати досліджень базуються на ґрунтовному аналізі аналітичних звітів, експертних висновках, національних і глобальних статистичних даних. Сформульовано пропозиції щодо подолання чи мінімізації виявлених загроз за рахунок законодавчої, фінансової, інституційної підтримки і координації дій органів державної влади, місцевого самоврядування та приватного сектору. Запропоновано комплекс заходів превентивного характеру, спрямованих на перспективне оперативне та ефективне реагування на наявні та потенційні загрози зниженню рівня фінансово-економічної безпеки зі стратегічним спрямуванням на реконструктивне відновлення України на засадах високорозвиненої інноваційної економіки.

Ключові слова: публічне управління, фінансово-економічна безпека, публічні фінанси, воєнний стан, повоєнне відновлення, інвестиції.

The article identifies and characterizes threats to the financial and economic security of Ukraine, taking into account the existing and expected consequences of a full-scale war with the Russian Federation. The highest degree of danger of the growth of the state budget deficit and the state debt as factors of fundamental impact on financial and economic security was noted. The possibility of reconstructive reconstruction and economic growth of the state is substantiated under the condition of increasing the capacity of the public finance system in a risk-rich environment. The most significant threats are singled out, including: demographic crisis; critical shortage of financial and material and technical resources; decrease in the capacity for operational infrastructural recovery; the impossibility of implementing entrepreneurial activities or their limitations depending on the distance to the front line; complication of economic processes due to disruption of logistic connections; decrease in investment and innovation activity; reduction of production and export volumes; import dependence; raw material-oriented production activity; growth of payables and receivables of economic entities and others. Research results are based on thorough analysis of analytical reports, expert opinions, national and global statistical data. Proposals for overcoming or minimizing identified threats through legislative, financial, institutional support and coordination of actions of state authorities, local self-government and the private sector have been formulated. A set of measures of a preventive nature is proposed, aimed at a prospective operational and effective response to existing and potential threats to a decrease in the level of financial and economic security with a strategic focus on the reconstructive recovery of Ukraine on the basis of a highly developed innovative economy.

Key words: public administration, financial and economic security, public finances, martial law, post-war reconstruction, investments.

УДК 336.02

DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.39.21>

Мунько А.Ю.

к. наук з держ. упр.,
доцент кафедри менеджменту,
публічного управління
та адміністрування
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет

Постановка проблеми у загальному вигляді. Фінансово-економічна безпека обумовлює спроможність держави та територіальних громад зберігати стійкість та мінімізувати вразливість до внутрішніх і зовнішніх загроз, досягати високого рівня конкурентоспроможності як на національному рівні, так і в глобальному економічному середовищі, підтримувати сталість розвитку. Її рівень є одним з ключових індикаторів оцінювання ефективності діяльності політики органів державного управління та місцевого самоврядування. Тому в умовах

агресивного середовища та перманентної кризи усіх сфер суспільної діяльності моніторинг загроз фінансово-економічного характеру актуалізується з огляду на необхідність збереження соціально-економічного потенціалу та створення підґрунтя для відновлення та ревіталізації України в повоєнний період, ураховуючи поточні умови масштабування та посилення загроз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансово-економічна безпека розглядається у рамках науково-дослідної діяльності учених

на перетині галузей економіки й публічного управління та адміністрування. Серед економічних досліджень ґрунтовні результати представляють О. Василик, З. Варналій, М. Геєць, З. Мошенський, О. Петрук, А. Сухоруков та інші. У публічному управлінні цей напрям досліджень є відносно новим та розвивається за трьома рівнями державно-управлінської діяльності – державним, регіональним і місцевим (В. Варцаба, М. Криштанович, Л. Курносенко, О. Чепець, Т. Крушельницька, О. Матвеєва, М. Трещов та інші). Розглядають окремо фінансову та економічну безпеку, так і інтегровану категорію фінансово-економічної безпеки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас зміни соціально-економічних і політичних умов вимагають оновлення дослідження із урахуванням наслідків війни з Росією.

Мета статті. Аналіз та ідентифікація загроз фінансово-економічній безпеці на рівні держави та громад України із урахуванням ризиків, пов'язаних із повномасштабним вторгненням Російської Федерації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Від початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації, щонайменше протягом першого року, фінансово-економічна безпека України загалом та територіальних громад зокрема значною мірою забезпечувалася за рахунок накопичених резервів, синергетичного ефекту конвергенції діяльності органів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємницького та громадського секторів, а також потужної фінансової, технічної та інших видів підтримки України з боку світової спільноти.

Лише протягом першого року повномасштабної війни ВВП України скоротився 25,5 %. Споживча інфляція становила 26,6 %, у тому числі внаслідок емісії Національного банку України. Державний борг номінально зріс на 52,4 % (79 % від ВВП). Втрати робочих місць на тепер становлять 2,4 млн або 15,5 % від року, що передував повномасштабному вторгненню. За кордоном залишається понад 6 млн українців, зокрема у країнах Європи, США та Канаді [2]. Водночас критично обмежена спроможність відновити, зруйновану внаслідок масованих ракетних обстрілів та підриву Каховської ГЕС інфраструктуру та стратегічні споруди за рахунок внутрішніх бюджетних резервів та приватних вкладень означає, що потреба в фінансових ресурсах зростатиме прогресуючими темпами.

Загалом негативні наслідки війни з Російською Федерацією можна оцінювати

як найбільші з часів Другої світової війни [7]. На територіях, де велись та ведуться активні бойові дії, продукується більше, ніж половина ВВП. Щонайменше 426 суб'єктів великого та середнього підприємництва зруйновано або пошкоджено [5]. При цьому більшість логістичних ланцюгів стали непридатними для використання діючими суб'єктами підприємницької діяльності (зруйновано або пошкоджено 18 аеропортів і цивільних аеродромів, 25 тис. км автомобільних доріг загальнодержавного і місцевого значення, 344 мости і мостові переходи). Прямі збитки інфраструктури і підприємницького середовища оцінюються 37 млрд. доларів США та 11 млрд. доларів США відповідно при загальному їх обсязі 151,2 млрд. дол. США. Найбільша питома вага у загальному обсязі прямих збитків належить втратам фонду житлової забудови – 55,9 млрд. дол. США – це 167,2 тис. приватних та багатоквартирних будинків [5] і на момент публікації статті ця цифра, на жаль, зросте.

Руйнівний вплив трьох років повномасштабної війни та загалом десяти років протистояння військовій агресії Російської Федерації на стан національної та місцевих економік зокрема суттєво зріс [1]. Концентровані атаки на об'єкти критичної інфраструктури, застосування гібридних інструментів масового впливу, зростання диспропорцій в економічній сфері вимагає від органів публічного управління оперативної реакції щодо протидії наявним і новоствореним загрозам, їх масштабному синергічному впливу на всі сфери суспільної діяльності та державотворення на основі неперервного моніторингу.

На початок 2024 року рівень фінансово-економічної безпеки України залишається в критичному становищі. Водночас, спостерігаємо певні позитивні кроки, обумовлені насамперед адаптацією процесів прийняття рішень в державно-управлінському та підприємницькому секторах, що у свою чергу надало можливість розширити сфери економічної діяльності та адаптувати діяльність до жорстких умов воєнних дій. Також частково відновлено підприємницьку діяльність, особливо важливо – у стратегічно важливих для держави галузях та сферах.

Ключову роль відіграє система публічних фінансів, яка характеризується на разі аспектами, які обумовлюють серйозні загрози для фінансово-економічної безпеки в цілому.

Високий рівень загрози становить дефіцит державного бюджету [3], який за підсумками 2023 року становив 31,1 % ВВП України [4]. Певною мірою ризики, пов'язані із цим фактором, знижує масштабна фінансова підтримка

з боку коаліції країн-донорів у рамках так званого формату «Рамштайн», а також міжнародних фінансових інституцій. Мова йде не лише про забезпечення України озброєнням на інших військових потреб, а й про фінансування видатків соціального сектору та підтримки життєдіяльності членів територіальних громад.

Але занепокоєння викликає скорочення фінансової підтримки з боку США та нерішучість урядів окремих країн ЄС щодо більш суттєвого забезпечення обороноздатності України на належному рівні [6, с. 88].

Також до загроз з найвищим ступенем небезпеки для збереження економічної рівноваги відносимо збільшення обсягів державного і гарантованого державою боргу. За підсумками 2022 року загальна сума державного боргу становила 4075,45 млрд грн або 79 % від номінального ВВП [3], а на кінець 2023 року – зросла на 37 % до 5591,5 млрд грн [2] (на момент проведення дослідження ВВП за 2023 рік не обраховано для відображення співвідношення до боргу).

Модернізація податкової системи, забезпечення фіскальних зобов'язань, розширення бази оподаткування та посилення фіскального контролю за діяльністю суб'єктів господарювання та фізичних осіб, а також залучення альтернативних джерел надходжень (грантових, позикових, зокрема від Міжнародного Валютного Фонду, урядів США та держав-членів ЄС) є нагальними питаннями для відновлення спроможності системи публічних фінансів України.

Слід відзначити вагомий крок стратегічного характеру – прийняття Національної стратегії доходів як дорожньої карти реформування податкової та митної системи, а також удосконалення процедур податкового та митного адміністрування, яка необхідна для забезпечення потенціалу задоволення фіскальних потреб у середньостроковій перспективі. Вона також підтримує економічне зростання через зменшення нерівності та неефективності в політиці та адмініструванні доходів [4].

Серед інших найбільших вагомих загроз, базуючись на наявних аналітичних дослідженнях, експертних висновках, національній і глобальній статистичній інформації виокремлюємо такі: демографічна криза; критична недостатність фінансових та матеріально-технічних ресурсів; зниження спроможності до оперативного інфраструктурного відновлення; неможливість реалізації підприємницьких активностей на тимчасово окупованих територіях і на лінії фронту та обмежені можливості на інших територіях залежно від відстані до осе-

редків ведення активних бойових дій; ускладнення економічних процесів через порушення логістичних зв'язків; зниження інвестиційної та інноваційної активності через непрогнозовані ризики втрати вкладених коштів [9]; скорочення обсягів виробництва і експорту; зростання кредиторської і дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання.

Серед вищеперерахованих загроз окремо звертаємо увагу на демографічну кризу, яка спричинена, на жаль, трагічною загибеллю українських громадян внаслідок атак країни-терориста, а також міграцією населення за кордон. Останнє суттєво знизило якість людського капіталу, трудову та підприємницьку активність залежно від території.

Проблемою залишається криза виробничої діяльності. Попри те, що системно вживаються ефективні заходи щодо її розв'язання внаслідок вдалого застосування комплексу ефективних заходів органів, як-от релокація підприємств, програми фінансової й фіскальної підтримки бізнесу, зниження дефіциту електроенергії, ця загроза ідентифікується як одна із пріоритетних в контексті фінансово-економічної безпеки. При цьому увагу необхідно приділити трансформуванню економіки України, яка досі орієнтована на виробництво продукції з низькою доданою вартістю та характеризується підвищенням імпортозалежності. Це обумовлено та поглиблюється руйнуванням, банкрутством та порушенням роботи великих, орієнтованих на експорт суб'єктів господарювання, у хімічній, металургійній та машинобудівній галузях.

Такі тенденції перетворюють перспективну до високорозвиненої індустріальної за характером на сировинний придаток глобальної економіки з низькою технологічного ефективністю. Наявна модель економіки України може функціонувати лише за умови високих кон'юнктурних цін на товари сировинного характеру на глобальному ринку.

Зростання напруженості на зовнішніх ринках також відповідно чинить негативний вплив на підприємницьку та інвестиційно-інноваційну діяльність на національному ринку. Зміни в логістиці, ускладнення маршрутів, спричинені блокуванням на кордонах з Польщею, Словаччиною та Угорщиною українських перевізників, створює нові загрози для соціально-економічного становища України загалом та фінансово-економічної безпеки зокрема.

Саме інвестиційно-інноваційну діяльність в поточних кризових умовах відносимо до загроз із значним ступенем ризику. Враховуючи критичні обмеження можливостей державного і місцевих бюджетів щодо фінан-

сування капітальних видатків, гарантій фінансової підтримки науково-дослідної діяльності та зовнішнього фінансування секторів економіки інноваційної спрямованості необхідною є координації зусиль органів державної влади та місцевого самоврядування з одного боку, а також приватного сектору з іншого щодо покращення інвестиційного клімату включно з втіленням результативних антикорупційних заходів.

За колективними експертними оцінками Світового банку, Європейської Комісії, ООН та Кабінету Міністрів України обсяг прямої шкоди, завданої Україні, станом на кінець 2023 року становить 290 млрд дол. США, потреби на відновлення та відбудову за рік повномасштабної війни – 411 млрд дол. США, а пріоритетні потреби на 2023 рік на відбудову та відновлення оцінюються в обсязі 14 млрд дол. США [8], що в 2,6 раза перевищує показник ВВП України за 2022 рік. Враховано прогнозні показники інфляції, очікувані зміни цінової ситуації на територіях масового будівництва, умови ринку, підвищення маржі сектору страхування та модернізацію будівельних проектів щодо зниження втрат енергії, матеріаломісткості, кінцевої ціни для споживача та стійкості до наслідків природних явищ, а також ексклюзивності на противагу мас-сегменту.

Процес інвестування в повоєнне відновлення України очікується щонайменше протягом 10 років за умови поєднання та цільового використання коштів грантових і кредитних коштів, коштів державного і місцевих бюджетів та приватних інвестицій [8]. Ключовою метою є реконструктивне перетворення України в розвинену, демократичну, соціально орієнтовану державу з високим рівнем розвитку людського капіталу, екологічно безпечну країну з імplementованими стандартами ЄС. Досягнення високого рівня фінансово-економічної безпеки при цьому є підґрунтям досягнення стратегічних цілей відновлення та розвитку.

Висновки. Не зважаючи на зростання ризиків дестабілізації ситуації в умовах невизначеності та війни на державному рівні необхідно звернути увагу на заходи щодо підготовки до реагування на загрози фінансово-економічній безпеці, зокрема зосередивши увагу на напрямках: підвищення обізнаності щодо потенцій-

них та наявних загроз, що покращить рівень підготовки як органів публічного управління, так і бізнес-сектору та громадян до можливого інтенсивного масштабування та поглиблення кризових явищ; застосування гібридних рішень, включаючи поєднання традиційного для управління практики формату з проактивними підтримуючими рішеннями для економіки, публічних і опосередковано приватних фінансів; формування стратегій та дорожньої карти, які прискорять взаємодію між органами державної влади, місцевого самоврядування та бізнесом і громадянами в умовах настання загроз.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2023. URL : <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovid/aktualni-vyklyky-ta-zahrozy-ekonomichniy-bezpetsi-ukrayiny-v>.
2. Державний борг та гарантований державою борг. Міністерство фінансів України. URL : <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavjuborg>.
3. Мунько А. Ю. Особливості управління державним боргом України до та після введення воєнного стану. *Науковий вісник: Державне управління*. 2023. № 2 (14). С. 162–180.
4. Національна стратегія доходів до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 груд. 2023 р. № 1218-р. URL : https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf.
5. Росія заплатить. URL: <https://damaged.in.ua>.
6. Трещов М. М. Відновлення та розвиток національної економіки: ризики та напрями змін. *Таврійський науковий вісник*. 2022. № 1. С. 87–93.
7. Трещов М. М. Стан та перспективи реалізації антикорупційної політики в Україні: компаративна аналітика. *Науковий вісник льотної академії. Серія: економіка менеджмент та право*. 2023. Вип. 8. С. 48–56.
8. Україна: швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення (лютий 2022 – лютий 2023). *The World Bank*. URL : <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099062823034041908/pdf/P18017401fe8430010af21016afb4ebc8c4.pdf>.
9. Kryshchanovych M., Vartsaba V., Kurnosenko L., Munko A., Chepets O. Development of public management of financial and economic security in modern conditions. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 1(48). P. 258–267. URL : <https://doi.org/10.55643/fcaptop.1.48.2023.3958>.

АДАПТАЦІЇ ЦИФРОВИХ ПРОДУКТІВ З ЕЛЕМЕНТАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДО РОБОТИ ІЗ ЗАПИТАМИ ЩОДО ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

ADAPTATION OF DIGITAL PRODUCTS BASED ON THE ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR PUBLIC DATA REQUESTS PROCESSING

У статті теоретично узагальнено потенційні алгоритми впровадження впровадження штучного інтелекту у систему обробки запитів на публічну інформацію громадянами України з метою удосконалення якості та термінів надання відповідних послуг. Запит на публічну інформацію (далі – запит) – є одним з інструментів прямої демократії й народовладдя, що є гарантованим правом громадян України та засобом участі громадянина у публічному управлінні. Оскільки запит є формалізованою формою співпраці між громадянином та державою, він здійснюється у письмовій або цифровій формах, відповідно до окремих критеріїв та норм подання. Розгляд відповідних звернень здійснюється групами фахівців, експертів та уповноважених співробітників інституцій, на адресу яких подано запит із наданням відповіді у визначеній законом термін. Із розгортанням інформаційних технологій, опрацювання запитів на публічну інформацію громадян поступово цифровізується, знижується паперовий запитообіг, провідну роль отримує синергія людини та комп'ютеризованої інформаційної системи. Такий стан речей містить чимало переваг, наприклад, пришвидчення обробки запитів, кодифікація типових запитів тощо, а також закладає потужні підвалини перспективи – перехід до обробки запитів за допомогою штучного інтелекту. Такий крок здатен не лише підвищити роль цифрових систем із здатністю до самонавчання у реалізації права громадян на отримання, зберігання та розповсюдження інформації, а й започаткувати процес вивільнення людських ресурсів інститутів публічного управління задля нішевої та спеціалізованої інтелектуальної роботи. Залучення штучного інтелекту розглядається також у ширшому контексті модернізації інформаційно-запитової роботи з громадянами, де провідну роль гратиме глибока персоналізована робота щодо кожного окремого звернення та творчий підхід у засобах та формах надання відповіді на запити громадян відіграватиме домінуючу роль. Авторами окреслено окремі підходи та прийоми, що дозволять використовувати штучний інтелект під час обробки запитів в умовах диференційованих рівнів цифрової підготовки співробітників відповідних структур.

Ключові слова: запит на публічну інформацію, штучний інтелект, цифрові

системи, публічне управління, інструменти прямої демократії, персоналізована послуга, цифровий потенціал, цифрові продукти.

The article introduces a systematised approach of artificial intelligence integration into public information request system to provide a high level and prompt service to citizens of Ukraine. A request for public information (hereinafter – a request) is one of the direct democracy tools, which is a guaranteed right of citizens of Ukraine and a means of public participation in governing. Since the request is a formalized form of cooperation between the citizen and the state, it is carried out in written or digital forms, in accordance with separate criteria and norms of submission. Consideration of the relevant appeals is carried out by groups of specialists, experts and authorized employees of the institutions to which the request was submitted with the provision of an answer within the term specified by law. With the deployment of information technologies, the processing of public requests of citizens is gradually digitized, the paper-based request flow is reduced, and the synergy of a person and a computerized information system takes the leading role. Such a state of affairs contains many advantages, for example, speeding up the processing of requests, codification of typical requests, etc., and also lays a powerful foundation for the prospect – the transition to processing requests with the help of artificial intelligence. Such a step is able not only to increase the role of self-learning digital systems in realizing the right of citizens to receive, store and distribute information, but also to start the process of freeing up the human resources of public administration institutes for niche and specialized intellectual work. The involvement of artificial intelligence is also considered in the broader context of the modernization of information and inquiry B2B and P2P work with the leading role to be devoted to in-depth personalized work with regard to each individual appeal, and a creative approach in the means and forms of providing answers to citizens' requests will play a dominant role. The authors outline separate approaches and techniques that will allow the use of artificial intelligence during the processing of requests in conditions of differentiated levels of digital training of employees of the relevant structures.

Key words: public data request, artificial intelligence, digital systems, public administration, direct democracy tools, personalized service, digital potential, digital products.

УДК 336.225.2(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.39.22>

Орлов О.В.

д. наук з держ. упр.,
професор кафедри публічної політики
Навчально-науковий інститут «Інститут
державного управління» Харківського
національного університету
імені В.Н. Каразіна

Хмельницький А.В.

аспірант кафедри публічної політики
Навчально-науковий інститут «Інститут
державного управління» Харківського
національного університету
імені В.Н. Каразіна

Постановка проблеми у загальному вигляді: Модернізація публічного управління та розгортання демократичних механізмів в Україні спонукають державні інститути до

творчого пошуку сучасних форм роботи із запитамі громадян на публічну інформацію. Оскільки запити наразі демонструють тенденцію до високої деталізованості щодо інтересу

звернення, якісна відповідь на таке звернення має містити широкий спектр конкретних даних та уникати сталих бюрократизмів, канцеляризмів та узагальнень, що нівелюють інформаційну цінність подібної відповіді, знецінюючи й сам авторитет взаємодії громадян з органом публічного управління. Обробка деталізованих запитів вимагає численних матеріальних та інтелектуальних зусиль з боку представників інституції-депозитаря такої інформації, адже вимагає більше людиногодин роботи й підвищений рівень використання матеріально-технічних засобів. Це, з одного боку, призводить до збільшення собівартості послуги, а з іншої – не гарантує пропорційного покращення фінального інформаційного продукту. Останнє відбувається через суттєве перенавантаження спеціалістів обсягами обробки даних, значна робота над якими здійснюється шляхом запиту внутрішньої інформаційно-аналітичної системи щодо кількісних та якісних параметрів, необхідних для складання професійної відповіді на запит громадянина. Оскільки громадяни не мають прямого цифрового доступу до внутрішніх мереж публічних інституцій та їхніх цифрових архівів, то отримати доступ до даних, що становлять їхній інтерес будь-яким іншим способом, окрім як шляхом запиту, є на сьогодні неможливим [4]. Навіть за умови надання громадянам відповідного прямого доступу, з точки зору їхніх інтересів це виглядає малоодоцільним через розуміння того, що будь-яка інформація, що зберігається у стандартизованому вигляді, не гарантує її повноцінного осмисленого розуміння суб'єктом звернень, що отримує її у первісному стані. Така інформація має бути доопрацьована фахівцями під кожен окремий запит із відповідними тлумаченнями та поясненнями.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Оскільки штучний інтелект – є цифровою системою із здатністю до самонавчання, існує висока ймовірність, що цифрова, на основі штучного інтелекту, система роботи зі зверненнями громадян зможе якісно та персоніфіковано підлаштуватися під кожного окремого суб'єкта запиту та сконструює для нього унікальну інформаційно-насичену відповідь, що цілком його задовольнить. Звісно, така система все одно потребуватиме співпраці з людиною-експертом, адже система генерує відповіді, спираючись на створене людиною-спеціалістом інформаційно-аналітичне меню у базі даних публічної установи. Якість підготовленої експертами інформації прямо та безпосередньо впливає на якість відповіді, адже саме наявні пробіли у

даних спонукають штучний інтелект до так званого галуцинування відповідей, тобто їхнього імітування та підробки. У середньостроковій та далекостроковій перспективах, із появою, наприклад, потужних комерційних інформаційно-аналітичних центрів масового доступу, пробіли у базах даних інституцій публічного управління призведуть до зниження авторитету останніх та їхніх послуг зокрема, тому наразі є важливим ретельне та верифіковане насичення відповідних баз якісною інформацією, що не є можливим без залучення колективів з високим рівнем експертності [5]. Тож, синергія людини та цифрових систем є беззаперечним раціональним підходом. Окрім створення якісних алгоритмів для роботи із штучним інтелектом, й громадяни, й органи публічного управління зможуть отримати інноваційний концепт для співпраці у центрі якого є якісна перевірена персоніфікована розтлумачена інформація.

Метою статті є окреслення потенціалу залучення та адаптації цифрових продуктів з елементами штучного інтелекту до роботи із запитом щодо доступу до публічної інформації, а також прогнозування механізмів та форм співпраці між людиною-експертом та цифровою системою у процесі роботи із запитом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Штучний інтелект стає домінуючою рисою у процесі залучення цифрових систем у публічний сектор. М'юріс МакКерсай та Стенлі Саймонс у роботі «Штучний інтелект у публічному секторі: фундаментальні операційні питання та шляхи застосування» відзначають, що, оскільки штучний інтелект створений задля наслідування практик інтелекту людини, його впровадження у роботу автоматизованих систем є не виключно вторинним сервісним інструментом, а й платформою, яка стає фундаментом для делегування людської праці штучному інтелекту. Отримання позитивного досвіду самонавчання машини рясом поведінки людини, особливо у професійному сегменті співпраці, сприяє подальшій інтеграції штучного інтелекту до розширеного кола систем, які забезпечують сучасні рівні існування суспільства. Автори розкривають філософію поступового, еволюційного зростання самостійності штучного інтелекту під час генерації та ухвалення рішень із поступовим переходом людини до модерації процесу та з відходом від процесуально-розпорядчих дій. Франческо Нігліа та Лука Тангі у «Measuring user-centricity in AI-enabled European public services» окреслюють парадигму, у якій домінуюче положення займають клієнт та його особливі потреби, а цифрові публічні сервіси із інтегрованим

штучним інтелектом спираються на визначення особливих потреб користувача – у першу чергу, і лише потім – на сам процес надання послуги, спираючись на аналітику щодо кожного окремого клієнта. Такий підхід виглядає слушно, адже взаємодія публічних систем та громадян функціонує з метою задоволення потреб останніх. Бартош Ржицьки та Александра Пжегалінська у «Застосування штучного інтелекту у роботі органів публічного управління у Польщі» торкаються внутрішніх особливостей своєї країни та пропонують тезу про дворівневу персоніфікованість послуготворення, де сервіс реалізується не лише на підставі вивчення штучним інтелектом особливостей індивіда, а й керуючись підходами та нормами, що є притаманні національній культурі та регіональним субкультурам країни. Однак треба визнати, такий підхід лишає певний пласт невизначеності щодо алгоритму формування послуги для, наприклад, тимчасових резидентів країни або її гостей через культурні, у порівнянні з громадянами Польщі, розбіжності. Відповідно, стандартизація на основі монокультурного підходу буде малоефективним інструментом. Фотіос Фітлісіс та Патрісія Гомес Реґо де Алмейда розглядають питання регулювання залученого штучного інтелекту у процес роботи репрезентативних інституцій (у тому числі надання штучним інтелектом відповідних послуг) з точки зору врахування балансу інтересів між персоналом, автоматизованими системами та послугоотримувачами, де надмірна інтенсифікація впровадження цифрових рішень розглядається як стрес-фактор, що має потенціал до суттєвого зниження ефективності системи через неготовність всіх її гравців до нових ролей та професійних позицій у оновленій архітектурі взаємодії. Окрім цього, недостатня обізнаність про повноту технічних можливостей штучного інтелекту призводить до обмеженого використання його потенціалу. Це суперечить задуму впровадження штучного інтелекту у робочий процес з метою підвищення продуктивності праці. Критичним фактором також видається невисока активність інституцій публічного управління до організації навчання персоналу взаємодії з цифровими системами.

Провідною спільною рисою окреслених публікацій є тяжіння авторів до розуміння необхідності розбудови покрокового алгоритму залучення штучного інтелекту до роботи публічних інституцій, а також подальший розвиток системи стримань та противаг у системі співпраці «людина+штучний інтелект».

Викладення основного матеріалу: Закон України «Про інформацію» від 1992 року став

першим юридичним актом молоді держави, що на законодавчому рівні закріпив право громадян України на вільний збір, поширення та збереження інформації, відтак остаточно визнавши демократичний характер трансформаційних перетворень в країні, остаточно скасувавши адміністративний контроль у цій сфері [2]. Відповідний принцип було успадковано ухваленою у 1996 році Конституцією, що підтвердила провідні норми Закону, продемонструвавши принцип системності та послідовності українського державотворення [1]. Керуючись цим підходом, згенерована або депозитована інституціями публічного управління інформація, що становить публічний інтерес, є відкритою до вільного обігу, адже вона є елементом основ прямої демократії. Відтак, кожен громадянин України має право на отримання будь-якої публічної інформації, тобто такої, що не містить даних обмеженого доступу та розповсюдження якої не шкодить інтересам громадян та держави. Запит на отримання такої інформації здійснюється, як правило, у письмовій формі або цифровим способом через інформаційні мережі особисто громадянином. Із посиленням ролі громадянського суспільства, культура запитів на публічну інформацію стала невід'ємною складовою співпраці громадян та інститутів публічного управління. Законом «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» державою уточнено характер та формат цифрових відносин між державою та громадянами України, конкретизовано набір інструментів, що легітимізують та забезпечують прозорість під час надання відповідних послуг, у тому числі запитів на отримання публічної інформації. Закон покриває прогалини у попередніх редакціях законодавства щодо відповідного сегменту послуготворення в умовах системного переходу до цифрової держави зокрема та в умовах зростаючої цифровізації сектору послуг у цілому [3]. Підвищення загальної поінформованості суспільства відображається й на ускладненні природи запитів на публічну інформацію, запиту на інформації, надання якої суттєвого збільшує операційний час обробки запиту. В умовах оптимізації кадрового ресурсу інституцій публічного управління, раціональним підходом є компетентний перерозподіл навантаження у рамках оптимізованої чисельності працівників з урахуванням залучення у процес обробки комп'ютеризованих систем, підключених до відповідних цифрових баз даних. Це дозволяє скоротити час на формування відповіді та надавати більш точну її формулу [6]. Зростаючий попит на відповідні послуги

вимагає однак комплексного технічного рішення з підвищеним коефіцієнтом продуктивності. Таким рішенням може стати залучення штучного інтелекту у процес роботи із запитом на публічну інформацію. Штучний інтелект, спільний продукт поєднання потенціалів комп'ютерної лінгвістики та інформатики, зосереджений на розробці алгоритмізованих підходів, здатних виконувати завдання, які зазвичай потребують людського інтелекту та імітують його провідні риси та особливості. На сьогодні, ринок комерційних цифрових продуктів є насиченим значним обсягом програм та застосунків, що використовують штучний інтелект. Однією з провідних ознак перспективності таких продуктів, з точки зору інтересів інституцій публічного управління, є адаптація останніх до якісного реагування на потреби авторів запитів, а також гнучкість підходів та розгалуженість алгоритмів поведінки під час виконання завдань. Система має бути здатною автономно та творчо виходити за рамки стандартизованого підходу, уможливаючи унікальні та неповторні запити системі, а також технічну фіксацію притаманних користувачеві рис та поведінкових паттернів задля довготривалої співпраці, за потреби, з конкретним користувачем на основі цих спостережень. Саме персоналізованість взаємодії відрізняє типовий програмний алгоритм від штучного інтелекту, який підлаштовується під кожного окремого користувача, вчиться передбачувати його дії, відтворює найпритаманніший користувачеві спосіб обміну та демонстрації даних, пріоритизує інтереси користувача поміж інтересів тисяч інших. Слід зазначити, що якість інформаційної роботи штучного інтелекту залежить від системності та регулярності його взаємодії з індивідом, оскільки дозволяє програмі ретельніше дослідити поведінкові особливості людини, покращивши методи та підходи під час співпраці із нею, діючи імперичним дослідницьким шляхом.

Однією з особливостей впровадження штучного інтелекту у систему обробки звернень є розуміння необхідності переосмислення ролей людини та цифрової системи у процесі обробки запитів громадян на публічну інформацію [7]. Водночас, еволюція ролей буде мати практичний сенс лише за умов, коли вона враховуватиме й психологічну готовність персоналу до перерозподілу повноважень у рамках співпраці «людина-штучний інтелект», й технічні можливості організації, від яких залежить швидкість подібних трансформацій, й наявність політичної волі до впровадження подібних

змін. Стосовно технічної складової процесу, варто мати на увазі, наприклад, наступний принцип – програмна архітектура хоча й може варюватися за рівнями складності, але мусить завжди відповідати наявному рівню компетентності персоналу організації, що забезпечить безперебійну роботу наявним інтелектуальним ресурсом.

Раціональним виглядає налаштування штучного інтелекту на співпрацю із користувачем не лише за фіксованих гендерних, вікових, освітніх та інших ознак, доступ до яких система може отримати ще на нульовому етапі взаємодії з державних реєстрів (*у разі законодавчого врегулювання такого дозволу*), а й за сукупністю додаткових змінних факторів, у тому числі за регіональними особливостями звичаїв, культурними передумовами, даними про напрямок освітньої підготовки запитувача, його естетичні уподобання, реакцією на візуальні подразники, ставленням до ролі голосових помічників у процесі співпраці із системою, рівнем довіри до цифрової співпраці тощо [8]. Відповідне налаштування може бути сконструйоване, як приклад, у форматі бліц-тесту першим кроком роботи з типовою формою звернення. Розглянемо потенціал проектною поведінки користувача під час такого тестування.

Крок 1: користувачеві пропонується короткий тест із роз'ясненням, що тестування сприятиме підвищенню якості реагування на запит та допоможе системі надати найбільш коректну інформацію з точки зору інтересів автора запиту. Користувачу запропоновано опції згоди на таку взаємодію та відмови від цієї взаємодії із роз'ясненням, що відмова призведе до суттєвого зниження рівня персоналізації обробки даних.

Крок 2а: клієнт дає згоду пройти бліц-тест.

Крок 2б: клієнт відмовляється від проходження бліц-тесту.

Крок 3а: на екрані з'являється запрошення розпочати тест.

Крок 3б: клієнту пропонується типова форма звернення, персональні дані клієнта, за його згоди, надає портал Дія.

Крок 3б-1: клієнт відмовляється надати згоду щодо передачі персональних даних.

Крок 3б-2: система попереджає про неможливість розпочати співпрацю з клієнтом без такої згоди на обробку персональних даних, повертаючи клієнта до кроку 3б.

Крок 3б-2-1: у разі за повторної незгоди надати згоду на доступ до персональних даних, система повідомляє про припинення співпраці.

Крок 4а: розпочинається тест.

Крок 4a-1: завдання з розуміння мети тесту.

Крок 4a-2: завдання щодо лояльності до кольорових та звукових подразнювачів.

Крок 4a-3: завдання з логіки.

Крок 4a-4: завдання з визначення рівня креативності.

Крок 4a-5: завдання з гнучкості ухвалення рішень.

Крок 4a-6: завдання з загальних знань.

Крок 4a-7: завдання на перевірку рівня сприйняття письмової інформації.

Крок 4a-n+1: блоки під перспективні завдання.

Виконання останнього кроку нагороджується переходом до форми подання запиту, відповідно до кроку 3б, але з урахуванням унікальних персональних особливостей, що були встановлені та оброблені штучним інтелектом під час виконання клієнтом тестування на кроках 4a+n. Відмова від співпраці з системою через виконання дій кроків 2б, 3б тощо теж володіє ознаками позитивної комунікаційної ролі, оскільки є інструментом просвітництва громадян у сфері правил та порядку подання запитів, законодавчих особливостей у цій сфері, цінності ролі персональних даних та їхнього захисту від несанкціонованого втручання або використання без відповідної згоди власника носія інформації. Відмова від співпраці під час розбудови публічного запиту є певною мірою альтернативною формою комунікації між громадянином та органом публічного управління, де невиконання правових вимог щодо порядку організації запиту з боку запитувача має наслідком відмову у наданні відповідної інформації її розпорядником [9]. Налаштування алгоритмів штучного інтелекту задля посилення персоніфікованості послуг стає провідною роллю персоналу відповідних структур інституцій публічного управління, підвищуючи де-факто їхній статус із допоміжної службової структури до самостійного інформаційно-аналітичного центру з відповідним рівнем фінансування та становища в ієрархії. Оскільки людський фактор грає значну роль під час співпраці з цифровими системами, існує коефіцієнт ймовірності залучення службових програмних продуктів із використанням штучного інтелекту до розв'язання завдань, що виходять за межі запланованого використання. Це створює ризики посилення навантаження на систему позаслужбовими запитами із відволіканням ресурсу від головної функції, якість та швидкість якої знижуватиметься. Комплексом підходів з мінімізації подібних ризиків може бути етичне виховання працівників у дусі вмотивованості до не порушення регламентів використання спеціаль-

ного програмного забезпечення, наявності технічних засобів обмеження позаслужбового втручання, а також створення можливості для позаслужбового доступу до системи у поза-робочий час або на обмеженій кількості пристроїв [10].

Персоніфікацію відповідей на запити може проводити й штучний інтелект самостійно на основі попередніх досвідів співпраці з різними користувачами. Наприклад, дописувач А звертається до місцевої адміністрації із запитом щодо планів модернізації мереж зовнішнього освітлення у громаді. Дописувач А розпочинає свій запит так: «Очолюючи 10 років фірму електричних технологій та спираючись на свою послідовну громадянську позицію щодо модернізації мереж вуличного освітлення у громаді, я...». Первинно відсканувавши це звернення, штучний інтелект фокусується на такій особливості – запитувач є спеціалістом у сфері освітлення, володіє високим рівнем технічних компетенцій. Із високою вірогідністю, такий запитувач буде задоволений детальною відповіддю, де згадуватимуться чіткі технічні характеристики системи та послідовність кроків громади із модернізації мережі, тип обладнання тощо. Під час повторного опрацювання, штучний інтелект може звернути увагу на додатковий фактор – згадку про послідовну громадянську позицію дописувача. Перевіривши архіви запитів та підтвердивши відповідну тезу, система може запропонувати дописувачу доєднатися, наприклад, до суспільної ради при органах управління громадою, що здійснює паралельний контроль виконання робіт в рамках програм розвитку громади, у тому числі програми модернізації мереж освітлення. Дописувач Б подає схожий за тематикою запит – його цікавить розвиток вуличної мережі освітлення та терміни побудови системи освітлення на його вулиці. Первинно обробивши запит, штучний інтелект генерує з відкритих баз відповідь про строки проведення робіт, адже вони офіційно затверджені планом на поточний рік представницьким органом громади. Паралельно, система, опрацьовуючи бази даних, звертає увагу, що дописувач Б володіє сертифікатом на право здійснення електричних робіт певного рівня складності, але офіційно не працює. Таким чином, штучний інтелект формує додаткову частину відповіді – із запрошенням дописувача Б на роботу до служби електричних мереж громади, підкреслюючи повагу та інтерес до його кваліфікації.

Оскільки штучний інтелект візьме на себе значну частину стандартизованих обов'язків у процесі обробки запитів на публічну інфор-

мацію, для експертів відповідних підрозділів відкриваються нові можливості для високорівневої інтелектуальної праці, що сприятиме посиленню ролі таких експертів у системі публічного управління через зростання якісного навантаження. Відтак, людина позбудеться необхідності вести повторювану шаблонну роботу (*створення типової форми, заповнення стандартизованих полів, надання статистичної інформації тощо*) та зосередиться на розгортанні, на основі свого інтелектуального ресурсу, підготовленої машинотворчої відповіді у фінальний продукт з поглибленим рівнем аналітики, обґрунтованого передбачення та позарамкового мислення у контексті проблеми запиту. Відповідний підхід поступово перетворить допоміжний підрозділ органів публічного управління у потужний аналітичний центр і виведе на новий рівень кваліфікацію надання відповідей на запити щодо публічної інформації, вплинувши й на модернізацію характеру якості публічного управління окремої інституції та системи у цілому.

Розглянемо деякі приклади проєктного застосування комерційних цифрових інструментів зі штучним інтелектом у сфері обробки запитів можна розглянути наступні приклади:

ChatGPT: дозволяє відносно швидко роботу із запитом нескладного рівня від клієнтів різних соціокультурних типів та особистісних феноменів. Чат генерує послідовну, структуровану відповідь, що якісно імітує людиноподібну форму листування, однак, через низький рівень здатності до перевірки валідності інформації, може генерувати неточні або навіть повністю некомпетентні тези, «галюцинує відповіді». Це пов'язано з насиченістю мережі інтернет низькоякісною. Однак інсталяція продукту в інституційну базу даних з обмеженим або відсутнім виходом програми у мережу інтернет, суттєво підвищить коефіцієнт корисної дії, оскільки пласт інформації задля опрацювання запиту обмежений виключно точними даними внутрішньо-корпоративної мережі [11].

GenCraft та концептуально подібні: дозволяють створення графічних зображень різного рівня складності, що можуть бути застосовані установою задля створення персонального оформлення відповіді за індивідуальною траєкторією, у відповідності до структури каналів сприйняття інформації автором звернення. Найефективніший спосіб надання відповіді (графічно, аудіально, інтерактивно тощо) буде протестовано на етапі подання звернення спеціально розробленим алгоритмом [12].

Висновки. Кожен громадянин України має право на запит публічної інформації з питань,

що становлять їхній особистий чи професійний інтерес. Відповідна взаємодія відбувається переважно шляхом створення запитів за допомогою текстування у комп'ютеризованих системах або письмово. Законодавство визначає граничні терміни реагування на такі запити та процедуру надання таких запитів. У переважній мірі обробка відповідних запитів здійснюється співробітником-фізичною особою, що має доступ до інформації, яка становить інтерес запитогенеруючої сторони. Цифрові системи у цьому випадку використовуються виключно із допоміжною метою та не пропонують, через конструктивні та алгоритми застосування, проєктні відповіді та не сприяють високому рівню персоналізації письмових відповідей на запит, формалізуючи такий спосіб взаємодії із громадянами, впливають на обмежену лояльність громадян до такої взаємодії, сповільнюють розвиток та вкорінення механізмів громадянського суспільства. До того ж, тенденція до оптимізації кадрового складу інститутів публічного управління вимагає від системи розкриття резервів інтенсифікації покладених на неї законом завдань та зобов'язань. У сегменті обробки масових запитів на публічну інформацію, відповідним резервом може слугувати впровадження у робочий процес штучного інтелекту. Таким чином, роль співробітника-фізичної особи трансформується із допоміжної у алгоритмотворчу та модеративну щодо цифрових систем. У свою чергу, задля скорочення часу та фінансових витрат на створення унікальної цифрової системи виключно для обслуговування інституцій публічного управління, існує перспектива адаптації існуючих комерційних програмних продуктів під відповідні потреби шляхом поєднання функціоналу групи комерційних продуктів, можливості яких зможуть доповнювати один одного у процесі застосування в інтересах органів публічного управління та суспільства. Запропоноване рішення базується на аналізі сучасних тенденцій у галузі інформаційних технологій в аспекті залучення штучного інтелекту до виконання ширшої палітри завдань і спонукає до уникнення дублювання існуючих продуктів, сприяє синергії ринку та держави на шляху забезпечення якісних та доступних, клієнтоорієнтованих та персоналізованих інформаційних послуг на рівні провідних зразків постіндустріального світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 21.01.2024).

2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992. № 2657-XII : станом на 17.12.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 02.02.2024)
3. Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг : Закон України від 15.07.21 р. № 1689-XI : станом на 13.12.2023 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI05125G> (дата звернення: 01.03.2024).
4. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. No 1556-р : станом на 17.11.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/pro-shvalennyakoncepciyirozvitku-shtuchnogo-intelektu-v-ukrayini-s21220> : (дата звернення: 03.01.2024).
5. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки. Розпорядження Кабінет Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 438-р : станом на 25.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80#> (дата звернення: 08.09.2023).
6. Агамірзян І. Світовий досвід реалізації концепції електронного уряду. URL: <https://www.microsoft.com/Ukraine/Government/Analytics/WorldExperience/Default.aspx> (дата звернення: 10.12.2023).
7. Дзюндзюк В. Б. Зарубіжний досвід взаємодії органів влади з громадянами в умовах розвитку інформаційного суспільства. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. 2016. Вип. 2. С. 94-101.
8. Єфремова К. В. Особливості застосування штучного інтелекту у сфері публічних послуг: досвід ЄС. *Право та інноваційне суспільство*. 2020. №1 (№14). С. 66-71.
9. Нопонен Ніл. Використання штучного інтелекту в менеджменті. 2019р. URL: https://www.researchgate.net/publication/338554514_Impact_of_ArtificialIntelligence_on_Management (дата звернення: 11.03.2024).
10. Кумар Арул. Прикладний штучний інтелект в менеджменті майбутнього, URL: https://www.academia.edu/38498657/Application_of_Artificial_Intelligence_in_the_Management_in_the_Futurepdf (дата звернення: 02.03.2024).
11. ChatGPT OpenAI. URL: <https://chat.openai.com/> (дата звернення: 07.12.2023).
12. Gencraft. Introduction: веб-сайт. URL: <https://www.gencraft.com> (дата звернення: 01.12.2023).

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ СИСТЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

ENSURING THE STABILITY OF THE SYSTEM OF PROVIDING SOCIAL SERVICES IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW AND THE RESTORATION OF UKRAINE

В статті визначені механізми надання соціальних послуг на прикладі Вінницької міської територіальної громади через центри надання адміністративних послуг в Україні у воєнний час. Досліджено передумови проникнення та вплив воєнного часу в соціальне, публічне життя суспільства шляхом змін в законодавстві та в діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Запропоновано концепцію збільшення електронного надання адміністративних послуг на прикладі Вінницької міської ради особливо у період воєнного стану. Акцент робився на створенні та удосконаленні інструментів інформування громадян, підтримці та розвитку корисних сервісів у відповідності до потреб часу. Запропоновано акцент на соціальні послуги, які базуються на принципах нового державного менеджменту та публічного управління, де головним чинником є орієнтація публічних інститутів на найголовніше: задоволення потреб громадян

Аналізуються зміни, що відбулись у функціонуванні та системі управління соціальних служб в умовах воєнного стану. Війна розглядається як потужний зовнішній виклик, який зумовлює низку трансформацій та вносить суттєві корективи у діяльність соціальних служб. Головними з них є: 1) мобілізація ресурсів соціальних служб для швидкого реагування на збільшення кількості осіб, які потребують термінової допомоги; 2) розширення рольового набору та функціональних можливостей фахівців із соціальної роботи мобілізація громад, консультування, супервізорство, менеджмент тощо); 3) самоорганізація та взаємодопомога як засоби подолання кризових явищ і профілактики емоційного вигорання; 4) налагодження, закріплення та розширення зв'язків із вітчизняними й зарубіжними організаціями, що долучаються до надання різних видів допомоги постраждалим; 5) оптимізація способів надання соціальних послуг та принципи ситуаційного управління. Авторка дійшла висновку, що зазначені зміни, в цілому, відповідають загальному вектору розвитку організаційного менеджменту, соціальної роботи й надалі визначатимуть якість і затребуваність послуг соціальних служб.

Ключові слова: надання соціальних послуг, адміністративні послуги, центри надання адміністративних послуг, тимчасово

окуповані території України, внутрішньо переміщені особи.

The article identifies the mechanisms of social service provision on the example of Vinnytsia city territorial community through administrative service centers in Ukraine in wartime. The prerequisites for the penetration and impact of wartime in the social and public life of society through changes in legislation and in the activities of executive authorities and local governments are investigated. The concept of increasing the electronic provision of administrative services on the example of Vinnytsia City Council, especially during martial law, is proposed. The emphasis was placed on creating and improving tools for informing citizens, maintaining and developing useful services in accordance with the needs of the time. The emphasis was placed on social services based on the principles of new public management and public administration, where the main factor is the focus of public institutions on the most important thing: meeting the needs of citizens.

The changes that have occurred in the functioning and management of social services under martial law are analyzed. The war is viewed as a powerful external challenge that causes a number of transformations and makes significant adjustments to the activities of social services. The main ones are: 1) mobilization of resources of social services for rapid response to the increase in the number of people in need of urgent assistance; 2) expanding the role set and functional capabilities of social work professionals (community mobilization, counseling, supervision, management, etc.); 3) self-organization and mutual assistance as a means of overcoming crisis phenomena and preventing emotional burnout; 4) establishing, consolidating and expanding ties with domestic and foreign organizations involved in providing various types of assistance to victims; 5) optimizing methods of providing social services and principles of situational management. The author concludes that these changes are generally consistent with the general vector of development of organizational management and social work and will continue to determine the quality and demand for social services.

Key words: social services, administrative services, administrative service centres, temporarily occupied territories of Ukraine, internally displaced persons.

УДК 352/354-1
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.39.23>

Томчук Л.О.

аспірантка кафедри публічного управління та регіоналістики
Навчально-науковий інститут публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка»

Постановка проблеми. У час повномасштабної війни росії проти України велика чисельність громадян потрапили у складні життєві обставини, зокрема стали біженцями, внутрішньо переміщеними особами (ВПО) або втратили роботу чи житло. Так, за інформацією Мінсоцполітики в Україні офі-

ційно зареєстровано 4,9 мільйона осіб із числа ВПО.

Основним механізмом виведення громадян зі складних життєвих обставин (окрім грошової допомоги) є надання соціальних послуг. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», соціальні послуги – це дії, спря-

мовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають. Забезпечення надання основних, найбільш затребуваних соціальних послуг здійснюється органами місцевого самоврядування територіальних громад, а в місті Києві – міською або районними адміністраціями.

Формування соціально-економічних систем, у яких домінують інноваційні ознаки діяльності, що забезпечують конкурентні переваги вищого порядку, є характерною рисою розвитку сучасної світової економіки. У цьому контексті для України, яка сьогодні потерпає від збройної агресії РФ, на перший план виходить необхідність забезпечення стійкого розвитку та ревіталізації всіх зруйнованих під час війни інфраструктурних об'єктів та територій, що можливо на засадах запровадження програмно-цільових підходів до управління територіальними громадами, а саме шляхом розроблення та реалізації відповідних стратегій, програм і проєктів місцевого та/або регіонального розвитку. Другим необхідним компонентом стратегічного розвитку країни у повоєнний період є інноваційна складова стратегічної діяльності, характерними ознаками якої є новизна (тобто в її основу покладені нові знання), конкурентоспроможність (тобто сприйняття та затребуваність на відповідному ринку, що, в свою чергу, означає спроможність задовольняти визначені потреби споживачів) та істотність змін, які вона привносить у відповідну сферу діяльності.

Негативні зміни сучасних умов функціонування національної економіки та її локальних підсистем (регіонального, місцевого, галузевого рівнів), які пов'язані із збройною агресією РФ, зумовили також необхідність запровадження у практику публічного управління інноваційних методів і способів реалізації цільових настанов розвитку як України в цілому, так і її територіальних громад, що сприяє підвищенню їх конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі. Отже, розробка інноваційних підходів до вирішення питань місцевого значення на території відповідного населеного пункту (села, селища, міста, району, області) та запровадження інноваційних ідей у практику діяльності органів місцевого самоврядування сьогодні стає імперативом часу.

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну стало викликом для всіх сфер – не винятком стала і соціальна, яка опікується вразливими, мало захищеними та незахищеними категоріями населення. Значні руйнування та економічні втрати зумовлюють

необхідність масштабної відбудови України. Відновлення фокусується на створенні ефективної системи управління для повоєнного відновлення та втілення цієї системи управління в архітектуру публічного управління для забезпечення довготермінових і сталих рішень у сфері урядування. На сьогодні адміністративні, економічні, політичні зміни, що відбуваються в державі, вносять багато нового у діяльність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження сучасної проблематики з питань пріоритетних соціальних послуг, які можуть надаватися дорослому населенню в умовах війни досліджують Є. Бончужна, О. Волгіна, Н. Головка, С. Демко, О. Іванова, Н. Кабаченко, М. Лебідь, Г. Левкіна, В. Антропов, М. Кашуба, Р. Корнюшина, Л. Смола, та зарубіжні науковці, такі як: Г. Еспін, Андерсен, А. Розеншон та інші. Розробка теоретичних та практичних аспектів організації та проблематики надання соціальних послуг під час війни знайшла відображення у посібнику «Менеджмент соціальних послуг в умовах війни» [9], організованого ПРООН в Україні спільно з Офісом Президента України та Міністерством соціальної політики України за фінансової підтримки Уряду Німеччини. Думки, висновки або рекомендації, висловлені авторами чи упорядниками цього посібника, не обов'язково відображають погляди ПРООН чи інших агенцій ООН. Публікація була підготовлена і випущена під час повномасштабного російського вторгнення в Україну, а тому не враховує всі можливі впливи війни на предмет публікації через неможливість вичерпно оцінити наслідки війни.

Незважаючи на чималу кількість опублікованих наукових робіт, все ще відчувається брак теоретико-методологічних досліджень, в яких концепції механізмів надання соціальних послуг, соціальної відповідальності були б розглянуті комплексно, як взаємопов'язані і взаємодоповнюючі теоретичні конструкції в єдності з практичними моделями. Все це обумовлює необхідність подальших теоретико-методологічних досліджень і прикладних розробок з проблематики гідної праці та корпоративної соціальної відповідальності з забезпечення стійкості систем під час надання соціальних послуг під час воєнного стану та відновлення України.

Мета статті. Метою статті є розгляд механізмів надання соціальних послуг, проблематик, аналіз результатів їх впровадження в умовах воєнного стану в Україні, розробка рекомендацій щодо удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Надання соціальних послуг є важливою функцією будь-якої держави. Проте під час війни кількість людей, які потребують підтримки, збільшується в рази. Так, на вересень 2023р кількість осіб з інвалідністю в Україні збільшилася на 300 тисяч, що загалом становить вже 3 мільйони осіб. Російська агресія проти України наносить невимовних втрат – як людських, так і матеріальних. Українцям довелося зіткнутися із зруйнованою інфраструктурою, втратою житла, транспортних засобів, роботи, просто елементарних засобів для існування. Величезна кількість людей покинули дім. Враховуючи, що війна досі триває, кількість потребуючих допомоги може і надалі зростати.

За даними віцепрем'єр-міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій Ірини Верещук, на листопад 2023р в Україні налічувалось 4,9 млн внутрішньо переміщених осіб. За останніми даними (директорка Агентства ЄС з питань притулку (EUAA) Ніна Грегорі) станом на грудень 2023 року у країнах Європи перебувало понад 4,1 мільйона (на 320 тисяч більше, ніж у січні 2023 р.) українських шукачів притулку. Найбільше біженців з України зареєстровано у Німеччині, де на початку жовтня 2023 р. перебувало близько 1,17 млн. На другому місці Польща, де зареєстровано 957 тис. українців. ООН також відстежує міграцію українців на територію країни-агресора. За даними UNHCR, на початку 2023 року на росії та білорусі перебували близько 2,9 млн українців. Хоча наразі неможливо навести кількісні показники громадян, скільки з них виїхали туди добровільно, а скільки окупанти депортували.

Держава має піклуватись та задовольняти потреби населення, навіть у воєнний час. Порушення рівноваги впливає на погіршення якості життя, тому держава повинна надавати послуги, тобто здійснювати різноманітні дії, спрямовані на створення умов для реалізації громадянами своїх прав і свобод. Враховуючи це, особливого значення набуває реформування системи адміністративних послуг, тому що одне з найголовніших завдань держави та сфери соціального захисту – забезпечити наших громадян своєчасною, доступною, якісною підтримкою, побудувати систему надання соціальних послуг в умовах політико-управлінських трансформацій та здійснення соціальної роботи, наближену до кращих європейських практик. Основним ресурсом громади є її мешканці. На різних етапах життя будь-хто з мешканців громади може потрапити у складні життєві обставини та потребувати професій-

ної соціальної підтримки для їх подолання [3].

Українська система соціального захисту ще до війни мала певні проблеми, але сильно постраждала внаслідок війни, зіткнувшись з:

- 1) руйнуванням соціальної інфраструктури;
- 2) масовим виїздом населення з постійного місця проживання;
- 3) втратою майна та засобів до існування частини населення;
- 4) окупацією частин території, що унеможливує надання послуг [7].

Станом з травня 2023 існують певні обмеження у проведенні Реєстраційних дій, та, як наслідок, діяльності центрів надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП).

Верховна Рада на своєму офіційному сайті надала роз'яснення щодо діяльності ЦНАП у воєнний час [1].

Так, на територіях, де не ведуться бойові дії, ЦНАП працюють у повному обсязі та надають усі необхідні послуги. Щодо тих ЦНАП в громадах, на територіях яких ведуться бойові дії, Верховна Рада 24 березня 2022 внесла відповідні зміни до законодавства та прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення керованості державою в умовах воєнного стану». Закон передбачає, що центральна влада у цих громадах може визначати особливості надання адміністративних та інших публічних послуг.

Постанова Кабінету міністрів України (далі – КМУ) від 28.02.2022 № 165 «Про зупинення строків надання адміністративних послуг та видачі документів дозвільного характеру» зупинила строки надання, крім строків надання адміністративних послуг у сферах державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації актів цивільного стану, суб'єктами (особами), що провадять діяльність під час воєнного стану, адміністративних послуг суб'єктами їх надання та строки видачі дозвільними органами документів дозвільного характеру на час воєнного стану в Україні та протягом місяця після його скасування.

Також постановою КМУ від 06.03.2022 № 209 «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» встановлені особливості проведення реєстраційних дій. Все залежить від того, якою є територія діяльності, орган місцевого самоврядування.

Послуги, що надаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування,

підприємствами, установами, організаціями, які перебувають в їх управлінні, становлять сферу публічних послуг [4]. Процес надання соціальних послуг організаціями державної (комунальної) та недержавної форми власності регламентується основним нормативним документом Законом України «Про соціальні послуги» (№ 2193-IX нова редакція набрала чинності з 14.04.2022).

Відповідно до вимог Закону, соціальні послуги надаються особам, які належать до вразливих груп населення, а також перебувають у складних життєвих обставинах, за результатами оцінювання індивідуальних потреб особи.

У Законі визначені поняття «базові соціальні послуги», надання яких гарантується місцевими адміністраціями, виконавчими органами міських рад, міст обласного значення, а також виконавчими органами об'єднаних громад.

За результатом моніторингу, проведеного аналітичним центром Cedos «Соціальний захист і війна в Україні» було зафіксовано результати впливу війни на сферу соціального захисту в Україні, окреслені основні виклики найважливіші рішення та події у соціальній сфері, такі як соціальні послуги з забезпеченням проживання, соціальні послуги з догляду вдома та надання соціальних послуг в умовах війни.

Надання соціальних послуг є одним із основних напрямків системи соціального захисту нарівні з виплатою грошової соціальної допомоги. Спектр цих послуг є досить широким – від послуг з догляду вдома, різноманітної допомоги з подолання тих чи інших складних життєвих обставин до комплексних медико-соціальних послуг, що передбачають проживання людини у спеціалізованій установі.

Станом на кінець 2023 Міністерство соціальної політики продовжило працювати у режимі кризового надання соціальних послуг: рішення про їх надання приймаються протягом доби, оминаючи довгу процедуру узгодження.

Стандартна процедура прийняття рішення про надання соціальних послуг передбачає проходження низки обов'язкових етапів, залученість кількох установ і по часу може займати до 10 робочих днів. Послуги надаються за рахунок коштів місцевих бюджетів, при цьому важливо також, що Міністерство соціальної політики рекомендує місцевим органам влади делегувати, за потреби, прийняття рішення про надання соціальних послуг безпосередньо тим установам, які їх надають.

Спрощена процедура застосовується до різних видів послуг, зокрема і до тих, що передбачають надання місця проживання. Наразі

для прийняття рішення про надання послуг достатньо лише заяви від людини, яку вона може подати навіть і після того, як її безпосередньо було влаштовано у закладі, де вона одразу може задовольнити базові потреби й отримати необхідний догляд. Потрапити до закладу за спрощеною процедурою можна буде і без документів – передбачається, що соціальні працівники надаватимуть допомогу з відновленням [5].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» внутрішньо переміщеною особою (далі – ВПО) є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Тобто на отримання довідки і внесення інформації до Єдиної інформаційної бази даних про ВПО мають право особи, які перемістилися з 24 лютого 2022 р. (дати введення воєнного стану) з наступних областей: Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Київська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська, а також м. Київ.

Для отримання довідки особи звертаються за місцем свого фактичного перебування до:

- структурного підрозділу з питань соціального захисту населення, уповноваженої особи територіальної громади;
- центру надання адміністративних послуг.

Постанова передбачає можливість подання документів через Портал «Дія» із включенням поданих даних до Єдиної інформаційної бази даних про ВПО та формування довідки в електронному вигляді.

При зверненні до цих органів, уповноважені особи видають довідку ВПО за своїм підписом і формують електронну справу для включення інформації до Єдиної інформаційної бази даних про ВПО.

За ініціатииви Президента України Володимира Зеленського Уряд України розробив та реалізує комплексну програму підтримки переселенців, яка охоплює три напрямки: гроші, робота та житло. Програма почала роботу з 21 березня 2022 з реєстрації тимчасових переселенців територіальними громадами та ЦНАПами. З 30-го березня

запрацювала реєстрація через застосунок «Дія». Виплати почали здійснюватися на банківську картку [3].

Постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 331 затверджено Порядок надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування ВПО внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні.

Урядом ухвалено постанову, якою затверджений Порядок компенсації витрат за тимчасове розміщення ВПО, які перемістилися з тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, території територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), перелік яких формується в електронній формі відповідно до Положення про інформаційну систему формування переліку територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 травня 2022 р. № 562 (Офіційний вісник України, 2022 р., № 41, ст. 2217) [5], а у разі відсутності технічної можливості формування такого переліку в електронній формі - затверджується Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України за погодженням з Міністерством оборони на підставі пропозицій відповідних обласних, Київської міської військових адміністрацій; житло яких зруйноване або непридатне для проживання внаслідок пошкодження, інформація про яке внесена до Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією російської федерації, або щодо якого подано документальне підтвердження від органів місцевого самоврядування факту пошкодження/знищення нерухомого майна внаслідок спричинених військовою агресією російської федерації.

Компенсація витрат надається роботодавцю за кожну працевлаштовану особу на умовах строкового або безстрокового трудового договору (контракту), гіг-контракту, зокрема за сумісництвом, за таких умов:

- роботодавець перебуває на обліку як платник єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;

- розмір заробітної плати працівника за повністю виконану місячну (годинну) норму праці не може бути нижчим за розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством;

- подання в установленому законодавством порядку податкової звітності за попередній квартал поточного року або річної звітності за попередній рік.

Як повідомляло Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, станом на 06 жовтня 2023 в Україні налічується біля 4 тисяч місць компактного проживання переселенців, з них 1,5 тисячі перебувають у «сплячому режимі». Загалом, станом на жовтень 2023р в Україні офіційно зареєстровано близько 4,8 мільйона внутрішньо переміщених осіб, також є близько 2 мільйонів незареєстрованих переселенців. Лідером за кількістю ВПО є Донеччина – тут зареєстровано 549300 переселенців. Дещо менше на Харківщині – 527335 внутрішньо переміщених осіб та в Дніпропетровській області (близько 408 тисяч осіб), далі йдуть Київ та Київська область, які прихистили понад 408 тисяч ВПО та майже 335 тисяч відповідно.

З початком військової агресії російської федерації проти України Вінницька міська влада у межах своїх повноважень та фінансових можливостей бюджету Вінницької міської територіальної громади намагається допомогти у вирішенні проблем та труднощів, із якими, нажаль, стикаються люди, які вимушені були залишити своє місце проживання. Станом на 24.11.2023 р. у Вінницькій міській територіальній громаді було зареєстровано понад 46 тисяч ВПО, серед них – близько 11 тисяч дітей.

Департаментом соціальної політики Вінницької міської ради було створено реєстр громадян з їх контактними даними, зазначенням освіти, спеціальності, місця попередньої роботи та місця проживання у м. Вінниці. До Вінниці релокувалися 345 підприємств, які створили тут додаткові робочі місця.

На сайті міської ради створені сервіси для громадян, евакуйованих з територій активних бойових дій та для потреб виконавчих органів міської ради. За 2022 рік було створено 16 нових інформаційних сервісів, сторінки комунальних підприємств, впроваджено англійську версію сайту міської ради. Відновлено доступ до Єдиних та Державних реєстрів, які знаходяться у підпорядкуванні Міністерства юстиції України.

На прикладі Вінницької міської ради, кількість адміністративних послуг, які можна замовити в режимі онлайн збільшено до 50, за рахунок 4 видів послуг у сфері житлового господарства.

У період воєнного стану акцент робиться на створенні та удосконаленні інструментів інформування громадян, підтримці та роз-

витку корисних сервісів у відповідності до потреб часу. Насамперед, на сайті Вінницької міської ради створені інформаційні сервіси для громадян, евакуйованих з території України, де здійснюються бойові дії, з розміщенням важливої інформації: «Переселенцям»; «Оповіщення населення»; «Корисне під час війни»; «Про загальну мобілізацію»; «Довідник для внутрішньо переміщених осіб».

Створено та наповнено онлайн-мапу укриттів, інших приміщень житлового та комерційного фонду для тимчасового перебування населення під час дії сигналу «Повітряна тривога» (<https://shelter.vmr.gov.ua>). Створено відповідний сервіс «Укриття Вінниці та інші приміщення тимчасового перебування».

Виходячи з вищевикладеного, Україні необхідно зосередитися на наданні соціальних послуг для всіх постраждалих від війни, включаючи ВПО, ветеранів та вразливі групи, а також дітей та людей з інвалідністю, на принципах прозорості та сталості:

1. Цифровізувати систему надання соціальних послуг, забезпечити безбар'єрний доступ до послуг усіх соціальних груп;

2. Підвищити адресність та посилити перевірку одержувачів соціальної допомоги, не залишаючи нікого позаду;

3. Розвивати другий рівень пенсійного страхування (обов'язкова накопичувальна пенсійна система), стимулювати добровільне накопичення коштів, систематизувати різні види соціальних виплат, розробляти ефективні механізми компенсації для всіх категорій населення, що постраждало від війни, у тому числі поранених і травмованих;

4. Створити можливості для реінтеграції ветеранів у мирне життя;

5. Створити можливості для жінок і чоловіків із сімейними обов'язками поєднувати професійні та сімейні обов'язки;

6. Побудувати життєздатну систему захисту прав дітей на національному, регіональному та місцевому рівнях, що відповідає міжнародним стандартам;

7. Стимулювати повернення українців в Україну через міграційну та інтеграційну політику.

Вирішення цих проблем має відбуватися за допомогою інклюзивного та партисипативного підходу, заснованого на правах людини, гарантуючи, що відповідно до Цілей сталого розвитку ніхто не залишиться позаду.

Хоча цей процес ще далекий від завершення, вже зроблено величезну роботу для забезпечення того, щоб відновлення відбувалося, а також принципів підзвітності та прозорості. Конкретні ініціативи, цілі та проекти

для створення негайної стійкості та орієнтації на довгострокову перспективу вже готові до обговорення та перетворення на більш детальні плани дій [7].

Висновки з даного дослідження. Наукові дослідження вказують на той факт, що забезпечуючи гідний рівень соціального захисту всіх категорій незахищених верств населення та постраждалих, Україна забезпечить побудову більш справедливого та рівноправного суспільства, а для забезпечення стійкості систем надання соціальних послуг в умовах воєнного стану та відновлення України потрібні стратегії на державному рівні. Метою цих стратегій мають бути забезпечення європейських стандартів функціонування інституцій соціального захисту, надання послуг соціального характеру, фінансової стабільності соціальної сфери, підвищення її прозорості та оптимізації її адміністративних видатків.

Для реалізації Стратегії «Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери» необхідна інформаційна система, створена з урахуванням новітніх інформаційних та управлінських технологій, єдиних сучасних стандартів якості обслуговування громадян, з можливістю прийняття ефективних організаційних і структурних рішень [8]. Стратегією передбачено комплексну цифрову трансформацію соціальної сфери, метою якої є забезпечення європейських стандартів надання послуг, зміцнення фінансової стабільності, підвищення прозорості соціальної сфери, а також оптимізація її адміністративних видатків.

Міністерство соціальної політики впроваджує цілу низку пілотних проєктів, що покликані створити систему соціальної підтримки військового та ветерана на всіх етапах несення військової служби, починаючи від моменту вступу на службу і завершуючи адаптацією у громаді. Подія об'єднала представників міністерств, місцевих органів влади, міжнародних донорів, парламенту, соціально відповідального бізнесу, лідерів ветеранських та волонтерських організацій з усіх регіонів України, військових. Держава прагне побудувати систему повноцінної соціальної підтримки для військовозобов'язаних, військових та ветеранів. Крім того, застосовує нові підходи до фінансування соціальних послуг, переходячи від системи безпосереднього прямого фінансування установ закупівлі послуги / оплати по факту надання послуги, де недержавні надавачі є одним із повноцінних суб'єктів надання соціальних послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Роз'яснення Верховної ради України щодо роботи центрів надання адміністративних послуг у воєнний час. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221128.html>

2. Громадська думка щодо надання соціальних послуг з метою визначення потреб мешканців громади у соціальних послугах департамент проводить анкетне опитування. (через російську агресію). URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221114.html>

3. Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2021 р. № 864 «Питання організації моніторингу якості надання адміністративних послуг». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/864-2021-%D0%BF#Text>

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 7 травня 2022 р. № 562 «Про затвердження Положення про інформаційну систему переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово оку-

пованих російською федерацією». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/562-2022-%D0%BF#Text>

6. Моніторинг аналітичного центру Cedos «Соціальний захист і війна в Україні». URL: <https://cedos.org.ua/researches/soczialnyj-zahyst-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-30-kvitnya-2022/>

7. Короткі огляди публічної політики щодо відновлення України. Матеріали міжнародної конференції On 4-5 July 2022, with Ukraine will host the international Ukraine Recovery Conference (URC 2022). Луганно, Швейцарія. URL: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62bf29b98817ba6afccd0676_ukr%20-%20URC%20brief%20final.pdf

8. Розпорядження Кабінету міністрів від 28.10.2020 року №135 «Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-%D1%80#Text>

9. Посібник «Менеджмент соціальних послуг в умовах війни» від 23.03.2023. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/materialy-treninhu-menedzhment-sotsialnykh-posluh-v-umovakh-viyny>

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЮ

PUBLIC POLICY IN THE FIELD OF PROVISION OF MEDICAL SERVICES TO THE POPULATION

Стаття присвячена особливостям публічної політики у сфері надання медичних послуг населенню. Відзначено, що охорона здоров'я виступає критично важливим сектором національної економіки кожної країни, граючи ключову роль у підтримці соціальної стабільності та загального благополуччя нації. Запорука надання високоякісних і доступних медичних послуг є пріоритетним завданням для уряду. Саме з цієї причини активне вдосконалення сфери охорони здоров'я та медичних сервісів стає ключовою вимогою для розвинутих суспільств сьогодення. У процесі реформування системи охорони здоров'я відбувається перегляд та корекція підходів до надання медичної допомоги, з особливим фокусом на первинну медичну допомогу та сімейну медицину. Фінансування ефективно перерозподіляється на користь локальних медичних установ в рамках територіальних громад, що дозволяє лікарям бути ближчими до пацієнтів і надає останнім ширші можливості для отримання потрібних послуг. Проте, сучасні виклики вимагають від публічної політики у сфері надання медичних послуг постійної адаптації та впровадження нових рішень для задоволення потреб населення. Метою дослідження є вивчення особливостей сфери надання медичних послуг в контексті реалізації публічної політики на сучасному етапі реформування вітчизняної системи охорони здоров'я. У науковій статті визначено, що публічна політика у сфері надання медичних послуг населенню націлена на оновлення управлінських процесів та покращення правової бази для публічного управління у цій сфері. Опираючись на досвід впровадження інновацій у медицині у розвинених країнах, можна зазначити, що на етапі надання спеціалізованої допомоги пацієнтам існує значний ризик невдоволення в процесі реалізації нововведень. Сучасний стан справ в Україні, зокрема обмеження в бюджетному фінансуванні, призводить до того, що підвищити якість медичного обслуговування громадян стає складно. В подальших наукових дослідженнях слід зосередити увагу на оцінці діяльності медичних закладів в контексті реформування системи охорони здоров'я. Це дасть змогу проаналізувати їх діяльність у напрямі покращення надання медичних послуг населенню.

Ключові слова: охорона здоров'я, публічне управління, медична сфера, медичні послуги,

медична допомога, медичні гарантії, населення, держава.

The article is devoted to the peculiarities of public policy in the field of providing medical services to the population. It was noted that health care is a critically important sector of the national economy of each country, playing a key role in maintaining social stability and the general well-being of the nation. Ensuring the provision of high-quality and affordable medical services is a priority task for the government. It is for this reason that the active improvement of health care and medical services becomes a key requirement for today's developed societies. In the process of reforming the health care system, approaches to the provision of medical care are being reviewed and corrected, with a special focus on primary care and family medicine. Funding is effectively redistributed in favor of local medical institutions within territorial communities, which allows doctors to be closer to patients and provides the latter with wider opportunities to receive the necessary services. However, modern challenges require public policy in the field of medical services to constantly adapt and implement new solutions to meet the needs of the population. The purpose of the study is to study the peculiarities of the provision of medical services in the context of the implementation of public policy at the current stage of reforming the domestic health care system. The scientific article determined that public policy in the field of providing medical services to the population is aimed at updating management processes and improving the legal framework for public management in this area. Based on the experience of introducing innovations in medicine in developed countries, it can be noted that at the stage of providing specialized care to patients, there is a significant risk of dissatisfaction in the process of implementing innovations. The current state of affairs in Ukraine, in particular limitations in budget funding, makes it difficult to improve the quality of medical care for citizens. In further scientific research, attention should be focused on evaluating the activities of medical institutions in the context of reforming the health care system. This will make it possible to analyse their activities in the direction of improving the provision of medical services to the population.

Key words: health care, public administration, medical sphere, medical services, medical assistance, medical guarantees, population, state.

УДК 351.77

DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.39.24>

Турчин К.Ю.

аспірант кафедри публічного управління та публічної служби Інститут адміністрування, державного управління та професійного розвитку Національного університету «Львівська політехніка»

Постановка проблеми. Охорона здоров'я виступає критично важливим сектором національної економіки кожної країни, граючи ключову роль у підтримці соціальної стабільності та загального благополуччя нації. Запорука надання високоякісних і доступних медичних послуг є пріоритетним завданням для уряду.

Саме з цієї причини активне вдосконалення сфери охорони здоров'я та медичних сервісів стає ключовою вимогою для розвинутих суспільств сьогодення.

У процесі реформування системи охорони здоров'я відбувається перегляд та корекція підходів до надання медичної допомоги,

з особливим фокусом на первинну медичну допомогу та сімейну медицину. Фінансування ефективно перерозподіляється на користь локальних медичних установ в рамках територіальних громад, що дозволяє лікарям бути ближчими до пацієнтів і надає останнім ширші можливості для отримання потрібних послуг. Проте, сучасні виклики вимагають від публічної політики у сфері надання медичних послуг постійної адаптації та впровадження нових рішень для задоволення потреб населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження у сфері охорони здоров'я та надання медичних послуг населенню представлені у працях таких науковців як Бондар В. [5], Коробчинська Н. [3], Мельник І. [11], Лужецька Н. [4], Ніколюк О. [5], Цветкова Н. [5], Чурпій І. [11], Чурпій Н. [11], Шелеміна Н. [12] та інші.

У своїх працях вчені вивчають питання моніторингу системи охорони здоров'я в системі управління на місцевому рівні, досліджують особливості фінансування системи охорони здоров'я з позиції вітчизняного та закордонного досвіду, розглядають теоретико-правові аспекти реформування системи охорони здоров'я, аналізують сучасні проблеми реформування системи охорони здоров'я України, обґрунтовують напрями удосконалення системи публічного управління розвитком у сфері охорони здоров'я України.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, публічна політика у сфері надання медичних послуг населенню є глибокою темою, яка потребує постійних наукових досліджень у даному напрямку, що зумовило вибір теми статті.

Метою статті є вивчення особливостей сфери надання медичних послуг в контексті реалізації публічної політики на сучасному етапі реформування вітчизняної системи охорони здоров'я.

Виклад основного матеріалу.

Підтримання, захист та покращення здоров'я громадян визначено як важливий пріоритет для держави, реалізація якого покладена на систему охорони здоров'я. Велика перебудова цієї системи почалась у 2017 році з ухвалення Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», що мало на меті поліпшення доступності та якості медичних послуг для громадян. З початком 2018 року набув чинності Закон України «Про державні медичні гарантії», започаткувавши медичну реформу в країні і змінивши підхід до взаємодії між пацієнтами, лікарями та державою, зокрема переходячи

від фінансування утримання медичних установ до закупівлі конкретних послуг.

У квітні 2018 року була заснована Національна служба здоров'я України (НСЗУ) як єдиний національний замовник медичних послуг, що стало суттєвим кроком у процесі реформ. Одночасно було ініційовано автономізацію медичних установ, перетворюючи їх із комунальних бюджетних організацій на комунальні некомерційні підприємства, що сприяло збільшенню прозорості та відповідальності, а також спрямовано на боротьбу з корупцією через усунення неофіційних платежів та неефективне використання коштів. Вже у липні 2018 року НСЗУ почала укладати перші угоди з автономізованими постачальниками первинної медичної допомоги (ПМД) за капітаційною ставкою, встановленою законом, що надало громадянам можливість вільного вибору лікаря та забезпечило рівні умови для державних та приватних надавачів ПМД у рамках державних медичних гарантій.

Новий етап був ознаменований впровадженням інноваційної моделі надання первинної медичної допомоги, яка визначає дохід лікарів загальної практики, сімейних лікарів та педіатрів відповідно до чисельності їхніх пацієнтів.

Основа цієї моделі полягає в тому, що пацієнт вибирає лікаря загальної практики або педіатра та разом вони формують електронну декларацію про обслуговування. На основі цього угоди, з державного бюджету надходять кошти на рахунок відповідної медичної установи, що повністю покривають вартість медичних послуг та необхідних аналізів. Лікування та діагностика здійснюються в рамках двох основних пакетів послуг [8]:

– «Червоний» пакет включає набір медичних послуг, за які платить сам пацієнт (наприклад, стоматологічні послуги за винятком невідкладних випадків, естетичну хірургію, консультації вузькопрофільних спеціалістів без рекомендації сімейного лікаря);

– «Зелений» пакет охоплює послуги, оплату за які бере на себе держава (це первинна, невідкладна та паліативна допомога).

Основна відмінність між новою реформованою медичною системою та старою полягає в тому, що замість прямого фінансування медичних установ з державного бюджету для надання безкоштовних послуг, держава переходить на систему закупівель послуг в цих установах. Таким чином, кошти з державного бюджету тепер не призначаються для прямого утримання медичних закладів, але використовуються для оплати конкретно наданих послуг. Це означає, що кожен медичний заклад функ-

ціонує як самостійна економічна одиниця, отримуючи оплату за реально надані послуги, що стимулює заклади підвищувати якість і ефективність своєї роботи подібно до комерційних організацій [9].

В середині 2019 року розпочалася підготовча робота з оснащення медичних закладів необхідним обладнанням та впровадженням сучасних комп'ютерних технологій у медичну сферу. До кінця того ж року була запущена програма медичних гарантій, яка передбачає виділення бюджетних коштів на оплату медичних послуг замість фінансування утримання лікувальних установ [4].

У 2019 році первинні медичні заклади переходять на нову модель фінансування з держбюджету через укладання договорів з Національною службою здоров'я України (НСЗУ), а з 2020 року ця модель була розширена на установи всіх рівнів медичної допомоги [9].

З квітня 2019 року НСЗУ почала адмініструвати реімбурсацію (відшкодування вартості) лікарських засобів за електронним рецептом. Станом на 18 лютого 2022 року реімбурсації (програма «Доступні ліки») підлягали 444 лікарських засоби.

Таким чином, початковим кроком реформи стало оновлення системи первинної медичної допомоги, яка зосереджена на профілактиці та своєчасному виявленні хвороб, що дозволяє запобігати випадкам захворювань, виявленим у пізні стадії. Поліпшення первинної ланки дозволяє більш ефективно розповсюджувати інформацію про захворювання та потенційні ризики для здоров'я громадян, сприяючи профілактичним заходам для запобігання епідемії.

Наступний етап реформи передбачає перегляд механізмів фінансування вторинної та третинної ланки медичної допомоги, з акцентом на державну закупівлю послуг від медичних установ. За цією схемою, лікарні будуть отримувати оплату за послуги, надані певним пацієнтам, що стимулює лікувальні заклади, які користуються популярністю серед пацієнтів, збільшувати обсяги фінансування. Ключовими аспектами є підвищення якості медичних послуг, їх доступність та зростання заробітної плати для медичних працівників.

Оновлене законодавство також встановлює заборону на вимагання будь-якої винагороди за надання медичних послуг. У разі порушення цих законодавчих норм, Національна служба здоров'я України має право відхилити закупівлю послуг у таких медичних закладах [7].

Отримавши направлення від сімейного лікаря, пацієнт має можливість отримати

медичну допомогу в будь-якій лікувальній установі, яка внаслідок надання таких послуг отримує фінансування. Це сприяє збільшенню кількості пацієнтів і, відповідно, фінансування, стимулюючи конкуренцію між медичними закладами. Водночас, звернення за медичною допомогою без направлення зобов'язує пацієнта покривати витрати самостійно, хоча існують винятки для доступу до деяких спеціалістів, як-от стоматологи, психіатри, акушер-гінекологи, наркологи, без потреби в направленні [2].

З 1 квітня 2020 року почалася реформа у сфері спеціалізованої медичної допомоги, коли основна частина державних видатків на охорону здоров'я була зосереджена в рамках Програми медичних гарантій. Ця програма визначає медичні послуги та лікарські засоби, що фінансуються Національною службою здоров'я України. Завдяки автономізації та укладенню договорів з НСЗУ, медичні заклади перейшли від фінансування за статтями до оплати за результатами надання послуг, ефективно переорієнтовуючи фінансові потоки за принципом «фінансування слідує за пацієнтом», а не за утриманням закладів.

Медичні установи в країні поетапно переходять на систему повного державного фінансування: 40% бюджету установ призначено для оплати послуг, безпосередньо наданих пацієнтам, тоді як 60% виділяється як стандартний бюджет закладу для гладкого переходу до нової моделі фінансування та запровадження ефективних управлінських процесів.

Пандемія COVID-19 підкреслила вразливі місця у медичній сфері та її відповідь на кризові ситуації, особливо з огляду на відсутність координованих планів готовності на різних рівнях. У відповідь на це, при Міністерстві охорони здоров'я України був створений Центр громадського здоров'я, що знаменує собою старт значних змін у галузі. Останніми роками в Україні також було проведено значну роботу з цифровізації охорони здоров'я.

Водночас, медична сфера зазнала значних втрат через військові дії. Станом на 21 червня 2022 року було повністю знищено 118 медичних об'єктів, а 633 зазнали часткових руйнувань. Передбачувана сума збитків становить близько 35 мільярдів гривень.

Система охорони здоров'я відчуває додаткове навантаження через міграцію населення та зміщення медичних кадрів. Відсутність достатньої кількості фахівців та організаційної спроможності для надання реабілітаційних послуг та послуг у галузі психічного здоров'я загострює проблему доступу громадян до необхідної якісної допомоги [8].

Наразі середня очікувана тривалість життя в Україні складає 76 років для жінок і 66 років для чоловіків, що ставить країну на одне з найнижчих місць за цим показником у Європі. Попри щорічне зростання фінансування охорони здоров'я, Україна все ще не досягла світових норм відсотка ВВП, витраченого на медичні послуги, згідно з даними Міністерства охорони здоров'я України [6]:

- українці в середньому живуть на 9 років коротше порівняно з громадянами Європейського Союзу: очікувана тривалість життя в Україні становить 72 роки, тоді як в країнах ЄС – 81 рік;

- близько 50% осіб, які пережили інсульт, стикаються з первинною інвалідністю, а приблизно 12% випадків смерті від інсульту припадають на осіб працездатного віку;

- Україна лідирує в Європі за рівнем катастрофічних витрат на здоров'я, що ведуть до зuboжіння сімей пацієнтів;

- пацієнти самостійно покривають витрати на фармацевтичні та інші медичні товари, які становлять 99% від загального обсягу витрат на ліки;

- 37,6% госпіталізацій в Україні проводяться без належних медичних показань;

- Україна має один із найнижчих у світі рівнів вакцинації дітей.

Висновки. Отже, публічна політика у сфері надання медичних послуг населенню націлена на оновлення управлінських процесів та покращення правової бази для державного управління у цій сфері. Водночас, охорона здоров'я в Україні пройшла через великі зміни та трансформації, спричинені реформами, пандемією та викликами, пов'язаними з воєнними діями Росії проти України. На жаль, існують певні негативні аспекти, що негативно позначилися на результатах реформ, знизили їхню ефективність та спричинили невдоволення серед медичних працівників та населення.

Опираючись на досвід впровадження інновацій у медицині у розвинених країнах, можна зазначити, що на етапі надання спеціалізованої допомоги пацієнтам існує значний ризик невдоволення в процесі реалізації нововведень. Сучасний стан справ в Україні, зокрема обмеження в бюджетному фінансуванні, призводить до того, що підвищити якість медичного обслуговування громадян стає складно.

Подальші перспективи в досліджуваному напрямку полягають в оцінці діяльності медичних закладів в контексті реформування сис-

теми охорони здоров'я. Це надасть змогу проаналізувати їх діяльність у напрямі покращення надання медичних послуг населенню.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ізбірком. Новий етап медреформи: що зміниться для пацієнтів у 2020 році. 02 грудня 2019р. URL: <https://izbirkom.org.ua/publications/reformy-33/2019/novij-etap-medreformi-sho-zminytsya-dlya-paciyentiv-u-2020-roci/> (дата звернення: 15.03.2024)

2. Кириленко О. Новий етап медреформи: що зміниться для пацієнтів у 2020-му році/ «Четверта влада» 02.12.19. URL: <https://4vlada.com/novij-etap-medreformy-shcho-zminytsya-dlia-patsiientiv-u-2020-mu-rotsi> (дата звернення: 15.03.2024)

3. Коробчинська Н.В. Моніторинг системи охорони здоров'я в системі управління на місцевому рівні. Публічне управління та митне адміністрування, № 1 (32), 2022. С. 58-69.

4. Лужецька Н. А. Сучасні проблеми реформування системи охорони здоров'я України. URL: <http://www.rusnauka.com/pdf/281969.pdf> (дата звернення: 15.03.2024)

5. Ніколюк, О., Бондар, В., Цветкова, Н. Напрями удосконалення системи публічного управління розвитком у сфері охорони здоров'я України. Food Industry Economics. 2021.13(3). URL: <https://doi.org/10.15673/fie.v13i3.2137> (дата звернення: 15.03.2024)

6. Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я. URL: <https://moz.gov.ua/> (дата звернення: 16.02.2024)

7. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017р. №2168-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text> (дата звернення: 16.03.2024)

8. Проєкт Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Охорона здоров'я». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/health-care.pdf> (дата звернення: 16.03.2024)

9. Урядовий портал. Верховна Рада України ухвалила бюджет на 2020 рік: програма медичних гарантій, розвиток екстреної допомоги, забезпечення ліками. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-kvitni-nastupnogo-roku-princip-groshi-jdut-za-paciyentom-zapracyuye-na-vsih-rivnyah-medichnoyi-dopomogi-byudzheta-2020> (дата звернення: 17.03.2024)

10. Урядовий портал. Реформа системи охорони здоров'я. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-sistemi-ohoroni-zdorovya> (дата звернення: 17.03.2024)

11. Чурпій І.К., Мельник І.В., Чурпій Н.В. Теоретико-правові аспекти реформування системи охорони здоров'я. Art of Medicine. 1(13) січень - березень, 2020. С. 179-174.

12. Шелеміна Н. Особливості фінансування системи охорони здоров'я: вітчизняний та закордонний досвід. Економіка та суспільство, 2023, №53. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-80>

АСПЕКТИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ

ASPECTS OF DIGITALIZATION IN THE SPHERE OF STATE CULTURAL POLICY IMPLEMENTATION

У статті досліджено різноманітні аспекти діджиталізації у сфері реалізації державної культурної політики. Відзначено, що сьогодні культурна політика держави тісно переплітається із цифровими технологіями, формуючи таким чином нові підходи до державного управління культурною спадщиною. Визначено підходи до розуміння сутності діджиталізації як поняття, відносно нового у всіх сферах і у сфері культури, зокрема. Представлено головні ознаки процесу діджиталізації та подано їх характеристики. Підкреслено, що діджиталізація є широким поняттям, що відображає процес цифрової трансформації економіки та суспільства, що описує перехід від індустріальної епохи та використання аналогових технологій до нової епохи, що базується на творчості, знаннях та використанні цифрових інновацій. Зауважено, що в культурній сфері сьогодні неможливо ігнорувати цифрові засоби комунікації, оскільки всі базові сфери культури та система формування культурного досвіду в цілому відчувають кардинальні перетворення. Акцентовано увагу на тому, що в сучасних умовах відбуваються масштабні зміни у всіх сферах життєдіяльності українського суспільства, що зумовлене нападом російської федерації на Україну, тому культурна спадщина стала особливим об'єктом зацікавлення ворога, відповідно до чого зараз набирає потужних обертів битва за національну культуру української держави. Підсумовано, що вплив цифрових технологій на сучасну культурну політику держави передбачає перехід від традиційних методів до цифрових інструментів у культурній сфері, а також аналіз впливу цього процесу на різноманітні аспекти культурного життя. Підкреслено, що державна культурна політика, включаючи підвищення доступності культурних ресурсів, залучення нових аудиторій, збереження та просування культурної спадщини, покликана перевести культурні процеси в країні на якісно новий рівень розвитку. Відповідно до цього на державному рівні слід ініціювати розвиток цифровізації культурного контенту, сприяти залученню інвестицій, зокрема, з-за кордону, у розвиток цих взаємодій, а також заохочувати дію різноманітних проєктів, спрямованих на збереження культурної спадщини України, зокрема, в умовах дії воєнного стану.

Ключові слова: діджиталізація, державна

культурна політика, цифрові інструменти, культурна спадщина, держава.

The article explores various aspects of digitalization in the sphere of implementation of state cultural policy. It was noted that today the cultural policy of the state is closely intertwined with digital technologies, thus forming new approaches to the state management of cultural heritage. Approaches to understanding the essence of digitization as a relatively new concept in all spheres and in the sphere of culture, in particular, are defined. The main features of the digitization process are presented and their characteristics are given. It is emphasized that digitalization is a broad concept that reflects the process of digital transformation of the economy and society, which describes the transition from the industrial era and the use of analog technologies to a new era based on creativity, knowledge and the use of digital innovations. It was noted that in the cultural sphere today it is impossible to ignore digital means of communication, since all basic spheres of culture and the system of forming cultural experience as a whole are undergoing radical transformations. Attention is focused on the fact that in modern conditions large-scale changes are taking place in all spheres of life in Ukrainian society, which is caused by the attack of the Russian Federation on Ukraine, therefore cultural heritage has become a special object of interest of the enemy, according to which the battle for Ukrainian national culture is gaining momentum. It is concluded that the influence of digital technologies on the modern cultural policy of the state involves a transition from traditional methods to digital tools in the cultural sphere, as well as an analysis of the impact of this process on various aspects of cultural life. It is emphasized that the state cultural policy, including increasing the availability of cultural resources, attracting new audiences, preserving and promoting cultural heritage, is designed to bring cultural processes in the country to a qualitatively new level of development. Accordingly, at the state level, the development of digitalization of cultural content should be initiated, investment should be promoted, in particular, from abroad, in the development of these interactions, as well as various projects aimed at preserving the cultural heritage of Ukraine should be encouraged, in particular, in the conditions of martial law.

Key words: digitization, state cultural policy, digital tools, cultural heritage, state.

УДК 351.85:004(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.39.25>

Шуст В.Б.

аспірант кафедри регіонального та місцевого розвитку
Інститут адміністрування, державного управління та професійного розвитку
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Культура виступає основою для розуміння сучасності та формування майбутнього на базі минулого, тому вона відіграє ключову роль у світовій цивілізації. Особлива увага приділяється популяризації та збереженню

традиційної культури, в тому числі за допомогою збереження цінностей культурної спадщини та активного використання культурних та історичних об'єктів у повсякденному житті суспільства. Культурна спадщина формує етнокультурну ідентичність та створює духов-

ний зв'язок між поколіннями, виступаючи важливою складовою національної культури та національної самосвідомості сучасної держави.

У центрі уваги суспільства та науковців знаходилися та завжди вважалися актуальними виклики, пов'язані зі збереженням матеріальної та нематеріальної культурної спадщини. У сучасних умовах впровадження цифрових технологій та розвитку інформаційного суспільства діджиталізація об'єктів культури та культурної спадщини може вирішити ці проблеми, надаючи широкі можливості для доступу до них та збереження.

Володіння цифровими навичками є об'єктивною потребою для використання високотехнологічних рішень у культурній сфері за рахунок впровадження цифрових платформ, що вимагає, зокрема, технічних можливостей доступу до Інтернету та володіння цифровими знаннями, навичками та компетентностями. Тому актуальність дослідження обумовлена потребою у розробці практичних рекомендацій для поліпшення діджиталізації в сфері культурної спадщини та реалізації відповідної державної культурної політики, зокрема, застосування культурологічного підходу для розв'язання цих проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика діджиталізації у сфері реалізації державної культурної політики є предметом дослідження багатьох науковців, зокрема, таких як Горбул Т.О. [1], Калуга В.Ф. [2], Кулиняк М.А. [3], Ж.-П. де Клерк [6], Мохнюк Р.С. [4], Трач Ю.В. [5] та інші.

У своїх публікаціях вчені опрацьовують інформацію у бутті людини та у професійному оперуванні, оцінюють цифровізацію та цифрову трансформацію і відмінності між цими поняттями, а також цифрові технології у культурі сучасного суспільства в контексті тенденцій і перспектив, вивчають особливості цифрової культурної спадщини як феномену цифрової культури та діджиталізації культурної спадщини в Україні, аналізуючи їх в контексті розвитку цифрової культури, досліджують специфіку державної культурної політики як фактор розвитку громадянського суспільства в контексті євроінтеграційних процесів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Різномасштабність досліджень в сфері реалізації державної культурної політики з позиції діджиталізації вимагає комплексного підходу до вивчення процесів у представленому напрямку, що обумовило вибір тематики даної статті.

Мета статті полягає в дослідженні різноманітних аспектів діджиталізації у сфері реалі-

зації державної культурної політики в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні культурна політика держави тісно переплітається із цифровими технологіями, формуючи таким чином нові підходи до державного управління культурною спадщиною. Тому досліджуючи дане питання, в першу чергу варто зосередити увагу на розумінні сутності діджиталізації як поняття, відносно нового у всіх сферах і у сфері культури, зокрема.

Так, від другої половини ХХ століття в сучасному суспільстві почалося широке поширення діджиталізації, що означає перетворення різних сфер життя, таких як економіка, промисловість, освіта, культура та обслуговування, у цифрову форму.

В. Калуга визначає діджиталізацію як «оцифровуванням буття», тобто як процес, пов'язаний з тенденціями переведення різноманітних видів застосовуваної людиною інформації в електронний формат [2].

Згідно з Ж.-П. де Клерком, процес діджиталізації включає в себе використання даних, які вже почали існувати у цифровому форматі, а також цифрових технологій та оцифрованих даних з метою раціоналізації процесів, трансформації та створення відповідного середовища для їх здійснення, що базується на використанні цифрової інформації. У контексті діджиталізації основна увага зосереджується за допомогою процесів цифровізації і оцифрованих даних на вдосконаленні систем передачі інформації та взаємодії [6].

Процес діджиталізації, як вважає цей вчений, включає наступні аспекти (табл. 1).

Отже, діджиталізація є широким поняттям, що відображає процес цифрової трансформації економіки та суспільства. Цей процес описує перехід від індустріальної епохи та використання аналогових технологій до нової епохи, що базується на творчості, знаннях та використанні цифрових інновацій. У культурній сфері сьогодні неможливо ігнорувати цифрові засоби комунікації, оскільки всі базові сфери культури та система формування культурного досвіду в цілому відчувають кардинальні перетворення.

В сучасних умовах відбуваються масштабні зміни у всіх сферах життєдіяльності українського суспільства, що зумовлене нападом російської федерації на Україну. Культурна спадщина стала особливим об'єктом зацікавлення ворога, тому саме зараз набирає потужних обертів битва за національну культуру української держави.

Так, українська культурна спадщина через руйнування та втрату пам'яток, а також загроз-

Головні ознаки процесу діджиталізації

№ п/п	Ознаки	Їх характеристики
1	Перехід контенту у цифровий формат	Це означає, що будь-яка інформація, раніше представлена у формі аналогових документів, фізичних носіїв або статичних зображень, тепер переноситься до цифрового середовища. Це може включати текстові дані, зображення, відео, аудіофайли та інші форми контенту
2	Встановлення керуваності	Це означає, що пристрої і технології стають здатними до керування за допомогою програмного забезпечення або зовнішніх команд. Наприклад, в індустрії Інтернету речей (IoT) це може включати можливість дистанційного керування пристроями через мобільний додаток або веб-інтерфейс
3	Збільшення гетерогенності комунікацій	Це означає, що зростає різноманітність форм і засобів комунікації. Оскільки більше і більше процесів і пристроїв стають цифровими, способи взаємодії між ними можуть бути різноманітними і між собою несумісними, що створює потребу в розробці стандартів і протоколів для забезпечення сумісності

Джерело: [6]

ливе погіршення загального рівня життя та якості культурного та природного середовища, зокрема після масштабного вторгнення російських військ у 2022 році, перебуває у складній ситуації. Збереження, вивчення та популяризація культурної спадщини України стають важливим завданням сучасної культурної політики держави, особливо в умовах повномасштабної війни.

Жахливі наслідки війни обчислюються значною кількістю знищених та зруйнованих об'єктів культурної спадщини. Так, лише за перші два місяці, за даними ЮНЕСКО, в Україні було зруйновано або пошкоджено 7 бібліотек, 11 музеїв, 15 пам'ятників, 14 культурних центрів, 26 історичних будівель та 54 церкви, що стало наслідком російського вторгнення на територію української держави [7].

У напрямі порятунку та збереження об'єктів культури необхідно на рівні держави проводити відповідну політику, спрямовану на відновлення розвитку та популяризацію культурної спадщини України після війни. Це завдання може бути успішно вирішене завдяки застосуванню сучасних технологій оцифрування, тому діджиталізація культурної спадщини повинна бути одним із актуальних напрямів державної політики, зважаючи на те, що нині під егідою ЮНЕСКО цифрова культура особливо цілеспрямовано та активно розвивається багатьма країнами та міжнародною спільнотою.

Цифрову культуру можна позиціонувати як абсолютно новий досвід взаємодії з культурним контентом, який активно впроваджується у культурний простір, при цьому змінюється формат збереження культурної спадщини. Він вважається зовсім іншим форматом сприй-

няття реального досвіду, який при цьому не є другорядним чи заміником реального стану справ.

Цифровізація у сфері культури використовується у наступних випадках:

- під час створення спеціалізованих інформаційних систем, застосування яких дозволяє вести облік культурних цінностей та об'єктів культури на державному рівні;
- при покращенні фінансово-господарських та організаційно-економічних процесів діяльності організацій культури шляхом застосування цифрових технологій;
- у безпосередній культурній діяльності у процесах поширення, створення, збереження, вивчення та споживання культурних благ та культурних цінностей.

Завдяки цифровим технологіям можна здійснити велику роботу в контексті вивчення культурної спадщини. Зокрема, мова йде про дистанційне зондування поверхні, візуалізацію та моделювання, застосування технологій 3D-сканування, архівування та оцифрування. Наприклад, за допомогою технологій доповненої реальності та 3D-моделювання можна набути інший досвід осягнення мистецтва та зовсім по-іншому оцінити процеси залучення широкій аудиторії до культурних цінностей.

У світі вже давно проводиться активне оцифрування контенту культурних об'єктів, проте в Україні цей процес відбувається на початковій стадії, незважаючи на розвиток ІТ-сфери. Тим не менше, варто згадати певні напрацювання: проект «Кишенькова країна» для оцифрування об'єктів архітектурної спадщини, а також реалізація інноваційної платформи-маркетплейсу «Український національний інтелект» шляхом

розкриття потенціалу української науки й культури.

На думку спеціалістів, цифровий контент також має і соціальну цінність, адже завдяки оцифрованим об'єктам культурної спадщини полегшується доступ до них для населення, що стимулює процеси демократизації щодо взаємодії з культурною спадщиною. Відповідно, користувачі перетворюються на «автономних учасників, здатних до дії у глобальній інфосфері» [8].

Висновки. Отже, досліджуючи вплив цифрових технологій на сучасну культурну політику держави, можна простежити перехід від традиційних методів до цифрових інструментів у культурній сфері, а також проаналізувати вплив цього процесу на різноманітні аспекти культурного життя. Державна культурна політика, включаючи підвищення доступності культурних ресурсів, залучення нових аудиторій, збереження та просування культурної спадщини, покликана перевести культурні процеси в країні на якісно новий рівень розвитку.

Загалом, державна політика щодо формування цифрової культури повинна спрямовуватися на збереження музейного, бібліотечного, архівного фондів, які повинні зберігатися для майбутніх поколінь, зважаючи на високий рівень їх знищення чи руйнування. Навіть у розвинених країнах світу, де відсутні ризики, притаманні Україні на даний час, існує розуміння потреби таких цифрових колекцій для культурологічних та інших досліджень у галузі гуманітарних наук, позиціонуючись як джерело візуальних даних, а також для дослідження різних типів культур та типів користувачів. Тому на державному рівні слід ініціювати розвиток цифровізації культурного контенту, сприяти залученню інвестицій, зокрема, з-за кордону, у розвиток цих взаємодій, а також заохочувати дію різноманітних проєктів, спрямованих на збереження культурної спадщини України, зокрема, в умовах дії воєнного стану.

Подальші перспективи в досліджуваному напрямку полягають у вивченні досвіду розви-

нених європейських країн стосовно діджиталізації у сфері реалізації державної культурної політики з метою його впровадження в українських реаліях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горбул, Т.О. Діджиталізація культурної спадщини в Україні: аналіз особливостей в контексті розвитку цифрової культури. Культурологічний альманах, №4, 2023. С. 212–218. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.29>
2. Калуга В.Ф. Інформація у бутті людини та у професійному оперуванні. Київ: НУБіП України. 2019. 145 с.
3. Кулиняк М.А. Цифрова культурна спадщина як феномен цифрової культури. Культурологічний альманах, №3, 2022. С. 218–227. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2022.3.28>
4. Мохнюк Р.С. Державна культурна політика як фактор розвитку громадянського суспільства в контексті євроінтеграційних процесів. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. №3. 2021. С. 27–36.
5. Трач Ю.В. Цифрові технології у культурі сучасного суспільства: тенденції і перспективи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра культурології: 26.00.01 «Теорія та історія культури». М-во освіти і науки України. КНУКіМ. Київ, 2021. 34 с.
6. De Clerck J.-P. (2023). Digitization, digitalization and digital transformation: the differences Retrieved from: <https://www.i-scoop.eu/digitization-digitalization-digitaltransformation-disruption/> (дата звернення: 24.04.2024)
7. Порятунок культурної спадщини України (2022). Голос Америки. URL: <https://www.golosameriki.com/a/saving-ukraine-culture/6565932.html> (дата звернення: 17.03.2024).
8. Allen L., Frost H., Padilla Th., Potvin S., Roke E.R., Varner S. (2019). The Collections as Data Framework: A Review from the Always Already Computational Project. URL: <https://tdlir.tdl.org/handle/2249.1/156364> (дата звернення: 18.03.2024)
9. Cameron F.R. (2019). Theorising heritage collection digitisations in global computational infrastructures / In Hannah Lewi, Wally Smith, Dirk vom Lehn, Steven Cooke (eds). The Routledge International Handbook of New Digital Practices in Galleries, Libraries, Archives, Museums and Heritage Sites, Routledge.

СТРАТЕГІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В ПЕРІОД ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

STRATEGY FOR THE IMPLEMENTATION OF ELECTRONIC DEMOCRACY IN THE PERIOD OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE

У статті визначено, що електронна демократія є однією зі складових електронного урядування, яке вже тривалий час впроваджують в нашій державі. Повномасштабне вторгнення в Україну, окупація її частини території, постійні бойові дії уповільнюють розвиток електронної демократії. Попри це органи державної влади та місцевого самоврядування намагаються усіляко підтримувати процес застосування інноваційних технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій, в демократичних процесах під час державотворення. Аргументовано, що першочерговими заходами щодо реалізації електронної демократії у повоєнний період є: 1) взаємодія суспільства та держави шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема через мобільний застосунок «Дія»; 2) електронна участь громадян у прийнятті рішень щодо місцевих бюджетів; 3) запровадження та удосконалення порядку електронних звернень та електронних петицій; 4) обговорення законопроектів та рішень органів місцевого самоврядування. З огляду на досвід європейських держав та рекомендації Ради Європи щодо електронного голосування, можна стверджувати, що під час використання інструментарію електронного голосування забезпечити таємницю голосування під час загального підрахунку голосів складно, зокрема в ситуації з виборчими бюлетенями, які мають багато складових для голосування (кандидат, партія тощо). Запровадження усіх складових Єдиної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи Центральної виборчої комісії сприятиме зменшенню кількості паперових документів в роботі виборчих комісій, економії грошових коштів та робочого часу, а також підвищить ефективність, надійність та швидкість опрацювання виборчої документації. Обґрунтовано, що одночасно із запровадженням усіх автоматизованих інформаційно-аналітичних систем, необхідно розробити відповідний застосунок та програмне забезпечення для здійснення електронного голосування через мобільний телефон чи комп'ютер, що буде полягати у безпосередній участі в голосуванні шляхом застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: електронна демократія, інформаційно-комунікаційні технології,

воєнний стан, повоєнний період, повоєнна відбудова.

The article states that e-democracy is one of the components of e-governance, which has been implemented in our country for a long time. The full-scale invasion of Ukraine, the occupation of part of its territory, and constant hostilities are slowing down the development of electronic democracy. Despite this, state and local self-government bodies try to support the process of applying innovative technologies, in particular information and communication technologies, in democratic processes during state formation. It is argued that the primary measures for the implementation of electronic democracy in the post-war period are: 1) interaction between society and the state through the wide use of information and communication technologies, in particular through the mobile application "Action"; 2) electronic participation of citizens in decision-making regarding local budgets; 3) introduction and improvement of the procedure for electronic appeals and electronic petitions; 4) discussion of draft laws and decisions of local self-government bodies. Taking into account the experience of European states and the recommendations of the Council of Europe regarding electronic voting, it can be argued that when using the electronic voting tools, it is difficult to ensure the secrecy of the vote during the general counting of votes, in particular in the situation with ballot papers that have many components for voting (candidate, party, etc.). The implementation of all components of the Unified automated information and analytical system of the Central Election Commission will contribute to reducing the number of paper documents in the work of election commissions, saving money and working time, as well as increasing the efficiency, reliability and speed of processing election documentation. It is justified that simultaneously with the introduction of all automated information and analytical systems, it is necessary to develop an appropriate application and software for conducting electronic voting through a mobile phone or computer, which will consist of direct participation in voting through the use of information and communication technologies.

Key words: electronic democracy, information and communication technologies, martial law, post-war period, post-war reconstruction.

УДК 342.34:321.7:004(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.39.26>

Юріков О.О.

д. філос. в галузі права,
викладач циклу загальних
та кримінально-правових дисциплін
Київський центр первинної професійної
підготовки «Академія поліції»
Навчально-наукового інституту № 1
Національної академії
внутрішніх справ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розширення можливостей публічного управління та адміністрування шляхом застосування інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) є вирішальним фактором розвитку електронної демократії як сучасної моделі демократичної держави. Сталість роз-

витку електронного уряду є одним із ключових факторів швидких змін в сфері електронних послуг та електронних процедур. Це також є важливим фактором підвищення загального рівня залучення суспільства у процеси розробки та реалізації управлінських рішень інструментами електронного урядування.

Все це активізує політичні процеси, полегшуючи, покращуючи та прискорюючи його різні аспекти, що певною мірою вдосконалює представницьку демократію в цілому. Прозорість і сервісна орієнтованість, чому сприяє впровадження ІКТ, стимулюють формування нової моделі сучасної держави – сервісної держави. Однак при цьому необхідно пам'ятати, що держава і влада мають орієнтуватись не на простих споживачів послуг, а саме на потреби громадянського суспільства як на невід'ємну складову сучасної демократії. Особливого значення за цих умов набувають: розширення можливостей участі громадян в обговоренні суспільно значущих рішень, громадський контроль за їх виконанням, оперативність реагування влади на звернення громадян. Саме такий підхід забезпечує двостороннє політичне спілкування та участь недержавних суб'єктів у процесі прийняття рішень. Тож правове забезпечення ефективної цифровізації стає важливим чинником розвитку сучасної моделі демократичної держави в Україні [3, с. 9].

Електронна демократія є однією зі складових електронного урядування, яке вже тривалий час впроваджують в нашій державі. Повномасштабне вторгнення в Україну, окупація її частини території, постійні бойові дії уповільнюють розвиток електронної демократії. Попри це органи державної влади та місцевого самоврядування намагаються усіляко підтримувати процес застосування інноваційних технологій, зокрема ІКТ, в демократичних процесах під час державотворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання впровадження електронної демократії досліджували такі вчені, як О. І. Архипська, О. А. Баранов, Н. В. Грицяк, М. С. Демкова, С. В. Дзюба, В. П. Зінчук, О. О. Золотар, М. Є. Золотухін, А. А. Когут, І. Р. Козак, А. І. Кормич, Л. І. Кормич, О. С. Корчагіна, Т. В. Мотренко, Є. О. Омельченко, С. І. Панцир, С. М. Попова, Т. В. Попова, І. А. Рубан, А. І. Семенченко, В. Б. Синицький, Д. С. Слободяник, А. В. Слободянюк, С. Г. Соловійов, А. М. Тиндюк, О. М. Тішкін, Г. О. Толкачов, С. А. Чукут, О. В. Чумаченко та ін. Попри значний внесок зазначених вище вчених у науку державного управління, залишається недослідженими питання щодо розроблення стратегії реалізації електронної демократії в період повоєнної відбудови України.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Одним із викликів щодо впровадження електронної демократії стало введення в Україні правового режиму воєнного стану, однак в майбутньому його не продовжать і змінять на особливий період, який буде

супроводжуватися повоєнним відновленням нашої держави. У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження процесу впровадження електронної демократії в повоєнний період.

Метою статті є визначення стратегії реалізації електронної демократії в період повоєнної відбудови України.

Виклад основного матеріалу.

Відновлення післявоєнної України буде одним із наймасштабніших у Європі з часів Другої світової війни. З метою ефективної повоєнної відбудови України та відновлення державної влади на деокупованих територіях, необхідно розробити стратегію реалізації електронної демократії в період повоєнної відбудови України. Зазначена стратегія буде розроблена з урахуванням зарубіжного досвіду впровадження електронної демократії, а також стандартів ЄС.

Першочерговими заходами щодо реалізації електронної демократії у повоєнний період є: 1) взаємодія суспільства та держави шляхом широкого застосування ІКТ, зокрема через мобільний застосунок «Дія»; 2) електронна участь громадян у прийнятті рішень щодо місцевих бюджетів; 3) запровадження та удосконалення порядку електронних звернень та електронних петицій; 4) обговорення законопроектів та рішень органів місцевого самоврядування. Але одним із головних завдань органів державної влади у повоєнний період щодо реалізації електронної демократії є запровадження електронного голосування.

Під електронним голосуванням, на нашу думку, слід розуміти комплекс процесів, пов'язаних з використанням ІКТ, який охоплює електронну реєстрацію кандидатів, електронну реєстрацію виборців, їх електронну ідентифікацію у день виборів, отримання виборцями електронного бюлетеня у застосунку, накладення цифрового підпису на бюлетень, відображення у ЦВК лише статистичних показників голосування без ідентифікації виборців (принцип таємного голосування), автоматичний підрахунок голосів.

Наші міжнародні партнери вже запровадили електронне голосування і успішно його розвивають. Так, електронне голосування на різних рівнях запроваджено в таких державах, як: США, Південна Корея, Канада, Індія, Австралія, Бельгія, Бразилія та Естонія. Велика Британія, Німеччина, Швейцарія, Японія, Китай та Казахстан лише здійснюють заходи щодо впровадження електронного голосування у свої виборчі системи [7, с. 28].

Як зазначає Токар-Остапенко О. В., найважливіші принципи та стандарти застосування ІКТ під час виборчого процесу сформульовано

у документах Ради Європи (далі – РЄ), зокрема у: 1) Кодексі належної практики у виборчих справах Венеціанської комісії; 2) Доповіді Венеціанської комісії про сумісність дистанційного та електронного голосування зі стандартами РЄ; 3) Рекомендаціях державам-членам про правові, організаційні та технічні стандарти електронного голосування; 4) Рекомендаціях щодо прозорості електронних виборів; 5) Рекомендаціях щодо сертифікації систем електронного голосування; 6) Настановах Організації з безпеки і співробітництва в Європі щодо спостереження й оцінювання цифрових рішень, які застосовують на виборах [7, с. 28].

Так, відповідно до п. 3.2.2.3. Механічні й електронні системи голосування Кодексу належної практики у виборчих справах Венеціанської комісії, інструментарій електронного голосування повинен бути безпечним (система електронного голосування здатна протистояти спробі умисного злому) та надійним (система електронного голосування здатна функціонувати автономно, незалежно від будь-яких збоїв в апаратних засобах і програмному забезпеченні). Крім того, виборець має бути в змозі отримати підтвердження того, що він проголосував, і, за потреби, виправити допущену при голосуванні помилку без порушення таємниці голосування [2].

У Доповіді Венеціанської комісії про сумісність віддаленого та електронного голосування зі стандартами РЄ зазначено, що слід розрізняти дистанційне та електронне голосування. Дистанційне голосування має дві форми: 1) дистанційне голосування в контрольованому середовищі (наприклад, голосування в посольстві за кордоном або на іншій виборчій ділянці); 2) дистанційне голосування в неконтрольованому або непідконтрольному середовищі, тобто немає присутні офіційних осіб на виборах (наприклад, надсилання голосу поштою). На підставі цих форм, під дистанційним голосуванням розуміють: 1) голосування на будь-якому визначеному місці, відмінне від виборчої ділянки, але під наглядом посадових осіб з питань виборів або інших посадових осіб з аналогічною функцією; 2) будь-яку форму голосування без нагляду посадових осіб з питань виборів або інших посадових осіб з аналогічною функцією. Так, надсилання голосу поштою в державах-членах РЄ здійснюється у відділеннях поштового зв'язку за відсутності офіційних спостерігачів та інших уповноважених осіб з питань виборів [1].

Що стосується електронного голосування, то, відповідно до зазначеного вище документу,

воно буде відповідати європейським стандартам у тому випадку, якщо воно буде прозорим, безпечним і надійним, а також забезпечить виборцю можливість отримати підтвердження свого голосу та, за необхідності, виправити його без порушення таємниці голосування [1].

У Рекомендаціях державам-членам про правові, організаційні та технічні стандарти електронного голосування передбачено стандарти і вимоги до правових, операційних та технічних аспектів електронного голосування, зокрема: 1) електронне голосування має поважати всі принципи демократичних виборів і референдумів. Електронне голосування має бути таким же надійним і безпечним, як і демократичні вибори та референдуми, які не передбачають використання електронних засобів. Цей загальний принцип охоплює всі виборчі питання; 2) взаємозв'язок правового, операційного та технічного аспектів необхідно враховувати з огляду на положення, викладених в додатках до цього документу; 3) держави-члени РЄ повинні переглянути національне законодавство про вибори з урахуванням положень цього документу; 4) якщо принципи та положення, що містяться в додатках до цього документу, не вимагають від окремих держав-членів РЄ змінити національне виборче законодавство, електронне голосування може бути проведено у разі, якщо процедура голосування відповідає усім принципам демократичних виборів та референдумів; 5) для того, щоб надати РЄ основу для можливих подальших дій щодо удосконалення електронного голосування протягом двох років після прийняття цього документу, державам-членам РЄ необхідно переглянути свою політику та досвід електронного голосування щодо виконання положень цього документу, а також звітувати Секретаріату РЄ про результати впровадження та застосування електронного голосування [6].

Основною ідеєю згаданих вище документів, як зазначає О. В. Токар-Остапенко, є те, що цифрові рішення для виборів мають узгоджуватися із принципами, які застосовуються для демократичних виборів. Правові інструменти щодо цифрових технологій мають важливе значення, навіть якщо вони не стосуються безпосередньо виборів. Останнім часом особлива увага надається кібербезпеці цифрових рішень, які використовують на виборах, та конкретному застосуванню щодо них міжнародних інструментів із захисту даних або із кібербезпеки [7, с. 28–29].

З огляду на досвід європейських держав та рекомендації РЄ щодо електронного голосування, можна стверджувати, що під час вико-

ристання інструментарію електронного голосування забезпечити таємницю голосування під час загального підрахунку голосів складно, зокрема в ситуації з виборчими бюлетенями, які мають багато складових для голосування (кандидат, партія тощо). Операційно-технічне забезпечення електронного голосування повинно дати можливість виборцю переконатися в тому, чи правильно враховано його голос, а у разі помилки, виправити її. Крім того, отримана ЦВК інформація про стан голосування не повинна мати інформацію про дані виборця.

Під час електронного голосування ймовірний підкуп виборців, голосування іншою особою, користуючись мобільним телефоном або паспортними даними певної особи, а також несанкціоноване втручання в роботу системи електронного голосування. У зв'язку з цим, правові та технічні можливості електронного голосування повинні бути здатні реагувати на такі події. Для попередження правопорушень, доцільно заздалегідь передбачити кримінальну та адміністративну відповідальність за такі діяння, а також вжити превентивних заходів щодо недопущення їх вчинення.

Українське законодавство про вибори нині не передбачає проведення електронного голосування. Водночас органи державної влади постійно удосконалюють технічне та програмне забезпечення виборчого процесу в Україні. Нині в нашій державі перебуває в процесі створення така комп'ютерна система, яка сприяє трансформації традиційних «живих» виборів та референдумів у цифрове поле, зокрема це Єдина автоматизована інформаційно-аналітична система ЦВК [5].

Складовими цієї системи є: 1) офіційний веб-сайт ЦВК. Сайт нині працює та відображає усю необхідну інформацію; 2) автоматизована інформаційно-аналітична система (далі – АІС) з організації виборів [5]. Зазначена АІС нині запроваджена та функціонує; 3) АІС з організації референдумів. Ще не запроваджено в Україні; 4) система електронного документообігу ЦВК. Нині частково запроваджено; 5) Державний реєстр виборців. Зазначений реєстр нині запроваджено та функціонує; 6) АІС «Електронні сервіси». Ще не запроваджено в Україні; 7) АІС «Учасники виборчих процесів та процесів референдуму». Ще не запроваджено в Україні; 8) АІС взаємодії із зовнішніми інформаційними системами та ресурсами. Ще не запроваджено в Україні; 9) АІС управління персоналом. Ще не запроваджено в Україні; 10) АІС управління доступом та інформаційною безпекою. Нині частково запрова-

джено; 12) захищений вузол інтернет-доступу. Ще не запроваджено в Україні; 13) АІС «Електронна пошта». Ще не запроваджено в Україні [5].

Запровадження усіх складових Єдиної АІС ЦВК сприятиме зменшенню кількості паперових документів в роботі виборчих комісій, економії грошових коштів та робочого часу. Водночас це підвищить ефективність, надійність та швидкість опрацювання виборчої документації. Однак слід зауважити, що запровадження Єдиної АІС ЦВК не означає запровадження системи електронного голосування в Україні, оскільки сам процес виборів (голосування) залишається традиційним. Саме тому, одночасно із запровадженням усіх зазначених вище АІС, необхідно розробити відповідний застосунок та програмне забезпечення для здійснення електронного голосування через мобільний телефон чи комп'ютер, що буде полягати у безпосередній участі в голосуванні шляхом застосування ІКТ. Саме запровадження електронного голосування у такій формі є однією з головних завдань стратегії реалізації електронної демократії в період повоєнної відбудови України.

Висновки. Аргументовано, що з метою ефективної повоєнної відбудови України та відновлення державної влади на деокупованих територіях, необхідно розробити стратегію реалізації електронної демократії в період повоєнної відбудови України, з урахуванням зарубіжного досвіду впровадження електронної демократії, а також стандартів ЄС.

Обґрунтовано, що першочерговими заходами щодо реалізації електронної демократії у повоєнний період є: 1) взаємодія суспільства та держави шляхом широкого застосування ІКТ, зокрема через мобільний застосунок «Дія»; 2) електронна участь громадян у прийнятті рішень щодо місцевих бюджетів; 3) запровадження та удосконалення порядку електронних звернень та електронних петицій; 4) обговорення законопроектів та рішень органів місцевого самоврядування; 5) запровадження електронного голосування.

Науково доведено, що із запровадженням усіх складових Єдиної АІС ЦВК, необхідно розробити відповідний застосунок та програмне забезпечення для здійснення електронного голосування через мобільний телефон чи комп'ютер, що буде полягати у безпосередній участі в голосуванні шляхом застосування ІКТ. Саме запровадження електронного голосування у такій формі є однією з головних завдань стратегії реалізації електронної демократії в період повоєнної відбудови України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Доповідь Венеціанської комісії про сумісність віддаленого та електронного голосування зі стандартами Ради Європи від 18 берез. 2004 р. URL: [https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdf=CDL-AD\(2004\)012-e&lang=en](https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdf=CDL-AD(2004)012-e&lang=en).
2. Кодекс належної практики у виборчих справах Венеціанської комісії від 30 жовт. 2002 р. URL: https://eos.cartercenter.org/uploads/document_file/path/279/CoE_Venice_Commission_Code_of_Good_Practice_UK.pdf.
3. Кормич Л. І., Кормич А. І. «Держава в смартфоні» як тренд сучасних концепцій урядування та демократії: політична та правова практика України. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71. С. 5–12.
4. Повоєнне відновлення України. Нові ринки та цифрові рішення / Н. Шаповал, М. Федосеєнко, О. Грибановський, О. Терещенко. 2022. 28 с.
5. Про схвалення Концепції створення Єдиної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи Центральної виборчої комісії : постанова Центральної виборчої комісії від 29 жовт. 2021 року № 447. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0447359-21#Text>.
6. Рекомендації державам-членам про правові, організаційні та технічні стандарти електронного голосування від 30 верес. 2004 р. URL: [https://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/Key-Texts/Recommendations/Rec_\(2004\)11_Eng_Evoting_and_Expl_Memo_en.pdf](https://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/Key-Texts/Recommendations/Rec_(2004)11_Eng_Evoting_and_Expl_Memo_en.pdf).
7. Токар-Остапенко О. В. Упровадження системи електронного голосування в Україні: сучасний стан та правове регулювання. *Стратегічна панорама*. 2022. № 1. С. 26–41.

СЕКЦІЯ 3 ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

ОРГАНІЗУВАННЯ Й МОТИВУВАННЯ ЯК ФУНКЦІЇ КЕРІВНИЦТВА, ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ

ORGANIZING AND MOTIVATING AS LEADERSHIP FUNCTIONS, WAYS OF IMPROVING MILITARY ADMINISTRATION

В даній статті відображено дослідження та покращення шляхів військового управління, його вдосконалення під час перебування сил оборони держави у військовому стані. Вміння командирів впливати на свідомість особового складу під час виконання службово-бойових завдань надає впевненість в перемозі над армією агресором.

Військове управління багаторівневе і має ієрархічну лінійно-штабну структуру. Аналіз змісту військового управління та визначення його специфічних ознак дають підставу стверджувати, що управлінська діяльність командира має бути жорстко регламентована, адже за кожним рішенням командира стоїть ризик, що пов'язаний з людьми, технікою та матеріальною відповідальністю.

Функція управління, яка має упорядковувати відносини між елементами системи є функція організування. З іншого боку, з розпадом тоталітарної радянської системи втратила актуальність стара система мотивування військовослужбовців, а сучасної системи, на жаль, не створено. Особливо турбує той факт, що в статутах збройних сил України, не в достатній мірі відображені питання загальнонаціональної цінності, менталітету, традиції воїнів, про соціальні та психологічні аспекти управлінської діяльності командира. Накази та директиви із зазначених питань не можуть бути повноцінною альтернативою відповідних статутів збройних сил України.

Перехід до стандартів НАТО у військовій сфері, розвиток демократичних принципів управління військами змушує кожного командира та начальника опанувати сучасний підхід до прийняття рішень та управління військовими колективами, а особливо радикально інший, справедливий, підхід до особистості кожного військовослужбовця та службовця, головною метою чого повинно статися покращення виконання завдань служби за рахунок розуміння та бажання військовослужбовцем виконувати накази та розпорядження командирів та начальників.

Теорія використання форм та методів управління у даній статті це не сама практика, а висновки з неї, які логічно випливають і практично підтверджені діями. В практиці військового управління немає нічого практичніше теорії.

В даній статті під військовим управлінням будемо розуміти цілеспрямовану діяльність командирів та начальників, штабів та інших органів військового управління щодо вироблення і реалізації необхідного впливу на підлеглих, щодо підтримання високої боєготовності підрозділів, здатних своєчасно, точно виконати завдання, а також створення необхідних умов, бойового навчання, порядку та військової дисципліни.

Ключові слова: організування, мотивація, управління, військове управління, боєготовність.

This article reflects the research and improvement of ways of military management, its improvement during the stay of the defense forces of the state in a state of war. The ability of the commanders to influence the consciousness of the personnel during the performance of service and combat tasks gives confidence in the victory over the army of the aggressor.

Military administration is multi-level and has a hierarchical line-staff structure. The analysis of the content of military management and the determination of its specific features give grounds for asserting that the management activity of the commander must be strictly regulated, because behind every decision of the commander there is a risk associated with people, equipment and material responsibility.

The management function, which should organize the relations between the elements of the system, is the function of organization. On the other hand, with the collapse of the totalitarian Soviet system, the old system of motivating servicemen lost its relevance, and the modern system, unfortunately, has not been created. The fact that the statutes of the armed forces of Ukraine do not sufficiently reflect issues of national value, mentality, traditions of soldiers, and social and psychological aspects of the commander's management activity is particularly disturbing. Orders and directives on these issues cannot be a full-fledged alternative to the relevant statutes of the armed forces of Ukraine. The transition to NATO standards in the military sphere, the development of democratic principles of military management forces every commander and chief to master a modern approach to decision-making and management of military collectives, and especially a radically different, fair approach to the personality of each serviceman and employee, the main goal of which should be an improved performance of service tasks due to the understanding and willingness of the serviceman to carry out the orders and instructions of commanders and superiors.

The theory of the use of management forms and methods in this article is not the practice itself, but conclusions from it, which logically follow and are practically confirmed by actions. In the practice of military management, there is nothing more practical than theory.

In this article, military management will be understood as the purposeful activity of commanders and chiefs, staffs and other military management bodies in order to develop and implement the necessary influence on subordinates, in maintaining high combat readiness of units capable of timely and accurate execution of tasks, as well as creating the necessary conditions for combat training, order and military discipline.

Key words: organizations, motivation, management, military management, combat readiness.

УДК 355.5
DOI <https://doi.org/10.32782/ptm2663-5240-2024.39.27>

Драган Ю.А.

ст. викладач кафедри забезпечення державної безпеки
Національна академія Національної гвардії України

Постановка проблеми у загальному вигляді. Наука починається там, де є можливість вимірювати явища, що досліджуються. Багато процесів в управлінні трудно вимірювати, з приводу того що немає механізму їх описання та аналізу. Це дає підставу керівникам-практикам стверджувати, що управління – це скоріше мистецтво, чим наука, і опанувати його можливо лише на практиці і тільки за наявності таланту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо визначення та класифікації функції управління є актуальною для провідних економістів, вчених та військових керівників практиків. Теоретичні та практичні аспекти класифікації функцій управління висвітлено у багатьох наукових працях. Так Й.С. Завадський у своїх дослідженнях пояснює сутність функції менеджменту. Він визнає класифікацію функцій з позиції суб'єкта менеджменту найпоширенішою [4, с. 52], тоді як Л.М. Бойко у своїх дослідженнях вказує на розповсюджену класифікацію з організаційно-технічного погляду [5, с. 18].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Перехід держави – до військових стандартів НАТО формування нових підходів у військовому управлінні сил оборони України на основі спроможностей кожного командира та начальника, вимагає вдосконалення вмінь та навичок, вироблення і систематизації нових наукових знань для забезпечення практики. Головною причиною проблем у практиці керівництва підрозділами на сьогодні є недостатня результативність посадових осіб під час прийняття рішення, не використання основних функцій управління, що приводить до погіршення управлінської діяльності.

Мета статті є дослідження та формування методологічних положень теорії військового управління, які допоможуть командирам та начальникам у майбутньому якісно управляти підрозділом в різних умовах обстановки, раціонально організувати управлінську діяльність та налагоджувати службові стосунки для приймання доцільних управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу. Одним із наступних кроків після визначення перспективи і майбутніх параметрів діяльності військової організації є її побудова, яка закріплює повноваження, завдання та обов'язки посадових осіб у різних підрозділах і на різних рівнях управління. Організування можна віднести до виду управлінської діяльності щодо упорядкування структур, відносин і процесів між об'єктами і суб'єктами військової організації.

Сутність цієї функції управління утворюють такі структурно-функціональні аспекти

як поділ організації на підрозділи відповідно до цілей і стратегії (департаменталізація), встановлення взаємовідносин повноважень вищих і нижчих рівнів управління і забезпечення можливості розподілу та координації завдань [9, с. 245-249].

Організування ґрунтується на трьох категоріях: повноваженні, відповідальності й делегуванні [1, с. 59-64].

Повноваження – обмежене право використовувати матеріальні, фінансові, людські та інші ресурси військової організації і спрямовувати зусилля підлеглих на виконання поставлених завдань.

Відповідальність – покладений на посадову особу обов'язок забезпечувати позитивне виконання поставлених завдань. Відповідальність має подвійну властивість. З одного боку, посадова особа, приймаючи повноваження, одночасно бере на себе в повному обсязі й відповідальність. З іншого, за керівником, який делегує повноваження, цілком зберігається відповідальність. Такий подвійний характер відповідальності забезпечує якісну реалізацію повноважень. Насамперед відповідальним є посадовець, який делегує повноваження. Наприклад, командир роти делегує старшині повноваження управління процесом проведення господарських днів в розташуванні роти. Але відповідати за результати буде передусім сам командир роти. Навіть в організаціях, у яких широкий обсяг делегування є неминучим, найбільша відповідальність – за посадою керівника найвищого рівня управління.

Делегування повноважень є основним процесом, завдяки якому керівництво встановлює формальні відносини військовослужбовців (службовців) у середині організації.

Делегування – передавання завдань і повноважень особі, яка бере на себе відповідальність за їх виконання. Загалом делегування є способом домогтися виконання роботи іншими людьми. Водночас воно є актом, який перетворює людину на керівника. Однак повноваження не є тотожними з владою, оскільки вони – це право, яке делегується, а влада – це можливість впливати, реальна здатність діяти і змінювати ситуацію.

За характером делегування розрізняють лінійні і функціональні повноваження. Лінійні повноваження передають безпосередньо від вищої посадової особи до підлеглої і далі до інших підлеглих. Вони передбачають узаконену владу. Керівник у межах лінійних повноважень може розв'язувати проблеми без погодження з вищими керівниками, керуючись при цьому наказами,

розпорядженнями, настановами, законами, звичаями тощо [6, с. 100-150]. Делегування лінійних повноважень формує ієрархію рівнів управління військовою організацією, процес створення якої називається скалярним. Завершена ієрархія є скалярним ланцюгом, тобто ланцюгом команд. Прикладом може бути ієрархія звань військових, ступенів і звань науковців, рангів (категорій) державних службовців тощо.

Ефективність лінійних повноважень залежить від єдиновладдя (керівник отримує свої повноваження тільки від одного вищого керівника),

регламентування кількості працівників, безпосередньо підпорядкованих даному керівникові – норми управління, вибору ефективного стилю керівництва [1, с. 59-64].

Функціональні (штабні) повноваження делегуються посадовою особою вищого рівня управління, який керує конкретною функцією управління, посадовцю нижчого рівня управління, який керує аналогічною функцією. Наприклад, начальник служби з'єднання делегує функціональні повноваження щодо ведення претензійної роботи начальнику тієї ж служби частини, хоча останній перебуває в лінійному підпорядкуванні командира частини.

Недоліки в управлінні часто зумовлені, з одного боку, небажанням керівників делегувати свої повноваження, з іншого – небажанням підлеглих брати на себе відповідальність. Американський економіст Ньюмен наводить 5 причин небажання керівників делегувати повноваження та 6 причин відмови підлеглих від відповідальності [2, с. 283-291].

Причини небажання керівників делегувати повноваження це перебільшення власних можливостей, (коли спрацьовує принцип «Я це зроблю краще»), невпевненість щодо своєї здатності керувати, відсутність довіри до підлеглих, страх перед ризикованими рішеннями, відсутність вибіркового контролю для попередження керівництва про можливу небезпеку.

До причин відмови підлеглих від відповідальності та блокування делегування можна віднести наступні відсутність ініціативи, боязнь самостійно розв'язувати проблему, боязнь критики, відсутність необхідних інформації і ресурсів, перевантаженість роботою, невпевненість у собі, відсутність додаткових стимулів.

Таким чином, для подолання проблем делегування повноважень і приймання відповідальності керівник військової організації має забезпечити чіткий функціональний розподіл, прозорість інформації, створити дієві мотиваційні механізми тощо [3, с. 142-148].

Ефективність службово-бойової діяльності військ визначається передусім їх особовим складом. Саме люди втілюють у життя рішення, що приймаються старшими командирами і начальниками, застосовуючи озброєння, військову техніку, спеціальні засоби. Основний тягар ратної служби завжди покладався на солдат. Тому в системі функцій військового управління особливо важливим є мотивування. Цю функцію можна розглядати як загальне мотивування військовослужбовця (службовця) до продуктивної реалізації різноманітних управлінських рішень. Таким чином мотивування можна віднести до функції військового управління, під якою розуміють створення у особового складу внутрішнього настрою до дій, спрямованих на досягнення цілей організації [1, с. 59-64].

Якими мають бути мотиви, щоб військовослужбовець свідомо йшов у бій або на виконання смертельно небезпечного завдання? Прагнення захистити рідних і близьких від ворога, страх покарання за відмову виконати наказ, почуття особистої честі і гідності, жадоба помсти, бажання покращити своє економічне становище – ось неповний перелік можливих мотивів, які спонукали воїнів переборювати почуття страху перед смертю.

Свідома діяльність індивіда у військовій організації ґрунтується на системі мотивів, які мають психологічну основу і зумовлюють його поведінку в соціальному оточенні: сім'ї, військовому колективі, суспільстві. Тому з'ясування психологічних основ такої поведінки починається із загально психологічного аналізу індивіда.

Мотив вважають спонукальною причиною дій та вчинків людини. Основу мотивів утворюють внутрішні причини – первинні (природні) і вторинні (матеріальні й духовні), які здебільшого не виявляються відкрито. Явною формою вияву причин поведінки людини є інтерес, тобто бажання, прихильність, симпатія, любов, чи, навпаки, огида, антипатія, ненависть. Інтереси можуть виявлятися в різноманітних сферах: економічній, соціальній тощо.

Мотиви виникають також під впливом зовнішніх причин, стимулів. Віками основним у мотивуванні підлеглих був метод «батога і пряника». Сучасна філософія управління основою мотивування вважає не примушування, а мотиваційні регулятори, побудовані на врахуванні психологічних особливостей людини. Вони є стрижнем багатьох прагматичних теорій (моделей) мотивування. Відомо що наука управління у класичному розумінні набула розвитку завдяки пошукам підвищення прибутків у промисловому

виробництві. Світова економічна думка створила до десяти теорій психологічного мотивування, які можна класифікувати на теорії змісту і теорії процесів мотивування. Теорії змісту (Туган-Барановського, Маслоу, Теорія ЖВЗ Алдельфера, Мак-Грегора тощо) намагаються пояснити, що саме в індивіді або в його середовищі формує і зберігає певну поведінку (спосіб дій) [7, с. 50-100]. Теорії процесів (Врума, Портера-Лоулера, Теорія справедливості, Лайкерта), навпаки, намагаються з'ясувати, як формується, спрямовується чи змінюється певна поведінка. Отже, теорії процесів динамічніші, а теорії змісту – швидше статичні, мало змінюються чи виходять з основ, закладених у самій людині.

Практичне застосування цих теорій полягає в тому, що самомотивування працівника неможливо замінити стороннім мотивуванням або, іншими словами, внутрішнє мотивування неможливо замінити зовнішнім.

З певною долею припущення можна вважати, що теорії мотивації сприяють не тільки менеджеру, але й військовому керівнику вибудовувати стратегію й тактику впливу на підлеглих, орієнтуючись на конкретні умови функціонування організації та особливості індивідуальної поведінки її особового складу. Проте слід враховувати, що менеджер мотивує підлеглих на підвищення прибутків свого підприємства, а військовий керівник – на захист своєї країни [9, с. 245-249].

На особовий склад впливають чинники, які можуть і не належати до стилю керівництва, але є важливими складовими мотиваційного поля. У керівництві людьми потрібно враховувати аспекти, які спрацьовують вельми делікатно і непомітно, але зумовлюють успіх чи проблеми в діяльності організації [8, с. 222-225]. Навіть стройова виправка командира, зовнішній вигляд, командний голос мають значення. Зокрема, особовий склад негативно реагує, коли військовий керівник ставиться до підлеглих як «пан» до «своїх холопів».

Позитивно впливають винагороди за сумлінну службу. При цьому важливими є форма і порядок їх отримання. Наприклад, особовий склад з більшим задоволенням одержують нагороду з рук вищого керівника організації.

Крім визнання люди прагнуть постійно відчувати реальну довіру керівництва. Якщо керівник робить вигляд, що покладається на підлеглих, водночас буквально «обкладає» їх тотальним контролем, безумовно, позначається на настроях підлеглих.

Людина прагне задоволення у різних формах. Однією з них є добрі умови служби. Особовий склад стимулює хвилююча атмос-

фера на заняттях в умовах максимально наближених до реальних (бойових), відчуття загального збудження, діяльності. Як правило, вони схильні до напруження своїх фізичних і духовних сил, коли отримують термінове складне завдання, що потребує ініціативи, творчості, мобілізації знань і досвіду. Надзвичайно позитивну роль відіграє атмосфера єдиної сім'ї, де панують взаємоповага, взаємодопомога і єдність. У великій організації досягти цього не просто. Тому доцільнішим є поділ його на відносно невеликі формування (підрозділи). Відчутно підвищує ефективність служби і праці людей контакт керівництва із сім'ями військовослужбовців (службовців), повідомлення їм про успіхи, поздоровлення з пам'ятними датами, вирішення побутових проблем.

Висновки. В даній статті викладені деякі питання із сутністю процесу організування та його основними складовими. Основою мотиваційного поля що формують стиль керівництва, який виявляється в поведінці керівника при спілкуванні з підлеглими; вимогливість через формулювання цілей і постановку завдань; системи заохочень і стягнень. Сукупність типових і відносно стабільних прийомів впливу керівника на підлеглих з метою ефективного здійснення управлінських функцій та службово-бойових завдань військової організації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ролін І. Ф., Флорін О. П., Стародубцев С. О., Основи військового управління: навч. посіб. Харків: АВВ МВС України, 2014. 219 с.
2. Полікашин В. С. Еволюція військового менеджменту та його принципів на першому етапі (з глибокої давнини до першої чверті 18 століття) / зб. наук. пр. / за заг. ред. В. Полікашин, С. Поляков, О. Полікашин. ХУПС, 2014. № 1 (38). С. 283-291.
3. Полікашин В. С. Еволюція військового менеджменту та його принципів на другому етапі (з першої чверті XVIII до кінця XIX століття) / зб. наук. пр. / за заг. ред. В. Полікашин, С. Поляков, О. Полікашин. ХУПС, 2015. № 3 (44). С. 142-148.
4. Завадський І. С. Менеджмент: Management / за заг. ред. І. Завадський. Т. 1. Київ: УФІМіБ, 1997. 543 с.
5. Бойко Л. М. Регулювання земельних відносин у сільському господарстві: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2011. 316 с.
6. Полякова С. Ю. Основи військового управління: навч. посіб. Харків: НУ ЮАУ, 2014. 240 с.
7. Кагановська Т. Є., Григоренко Є. І. Основи загальної теорії права: навч. посіб. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 144 с.
8. Хміль Ф. І. Основи менеджменту: навч. посіб. Київ: 2005. Розділ 5. С. 222-225.
9. Осовська Г. В. Основи менеджменту: навч. посіб. Київ: 2008. Розділ 6. С. 245-249.

СТАН УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ В УКРАЇНІ

STATE OF HUMAN RESOURCES MANAGEMENT IN THE PUBLIC SERVICE IN UKRAINES

У статті представлено результати аналізу функціонування державної служби України в умовах воєнного стану та кроки, які здійснюються на державному рівні в напрямі управління людськими ресурсами на державній службі. Визначено, що однією з реформ в системі державної служби є реформа системи оплати праці державних службовців. Національним агентством України з питань державної служби забезпечено організацію та нормативно-правове регулювання для запровадження оплати праці на основі класифікації посад. НАДС розроблено Стратегію розвитку системи професійного навчання державних службовців, голів МДА, їхніх перших заступників та заступників, ПОМС та депутатів місцевих рад до 2027 року. Розширено можливості функціонування модулю «Державне замовлення» на веб-порталі управління знаннями у сфері професійного навчання. Аргументовано необхідність продовження роботи Національним агентством України з питань державної служби з впровадження інформаційної системи управління людськими ресурсами (HRMIS). Це один з пріоритетів реформи державної служби відповідно до Стратегії реформування державного управління України на 2022–2025 роки. Аргументовано, що одним із пріоритетів державного управління людськими ресурсами на державній службі є побудова ефективної комунікації в органах державної влади, ефективних команд, мотивування персоналу та підтримання високої організаційної культури. Визначено, що професійне навчання – набуття та вдосконалення професійних знань, умінь та навичок державними службовцями, головами місцевих державних адміністрацій, їх першими заступниками та заступниками, посадовими особами місцевого самоврядування, що забезпечує відповідний рівень їх професійної кваліфікації для їх професійної діяльності. Професійне навчання здійснюється через систему закладів освіти, установ, організацій, незалежно від форми власності, які мають право надавати відповідні освітні послуги, та проводиться за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, інших джерел, не заборонених законодавством.

Ключові слова: державна служба, професійне навчання, оплата праці,

класифікація посад, організаційна культура.

The article presents the results of the analysis of the functioning of the civil service of Ukraine under martial law and the steps taken at the state level in the direction of human resources management in the civil service. It was determined that one of the reforms in the civil service system is the reform of the civil servants' remuneration system. The National Agency of Ukraine on Civil Service Issues has provided organization and legal regulation for the introduction of remuneration based on the classification of positions. NADS has developed a Strategy for the development of the system of professional training of civil servants, heads of MDA, their first deputies and deputies, POMS and deputies of local councils until 2027. The functionality of the "State order" module on the knowledge management web portal in the field of professional training has been expanded. The need to continue the work of the National Agency of Ukraine on Civil Service Issues on the implementation of the Human Resources Management Information System (HRMIS) is argued. This is one of the priorities of civil service reform in accordance with the State Administration Reform Strategy of Ukraine for 2022–2025. It is argued that one of the priorities of the state management of human resources in the civil service is the construction of effective communication in state authorities, effective teams, motivating personnel and maintaining a high organizational culture. It was determined that professional training is the acquisition and improvement of professional knowledge, abilities and skills by civil servants, heads of local state administrations, their first deputies and deputies, officials of local self-government, which ensures the appropriate level of their professional qualifications for their professional activities. Professional training is carried out through the system of educational institutions, institutions, organizations, regardless of the form of ownership, which have the right to provide relevant educational services, and is carried out at the expense of state and local budgets, other sources not prohibited by law.

Key words: civil service, vocational training, salary, job classification, organizational culture.

УДК 35.085

DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.39.28>

Козарь Т.П.

д. наук з держ. упр., доцент,
професор кафедри публічного
управління та землеустрою,
директор Центру підвищення
кваліфікації

Класичний приватний університет

Вступ. Ефективність функціонування інституту державної служби в Україні залежить від своєчасного ефективного стратегічного та тактичного управління людськими ресурсами на державній службі. На систему державної служби в умовах воєнного стану покладена висока відповідальність щодо підтримання стабільності в державі, добробуту суспільства,

забезпечення соціальних гарантій громадян, захист їх прав та інше.

Державними інституціями, які займаються управлінням та розвитком публічної служби, зокрема, державної служби, в Україні є: Національне агентство України з питань державної служби (далі НАДС), Комітет Верховної Ради України з питань організації державної

влади, Генеральний департамент з питань управління персоналом на державній службі та в органах місцевого самоврядування як самостійний структурний підрозділ апарату НАДС, Комісія з питань вищого корпусу державної служби НАДС, Рада управління людськими ресурсами при НАДС, як постійний консультативно-дорадчий орган НАДС.

Українськими вченими приділяється велика увага щодо дослідження розвитку системи державної служби, зокрема і її ефективності. Так, Н. Гончарук, Т. Кравченко, О. Мордвінов, Н. Липовська, Т. Мамотова, Н. Нижник та інші вчені в своїх наукових пошуках аналізували проблеми та перспективи розвитку системи публічної служби, вдосконалення управління персоналом на державній службі, професіоналізації її кадрового складу.

Проте, необхідно детально вивчити та проаналізувати функціонування державної служби України в умовах воєнного стану та кроки, які здійснюються на державному рівні в напрямі управління людськими ресурсами на державній службі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Публічного Звіту Голови НАДС про підсумки діяльності у 2023 році, однією з реформ в системі державної служби є реформа системи оплати праці державних службовців. НАДС забезпечено організацію та нормативно-правове регулювання для запровадження оплати праці на основі класифікації посад. А саме, забезпечено супровід у Парламенті законопроекту «Про внесення змін до Закону України «Про державну службу» щодо впровадження єдиних підходів в оплаті праці державних службовців на основі класифікації посад» (реєстр № 8222). На виконання рішення Уряду, НАДС розроблено проект постанови КМУ «Про підготовку до запровадження умов оплати праці державних службовців на основі класифікації посад в 2024 році», яка прийнята Урядом 23 жовтня за № 1109 [1]. Реформа спрямована на підвищення ефективності всієї держслужби. Вона допоможе зробити систему оплати праці прозорою та зрозумілою для суспільства і мінімізувати можливості зловживання та корупції. Рівень заробітної плати кожного державного службовця буде залежати від результатів його роботи. Крім того, заробітна плата поступово буде наближена до ринкової і допоможе залучати на держслужбу більше висококваліфікованих фахівців, а також мотивувати професійних співробітників, які вже працюють [2].

У 2024 році проведення класифікації посад здійснюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня

2023 року № 1109 «Про підготовку до запровадження умов оплати праці державних службовців на основі класифікації посад у 2024 році». Постановою затверджено 2 ключові документи:

– Алгоритм проведення класифікації посад державної служби в умовах воєнного стану – визначає загальні вимоги та етапи проведення класифікації посад.

– Каталог типових посад державної служби і критерії віднесення до таких посад – визначає перелік сімей та рівнів типових посад державної служби, містить їх опис для проведення класифікації посад державної служби.

Класифікація проводиться відповідальним структурним підрозділом, який за потреби, може залучати керівників інших самостійних структурних підрозділів та державних службовців категорії «В».

Критерії класифікації посад:

- сім'я посади;
- рівень посади;
- юрисдикція та тип державного органу.

Саме ці ознаки дозволяють присвоїти посаді класифікаційний код, що є комбінацією символів сім'ї, рівня посади, юрисдикції та типу державного органу (поставляються послідовно через дефіс).

Модель класифікації посад державної служби
--

Модель посади + Рівень посади + Юрисдикція та тип державного органу

Принципи проведення класифікації посад: *об'єктивність* – класифікації підлягає посада державної служби, а не працівник, який її займає; *цілісність* – класифікуються усі посади державної служби, передбачені штатним розписом; *пріоритетність* – віднесення до сім'ї здійснюється на основі посадових обов'язків, які регулярно виконуються та займають переважну частину робочого часу [3].

Наступним кроком в реформуванні системи державної служби є професійний розвиток державних службовців. НАДС розроблено Стратегію розвитку системи професійного навчання державних службовців, голів МДА, їхніх перших заступників та заступників, ПОМС та депутатів місцевих рад до 2027 року. Розширено можливості функціонування модулю «Державне замовлення» на веб-порталі управління знаннями у сфері професійного навчання. Зокрема, удосконалено механізм подання та опрацювання конкурсної інформації та конкурсної документації поданої учасниками конкурсного відбору виконавців державного замовлення НАДС на професійне навчання публічних службовців.

НАДС продовжує роботу з впровадження інформаційної системи управління людськими ресурсами (HRMIS). Це один з пріоритетів реформи державної служби відповідно до Стратегії реформування державного управління України на 2022–2025 роки. Запровадження HRMIS здійснюється на виконання розпоряджень КМУ «Деякі питання реформування державного управління України» та «Про схвалення Концепції впровадження інформаційної системи управління людськими ресурсами в державних органах та затвердження плану заходів щодо її реалізації». Система дозволяє віддалено здійснювати процеси документального оформлення вступу на державну службу, її проходження та припинення, а також нарахування заробітної плати. Також йдеться про автоматичний підрахунок стажу, контроль за встановленням надбавок за вислугу років, підрахунок кількості днів відпустки та їх залишків, формування довідок та інших документів з обліку персоналу – все це доступно в особистому кабінеті користувача [1].

Професійне навчання – набуття та вдосконалення професійних знань, умінь та навичок державними службовцями, головами місцевих державних адміністрацій, їх першими заступниками та заступниками, посадовими особами місцевого самоврядування, що забезпечує відповідний рівень їх професійної кваліфікації для їх професійної діяльності.

Види професійного навчання:

- підготовка за магістерськими програмами;
- підвищення кваліфікації;
- стажування;
- самоосвіта.

Професійне навчання державних службовців регламентується наступними документами:

Стратегія розвитку системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих держадміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад до 2027 року;

Практичний посібник з питань планування та організації професійного навчання публічних службовців;

Перелік пріоритетних напрямів (тем) для підвищення кваліфікації державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад за загальними професійними (сертифікатними) та короткостроковими програмами у 2024 році;

Форма для узагальнення індивідуальних потреб;

Інформація про професійне навчання державних службовців у 2023 році за рахунок державного бюджету (SIGMA) та роз'яснення;

Форма подання прогнозних показників потреб у підготовці та підвищенні кваліфікації державних службовців на рік, що настає за плановим роком, та два наступні бюджетні періоди;

Перелік напрямів підвищення кваліфікації НАДС за спеціальними програмами на 2024 рік [4].

Також, згідно Стратегії розвитку системи професійного навчання державних службовців, голів МДА, їхніх перших заступників та заступників, ПОМС та депутатів місцевих рад до 2027 року, затвердженої розпорядженням КМУ № 1206-р заплановано наступні заходи:

1. Удосконалення системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад.

2. Розроблення Типового порядку стажування службовців місцевого самоврядування.

3. Розроблення Типового порядку складення індивідуальної програми професійного розвитку службовця місцевого самоврядування.

4. Розроблення на основі компетентнісного підходу професійних стандартів служби в органах місцевого самоврядування.

5. Моніторингове дослідження стану організації та фінансування державними органами професійного навчання державних службовців за рахунок коштів державного бюджету з використанням методології Програми підтримки вдосконалення врядування та менеджменту (Програма SIGMA).

6. Розроблення індикаторів для оцінювання стану системи професійного навчання.

7. Проведення дослідження стану системи професійного навчання.

8. Проведення щорічних діалогових зустрічей з представниками міжнародних, іноземних установ, організацій, фахівцями у сфері публічної служби та навчання дорослих щодо перспективного досвіду управління системою професійного навчання в сучасних умовах.

9. Проведення дослідження щодо інклюзивності системи професійного навчання.

10. Розроблення Методичних рекомендацій щодо забезпечення інклюзивності системи професійного навчання та інше [5].

Одним із пріоритетів державного управління людськими ресурсами на державній

службі є побудова ефективної комунікації в органах державної влади, ефективних команд, мотивування персоналу та підтримання високої організаційної культури.

Так, НАДС надає рекомендації з мотивування персоналу для фахівців з управління персоналом органів державної влади:

- Стимулюйте працівників до співпраці та підтримки позитивної атмосфери;
- Заохочуйте ініціативи та відзначаєте досягнення;
- Запроваджуйте практику надання зворотного зв'язку;
- Стимулюйте навчання та професійний розвиток;
- Допомагайте створювати безбар'єрний робочий простір [6].

Щоб процеси культурних змін у державному управлінні дали бажані результати, установи мають визначити особливості чинної організаційної культури, які стоять на перешкоді прогресу. Не менш важливо чітко розуміти, які нові цінності та переконання слід просувати та, врешті-решт, нормалізувати. В управлінні змінами точно має бути лідер (менеджер), який супроводжуватиме, стимулюватиме та контролюватиме таку трансформацію. У літературі про організаційну культуру стверджують, що керівники є найважливішими агентами змін, оскільки саме вони щодня підтримують зв'язок як із вищою ланкою керівництва, так і з працівниками [7].

Висновки. Проаналізувавши стан управління людськими ресурсами на державній службі, окреслимо наступні кроки, які робляться профільними державними інституціями для подальшого ефективного функціонування механізму державної служби в умовах воєнного стану в Україні:

1. Здійснюється підготовка до впровадження системи оплати праці державних службовців на основі класифікації посад державної служби.

2. Супроводжується функціонал інформаційної системи управління людськими ресурсами (HRMIS) в органах державної влади.

3. Посилюється політика у сфері професійного навчання державних службовців.

4. Забезпечується підтримка в побудові ефективної комунікації в органах державної влади, ефективних команд, мотивації персоналу та високої організаційної культури на державній службі.

Отже, окреслено одні із основним напрямів державного управління людськими ресурсами на державній службі в Україні. Подальшим дослідженням на сучасному етапі функціонування системи державної служби в умовах євроінтеграції України вбачається в аналізі Програми SIGMA щодо планування моніторингової оцінки державного управління України в шести сферах, визначених Принципами державного управління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Публічний Звіт Голови НАДС про підсумки діяльності у 2023 році URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/640-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.03.2024).
2. Оплата праці державних службовців. URL: <https://nads.gov.ua/oplata-praci-derzhavnih-sluzhbovciv> (дата звернення: 26.03.2024).
3. Покроковий алгоритм проведення класифікації посад державної служби в умовах воєнного стану. Практичний посібник. Національне агентство України з питань державної служби. 2023.
4. Професійне навчання. URL: <https://nads.gov.ua/diyalnist/profesijne-navchannya>.
5. Стратегія розвитку системи професійного навчання державних службовців, голів МДА, їхніх перших заступників та заступників, ПОМС та депутатів місцевих рад до 2027 року: Розпорядженням КМУ № 1206-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-z-rozvytku-syste-a1206r>.
6. Мотивація персоналу, як інструмент управління персоналом на публічній службі. URL: <https://nads.gov.ua/news/motyvatsiia-personalu-iak-instrument-upravlinnia-personalom-na-publichnii-sluzhbi>.
7. Посібник з формування організаційної культури. URL: <https://nads.gov.ua/diyalnist/upravlinnya-personalom-na-derzhavnij-sluzhbi/organizacijna-kultura-na-publichnij-sluzhbi/posibnik-z-formuvannya-organizacijnoi-kulturi-na-publichnij-sluzhbi>.

ДОКТРИНАЛЬНІ ТА ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРАВНИЧОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

DOCTRINAL AND LEGAL APPROACHES TO THE ESTABLISHMENT OF THE INSTITUTION OF LEGAL SERVICE IN UKRAINE

Здійснено спробу надати науково обґрунтовану характеристику процесу становлення правничої служби в Україні як складової державної служби на підставі аналізу нормативно-правового забезпечення та теоретичних напрацювань, виокремлення структурних складових цієї служби та їх співвідношення з іншими видами.

Проаналізовано внесок вітчизняних науковців у розвиток досліджень класифікацій публічної та державної служб для визначення у ній місця правничої служби. Визначено дискусійні питання розроблених на сьогодні класифікацій державної служби, означено їх переваги та недоліки. Встановлено динамічність створення класифікацій державної служби засвідчує як відсутність однозначного розуміння понятійно-категорійного апарату, так і чітких критеріїв формування класифікацій. Представлено класифікацію публічної та державної служб, їх різновидів з урахуванням чинного законодавства та наведенням відповідних доктринальних положень. Акцентовано на відсутності у довідково-енциклопедичних джерелах терміну «правнича служба», проблематиці її виокремлення, спірних питаннях у науковій літературі. Обґрунтовано, що правнича служба, яка стосується професійної діяльності прокурорів і суддів, є складовою державної служби.

З'ясовано тенденції трансформації ролі, місця та функціонального призначення прокуратури в Україні, зокрема у процесі конституційних змін. Виявлено істотні розбіжності функцій прокуратури, затверджених у нормах Конституції України та Закону України «Про прокуратуру». Спростовано висновок про амбівалентність природи діяльності на посаді Генерального прокурора України, оскільки чинне законодавство має бути взаємодоповнюваним, а не суперечливим. Спростовано підхід щодо розуміння прокуратури як органу державної влади, що суперечить класичному поділу влади на три гілки: судову, виконавчу та законодавчу.

Розкрито сутність та особливості суддівської діяльності в сучасних умовах.

Оскільки реалізація функцій прокурорської діяльності безпосередньо пов'язана із судами, а деякі з них виконуються лише в судах, обґрунтовано необхідність єдності прокурорської та суддівської діяльності як правничої служби у процесі забезпечення верховенства права у здійсненні правосуддя.

Беручи до уваги доктринальні та правові підстави, з'ясовано існуючі підходи до правничої діяльності суддів і прокурорів, яка: не належить до служби; є одним із видів державної служби; є складовою публічної служби. Розкрито сутність терміну «правник», сформульовано дефініцію «правничої служби» та її ознаки.

Ключові слова: державна служба, публічна служба, правнича служба, суддівська діяльність, прокурорська діяльність, правник, види державної служби, державні

службовці, органи державного управління, прокурор, суддя.

An attempt has been made to provide a scientifically grounded description of the process of formation of the legal service in Ukraine as a component of the public service based on an analysis of legal support and theoretical developments, identifying the structural components of this service and their relationship with other types.

The contribution of domestic scientists to the development of research into classifications of public and state services to determine the place of legal service is analyzed. The controversial issues of the civil service classifications developed today are identified, their advantages and disadvantages are outlined. The established dynamism of creating classifications of the civil service indicates both the lack of an unambiguous understanding of the conceptual and categorical apparatus and clear criteria for the formation of classifications.

A classification of public and state services, their varieties, taking into account current legislation and the guidance of relevant doctrinal provisions is presented. The focus is on the absence of the term "legal service" in reference and encyclopedic sources, the problems of its identification, and controversial issues in the scientific literature. It is substantiated that the legal service, which concerns the professional activities of prosecutors and judges, is an integral part of the public service.

The trends in the transformation of the role, place and functional purpose of the prosecutor's office in Ukraine, in particular, in the process of constitutional changes, have been clarified. Significant differences in the functions of the prosecutor's office, approved in the norms of the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine "On the Prosecutor's Office," were revealed. The conclusion about the ambivalent nature of the activities in the position of the Prosecutor General of Ukraine is refuted, since the current legislation should be complementary and not contradictory. The approach to understanding the prosecutor's office as a body of state power is refuted, which contradicts the classical division of powers into three branches: judicial, executive and legislative. The essence and features of judicial activity in modern conditions are revealed.

Since the implementation of the functions of prosecutorial activities is directly related to the courts, and some of them are performed only in the courts, the need for unity of prosecutorial and judicial activities as a legal service in the process of ensuring the rule of law in the administration of justice is justified.

Taking into account doctrinal and legal grounds, existing approaches to the legal activities of judges and prosecutors have been established, which: do not relate to the service; include one of the types of civil service; are an integral part of the public service. The essence of the term "lawyer" is revealed, the definition of "legal service" and its characteristics are formulated.

Key words: civil service, public service, legal service, judicial activity, prosecutorial activity, lawyer, public service types, civil servants, government bodies, prosecutor, judge.

УДК 342.56(09)(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.39.29>

Лазор О.Д.

д. наук з держ. упр., професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Лазор О.Я.

д. наук з держ. упр., професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Юник І.Г.

к. наук з держ. упр., доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Постановка проблеми. У правовому полі вперше термін «публічна служба» зафіксовано у Кодексі адміністративного судочинства (2005 р.), у сучасній редакції якого, не дивлячись на низку прийнятих законів щодо різновидів служб та внесення багатьох змін до Кодексу, вона дотепер трактується як «діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування» (п. 17 ч. 1 ст. 4) [9]. Зі змісту можна з'ясувати лише окремі види існуючих на той час служб, які формують інститут публічної служби загалом.

Наявність значної різноманітності видів публічної служби, зокрема державної, та обґрунтування виокремлення нових, дослідження процесу їх становлення та функціонування – потребує систематизації як результату наукового доробку. Означені у Кодексі види публічної служби належать до різних груп і рівнів, а тому потребують узагальнення та систематизації, побудови певної класифікації з дотриманням логічних правил, визначених критеріїв [16, с. 150].

Автори підручника «Державна служба» (2012 р.), стверджують, з чим неможливо не погодитись, що «чинне законодавство не визначає і не класифікує види державної служби» [4, с. 133]. Відтак, пропоноване дослідження пов'язане із вивченням напрацьованих дотепер у науковій та навчальній літературі теоретичних підходів до класифікації публічної та державної служб, виходячи з їх сутності та різновидів, одним із яких є правнича служба. Необхідно зазначити, що нові редакції законів «Про державну службу» (2015 р.), «Про прокуратуру» (2014 р.), «Про судову систему і статус суддів» (2016 р.) та інші прийняті закони у досліджуваній сфері означену проблему не вирішили дотепер, а відтак вона залишилась предметом наукових дискусій.

Актуальність теми дослідження обумовлена не лише тривалим реформуванням публічної служби, але й правничої: прокуратури та судової системи з урахуванням євроінтеграційних та децентралізаційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти служби в органах прокуратури та судах досліджувала чимала плеяда науковців: В.Б. Авер'янов, Л.Р. Біла-Тіунова, М.М. Білинська, Т.Ю. Вітко, Н.Т. Гончарук, Н.А. Липовська, А.В. Мазак, С.І. Нечипоренко, О.Ю. Оболенський, С.М. Серьогін, В.М. Сороко,

І.Г. Сурай, І.В. Шпекторенко, І.І. Шпітун та ін. Фундаментальні монографічні дослідження стосовно теоретичних і практичних аспектів статусу суддів, становленню судової влади провели В.В. Городовенко, Л.М. Москвич, С.В. Подкопаєв, С.В. Прилуцький та ін. Чимало публікацій присвячено становленню прокуратури, її типології та реформуванню, етапів становлення, функціональному призначенню та іншим питанням, які досліджували М. Бортун, Є. Бурдоль, В. Додонов, В.М. Кравчук, В.І. Малюга, М.І. Мичко, В. Мойсик, В.Ф. Погорілко, Г.П. Середа, С.Г. Стеценко, В.М. Сущенко, С. Юлдашев, М.К. Якимчук та ін.

Питання сутності служби в органах прокуратури та судових органах, особливостей її організації та функціонування розкрито також і в авторських посібниках [15, 19]. Віддаючи належне внеску теоретиків і практиків публічного управління, юристів, констатуємо, що результати, викладені в їх наукових і навчальних виданнях, здебільшого, стосувались періоду до прийняття вказаних законодавчих актів 2014–2016 рр., що зумовили зміни у діяльності цих органів публічної влади та управління.

Деякі питання становлення сучасної служби в органах прокуратури та судових органах уже після змін законодавства підіймали у своїх працях: Р.Г. Ботвінов, А.П. Горзов, О.А. Казак, М.М. Канавець, Н.С. Наулік, Л.Л. Радухівська, М. Смокович, М.К. Якимчук та інші фахівці. Серед останніх публікацій варто згадати навчальні видання, зокрема: посібник колективу авторів Л.М. Москвич, І.В. Назарова, О.О. Овсянникової «Організація судових та правоохоронних органів» (2016 р.), присвяченому питанням організації судової та правоохоронної діяльності; підручник В.Я. Малиновського «Публічна служба в Україні» (2018 р.) [21], у якому викладено особливості публічної служби та її видів, зокрема суддівської та прокурорської служб; посібник колективу авторів за редакцією М.К. Якимчука, М.М. Канавець, Н.С. Наулік «Статус державного службовця органів прокуратури в Україні» (2018 р.) [33]; посібник колективу авторів за редакцією В.В. Луцика «Прокурорське право» (2019 р.) [30], де представлено проблемні питання діяльності органів прокуратури в Україні та ін. Проблематика визначення сучасного правового статусу правничої служби в органах прокуратури та судових органах обговорювалась також і на науково-комунікативних заходах. Окремі аспекти окресленої проблеми частково відображені у публікаціях авторів [17, 18].

Метою статті є з'ясування особливостей становлення інституту правничої служби в Україні на основі аналізу доктринальних і правових підходів, наявних класифікацій публічної та державної служб у науковій і навчальній літературі.

Виклад основного матеріалу. З'ясування особливостей правничої служби потребує розгляду понятійно-термінологічного апарату. Енциклопедія Українознавства (1996 р.) не містить сутності терміну «правник», але подає різні похідні поняття: «правнича наука», «правнича освіта», «правнича преса». Водночас укладачі видання описують, що правнича наука почалася, коли з розвитком державного життя в Київській Русі творилися норми звичаєвого права, діяли правники з фаховими знаннями [5, с. 2294]. Термін «правнича освіта» (юридична освіта) трактується як «система підготовки правників вищої та середньої кваліфікації для виконання адміністративних і судових функцій у суспільному житті країни та для розробки теоретичних основ з різних ділянок права» [5, с. 2297].

Укладачі Юридичної енциклопедії (2004 р.), деталізуючи термін юрист як: особа, яка має юридичну освіту, правознавець; поняття, яким охоплюються судді, прокурори, слідчі, адвокати, юрисконсультанти, юристи, що працюють в різних організаціях, вчені-правознавці, викладачі права тощо», стверджують про близькість до нього терміна «правник» [35, с. 491].

Великий тлумачний словник сучасної української мови (2009 р.) трактує термін правник як «юрист, фахівець із правознавства» [25, с. 1101].

За матеріалами вільної енциклопедії термін «юрист (від лат. jus (juris) – «право»), правник» пояснюється як «фахівець, котрий має професійні правові знання у галузі юридичних наук, законодавства і практики його застосування». Сучасне поняття «юрист» охоплює всіх людей, які займаються різноманітною професійною юридичною діяльністю: суддів, слідчих, прокурорів, нотаріусів, юрисконсультів, адвокатів [36].

У науковій публікації І. Бевзюк (2017 р.), ґрунтуючись на працях О.В. Кобця (2004 р.) та С.І. Маршалка (2013 р.), стверджує, що «суб'єктами юридичної діяльності є правники – фахівці певного юридичного профілю, які володіють відповідною правовою компетентністю (сукупністю знань, умінь, навичок) і мають певний досвід юридичної роботи. Вони наділені правочинністю здійснювати відповідні правові процедури, вирішувати правові спори, приймати юридичні рішення або надавати консультації чи поради з питань застосування права» [2, с. 22, 23].

Саме поняття «правнича служба» використовує у підручнику [21, с. 51] В.Я. Малиновський (2018 р.), завданням якої, як виду публічної служби, є здійснення правосуддя і стосується професійних суддів і прокурорів.

У потужному монографічному виданні (2022 р.) В. Сущенко досліджував чимало аспектів правничої професії в суспільних і державно-правових відносинах. З часу утворення держав у суспільстві з'явилася потреба мати спеціалістів, які б розробляли правила правових відносин, контролювали їх виконання всіма членами суспільства й органами державного управління, встановлювали факти їх порушення та карали або заохочували до їх виконання. Такими фахівцями стали правники – спеціально підготовлені кадри спеціалістів у сфері юриспруденції [34, с. 13]. Базовими видами правничої діяльності з урахуванням світових стандартів є діяльність адвокатів, прокурорів, нотаріусів, суддів, правознавців-дослідників. У частині нашого дослідження прокурорську діяльність автор вбачає «різновидом державної служби в інтересах людини, суспільства та держави» [34, с. 19], суддівську діяльність як «своєрідну вершину («пік») практичної юриспруденції, зміст якої полягає в здійсненні правосуддя в усіх спірних правових відносинах, що виникають як між окремими людьми, так і їх спільнотами та/або органами державної влади» [34, с. 20].

Згідно із діючою на сьогодні Концепцією адміністративної реформи в Україні (1998 р.) визначено, що до «специфічних видів державної служби доцільно віднести військову, дипломатичну, митну та інші види служби у відповідних державних органах оборони, внутрішніх і закордонних справ, безпеки, прокуратури, в судах тощо» [11, с. 29, 30].

За пропонуванню С.В. Ківаловим та Л.Р. Білою-Тіуною (2009 р.) [8, с. 16, 17] класифікацією публічної служби, служба в органах прокуратури має належати до спеціалізованої служби, що є різновидом державної служби – одним із чотирьох основних напрямів публічної служби (поряд із політичною, суддівською та муніципальною).

Проблема місця та функціонального призначення прокуратури в Україні, за твердженням В.М. Кравчука [13, с. 360, 361], «є і залишатиметься актуальною», що посилюється із взяттям державою зобов'язань у частині її реформування з урахуванням європейських стандартів. За результатами проведених науковцями досліджень виокремлено три основні тенденції щодо ролі та місця прокуратури:

1) незалежний орган судової влади (В.М. Кравчук, Г.П. Середя, О.В. Петришин, В.Д. Ткаченко, М.В. Цвік);

2) її інтеграція до виконавчої гілки влади (В. Мойсик, Г.П. Середа, С.Г. Стеценко);

3) незалежний державний орган (В. Мойсик, Г.П. Середа, С. Юлдашев).

Будучи прихильником першої тенденції автор мотивує такий підхід: наявністю історичних традицій; досвідом більшості постсоціалістичних країн та європейських; посиленням стабільності статусу та прозорості діяльності прокуратури; спробами законодавчого врегулювання у проекті Конституції України (1992 р.) та відповідному законопроекті, а також функціоналом прокуратури.

Автори посібника «Кадрова політика і державна служба» (2011 р.) С.М. Серьогін, Н.Т. Гончарук, Н.А. Липовська та інші науковці за формою діяльності державних органів вирізняють такі види державної служби в:

– апараті єдиного органу законодавчої влади;

– органах виконавчої влади;

– судових органах і органах прокуратури [7, с. 134].

Далі у тексті зазначено, що спеціальними видами державної служби вони називають: «військову службу, органи прокуратури, апарат судів, служба безпеки, органи внутрішніх справ (міліція), органи податкової служби, органи митного контролю, податкова служба» [7, с. 134, 135], з чим погодитись складно.

Подібну позицію підтримують автори розділу 4 «Правові та організаційні основи державної служби» підручника «Державна служба» (2012 р.), беручи за основу класифікації конституційний принцип поділу влади, вирізняють державну службу в: законодавчому органі; органах виконавчої влади, органах судочинства [4, с. 133, 134].

Водночас науковці стверджують, що наведена класифікація не охоплює всієї багатогранності державної служби, оскільки не враховує, наприклад особливостей служби в органах прокуратури, Адміністрації Президента України, Національному банку, через те, що названі установи формально не належать до жодної з трьох гілок влади. З огляду на це, автори пропонують інші критерії класифікації державної служби, подаючи державну службу в органах прокуратури та органах судочинства як «основні спеціальні види державної служби в Україні» [4, с. 138] поряд із дипломатичною, військовою та іншими видами служби.

Чимало українських авторів наукових публікацій (В. Авер'янов, С. Дубенко, О. Петришин) пропонують поділити державну службу згідно з класифікаційним принципом поділу влади на відповідні три гілки: виконавчу, законодавчу та

судову. Якщо із судовою діяльністю зрозуміло, то прокурорська до сьогодні не класифікована, адже прокуратура не належить до жодної гілки державної влади.

Аналізуючи проблеми систематизації законодавства про державну службу та обґрунтовуючи необхідність упорядкування системи норм, що регулюють відносини у цій сфері, І. Голосніченко та Н. Золотарьова (2018 р.) [3, с. 87], підтримуючи позиції науковців щодо кодифікації законодавства про державну службу, акцентують на складності цього завдання. Оскільки, для систематизації законодавства про державну службу необхідно виокремити його групи, застосовуючи детальнішу класифікацію видів державної служби, щоб вони стали основою кодифікації законодавства, що регулює кожен із видів. Автори вирізняють такі види державної служби: цивільну службу в державних органах та їх апаратах, дипломатичну службу України, службу безпеки і оборони, державну поліцейську службу, державну пенітенціарну службу, службу в статутних органах (прокуратури, спеціального зв'язку та захисту інформації, податкової та митної служби) [3, с. 89], що потребує, на нашу думку, суттєвого уточнення.

Конституційною реформою щодо правосуддя 2016 р. Розділ VII «Прокуратура» в Основному Законі – скасовано і суттєво скорочено функції прокуратури. Натомість, внесено зміни у Розділ VIII «Правосуддя» Конституції України, де визначено основні функції суду, прокуратури та адвокатури. Наведені у табл. 1 функції прокуратури, хоча і містять істотні розбіжності із Законом України «Про прокуратуру», що не є предметом цієї публікації, відображають загалом ознаки соціально-правового спрямування її діяльності в державі.

Необхідно зазначити, що реалізація функцій прокурорської діяльності безпосередньо пов'язана із судами, а деякі з них виконуються лише в судах. Це означає, що прокуратура і суд об'єднані спільними завданнями у правоохоронній системі України по утвердженню в державі верховенства права, зміцненню законності та правопорядку. Суд здійснює контроль за діяльністю прокуратури, яка не реалізує нагляду у зворотному напрямку, тобто за діяльністю суду, але реагує на порушення ним закону шляхом оскарження судових рішень.

Порядок добору прокурорів, їх дисциплінарна відповідальність, самоврядування, органи, що забезпечують їх функціонування подібні до судів [20, с. 14]. Відмінні риси суду і прокуратури полягають у тому, що прокуратура не належить до судової влади, не здійснює правосуддя та виконує низку позасудо-

Функції прокуратури в чинному законодавстві України

№ з/п	ст. 131 ¹ Конституції України [10]	ч. 1 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» [22]
1.	1) підтримання публічного обвинувачення в суді;	1) підтримання державного обвинувачення в суді;
2.	2) організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;	2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом та главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України;
3.	3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.	3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Джерело: укладено на основі [10, 22]

вих функцій. Статус прокурорів регулюється Законом України «Про прокуратуру» [28], а статус суддів – Законом України «Про судоустрій та статус суддів» [29]. Незважаючи на те, що після 2016 р. прокуратура хоча формально втратила свій статус незалежного органу в системі поділу влади, проте, фактично залишається єдиною і централізованою системою, яка взаємодіє з усіма гілками державної влади, але не належить до жодної з них.

Отже, внаслідок проведеного реформування та внесення змін до чинного законодавства, прокуратура залишила за собою статус незалежного державного органу, що є підтвердженням однієї із визначених тенденцій і прокурорська діяльність, здебільшого, пов'язана зі здійсненням правосуддя.

Поняття «державна служба» законодавчо затверджене нормами ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державну службу» (2015 р.) [26], проте, це не означає, що у ньому визначено всі види державної служби, які регулюються його нормами. Це привносить певні дискусійні моменти, різночитання стосовно формулювання особливостей цієї служби, статусу держслужбовців, актуалізує проблеми узгодження означеного закону зі спеціальними, що регулюють відповідний вид державної служби. Підняті питання властиві й інституту правничої служби, що охоплює прокурорську та суддівську діяльність, структуру якої розкрито та наголошено на її професійності [18].

Так, наводячи визначення терміну «державна служба», В.Я. Малиновський зазначає інституції, де вона здійснюється [21, с. 49, 50], серед яких є органи прокуратури та судові інституції. Проте ці види служб, як і безпекові,

автор визначає як окремі складові публічної служби, відокремлюючи їх від державної. Приналежність (визначення) правничої служби як окремого виду публічної служби, а не державної, вважаємо недостатньо кореспондуючим із профільними законами.

Донедавна розподіл державної служби на види обумовлювався принципом поділу влади та особливостями сфер державної діяльності. Авторами обґрунтовано, що сучасну державну службу, окрім адміністративної та спеціалізованої, необхідно доповнити безпековою (військова, альтернативна (невійськова) і правоохоронна) та правничою (прокурорська [28] та суддівська [29]) службами, а не виокремлювати їх в інші види публічної служби [21, с. 49] (рис. 1) з таких міркувань.

Погоджуємось із тезою В.Б. Авер'янова [1], який стверджує, що «до інституту державної служби не слід включати діяльність осіб, які хоч і виконують найважливіші державно-владні функції, але мають статус «політичних діячів», а не «державних службовців». Проте, заперечуємо спроби І.С. Нечипоренка [23, с. 21] доповнити цей перелік посадою «Генерального прокурора України, який хоч і не здійснює політичної функції, але є одним із ключових серед вищих державних посад». Спростовуємо і висновок про амбівалентність природи публічної служби Генерального прокурора України, який має амбівалентний статус: «як державний службовець спеціалізованої служби та як державний службовець політичної служби, оскільки його перебування на посаді часто визначається політичними мотивами Верховної Ради України та Президента України». Чинні нормативно-правові акти, які

регулюють статус Генерального прокурора України, мають бути взаємодоповнюючими, а не суперечливими, слідуючи сутності поняттю

«амбівалентності статусу», і навіть у таких випадках їх необхідно вирішувати з метою зниження ризиків.

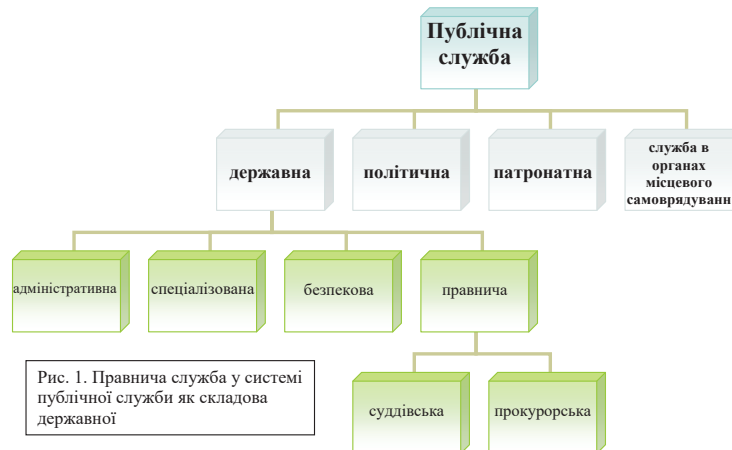

Рис. 1. Правнича служба у системі публічної служби як складова державної

Джерело: укладено авторами

Прокурорська діяльність за твердженням науковців «це самостійний вид державної діяльності, врегульований нормами права, спрямований на реалізацію завдань і функцій держави» [30, с. 41]. Окремі теоретики-правники, зокрема і В.М. Кравчук (2013 р.) [12], розглядають прокурорську діяльність як різновид діяльності державної влади, оскільки прокуратура як «орган державної влади»:

- є системоутворюючою частиною механізму держави;
- її функціональне призначення встановлено Конституцією України;
- Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори – наділені низкою владних повноважень;
- має спеціальне призначення і разом із системою законодавчої, виконавчої та судової влади формує повноцінний апарат держави, водночас, не конкретизуючи відповіді на питання приналежності до певної гілки влади: виконавчої чи судової.

Щодо позиції «прокуратури як органу державної влади» не погоджуємось, оскільки до конституційних змін чи навіть з їх урахуванням, в Україні чітко зафіксовано три гілки влади. Доповнення розділу «Правосуддя» статтею про прокуратуру не вказує на те, що вона належить до судової гілки влади. Тому у цій частині логічніше визначити статус прокуратури як органу державного управління, наділеного відповідними функціями, системи правосуддя.

Інші дослідники (О. Толочко) переконані, що прокуратура – незалежна система державних органів при судовій владі на правах самостійної підсистеми [30, с. 37].

Керуючись визначенням державної служби, наведеного у ч. 1. ст. 1 Закону України «Про державну службу» [26], як публічної, професійної, політично неупередженої діяльності із практичного виконання завдань і функцій держави, прокурорська діяльність не що інше як частина цього інституту. Детальніший аналіз завдань і функцій державної служби, зокрема п. 4 ч. 1. ст. 1 цього ж Закону чітко визначає «здійснення державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства».

Будь яка компетенція виражається через нормативно-правове та інституційне забезпечення поєднання функцій і повноважень. Так, основні функції прокуратури розкрито у Конституції України [10], конкретніші повноваження викладено у профільному Законі України «Про прокуратуру» [22], Кодексі адміністративного судочинства [8] та інших нормативно-правових актах. За наслідками проведених реформ (конституційної, адміністративної, правосуддя та ін.) з адаптацією вітчизняного законодавства до європейських стандартів із переліку її функцій вилучено низку невластивих демократичному світу функцій – «загального нагляду». Проте, за прокуратурою закріплено нагляд за додержанням законів упродовж виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших примусових заходів, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян (ч. 1 ст. 26) [28]. Означені функції нагляду залишилися за прокуратурою поряд із такими як: підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів держави в суді у випадках, визначених законом; координація діяльності правоохоронних органів із питань

протидії злочинності та корупції; досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Незважаючи на те, що дія Закону України «Про державну службу» не поширюється на прокурорів (п. 13 ч. 3 ст. 3) [26], їх діяльність, як і прокуратури, регулюється спеціальними нормативно-правовими актами, зокрема Законом України «Про прокуратуру», що не суперечить самому визначенню терміну «державна служба», оскільки прокурори, відповідно до своїх повноважень, як і всі інші державні службовці, теж «практично виконують завдання і функції держави».

На вирішення дискусійних питань щодо приналежності правничої служби швидше до категорії державної, аніж публічної, вказують і підзаконні акти, зокрема «Положення про організацію кадрової роботи в органах прокуратури України» [24], норми якого визначають особливості організації кадрової роботи у цих структурах. Згідно із положеннями п. 1 розділу VIII [24] керівники органів прокуратури в межах повноважень організовують виконання законодавства про державну службу, зокрема щодо проведення конкурсів на зайняття вакантних посад державної служби категорій «Б» і «В», призначення на посади державної служби осіб, які пройшли конкурсний відбір, переведення державних службовців на іншу вакантну посаду державної служби та звільнення з них, проведення перевірок згідно з вимогами законодавства у сфері запобігання корупції та відповідно до Закону України «Про очищення влади» [27], складення та неухильне додержання Присяги державного службовця і Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування [6], присвоєння рангів, оцінювання результатів службової діяльності, підвищення кваліфікації та професійного навчання державних службовців, уперше призначених на посаду державної служби – підтверджуючи тим самим регулювання публічно-правових відносин Законом України «Про державну службу» і в цих органах публічного управління.

На підтвердження викладеного наведемо ще декілька позицій. Так, відповідно до п. 4 розділу VIII [24], представники Національного агентства України з питань державної служби та його територіальних органів уповноважені здійснювати виїзди до обласних прокуратур з метою контролю умов реалізації громадянами права на державну службу, визначених Законом України «Про державну службу» [26]. Керівники обласних прокуратур зобов'язані повідомляти кадровий підрозділ Офісу Генерального прокурора про відповідні

результати впродовж п'яти днів із наданням необхідної документації.

У нормах п. 7 розділу IX Положення [24] акцентується також і на тому, що підвищення кваліфікації (професійне навчання) державних службовців та інших категорій працівників органів прокуратури проводиться відповідно до наказів Генерального прокурора з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про державну службу» та законодавством про працю.

Отже, прокурорська діяльність, як і судова, це специфічний вид державної служби, адже вона:

а) є самостійним видом державної діяльності, яка здійснюється від імені держави на всій території України;

б) метою прокурорської діяльності є захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави;

в) здійснюється на підставі Конституції і законів України;

г) змістом прокурорської діяльності є виявлення порушень закону, вжиття заходів з усунення порушень закону та притягнення його порушників до відповідальності [30, с. 38].

Що стосується діяльності суддів, то судова влада, згідно з нормами ст. 6 Конституції України є важливою компонентою державної влади. З огляду на це, суддівську діяльність можна охарактеризувати як діяльність держави, яку реалізують суди шляхом розгляду і вирішення у судових засіданнях в особливій, встановленій законодавством процесуальній формі кримінальних, господарських, цивільних, адміністративних та інших справ.

Відповідно до ст. 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюють винятково суди. Діяльність суддів є важливою частиною механізму функціонування державної влади загалом. Судді отримують заробітну плату із державного бюджету, виконуючи завдання і функції держави, здійснюють правосуддя.

Відповідно до норм п. 17 ч. 1 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України [9] професійна діяльність суддів є частиною публічної служби. Касаційний адміністративний суд Верховного Суду своїм рішенням від 30.01.2018 р. № 11/9901/101/18 [32] зазначив, що будь яка державна служба є публічною, а правовий статус окремих категорій державних службовців регулюється Конституцією та спеціальними законами України. Згідно із положеннями п. 12 ч. 3 ст. 3 Закону України «Про державну службу» [26] дія цього закону не поширюється на суддів. Їх діяльність регулюється спеціальними законами: «Про судоустрій і статус суддів», «Про Конституційний Суд

України», «Про Вищу раду правосуддя», «Про Вищий антикорупційний суд» та іншими актами, спрямована на виконання завдань і функцій держави, а тому це, хоч і специфічна, але все ж таки державна служба.

Кожний вид діяльності має свої особливості, відтак характерні риси суддівської діяльності, за твердженням науковців [22], такі:

1) забезпечення законності та правопорядку в усіх сферах життєдіяльності країни;

2) судова система – найяскравіший виразник правової системи;

3) робота судді чітко регламентована процесуальним законодавством і здійснюється у формі, передбаченій законом процедури судочинства;

4) судова влада в Україні здійснюється у формі конституційного, цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства.

Це означає, що посади суддів можна зарахувати до правничої служби, що є складовою державної.

Водночас, частина науковців із такою позицією не згодні, вважаючи правничу службу окремим видом публічної або ж взагалі заперечують приналежність посад суддів до публічної служби [14, с. 721]. На підтвердження цієї позиції можна навести рішення Великої Палати Верховного Суду № П/800/120/14 від 14.03.2018 р. [31] у справі экс-судді Конституційного Суду України до Верховної Ради України про оскарження постанови в частині припинення повноваження судді. Цим рішенням, що набрало законної сили вказується на політичний аспект формування цього органу конституційної юрисдикції. Це означає, з позиції суду, що суб'єкт призначення має право застосовувати до судді Конституційного Суду заходи політичної відповідальності. Таким рішенням Суд визначив приналежність посад суддів Конституційного Суду України до політичної служби як окремого виду публічної служби.

Така суперечливість позицій, тверджень науковців та практиків публічної служби триватиме доти, доки не буде прийнято закон про кожен із видів служби або Кодекс про публічну службу, де ці протиріччя буде знято.

Висновки. Отже, беручи до уваги доктринальні та правові підстави, з'ясовано існуючі три підходи до правничої діяльності, здійснюваної прокурорами і суддями, яка: не належить до служби; є одним із видів державної служби; є складовою публічної служби. Неоднозначність розуміння статусу потребує формулювання дефініції: «правнича служба» – професійна діяльність прокурорів і суддів, спрямована на

забезпечення верховенства права у здійсненні правосуддя. З огляду на викладене вище, прокурорську та суддівську служби, на наш погляд, доцільно розглядати не як окремий вид публічної, а насамперед, державної служби, спільною рисою яких є виконання завдань і функцій держави. Кожний вид державної служби має свої особливості, зокрема і правнича служба також володіє відповідними ознаками:

– публічність правничої діяльності службових осіб, спрямованої на утвердження доктрини верховенства права;

– особливість статусу правничої професії у суспільстві;

– відповідність вимогам, закріплених у міжнародних та національних актах: обов'язкова наявність вищої юридичної освіти, відповідних професійних компетентностей та високих морально-психологічних якостей;

– специфічний порядок проходження спеціальних процедур відбору та допуску, призначення / звільнення, пожиттєвий статус судді і безстрокове призначення прокурора, притягнення до дисциплінарної відповідальності;

– процесуальна самостійність правника та незалежність правничої діяльності, підпорядкованої чинному законодавству;

– політична нейтральність службових осіб;

– відсутність єдиної класифікації посад.

Відтак, обґрунтовуючи особливості функціонування інституту правничої служби, доходимо висновку, що прокурорська та суддівська діяльність мають ознаки державної служби як різновиду професійної публічної служби.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України: доктринальні аспекти реформування. Право України. 1998, № 8. С. 8-13.

2. Бевзюк І. Прокурорська діяльність у системі юридичної діяльності. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. № 4. С. 20-28.

3. Голосніченко І., Золотарьова Н. Проблема систематизації законодавства про державну службу в Україні. Публічна служба і адміністративне судочинство: здобутки і виклики : зб. матер. І міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5-6 лип. 2018 р.). К. : ВД «Дакор», 2018. С. 85-89.

4. Державна служба : підручник : у 2 т. Т. 1. / НАДУ при Президентові України ; редкол. : Ю.В. Ковбасюк (голова), О.Ю. Оболенський (заст. голови), С. М. Серьогін (заст. голови) [та ін.]. К. ; Одеса : НАДУ, 2012. 372 с.

5. Енциклопедія Українознавства : у 10 т. Т. 6 Перемишль – Пряшівщина / Гол. ред. проф. д-р. В. Кубійович. Львів : Молоде життя, 1970. 2399 с.

6. Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування : наказ Національного агентства України

з питань державної служби від 05.08.2016 р. № 158. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>

7. Кадрова політика і державна служба : навч. посіб. / С.М. Серьогін, Н.Т. Гончарук, Н.А. Липовська [та ін.] ; за заг. ред. проф. С.М. Серьогіна. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2011. 352 с.

8. Ківалов С.В., Біла-Тіунова Л.Р. Публічна служба в Україні : підруч. Одеса : Фенікс, 2009. 688 с.

9. Кодекс адміністративного судочинства України : від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>

10. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>

11. Концепція адміністративної реформи в Україні. К. : ЦППР, 1998. 62 с.

12. Кравчук В.М. Інституційно-правовий аспект функціонування прокуратури України як органу державної влади : монографія. Тернопіль : ТзОВ «Тернограф», 2013. 272 с.

13. Кравчук В.М. Місце і функціональне призначення прокуратури в системі державної влади. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. С. 359-364.

14. Курс адміністративного права України : підруч. / В.К. Колпаков та ін. ; ред. В.В. Коваленко. К. : Юрінком інтер, 2012. 872 с.

15. Лазор О. Д., Лазор О. Я. Державна служба в Україні / Публічна служба : навч. посіб. у 4 ч. Ч. 1. К. : Дакор, 2005. 372 с. (Серія: Публічна служба).

16. Лазор О. Д., Лазор О. Я. До питання розроблення класифікації служби в Україні: теоретико-правові підходи. *Політичні, правові та організаційні проблеми діяльності органів публічної влади та публічних службовців у воєнний та повоєнний періоди (до Дня державної служби)* : матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 23 черв.2023р.). Вінниця : ТОВ «Друк», 2023. С. 148-155.

17. Лазор О. Д., Лазор О. Я. Інститут правничої служби в Україні як особлива складова державної служби. *Development trends in public management and administration in Ukraine and the Republic of Poland*. (November 1–2, 2023. Częstochowa, the Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 43-47. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-371-2-11>

18. Лазор О. Я., Лазор О. Д. Прокурорська та суддівська діяльності як складові інституту правничої служби в Україні. *Публічне управління в Україні: виклики сьогодення та глобальні імперативи* : зб. тез III міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 8 лютого 2024 р.). Хмельницький : ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 82-84.

19. Лазор О.Д., Лазор О.Я., Юник І.Г. Основи публічного управління та адміністрування : навч.-метод. посіб. 3-тє вид. К. : Ліра-К, 2020. 268 с.

20. Лапкін А.В. Основи прокурорської діяльності в Україні : навч. посіб. Харків : Право, 2020. 150 с.

21. Малиновський В.Я. Публічна служба в Україні. К. : ВД «Кондор», 2018. 312 с.

22. Молдован А.В., Богдан Л.С. Юридична деонтологія. Вступ до спеціальності. К. : Алерта, 2014. 222 с.

23. Нечипоренко С.І. Проходження служби в органах прокуратури як різновид публічної служби. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. № 56. С. 18-23.

24. Положення про організацію кадрової роботи в органах прокуратури України : Наказ Генерального прокурора від 10.02.2022 р. № 25. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>

25. Правник / Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.

26. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>

27. Про очищення влади : Закон України від 16.09.2014 р. № 1682-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>

28. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>

29. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>

30. Прокурорське право : навч. посіб. / Г.Д. Борейко, О.М. Броневицька, Ю.О. Лісіцина, В.В. Луцик, В.В. Навроцька, І.Р. Серкевич, В.М. Телефанко, за заг. ред. В.В. Луцика. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 640 с.

31. Рішення Великої Палати Верховного Суду № П/800/120/14 від 14.03.2018 р. URL: <https://zakononline.com.ua>

32. Рішення Касаційного адміністративного суду Верховного Суду від 30.01.2018 р. № 11/9901/101/18. URL: <https://zakononline.com.ua>

33. Статус державного службовця органів прокуратури в Україні : посіб. / Н.О. Алюшина, А.П. Горзов, О.А. Казак, Л.Л. Радухівська та ін.; за ред. М.К. Якимчука, М.М. Канавець, Н.С. Наулік. К. : НАП України, 2018. 290 с.

34. Сущенко В. Професія правник: діяльність, етика, відповідальність : монографія. К. : БО «Благодійний фонд пам'яті Василя Кисіля», 2022. 160 с.

35. Юрист / Юридична енциклопедія : у 6 т. Т. 6 : Т-Я / Ред. кол. : Ю.С. Шемшученко та ін. К. : Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2004. 768 с.

36. Юрист. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki>

ІННОВАЦІЇ ПОСЛУГ В ДЕРЖАВНИХ ЕЛЕКТРОННИХ СЕРВІСАХ
АРХІТЕКТУРНО-БУДІВЕЛЬНОГО КОНТРОЛЮ (НАГЛЯДУ)SERVICE INNOVATIONS IN STATE ELECTRONIC SERVICES
OF ARCHITECTURAL AND CONSTRUCTION CONTROL (SUPERVISION)

Стаття присвячена актуальності цифрової модернізації адміністративно-правового регулювання будівельної галузі. Вказується на обґрунтованість підстав цифровізації адміністративно-правового регулювання будівельної галузі.

Акцентовано увагу на тому, що протягом 2020 року національне законодавство зазнало значних змін у досліджуваній сфері. Адміністративно-правові засади регулювання відносин у даній сфері відносин повинні бути спрямовані на максимальну автоматизацію, розвиток нових інструментів та електронних сервісів.

Проаналізовано функціонування нових державних сервісів як Єдина державна електронна система у сфері будівництва (ЄДЕССБ), портал «Дія» вже дозволяють працювати в умовах прозорості та відкритості, покращення якості надання публічних послуг споживачам, значно знижують ризики прояву корупції, забезпечують публічність послуг. Цей процес будується на оновленому фундаменті чинного законодавства, характеризується реінжинірингом усіх процесів, мінімізацією людського впливу на роботу в інформаційно-телекомунікаційних системах.

Виокремлено актуальні питання реформування архітектурно-будівельного контролю в умовах цифровізації для прозорого та привабливого становища України для повоєнного відновлення. Обґрунтовано інструменти цифровізації адміністративно-правового регулювання будівельної галузі.

Акцентовано увагу на тому, що питання відбудови зруйнованих об'єктів виступають вирішальним фактором для виходу із повоєнної кризи. Визначення архітектурно-будівельної сфери пріоритетним компонентом післявоєнної економіки вимагає її вдосконалення та забезпечення функціонування на принципах відкритості, прозорості, нульового рівня толерантності до корупції, при забезпеченні надання публічних послуг в електронній формі.

Обґрунтовано підхід до трансформації інформаційних компетенцій державних службовців у цифрові компетенції, які передбачають розширений комплекс знань та навичок, необхідних в умовах цифровізації державної служби; розкрито вимоги до навичок та компетенцій державних службовців у сервісній державі з акцентом на людиноорієнтований підхід.

Ключові слова: цифрова трансформація, будівельна галузь, будівництво, архітектурно-будівельний контроль (нагляд), публічні послуги, електронна

система, цифрові компетенції державних службовців.

The article is devoted to the relevance of digital modernization of administrative and legal regulation of the construction industry. The validity of the reasons for digitalization of the administrative and legal regulation of the construction industry is indicated.

Attention is focused on the fact that during 2020, the national legislation underwent significant changes in the researched area. Administrative and legal principles of regulation of relations in this sphere of relations should be aimed at maximum automation, development of new tools and electronic services.

The functioning of new state services such as the Unified State Electronic System in the Construction Sector has been analyzed, the Diya portal already allows working in conditions of transparency and openness, improving the quality of providing public services to consumers, significantly reducing the risks of corruption, and ensuring the publicity of services. This process is built on the updated foundation of current legislation, characterized by reengineering of all processes, minimization of human impact on work in information and telecommunication systems.

Urgent issues of reforming architectural and construction control in the conditions of digitalization for a transparent and attractive position of Ukraine for post-war recovery are highlighted. The tools of digitalization of administrative and legal regulation of the construction industry are substantiated.

Attention is focused on the fact that the issue of reconstruction of destroyed objects is a decisive factor for getting out of the post-war crisis. Determining the architectural and construction sphere as a priority component of the post-war economy requires its improvement and ensuring its functioning on the principles of openness, transparency, zero tolerance for corruption, while ensuring the provision of public services in electronic form.

The approach to the transformation of information competencies of civil servants into digital competencies, which provide for an expanded set of knowledge and skills necessary in the conditions of digitization of the civil service, is substantiated; the requirements for skills and competencies of civil servants in the service state with an emphasis on a people-oriented approach are disclosed.

Key words: digital transformation, construction industry, construction, architectural and construction control, public services, electronic system, digital competencies of civil servants.

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.39.30>

Литвинюк Є.І.

магістр публічного управління
Національний університет
«Одеська політехніка»

В сучасних умовах в Україні відбувається розвиток економіки в контексті нових технологічних трансформацій, особливо у сфері надання публічних послуг. Важливо розглядати це як перспективи для зростання та вдоскона-

лення існуючих адміністративних процедур, що призводить до необоротних змін у взаємодії «держава – споживач послуг» завдяки впровадженню інноваційного програмного забезпечення. Такі зміни позитивно вплива-

ють на динаміку розвитку та ефективність дій, водночас регулюючи баланс взаємодії.

Визначення будівельної сфери як пріоритетного компоненту економіки потребує її вдосконалення та забезпечення функціонування на принципах відкритості, прозорості та нульового рівня толерантності до корупції. Але, навіть при тому, що в Україні вже розпочато процес цифровізації системи архітектурно-будівельного контролю (нагляду), ця система залишається однією з найбільш корумпованих. Тому влада та громадянські інституції постійно вдосконалюють механізми протистояння корупційним ризикам. Зокрема, вони активно працюють над впровадженням ефективних заходів, таких як чітке розмежування функцій дозвільних органів та впровадження цифрових технологій у процес надання адміністративних послуг. Це не лише має на меті зменшення корупційних ризиків, але й спрямовано на покращення якості та швидкості надання адміністративних послуг у сфері архітектурно-будівельного контролю.

Тому сьогодні надзвичайно важливим є впровадження та використання цифрових рішень у будівництві, яке є ключовою галуззю економіки, що об'єднує учасників інвестиційного процесу та взаємодіє з широким спектром пов'язаних виробництв, та представляє собою особливо важливий напрямок досліджень.

Цифрові технології стають неодмінною частиною сучасного суспільства, значно впливаючи на економіку, політику та соціальні процеси. Один із факторів цифрової трансформації у сфері будівництва полягає у розвитку умов для створення цифрових сервісів і платформних рішень. Ці ініціативи націлені на впровадження систем управління в галузі будівництва, забезпечення координації та моніторингу даних, а також проведення аналізу інформації.

У сучасних умовах відбувається цифровізація послуг архітектурно-будівельного контролю та стрімка цифрова трансформація цієї сфери.

Цифрова трансформація – це оптимізація бізнес-процесів компанії, поява нових каналів комунікації з клієнтом, удосконалення продукту, зміна методів зберігання та обробки даних тощо.

Цифровізація викликає радикальні зміни в підходах до організації роботи органів влади за допомогою впровадження цифрових технологій та алгоритмів. Це суттєво відображає процес адаптації до нових умов діяльності, враховуючи потреби ринку та очікування споживачів щодо послуг та сервісів.

Цифрова трансформація управління державним сектором не лише передбачає авто-

матизацію та оптимізацію конкретних процесів у наданні державних функцій, включаючи послуги, але також включає в себе впровадження та використання різноманітних сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для поліпшення діяльності державних органів. Вона має на меті якісні зміни в сутності державного управління, охоплюючи різні процедури, етапи управлінського циклу, функції та їх характер і типи.

Як в Україні, так і в інших країнах світу, цифровізація розглядається як ключовий чинник підвищення доступності та якості державних послуг. Проте потенціал використання передових цифрових технологій не обмежується лише конкретним типом державних функцій. Сучасні цифрові технології володіють значним потенціалом для трансформації процесів розробки державної політики та нормотворення, управління доходами, адміністрування державним майном та контрольно-наглядовою діяльністю.

Процес цифрової трансформації у сфері архітектурно-будівельного контролю та нагляду – це перетворення сутності державного управління та нагляду, базоване на впровадженні цифрових технологій, яке призводить до підвищення якості, результативності та ефективності архітектурно-будівельного контролю, а також до зменшення непідґрунтованого державного втручання. Сьогодні ці процеси відбуваються у декількох напрямках.

По-перше, це створення Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва (ЄДЕССБ) – загальнонаціональної інформаційної платформи, спрямованої на впорядкування процесів будівництва в Україні. Мета ЄДЕССБ – впровадження ефективного керування усіма етапами життєвого циклу будівництва, починаючи з отримання містобудівельних умов та обмежень і закінчуючи введенням об'єкта в експлуатацію. Ці процеси також повинні бути прозорими та вільними від корупції за рахунок максимального розповсюдження інформації.

ЄДЕССБ спрямована на повну автоматизацію всіх етапів державного регулювання у будівництві, а весь процес документального оформлення об'єднання будівель усіх класів наслідків (СС1, СС2 та СС3) тепер відбувається в онлайн режимі. Документи стали несхильними до підробки, а кожен крок, акт та підпис може бути легко відстежений [1].

ЄДЕССБ активно взаємодіє в режимі реального часу з іншими електронними інформаційними системами, такими як Державний земельний кадастр, Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, Єдиний дер-

жавний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, Єдиний державний реєстр адрес, Єдиний державний реєстр будівель і споруд, та інтегрованою автоматизованою системою державного нагляду (контролю) [2].

Операції зі складання документів для зведення будівництва вже здійснюються онлайн для класів наслідків СС1, СС2, СС3. У цьому процесі кожен документ має унікальний ідентифікатор об'єкту та залишає цифровий слід, що унеможлиблює підробку чи зміну відомостей. Використання цих інструментів у сфері архітектурно-будівельного контролю дозволяє надавати публічні послуги в електронному форматі в режимі реального часу через взаємодію з державними інформаційними платформами, представляючи новий формат «запит – відповідь».

Це свідчить про впровадження ефективних антикорупційних заходів у наданні публічних послуг у сфері архітектурно-будівельного контролю, спрощення бюрократичних процедур та підвищення рівня довіри до влади.

По-друге, Сьогодні всі будівельні послуги для громадян є доступними онлайн на порталі Дія. Можливо отримати необхідні документи для зведення будинку без візиту в державні органи. Цьогоріч понад 48 тисяч таких послуг було надано через «Дія». Громадяни можуть скористатися 14 доступними послугами в будівельній галузі на порталі без особистого візиту до державних установ.

На порталі працює понад 72 тисячі фахівців у сфері архітектури та містобудування, таких як архітектори, інженери, представники архітектурно-будівельного контролю, енергоаудитори та інші. Їх діяльність захищена цифровими інструментами від незаконного використання особистих даних та документів. При виявленні недозволеного використання таких даних фахівці отримують повідомлення від системи та можуть перевірити документи по будівництву, що містять їх прізвища, що дозволяє оскаржувати неправомірні дії забудовників, з яких на час роботи порталу вже виявлено понад 400 об'єктів.

В контексті воєнного стану, актуальними є цифрові інструменти у сфері архітектурно-будівельного контролю, які надають відомості про нерухоме майно, що підлягає реєстрації на порталі «Дія». Ці інформаційні ресурси також охоплюють дані про майно, що було зруйноване або пошкоджене внаслідок військової агресії російської федерації на території України та інші відповідні аспекти.

Крім того, важливим принципом в антикорупційній сфері є доступність даних щодо

об'єктів будівництва та відомостей про видані дозволи. Ці дані розміщені як на порталі «Дія», так і на державному порталі електронної системи у сфері будівництва, на якому здійснено понад 1,6 мільйона запитів щодо перевірки дозволів на будівництво відповідних об'єктів.

Тобто, цифровізація в будівельній галузі є ефективним прикладом трансформації, яку можна застосувати і в інших сферах надання державних послуг. Цей процес ґрунтується на оновленому законодавстві, включає реінжиніринг усіх процесів та мінімізацію людського впливу на інформаційно-телекомунікаційні системи. Такі умови сприяють прозорості та зручності цифрових інструментів, підвищують довіру до них і призводять до економії державних коштів, що може сягати до 10 мільярдів гривень щорічно [3].

По-третє, застосування ефективних digital-інструментів:

– Повідомлення про початок виконання робіт на будівництві автоматично реєструються електронною системою після перевірки інформації у базах даних, що вважаються достатніми для даного типу робіт на об'єктах, що віднесені до класу наслідків СС1.

– На етапі подання документів автоматично проводиться перевірка системою дозволу на виконання робіт та вирішення питань щодо конкретних уточнень через систему автоматичних підказок, тобто усувається суб'єктивний людський фактор відмов.

– У системі розроблено перелік «стандартизованих» відмов для використання, які містять узагальнені підстави та відповідають вимогам законодавства, що сприяє мінімізації корупційних правопорушень та запобігає застосуванню необґрунтованих причин для відмови.

– Автоматичне заповнення необхідних відомостей, що спрощує процедуру прийому документів та підвищує ефективність їх обробки.

Таким чином, основною метою впровадження цифрових технологій в галузі архітектурно-будівельного контролю (нагляду) є створення цифрового простору для управління «життєвим циклом» будівельних об'єктів. Це передбачає формування єдиної електронної системи інформації та контролю за будівельними проектами з метою підвищення ефективності реалізації інвестиційних проектів.

По-четверте, цифровізація ставить більш високі вимоги до технологічної інфраструктури в органах державного управління, яка є критичною для ефективної підтримки інформаційних систем. У цих умовах державний службовець повинен постійно навчатися працювати, адаптуватися до змін та сприяти розвитку інформаційних систем на своєму робочому місці.

Безперервний професійний розвиток державних службовців стає необхідністю, оскільки вони повинні здобувати нові навички та компетенції в умовах сучасного середовища. Цифрова трансформація державного управління передбачає наявність у державних службовців нових компетенцій. У зв'язку з динамічними змінами в цифровій економіці та технологічному просторі, важливо, щоб службовці безперервно розвивали свої навички.

У 2020 році Міністерство цифрової трансформації України та Національне агентство України з питань державної служби підписали меморандум, домовившись про співпрацю у сфері формування та розвитку цифрових можливостей державних службовців [4], а в березні 2021 року Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію розвитку цифрових компетентностей до 2025 року [5]. Це має сприяти покращенню формуванню та розвитку компетенцій цифрової грамотності державних службовців, удосконаленню процесу оцінювання та вимоги до цифрової грамотності кандидатів на посади державної служби, розробці навчальних програми, перевірки цифрової грамотності державних службовців.

Таким чином, можна зробити наступні **ВИСНОВКИ:**

1. Введення ЄДЕССБ можна вважати значущим прогресом в будівельній галузі. Ця система сприяла підвищенню прозорості управління, зменшенню бюрократії та корупції у взаємодії громадян, підприємців та посадовців у галузі будівництва. Ефективне юридичне регулювання використання інформаційних технологій у будівельній галузі гарантує зменшення негативного впливу об'єктивних і суб'єктивних факторів на процес відновлення України в післявоєнний період.

2. Починаючи з 2020 року відбувається перетворення в сфері архітектурно-будівельного контролю, зокрема у контексті надання державних послуг онлайн. Саме будівельна галузь виступає ключовим сектором, який сприяє економічному розвитку країни та відповідає потребам суспільства і держави в нерухомості. Перехід до реформ визначений високим рівнем корупції у цій галузі, відсутністю загального доступу до інформації про об'єкти будівництва та несформованістю цифрових інструментів для надання публічних послуг у електронному форматі.

Завдяки цифровізації в цій сфері вдалося вирішити ці проблеми, створивши публічний доступ до інформації про об'єкти будівництва та забезпечивши ефективну взаємодію між електронними системами для надання публічних послуг у електронному форматі.

Цифровізація в архітектурно-будівельному контролі слугує прикладом успішної трансформації, яку варто взяти на замітку і в інших галузях надання публічних послуг.

3. Необхідні нові цифрові рішення для автоматизованого формування дозвільних документів щодо містобудівних умов та обмежень, які ефективно подаються електронно споживачам. Впроваджені digital-інструменти спрямовані на створення прозорого простору в архітектурно-будівельному контролі, що сприятиме залученню інвестицій в економіку України для відновлення після війни.

4. Зміни в суспільстві та країні, які влада активно підтримує, ідея цифровізації як ключового інструменту для створення сервіс-орієнтованої нації суттєво перетворюють саму систему державної служби, а також поставлені вимоги до наявних і майбутніх представників державних служб. Триваючий процес цифровізації організаційних та інформаційних процедур державної служби зумовлює необхідність постійного розвитку лідерських компетенцій, зокрема щодо успішного впровадження інформаційної системи управління персоналом в органах виконавчої влади, а також застосовування інноваційних підходів для сприяння професійному зростанню та цифровому розвитку державних службовців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цифровізація будівельної сфери: спрощення життя для бізнесу та фундамент для прозорої повоєнної відбудови країни URL: <https://tapas.org.ua/all-uk/blogs-uk/tsyfrovizatsiia-budivelnnoi-sfery-sproshchennia-zhyttia-dlia-biznesu-ta-fundament-dlia-prozoroj-povoiennoi-vidbudovy-krainy/> (дата звернення 16.03.2024).

2. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17 лютого 2011 року № 3038-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 34. ст. 343.

3. Прозоре будівництво: відзначили три роки цифрової трансформації та роботи е-системи будівництва (2023): Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах: TAPAS. URL: [http://tapas.org.ua \[in Ukraine\]](http://tapas.org.ua[in%20Ukraine]) (дата звернення 05.03.2024).

4. Урядовий портал, «Міністерство цифрової трансформації та Національне агентство з питань державної служби розвиватимуть цифрові компетенції державних службовців». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-i-nadsrozvivatimut-cifrovi-kompetentnosti-publichnih-sluzhbovciv> (дата звернення 08.12.2023).

5. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України, «Кабінет Міністрів схвалив Концепцію розвитку цифрових компетентностей до 2025 року». URL: <https://thedigital.gov.ua/news/kabmin-skhvaliv-kontseptsiyu-rozvitku-tsfrovikh-kompetentnostey-do-2025-roku> (дата звернення 09.02.2024).

СЕКЦІЯ 4 МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

ІНСТИТУТ СТАРОСТАТУ У СИСТЕМІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ

INSTITUTE OF STARSTAT IN THE SYSTEM OF LOCAL GOVERNMENT BODIES IN UKRAINE: CURRENT STATE AND PROBLEMS

У статті розглянуто систему органів місцевого самоврядування в Україні та проблеми щодо реформування національних органів місцевого самоврядування.

Наголошено на тому, що місцеве самоврядування в державі є вагомим показником рівня централізації чи децентралізації державної влади, рівня демократії, змісту існуючого політичного режиму, переважання демократичних або авторитарних тенденцій.

Досліджено проблеми щодо правового статусу і повноважень старости відповідно до Конституції України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу старости села, селища» та за сукупністю усіх його повноважень. Зазначено, що інститут старостату був створений задля того, щоб інтереси всіх жителів відповідних територіальних громад були належним чином представлені.

Проаналізовано питання щодо забезпечення функціонування старостинських округів в Україні в умовах децентралізації, згідно із законодавчими та іншими нормативними актами. Розглянуто низку ключових та суміжних понять теми. Окреслено основні висновки та наведено напрямки розвитку роботи старостинських округів, як частини територій об'єднаної територіальної громади.

Окреслено, що старостинські округи в Україні формуються за декількома підходами. Фактично, всі територіальні громади України поділяються на чотири групи. До першої групи віднесено громади, ради яких утворили старостинські округи і затвердили старост. До другої групи віднесено громади, ради яких затвердили на посадах старост не у попередньо утворених старостинських округах, а у населених пунктах за переліком як у визначену раду громад територіальну основу для здійснення старостами наданих повноважень. До третьої групи – громади, які були утворені за процедурою добровільного об'єднання, втім, остаточно збільшені їхні території були визначені одним із розпорядчих актів Кабінету Міністрів України. До четвертої групи – громади, ради яких, на даний момент, ще не утворювали старостинські округи та не затверджували на посадах старост, хоча мали це зробити продовж трьох місяців з дня набрання чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку інституту старост».

Зроблено висновок про нагальну необхідність узгодження вітчизняного законодавства щодо повноважень старости.

Ключові слова: місцеве самоврядування, органи місцевого самоврядування, реформування місцевого самоврядування, сільська, селищна, міська рада, сільський,

селищний, міський голова, староста, громадське обговорення, старостинський округ.

The article examines the system of local self-government bodies in Ukraine and problems related to the reform of national local self-government bodies.

It is emphasized that local self-government in the state is a significant indicator of the level of centralization or decentralization of state power, the level of democracy, the content of the existing political regime, the predominance of democratic or autocratic tendencies.

Problems related to the legal status and powers of the headman in accordance with the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine", the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding the Status of the Headman of a Village, Settlement" and the totality of all his powers have been studied. It is noted that the institution of the Starostat was created in order for the interests of all residents of the respective territorial communities to be properly represented.

The issue of ensuring the functioning of Starostyn districts in Ukraine in conditions of decentralization, in accordance with legislative and other regulatory acts, was analyzed. A number of key and related concepts of the topic are considered. The main conclusions are outlined and directions for the development of Starostyn districts as parts of the territories of the united territorial community are given.

It is outlined that Starostyn districts in Ukraine are formed according to several approaches. In fact, all territorial communities of Ukraine are divided into four groups. The first group includes communities whose councils formed starostyn districts and approved starosts. The second group includes communities whose councils approved the positions of elders not in pre-formed elder districts, but in settlements listed as a territorial basis for exercising the powers granted by the elders. The third group includes communities that were formed by the procedure of voluntary association, however, their territories were finally increased and determined by one of the administrative acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine. To the fourth group - communities whose councils, at the moment, have not yet formed starostyn districts and have not approved the posts of starosts, although they were supposed to do so within three months from the date of entry into force of the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Development of the Institute headman".

It was concluded that there is an urgent need to harmonize domestic legislation regarding the powers of the headman.

Key words: local government, local governments, reforming of local self-government, village, settlement, city council, village, settlement, city mayor, monitor, public discussion, Starostyn district.

УДК 35:342.25
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.39.31>

Кавилін О.А.

к. політ. наук,
доцент кафедри публічного управління та земельного кадастру
Класичний приватний університет

Постановка проблеми. Місцеве самоврядування у державі – це найефективніший механізм реалізації принципу народовладдя, оскільки місцева громада має право та можливість реалізовувати свої потреби дещо окремо від загальнодержавної політики, зосередившись на тому, що є дійсно необхідним в тій або іншій місцевості. Тобто природа місцевого самоврядування полягає в тому, що воно є, з одного боку, прототипом центрального уряду, а з іншого – формою влади народу, що забезпечує реалізацію права громадян на вирішення місцевих проблем, а місцевому населенню – більш ефективну можливість реалізації своєї волі.

На сучасному етапі розвитку України є досить актуальним дослідження інституту місцевого самоврядування як однієї з фундаментальних основ демократичної системи управління. Без повноцінного та ефективного місцевого самоврядування наша держава не може вважатися демократичною та правовою. Особливого суспільного значення сьогодні набуває питання щодо характеру відносин між державою та органами місцевого самоврядування.

Особливої актуальності набувають проблеми, пов'язані з чітким визначенням системи місцевого самоврядування в Україні, а також прав та обов'язків органів місцевого самоврядування. Зокрема це стосується інституту старостату.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами місцевого самоврядування як елементу публічної влади займаються такі науковці, як В. Авер'янов, Б. Андресюк, М. Баймуратов, О. Батанов, В. Борденюк, В. Барвіцький, В. Вакулєнко, К. Ващенко, І. Бойко, О. Вовк, Т. Гошко, М. Грушевський, І. Грицяк, О. Дарнопих, Р. Делімарський, Ю. Делія, О. Євтушенко, Б. Калиновський, Н. Камінська, Ю. Кириченко, Ю. Ковбасюк, І. Коліушко, Т. Котенко, В. Куйбіда, І. Лопушинський, Т. Лушагіна, В. Мамонова, М. Михальченко, Ю. Наврузов, М. Орлатий, Ю. Панейко, В. Погорілко, В. Пустовой, К. Ровинська, П. Сас, С. Саханенко, Ю. Сурмін, Ю. Тодика, В. Трояновський, Г. Чапала, І. Шкляж та інші. Зокрема окремі сторони проблеми щодо забезпечення функціонування старостинських округів в Україні в умовах децентралізації знайшли своє відображення в роботах наступних вчених: Н. Бахур, Д. Бодрова, О. Грабовський, О. Даниляк, А. Двігун, Я. Жаліло, Є. Кузькіна, В. Кулішова, Г. Макаров, В. Мар'яновська, І. Павленко, О. Падалка, П. Покатаєв, В. Романова, А. Руденко, М. Трипольська, І. Чугунова, О. Шевченко,

О. Шишко та інших. Однак певна суперечливість та невизначеність системи місцевого самоврядування в нашій державі дає привід для подальших досліджень у цій сфері. Зокрема, слід зазначити, що існує низка суперечливих питань які стосуються утворення старостинських округів, прийняття Положення про старосту, визначення порядку організації роботи старости, затвердження старост на посадах тощо.

Мета статті. Дослідити проблеми та перспективи реформування системи органів місцевого самоврядування в Україні. Окреслити проблеми реалізації своїх функцій старостами та старостатами у місцевих громадах. Розглянути перспективи подальшого розвитку інституту старостату в Україні.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі ст. 140 Конституції України «місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Особливості здійснення місцевого самоврядування в містах Києві та Севастополі визначаються окремими законами України. Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи. Органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, є районні та обласні ради. Питання організації управління районами в містах належить до компетенції міських рад. Сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна» [1]. А у ст. 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. (Закон) зазначається, що територіальною громадою визнаються жителі, які об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, які є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр [2]. Тобто система місцевого самоврядування в нашій державі включає в себе: територіальну громаду; сільську, селищну, міську раду; сільського, селищного, міського голову; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; старосту; районні та обласні ради, що представляють спільні інте-

реси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення.

Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» доповнено ст. 54-1 «Староста» згідно із Законом України № 1848-VIII від 09.02.2017 «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу старости села, селища» в редакції Законів № 805-IX від 16.07.2020 р., № 1638-IX від 14.07.2021 [3]. Хоча інститут старости створювався ще з 2015 р. для того, щоб інтереси всіх жителів сіл і селищ в територіальних громадах були належним чином представлені в адміністративному центрі громади. В Україні сформовано більше семи тисяч старостинських округів [4, с. 199].

Староста – посадова особа місцевого самоврядування яка представляє інтереси жителів територіальної громади, здійснює комунікацію між владою та громадою. Інститут старостату був створений задля того, щоб інтереси всіх жителів відповідних територіальних громад були належним чином представлені. Старости, на даний час, функціонують відповідно до Законів України: «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про службу в органах місцевого самоврядування» «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку інституту старост».

Відповідно до ч. 1 ст. 54-1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» староста затверджується сільською, селищною, міською радою на строк її повноважень за пропозицією відповідного сільського, селищного, міського голови, що вноситься за результатами громадського обговорення (громадських слухань, зборів громадян, інших форм консультацій з громадськістю), проведеного у межах відповідного старостинського округу [2].

Кандидатура старости вноситься на громадське обговорення або громадські слухання, збори громадян чи інші форми консультацій з громадськістю, сільським, селищним, міським головою. Кандидатура старости вважається погодженою з жителями відповідного старостинського округу у випадку, якщо в результаті громадського обговорення (громадських слухань, зборів громадян, інших форм консультацій з громадськістю) отримала таку підтримку у старостинському окрузі відповідно:

1. З кількістю жителів до 1500 – більше 20 відсотків голосів жителів від загальної кількості жителів відповідного старостинського округу, які є громадянами України і мають право голосу на виборах;

2. З кількістю жителів від 1500 до 10 тисяч – більше 17 відсотків голосів;

3. З кількістю жителів від 10 тисяч до 20 тисяч – більше 14 відсотків голосів;

4. З кількістю жителів від 20 тисяч до 30 тисяч – більше 10 відсотків голосів;

5. З кількістю жителів більше 30 тисяч – більше 7 відсотків голосів жителів від загальної кількості жителів відповідного старостинського округу, які є громадянами України і мають право голосу на виборах (ч. 1 ст. 54-1 Закону) [2].

За результатами проведеного громадського обговорення кандидатури старости, а саме: громадських слухань, зборів громадян, або інших форм консультацій з громадськістю – складається протокол, який повинен містити наступні відомості:

– дата (період) і місце проведення громадського обговорення (громадських слухань, зборів громадян, інших форм консультацій з громадськістю);

– кількість жителів відповідного старостинського округу, які є громадянами України і мають право голосу на виборах, відомості про кандидатуру старости;

– кількість учасників громадського обговорення (громадських слухань, зборів громадян, інших форм консультацій з громадськістю), які підтримали відповідну кандидатуру, із зазначенням прізвища, власного імені (усіх власних імен) та по батькові (за наявності), а також числа, місяця і року народження, серії та номеру паспорта громадянина України (тимчасового посвідчення громадянина України – для осіб, недавно прийнятих до громадянства України). Протокол засвідчується підписом таких учасників [2].

При цьому, згідно з ч. 5 ст. 54-1 вказаного Закону, староста є наділеним наступними правами та повноваженнями:

1. Він уповноважений сільською, селищною, міською радою, яка його затвердила, діяти в інтересах жителів відповідного старостинського округу у виконавчих органах сільської, селищної, міської ради (п. 1 ч. 5 ст. 54-1 Закону);

2. Бере участь у пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради та засіданнях її постійних комісій та має право дорадчого голосу (п. 2 ч. 5 ст. 54-1 Закону);

3. Бере участь у засіданнях виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради (п. 2 ч. 5 ст. 54-1 Закону);

4. Має право на гарантований виступ на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради, а також засіданнях її постійних комісій та виконавчого комітету з питань, які стосуються інтересів жителів відповідного старостинського округу (п. 3 ч. 5 ст. 54-1 Закону);

5. Сприяє жителям відповідного старостинського округу у підготовці документів, які подаються до органів місцевого самоврядування та

місцевих органів виконавчої влади та у поданні відповідних документів до зазначених органів (п. 4 ч. 5 ст. 54-1 Закону);

6. Надає, за рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради, адміністративні послуги та (або) виконує окремі завдання адміністратора центру надання адміністративних послуг (у випадку утворення подібного центру) (п. 4 ч. 5 ст. 54-1 Закону);

7. Бере участь в організації виконання рішень сільської, селищної, міської ради, її виконавчого комітету, розпоряджень сільського, селищного, міського голови на території відповідного старостинського округу та у здійсненні контролю за їх виконанням (п. 5 ч. 5 ст. 54-1 Закону);

8. Бере участь у підготовці пропозицій до проекту місцевого бюджету в частині фінансування програм, що реалізуються на території відповідного старостинського округу (п. 6 ч. 5 ст. 54-1 Закону);

9. Вносить пропозиції до виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради стосовно питань діяльності на території відповідного старостинського округу виконавчих органів сільської, селищної, міської ради, підприємств, установ, організацій комунальної власності, а також їх посадових осіб (п. 7 ч. 5 ст. 54-1 Закону);

10. Бере участь у підготовці проектів рішень сільської, селищної, міської ради, які стосуються майна територіальної громади, розташованого на території відповідного старостинського округу (п. 8 ч. 5 ст. 54-1 Закону);

11. Бере участь у здійсненні контролю за використанням об'єктів комунальної власності, розташованих на території старостинського округу в якому його обрано (п. 9 ч. 5 ст. 54-1 Закону);

12. Бере участь у здійсненні контролю за станом благоустрою відповідного старостинського округу та інформує сільського, селищного, міського голову, виконавчі органи сільської, селищної, міської ради про результати цього контролю (п. 10 ч. 5 ст. 54-1 Закону);

13. Від виконавчих органів сільської, селищної, міської ради, підприємств, установ, організацій комунальної власності та їх посадових осіб отримує інформацію, документи та матеріали, необхідні для здійснення наданих йому повноважень (п. 11 ч. 5 ст. 54-1 Закону);

14. Сприяє утворенню та діяльності органів самоорганізації населення, організації та проведенню загальних зборів, громадських слухань та інших форм безпосередньої участі громадян у вирішенні питань місцевого значення у відповідному старостинському окрузі (п. 12 ч. 5 ст. 54-1 Закону);

15. Здійснює інші повноваження, визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та іншими законами України (п. 13 ч. 5 ст. 54-1 Закону) [2].

Старостинський округ – це частина території тієї або іншої громади в Україні, на якій розташовано один або декілька населених пунктів (сіл, селищ чи міст). Але у склад старостинського округу не може входити адміністративний центр територіальної громади, що визначена сільською, селищною, міською радою з метою забезпечення представництва інтересів жителів подібного населеного пункту (населених пунктів) старостою [4].

На теперішній час в Україні нараховується 7744 старостинські округи, які сформовані місцевою радою. Але, при цьому, затверджено лише 7477 старост [5]. Відповідно до приблизних підрахунків старостинські округи мають чисельність населення:

- 10 % – до 500 осіб;
- 62 % – від 500 до 1500 осіб;
- 22 % – від 1500 до 3000 осіб;
- 7 % – понад 3000 осіб [6].

Старостинські округи в Україні формуються за декількома підходами. Фактично, всі територіальні громади України можна поділити на чотири групи [7]. Розглянемо такі групи, а також можливий порядок та проблеми діяльності старости.

Допершої групи слід віднести громади, ради яких відповідно до ч. 3 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (як ради об'єднаних територіальних громад) утворили старостинські округи і затвердили старост. Такі громади можуть, зокрема, утворюватися шляхом: 1) об'єднання двох або більше старостинських округів в один; 2) поділ одного старостинського округу на декілька; 3) трансформування певних старостинських округів завдяки переходу населених пунктів з одного або декількох старостинських округів до іншого старостинського округу чи округів; 4) «симбіоз» декількох з зазначених способів утворення старостинського округу.

У разі об'єднання двох або більше старостинських округів в один всі старости, затверджені раніше підлягають звільненню. У даному випадку слід керуватися положеннями Кодексу законів про працю України (КЗпП), зокрема пункту 1 ст. 40, де наголошується на тому, що трудовий договір, укладений на невизначений строк, а також строковий трудовий договір до закінчення строку його чинності можуть бути розірвані роботодавцем у випадку змін в організації виробництва і праці, в тому числі ліквідації, реорганізації, банкрутства або перепрофілювання підприємства, установи, організації,

скорочення чисельності або штату працівників [8]. Інший староста призначається на посаду відповідно до положень ст. 54-1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

У випадку поділу одного старостинського округу на декілька відповідно до ч. 3 ст. 32 КЗпП староста округу, що підлягає поділу, має бути попереджений про істотну зміну умов праці. Як наголошується у зазначеній правовій нормі «У зв'язку із змінами в організації виробництва і праці допускається зміна істотних умов праці при продовженні роботи за тією ж спеціальністю, кваліфікацією чи посадою. Про зміну істотних умов праці – систем та розмірів оплати праці, пільг, режиму роботи, встановлення або скасування неповного робочого часу, суміщення професій, зміну розрядів і найменування посад та інших – працівник повинен бути повідомлений не пізніше ніж за два місяці» [8]. Якщо особа не погоджується на такі умови – то вона підлягає звільненню відповідно до п. 6 ст. 36 КЗпП, оскільки однією з підстав припинення трудового договору є відмова працівника від переведення на роботу в іншу місцевість разом з підприємством, установою, організацією, а також відмова від продовження роботи у зв'язку із зміною істотних умов праці [8].

Якщо відбувається трансформування старостинських округів завдяки переходу населених пунктів з одного або декількох старостинських округів до іншого старостинського округу чи округів, то, скоріш за все, площа та кількість населення такого старостинського округу зміниться, що, як і у попередньому прикладі, є істотною зміною умов праці.

У випадку коли поєднуються декілька з розглянутих способів утворення старостинського округу також будуть застосовуватися відповідні положення КЗпП України та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

До другої групи можна віднести громади, ради яких затвердили на посадах старост не у попередньо утворених старостинських округах, а у населених пунктах за переліком як у визначену радами громад територіальну основу для здійснення старостами наданих повноважень. У цьому випадку можливо, що новоутворені старостинські округи за кількістю населених пунктів, які увійшли до їх складу, та кількістю населення будуть не співпадати з переліком тих населених пунктів (а, відповідно, не буде співпадати і кількість населення), що були визначені бід час затвердженні на посадах старост. Тут також слід застосовувати положення п. 3 ст. 32 КЗпП та п. 6 ст. 36 КЗпП України, а нові старости призначаються згідно

зі ст. 54-1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

До третьої групи територіальних громад України можна віднести громади, які були утворені за процедурою добровільного об'єднання, втім, остаточно збільшені їхні території були визначені одним із розпорядчих актів Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 р. Ради таких громад затвердили на посадах старост і у старостинські округи, що були раніше утворені в порядку ч. 3 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», і у населені пункти за переліком як визначену радами громад територіальну основу для здійснення старостами наданих повноважень. Тобто старости затверджувалися на посади у два різних види територіальних утворень: а) із статусом старостинського округу; б) без такого статусу. У цьому випадку можуть бути застосовані такі ж сценарії, що використовуватимуться громадами першої та другої групи.

А до четвертої групи відносяться громади, ради яких, на даний момент, ще не утворювали старостинські округи та не затверджували на посадах старост, хоча мали це зробити продовж трьох місяців з дня набрання чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку інституту старост».

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку інституту старост» № 1638-IX від 14.07.2021 р. набув чинності 01 серпня 2021 р. У даному законі зазначено, що однією з компетенцій рад громад є повноваження які стосуються: утворення старостинських округів; затвердження Положення про старосту; затвердження на посаду та звільнення з посади старости. Старостинський округ утворюється відповідною сільською, селищною, міською радою у складі одного або декількох населених пунктів (крім адміністративного центру територіальної громади), на території якого (яких) проживає не менше 500 жителів. Однак, при цьому, на законодавчому рівні не визначено вимоги щодо площі території старостинських округів чи будь-яких інших критеріїв. При утворенні старостинських округів враховуються історичні, природні, етнічні, культурні та інші чинники, що впливають на соціально-економічний розвиток таких старостинських округів та відповідної територіальної громади [9].

Рішення щодо утворення старостинських округів, згідно з п. 6-1 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» приймаються виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради. Також

згідно з п. 2 Розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку інституту старост», сільським, селищним, міським радам у тримісячний строк з дня набрання чинності цим Законом необхідно було забезпечити, відповідно до ст. 54-1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» утворення старостинських округів [2]. При цьому створення старостинських округів та призначення старост триває. Особливо складно проходить процес саме призначення старост. На сьогодні в Україні наступна картина [5]:

Звісно, якоюсь мірою, такій обстановці сприяє повномасштабне вторгнення в Україну. Відповідно існують ускладнення в умовах воєнного стану і у діяльності місцевого самоврядування, однією з важливих ланок якого є інститут старостату. «Місцеве

самоврядування в Україні все більше стає одним із помітних і потужних самоврядувань на теренах Європи, а запроваджений в ході реформи децентралізації публічної влади інститут старостату об'єктивно набуває статусу його базової, найбільш наближеної до людей ланки» [10]. Але при цьому, як підкреслив голова підкомітету з питань будівельних матеріалів Комітету О. Аліксіччук необхідно знайти рівновагу при створенні старостинських округів та розуміння як правильно обрати старосту, для того щоб він представляв і захищав інтереси громади, і разом з тим був би людиною голови громади, який би мав змогу на місці здійснювати контроль за забезпеченням його керівництва та виконанням рішень, що приймаються головою громади та місцевою радою. Разом з тим заступник голови Комітету, голова підкомітету з питань виборів, референдумів та інших форм безпо-

Таблиця 1

Інформація щодо утворення старостинських округів

Область	Кількість утворених старостинських округів	Кількість затверджених старост
Вінницька	527	509
Волинська	293	282
Дніпропетровська	259	235
Донецька	156	136
Житомирська	455	444
Закарпатська	262	253
Запорізька	216	202
Івано-Франківська	417	387
Київська	454	451
Кіровоградська	252	269
Луганська	133	120
Львівська	459	499
Миколаївська	237	208
Одеська	355	344
Полтавська	324	315
Рівненська	223	214
Сумська	294	281
Тернопільська	450	436
Харківська	349	342
Херсонська	225	150
Хмельницька	470	457
Черкаська	360	363
Чернівецька	200	176
Чернігівська	374	404
Разом в областях	7744	7477

Джерело: побудовано на підставі [5].

середньої демократії Комітету А. Загоруйко зазначає, що більш ефективним, на даному етапі, було б не погодження, а призначення старост [10]. На даний час проблеми, у своїй більшості, пов'язані саме зі складністю організації безпосередньо процесу погодження старости.

Інститут старостату порівняно новий для України. Та він має значну ефективність. Це є актуальним, навіть у ситуації викликів, які створив для нашої держави воєнний час, оскільки саме старости є однією з ланок (інструментом комунікації), яка пов'язує жителів територіальної громади з центральною владою. І, хоча, залишається багато не вирішених проблем теоретичного та практичного характеру щодо досліджуваного інституту – старостат як ланку місцевого самоврядування необхідно, на наш погляд, активно розвивати, докладаючи до цього максимум зусиль. Це одне з пріоритетних завдань держави у рамках реформування місцевого самоврядування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>
2. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу старости села, селища. Закон України № 1848-VIII від 09.02.2017. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2017. № 12. Ст. 134. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1848-19#n23>

4. Покатаєв П. С., Маєвський А. В. Забезпечення функціонування старостинських округів в Україні в умовах децентралізації. Публічне управління і адміністрування в Україні. Випуск 33. 2023. С. 198-206

5. Старостинські округи. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/pryiednani-hromady>

6. Про старостинські округи в об'єднаних громадах: запитання та відповіді. URL: https://gr.org.ua/pro-starostynski-okrugu-v-ob-yednanyh-gromadah-zapytannya-ta-vidpovidi/#google_vignette

7. Врублевський О. Про утворення старостинських округів та затвердження старост в контексті останніх законодавчих змін. URL: <https://decentralization.ua/news/14044>

8. Кодекс законів про працю України. ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку інституту старост. Закон України № 1638-IX від 14.07.2021 р. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2021. № 39. Ст. 321. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1638-20#Text>

10. Члени Комітету з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування переконані, що інститут старостату є важливою ланкою системи місцевого самоврядування в Україні. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/233059.html

ВПЛИВ ЧИННИКІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ МІСЬКИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

THE INFLUENCE OF PUBLIC ADMINISTRATION FACTORS ON THE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL URBAN COMMUNITIES IN UKRAINE

У статті проаналізовано вплив чинників публічного управління на розвиток територіальних міських громад в Україні. Відмічено, що в сучасних умовах система впливу чинників публічного управління на розвиток територіальних міських громад в Україні побудована на принципах об'єктивності, гнучкості, відкритості та демократичності. Згадано нормативно-правові акти, у яких розширено знання та уявлення щодо принципів самоврядного управління. На основі PEST-аналізу простежено, яким чином впливають чинники публічного управління на розвиток територіальних міських громад в Україні. Проаналізовано групи чинників публічного управління, які впливають на розвиток територіальних міських громад в Україні в сучасних умовах. Підкреслено, що аналіз чинників публічного управління, які впливають на розвиток територіальних міських громад в Україні, показує, що значна їх кількість може підвищити ефективність функціонування окремих регіонів. Окремий акцент поставлено на тому, що наявність воєнного стану та активних бойових дій на території України є найбільш вагомим чинником, що має безпосередній вплив на всі сфери суспільного життя. Підкреслено, що децентралізаційні перетворення, які мають на меті підвищення ефективності публічного управління розвитком територіальних міських громад, заслуговують в сучасних умовах на особливу увагу. Обґрунтовано напрями розвитку територій в рамках фінансової децентралізації. Відмічено, що місцева влада за певних умов має мати податкову та бюджетну самостійність для забезпечення результативності діяльності органів місцевого самоврядування на основах фінансової децентралізації. Представлено механізми, впровадження яких повинно забезпечити ефективну фінансову децентралізацію для прогресивного розвитку територій. Підсумовано, що на рівні держави необхідно вживати заходи щодо підвищення результативності публічного управління на розвиток територіальних міських громад в Україні. Акцентовано увагу на тому, що в умовах дії воєнного стану публічне управління повинно спрямовуватися на реалізацію управлінських процедур у нових умовах функціонування.

Ключові слова: публічне управління, управлінське рішення, територіальні

міські громади, чинники, розвиток, органи влади.

The article analyzes the influence of public management factors on the development of territorial urban communities in Ukraine. It is noted that in modern conditions the system of influence of public management factors on the development of territorial urban communities in Ukraine is built on the principles of objectivity, flexibility, openness and democracy. Normative legal acts are mentioned, which expand knowledge and ideas about the principles of self-government. Based on the PEST analysis, it was traced how the factors of public administration affect the development of territorial urban communities in Ukraine. Groups of public management factors that influence the development of territorial urban communities in Ukraine in modern conditions are analyzed. It is emphasized that the analysis of public management factors that affect the development of territorial urban communities in Ukraine shows that a significant number of them can increase the efficiency of the functioning of individual regions. Special emphasis is placed on the fact that the presence of martial law and active hostilities on the territory of Ukraine is the most important factor that has a direct impact on all spheres of public life. It is emphasized that decentralization transformations aimed at increasing the efficiency of public management of the development of territorial urban communities deserve special attention in modern conditions. The directions of territorial development within the framework of financial decentralization are substantiated. It was noted that the local government under certain conditions should have fiscal and budgetary independence to ensure the effectiveness of the activities of local self-government bodies on the basis of financial decentralization. Mechanisms, the implementation of which should ensure effective financial decentralization for the progressive development of territories, are presented. It is concluded that at the state level it is necessary to take measures to increase the effectiveness of public administration for the development of territorial urban communities in Ukraine. Attention is focused on the fact that in the conditions of martial law, public administration should be directed to the implementation of management procedures in the new conditions of operation.

Key words: public management, management decision, territorial urban communities, factors, development, authorities.

УДК 351:005.1:342.722(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.39.32>

Коткевич Н.Ю.

аспірант кафедри регіонального та місцевого розвитку
Інститут адміністрування, державного управління та професійного розвитку
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ефективні суспільні трансформації в економічно-соціальному житті держави базуються на розвитку її територій. Саме на рівні конкретних локацій державні та місцеві органи влади мають змогу зміцнювати регіональну продовольчу безпеку, підтримувати демографічну стабільність, зберігати історичну та культурну

спадщину, а також забезпечувати екологічну рівновагу. Надзвичайно важливу роль в цьому відіграє адекватне публічне управління, яке відповідним чином впливає на розвиток територіальних міських громад в Україні та забезпечує розвиток територій на необхідному рівні.

Проблеми територіального розвитку пояснюються різноманітними факторами, такими

як особливості розвитку України, пандемічні виклики минулого та активні воєнні дії в країні. Це викликає обговорення про неефективне публічне управління розвитком територій, що має прямий вплив на регіональну політику та погіршення основних соціальних показників. Економічні проблеми нації та регіонів, разом з необхідністю витрат на обороноздатність країни, ставлять місцеві спільноти перед завданням пошуку шляхів виходу з кризової ситуації у забезпеченні територіального розвитку в умовах форс-мажорних обставин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку територіальних міських громад в Україні розглядається багатьма науковцями. Зокрема, варто згадати таких дослідників як Бобровський О. [1], Замковий В. [3], Кизим М. [2], Ксьонжик І. [3], Мовчанюк А. [4], Потравка Л. [3], Пастух К. [5], Семигуліна І. [2], Ярошенко І. [2] та інші.

У своїх публікаціях вони розглядають теоретичні засади публічного управління територіальних громад, аналізують чинники просторового розвитку територіальних громад у системі публічного управління територіями, вивчають особливості соціально-економічного розвитку територіальних громад в Україні в контексті децентралізації та, зокрема, особливості функціонування спроможної територіальної громади в умовах децентралізації влади, обґрунтовують напрями стратегічного планування розвитку територіальних громад.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень у сфері розвитку територіальних міських громад на сучасному етапі все ж окремих підходів потребує вивчення ролі та значення публічного управління, яке стосується територіального розвитку. Зокрема, важливо проаналізувати чинники публічного управління, які впливають на розвиток територіальних міських громад в Україні, що визначило напрям та необхідність дослідження даної статті.

Мета статті полягає в аналізі впливу чинників публічного управління на розвиток територіальних міських громад в Україні.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах система впливу чинників публічного управління на розвиток територіальних міських громад в Україні побудована на принципах об'єктивності, гнучкості, відкритості та демократичності. Це стосується процедур управління сплатою податків та діяльності їх платників незалежно від форми власності, наповнення місцевих бюджетів та інших процедур економічного розвитку територіальних міських громад.

У Законі України «Про місцеве самоврядування» [6] враховано демократичні принципи, викладені в Європейській хартії місцевого самоврядування (ст. 3) [7], що значним чином розширює знання та уявлення щодо принципів самоврядного управління. Особливо важливі завдання, що стоять перед місцевими громадами в Україні, вимагають розроблення та впровадження модернізованих підходів до їх вирішення.

Успішне впровадження демократичного управління та інноваційних методів і технологій залежить від розуміння теоретичних, методичних і практичних аспектів нового етапу розвитку суспільства на рівні територіальних громад.

Врахування завдань, які ставляться перед публічним управлінням у сфері соціоекономічного розвитку територіальних міських громад в Україні, передбачає оцінку усіх чинників, які впливають на повноту та достатність управлінських процесів в цілому.

З цієї метою варто використати PEST – аналіз, який призначений для виявлення наступних чинників:

- політичних (P – political);
- економічних (E – economic);
- соціальних (S – social);
- технологічних (T – technological).

Завдяки цьому аналізу можна виявити ті чинники публічного управління, які значним чином впливають на розвиток територіальних міських громад в Україні, а також спрогнозувати, якою буде динаміка впливу цих чинників на перспективу.

Тому простежимо на основі PEST-аналізу, яким чином впливають чинники публічного управління на розвиток територіальних міських громад в Україні, що показано в табл. 1.

Виходячи з інформації, представленої в табл. 1, розглянемо групи чинників публічного управління, які впливають на розвиток територіальних міських громад в Україні в сучасних умовах. Беручи до уваги політичні чинники, бачимо, що позитивний вплив на нього мають стійкість політичної влади, достатнє збереження стабільності у податковій, кредитній і фінансовій сферах, незважаючи на воєнний стан в країні, а також участь у політичних процесах громадян.

В той самий час велика кількість бюрократичних перешкод та високий рівень поширеності корупції мають негативний вплив на досліджуване явище. Окремо слід виділити чинник можливості зростання конфліктів та ескалації військових операцій у країні, який на даний час є найбільш актуальним і справляє найбільший вплив на достатність розвитку територій української держави.

**Чинники публічного управління,
які впливають на розвиток територіальних міських громад в Україні**

Політичні чинники	Економічні чинники
<ol style="list-style-type: none"> 1. Стійкість політичної влади. 2. Збереження стабільності у податковій, кредитній і фінансовій сферах. 3. Участь у політичних процесах та підвищення активності громадян у політичному житті. 4. Велика кількість бюрократичних перешкод та високий рівень поширеності корупції. 5. Можливість зростання конфліктів та ескалація військових операцій у країні. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Низькі темпи економічного зростання. 2. Зменшення рівня доходів населення. 3. Збільшення безробіття серед населення. 4. Повільний прогрес у розвитку банківської системи. 5. Зменшення платіжної здатності громадян та зростання інфляції.
Соціальні чинники	Технологічні чинники
<ol style="list-style-type: none"> 1. Зменшення темпів приросту населення. 2. Зростання міграції на ринку праці. 3. Збільшення обсягів соціальної допомоги. 4. Малий рівень мінімальної заробітної плати. 5. Недостатня якість охорони здоров'я та освіти. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Можливості розвитку мобільних пристроїв та поширення доступу до Інтернету. 2. Утворення загальнодоступних реєстрів щодо доходів фізичних осіб. 3. Можливості впровадження, використання та передачі технологій. 4. Посилення контролю за обліком податкової бази у суб'єктів господарювання.

Джерело: власні узагальнення

Економічні чинники взаємопов'язані між собою – наприклад, зростання економіки може спричинити підвищення рівня доходів населення та зниження рівня безробіття. Розвиток банківської системи є також стимулюючим фактором, тоді як збільшення рівня інфляції має негативний вплив.

При оцінці соціальних чинників важливо відзначити, що підвищення рівня освіти та охорони здоров'я, а також збільшення рівня мінімальної заробітної плати, зростання народжуваності є чинниками, які позитивно впливають на ефективність публічного управління у сфері розвитку територіальних міських громад України в сучасних умовах. Проте збільшення рівня трудової міграції має негативний вплив на розглянуте явище.

У контексті технологічних чинників публічне управління у сфері розвитку територіальних міських громад відбувається завдяки впровадженню технологій, поширенню Інтернету та розвитку мобільних пристроїв. Також до цих чинників можна віднести створення публічних реєстрів щодо доходів фізичних осіб та поглиблення контролю за обліком бази оподаткування, оскільки ці заходи також сприяють підвищенню ефективності функціонування територіальних громад.

Отже, аналіз чинників публічного управління, які впливають на розвиток територіальних міських громад в Україні, показує, що значна їх кількість може підвищити ефективність функціонування окремих регіонів. Проте найбільш вагомим чинником що має безпосе-

редній вплив на всі сфери суспільного життя, включаючи досліджувані явища, є наявність воєнного стану та активних бойових дій на території України. Це безпосередньо впливає на розвиток територіальних міських громад в Україні та підтримання належного рівня життя свого населення.

Особливу увагу слід приділити значенню децентралізаційних перетворень, які мають на меті підвищення ефективності публічного управління розвитком територіальних міських громад. В цьому контексті можна виділити різні напрями розвитку територій в рамках фінансової децентралізації, які представлені у таблиці 2.

Для забезпечення результативності діяльності органів місцевого самоврядування на основах фінансової децентралізації місцева влада за певних умов має мати податкову та бюджетну самостійність. Особливо важливою для органів місцевого самоврядування є можливість самостійно використовувати доходи в межах своїх повноважень та можливостей, що означає належний рівень автономії.

Забезпечення ефективної фінансової децентралізації для прогресивного розвитку територій передбачає впровадження таких механізмів:

1. Виділення регульованих податків і трансфертів для урегулювання бюджетних дефіцитів окремих територій із збереженням рівноваги без втручання у горизонтальний дисбаланс.

2. Використання єдиної системи трансфертів та спеціальних грантів для вирівнювання

Напрями розвитку територій в рамках фінансової децентралізації

Напрями	Їх характеристика
Організаційна та процесуальна самостійність	надання повноважень та можливостей відповідним посадовим особам та органам місцевого самоврядування формувати, виконувати та затверджувати фінансові плани, кошториси та бюджети, забезпечувати звітність та контроль
Децентралізація видатків	надання необхідних фінансових ресурсів органам місцевого самоврядування для забезпечення належного розвитку територій
Децентралізація доходів	надання прав органам місцевого самоврядування самостійно для свого функціонування встановлювати розміри доходів
	закріплення за органами місцевого самоврядування достатніх доходів для належного виконання ними відповідних завдань і функцій

Джерело: власні узагальнення

різниць у фінансових потоках до місцевих бюджетів.

3. Компенсація дефіциту місцевих бюджетів за рахунок оптимального розподілу податкових надходжень та надання трансфертів з державного бюджету.

Загалом, можна стверджувати, що на сучасному етапі ефективне функціонування місцевих бюджетів є ключовим фактором для забезпечення розвитку територіальних міських громад в Україні. Це дозволить перетворити територіальні громади у суб'єкти, що здатні ефективно наповнювати свої бюджети, раціонально планувати свої видатки та самостійно, переважно за рахунок власних доходів, вирішувати соціально-економічні проблеми населення. Важливим аспектом публічного управління у цьому напрямі є затвердження державних соціальних стандартів у контексті бюджетної децентралізації для успішного реформування місцевих бюджетів та забезпечення достатніх фінансових ресурсів для майбутнього розвитку територій.

Висновки. Отже, представлений аналіз дає можливість прийти до висновку, що на даний час існує низка чинників публічного управління, які впливають на розвиток територіальних міських громад в Україні. Проте ключовим чинником слід відмітити можливість зростання конфліктів та ескалації військових операцій у країні, який на даний час є найбільш актуальним. Цей чинник тісно пов'язаний із технологічними, соціальними, економічними та політичними чинниками і катастрофічним чином впливає на подальший розвиток територій держави в цілому.

Таким чином, на рівні держави необхідно вживати заходи щодо підвищення результативності публічного управління на розвиток територіальних міських громад в Україні.

В умовах дії воєнного стану публічне управління повинно реалізовуватися з урахуванням форс-мажорних ситуацій і спрямовуватися на планування та прогнозування управлінських процедур у нових умовах функціонування.

Подальші перспективи в досліджуваному напрямку полягають у вивченні особливостей нормативно-правового забезпечення публічного управління розвитком територіальних міських громад на сучасному етапі розвитку української держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бобровський О.І. Теоретичні засади публічного управління територіальних громад. Державне управління: удосконалення та розвиток. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/4_2020/153.pdf (дата звернення 08.03.2024р.) DOI: 10.32702/2307-2156-2020.4.151
2. Кизим М.О., Семигуліна І.Б., Ярошенко І.В. Чинники просторового розвитку територіальних громад у системі публічного управління територіями. Проблеми економіки, № 2 (52), 2022. С. 83-92
3. Ксьонжик І.В., Потравка Л.О., Замковий В.М. Соціально-економічний розвиток територіальних громад в Україні в контексті децентралізації. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. №11. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1843> (дата звернення: 15.03.2024 р.). DOI: 10.32702/2307-2156-2020.11.3
4. Мовчанюк А.В. Особливості функціонування спроможної територіальної громади в умовах децентралізації влади. Modern Economics, №13. 2019. С. 174-179.
5. Пастух К. Стратегічне планування розвитку територіальних громад. Науковий вісник: Державне управління, 1(1(7)), 2021. С. 195-215. [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1\(7\)-195-215](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1(7)-195-215)
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170
7. Європейська хартія місцевого самоврядування. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення 08.03.2024р.)

МІСЦЕВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ

LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT: WARTIME CHALLENGES

У статті систематизовано наукові підходи щодо забезпечення економічного розвитку на місцевому рівні. Обґрунтовано, що місцевий економічний розвиток передбачає розвиток місцевого підприємництва, підвищення життєвого рівня й стандартів життя жителів громади, охоплює ефективну комунікацію і діалоговий підхід на місцевому рівні, а також об'єднує людей та їх ресурси задля досягнення спільної та визначеної мети. Ідентифіковано ключові завдання, які постали перед органами місцевого самоврядування у перші дні повномасштабного вторгнення і вирішення яких ґрунтувалось переважно на ситуативному прийнятті рішень в силу об'єктивних причин та факторів. З'ясовано, що у подальшому метою діяльності органів місцевого самоврядування стало відновлення економіки територіальних громад і забезпечення поступового переходу до досягнення намічених стратегічних цілей соціально-економічного розвитку, зокрема шляхом імплементації антикризових інструментів місцевого економічного розвитку. Проаналізовано втрати економіки України у результаті військових дій, наведено динаміку щодо кількості внутрішньо переміщених осіб та релокованих підприємств (у тому числі і за географічною ознакою), представлено прогнози зростання ВВП України у 2024–2025 рр.

Обґрунтовано, що поява такої категорії учасників місцевого економічного розвитку, як внутрішньо переміщені особи та релокований бізнес, формування нових форматів взаємодії і комунікаційних мереж, трансформація інтересів ключових стейкхолдерів місцевого економічного розвитку зумовили зміни у механізмі забезпечення економічного розвитку на рівні територіальних громад. Визначено, що в умовах повсякденної роботи громад у частині поточного життєзабезпечення вкрай важливою залишається мобілізація зусиль громади задля активізації місцевого економічного розвитку в умовах позиційної війни. Перспективними напрямками подальших наукових досліджень у цьому напрямі є ідентифікація та оцінка потенціалу застосування новітніх інструментів місцевого економічного розвитку у контексті післявоєнного відновлення економіки України.

Ключові слова: місцевий економічний розвиток, регіональний розвиток,

інструменти місцевого економічного розвитку, децентралізація, стейкхолдери місцевого економічного розвитку, об'єднана територіальна громада.

The article systematizes scientific approaches to ensuring economic development at the local level. It is substantiated that local economic development involves the development of local entrepreneurship, raising living standards of community residents, promotes effective communication and a dialogue approach at the local level and unites people and their resources to achieve a common and defined goal. The key tasks that faced the local self-government bodies in the first days of the full-scale invasion and the solution of which was based mainly on situational decision-making based on objective reasons and factors were identified. It was found that the further goal of the activities of local self-government bodies was to restore the economy of territorial communities and ensure a gradual transition to achieving the planned strategic goals of socio-economic development, in particular through the implementation of anti-crisis instruments of local economic development. The losses of Ukraine's economy as a result of military operations are analyzed, the dynamics of the number of internally displaced persons and relocated enterprises (including by geographical indication) are given, and forecasts of Ukraine's GDP growth in 2024–2025 are presented.

It is substantiated that the appearance of such a category of participants in local economic development as internally displaced persons and relocated businesses, the formation of new formats of interactions and communication networks, the transformation of the interests of key stakeholders of local economic development caused changes in the mechanism of ensuring economic development at the level of territorial communities. It was determined that in the conditions of daily work of communities in the part of current life support, it is extremely important to mobilize the efforts of the community for the activation of local economic development in the conditions of a positional war. Prospective areas of further scientific research in this area are the identification and assessment of the potential of using the latest tools of local economic development in the context of the post-war recovery of Ukraine's economy.

Key words: local economic development, regional development, instruments of local economic development, decentralization, stakeholders of local economic development, united territorial community.

УДК 352:336.1
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.39.33>

Пугачевська К.Й.

к. екон. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
управління економічними процесами
та туризму
Мукачівський державний університет

Феєр О.В.

к. екон. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
управління економічними процесами
та туризму
Мукачівський державний університет

Кот М.М.

аспірант
Мукачівський державний університет

Постановка проблеми у загальному вигляді. Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні забезпечила створення територіальних громад, а ключовими векторами управління громадою стали ідентифікація та ефективне використання її активів, активізація місцевого економічного розвитку (МЕР) та нарощення соціального капіталу. Процес децентралі-

зації сприяв перетворенню територіальних громад на суб'єкт управління та забезпечив формування гнучкого індивідуального вектору розвитку громади й вирішення проблем на місцевому рівні шляхом імплементації ефективних інструментів та механізмів. Водночас повномасштабна війна, розгорнута РФ після 24 лютого 2022 р., внесла корективи у реалізацію пріоритетів МЕР. Війна поклатла додаткову

відповідальність на ті регіони, які географічно перебувають «в тилу» у частині забезпечення функціонування економіки, формування резервів, надання населенню послуг, підтримки критичної інфраструктури. Відтак, територіальні громади у цілому та органи місцевого самоврядування (ОМС) зокрема зіштовхнулись з новими викликами в умовах невизначеності. Сучасні умови війни зумовили також появу такої категорії учасників процесу місцевого економічного розвитку в громадах, як внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та релокованого бізнесу. Варто відмітити, що в перші дні війни перед ОМС постали нові завдання, вирішення яких ґрунтувалось переважно на ситуативному прийнятті рішень в силу об'єктивних причин. Водночас з часом метою діяльності ОМС стало відновлення місцевої економіки і забезпечення поступового переходу до досягнення окреслених стратегічних цілей соціально-економічного розвитку у тому числі шляхом імплементації антикризових інструментів МЕР.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика місцевого економічного розвитку представлена у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Теоретичні засади дослідження місцевого економічного розвитку відображено у працях таких вчених, як С. Біла, Н. Струк, С. Сюсько, К. МакМаллін та ін. Існуючі розробки щодо забезпечення місцевого економічного розвитку в умовах воєнного стану за об'єктом дослідження акцентують увагу на активізації підтримки підприємництва (В. Дементов), розробці умов для економічного розвитку на регіональному та місцевому рівні, викликів для ключових стейкхолдерів (С. Гречана), проблемам забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад (Г. Возняк, Г. Капленко, В. Коваль). Разом з тим, в умовах посилення безпекових викликів та сповільнення реформи децентралізації, зумовлених повномасштабним вторгненням РФ в Україну сформувались принципово нові умови невизначеності. Дана проблематика все ще залишається малодослідженою і потребує комплексної оцінки з метою відновлення та соціально-економічного розвитку громад в умовах воєнного стану.

Мета статті. Метою дослідження є систематизація підходів до розуміння сутності МЕР та оцінка векторів забезпечення місцевого економічного розвитку в умовах воєнного часу.

Виклад основного матеріалу. Економічний розвиток регіону можливий лише за рахунок розвитку його територіальних складових, шляхом прогресивних змін у взаємозалежності та взаємозв'язках між регіоном і громадами. Для кращого усвідомлення генезису

зазначених процесів варто звернутись до тих наукових концепцій і теорій регіоналістики, в рамках яких, на нашу думку, сформувались наукові підходи до ідентифікації передумов та детермінант місцевого економічного розвитку: теорії розміщення виробництва, теорії регіональної спеціалізації та міжрегіональної торгівлі, теорії розміщення діяльності та простої організації економіки, теорії регіонального розвитку в сучасних умовах господарювання. Зазначені вище теорії обґрунтовані світовою економічною думкою формують методологічне підґрунтя досліджень феномена місцевого самоврядування, передумов його розвитку в рамках локальних одиниць – територіальних громад; досліджень сучасних векторів та інструментів реалізації місцевого самоврядування, розуміння його як механізму забезпечення місцевого економічного розвитку.

Місцевий економічний розвиток в Україні започатковано у 2014 р. у зв'язку з реформою децентралізації відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування, що відображено у державній Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, законах України «Про співробітництво територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», а також завдяки ухваленим змінам у Податковому та Бюджетному кодексах у частині фінансової децентралізації. Попри реформу децентралізації у нормативно-правовому полі досі використовується поняття «регіональний розвиток», а такі терміни як «місцевий розвиток» або «місцевий економічний розвиток» юридично не закріплені.

Дослідження змістовної наповненості терміну «місцевий економічний розвиток» як у документах міжнародних інституцій та організацій [13; 14; 15], так і у роботах вітчизняних [1; 6; 8; 10] і зарубіжних науковців [7] засвідчив відсутність в науковій літературі універсального та загальноприйнятого трактування. Погоджуємось з думкою Н. Струк та С. Сюсько, що поняття МЕР є складним поліструктурним утворенням [10], а відтак виникає необхідність розглядати його з позицій територіального, діяльнісного, цільового, інституційного, ресурсного, соціального та процесного підходів.

Світовий банк визначає МЕР як процес, в якому громадянськість, бізнес та партнери з неурядового сектору працюють колективно над формуванням кращих умов для економічного зростання і створення робочих місць, а метою місцевого економічного розвитку є покращення якості життя для всіх» [14]. У документах Програми ООН із

населених пунктів (ООН-Хабітат) визначено: «МЕР – це процес співпраці місцевої громади з усіма секторами, метою якої є стимулювання місцевої підприємницької ініціативи для забезпечення життєздатності та сталості місцевої економіки; це інструмент сприяння створенню нових робочих місць і покращенню якості життя всіх, зокрема бідних і маргінальних верств населення» [12]. У вищевказаних трактуваннях робиться акцент на різних цілях МЕР, однак спільним є те, що індикатором МЕР є зростання добробуту населення та найбільш повне задоволення його потреб, а суб'єктом МЕР – уся територіальна громада.

Форум місцевого самоврядування Співдружності Націй поняття «місцевий економічний розвиток» розглядає як процес, який об'єднує різних партнерів з однієї місцевості для спільної роботи з використанням ресурсів для сталого економічного зростання» [13]. Міжнародна організація праці (МОП) розглядає МЕР як процес розвитку за участю всіх зацікавлених сторін, який заохочує встановлення партнерських зв'язків між ключовими приватними та державними партнерами на визначеній території і сприяє спільній роботі та реалізації єдиної стратегії розвитку через використання місцевих ресурсів і відносних переваг у глобальному контексті з кінцевою метою створення гідних робочих місць і стимулювання економічної діяльності» [15].

Експерт з питань розвитку бізнесу та демократичного врядування, (м.Едмонтон, Канада) К. МакМаллін, визначає МЕР як постійну синергію дій бізнес-спільноти, влади, громадянського суспільства та наукових кіл [7].

Колектив вітчизняних науковців Національного інституту стратегічних досліджень під керівництвом С. Білої у аналітичній доповіді «Стимулювання економічного зростання на місцевому рівні» визначають МЕР як діяльність підприємств, суб'єктів господарювання на території регіону, органів місцевого самоврядування та інших зацікавлених сторін, спрямовану на примноження економічних ресурсів громади, отримання позитивного соціально-економічного ефекту; стабільний місцевий економічний розвиток надає можливості працевлаштування економічно активного населення в регіоні, є основою для підвищення добробуту місцевих мешканців, сприяє підвищенню якості життя на всій території країни» [1, с. 4].

Заслугує на увагу і позиція Дж. Едварда Треллера, що у основі всієї сутності МЕР лежить його контекст: «всі місцеві території чи юрисдикції не мають повної схожості в економічних, соціальних чи політичних аспектах, а відтак у

численних заходів окремих муніципалітетів не може бути однакової мети, структури, діяльності чи підзвітності в рамках місцевого економічного розвитку» [9]. Разом з тим, вважаємо, що обмін досвідом з урахуванням середовища реалізації може бути ефективним заходом з підвищення ефективності МЕР.

Заслугує на увагу і позиція авторів видання «Місцевий економічний розвиток: моделі, ресурси та інструменти фінансування» (підготовленого Центром громадської експертизи на замовлення проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст»), що успіх МЕР у значній мірі залежить від спроможності місцевих органів влади координувати процес реалізації місцевого потенціалу, регулювати й стимулювати господарську діяльність на відповідній території, що стає можливим лише за умови наявності відповідних повноважень, ресурсів та інституційного забезпечення [8, с. 25].

На нашу думку, забезпечення місцевого економічного розвитку передбачає: формування необхідного для цього нормативно-правового поля; створення відповідних інституцій на центральному, регіональному та місцевому рівнях; імплементацію механізмів врегулювання зобов'язань та інтересів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, неурядових організацій та громадськості; впровадження інструментів МЕР, визначених законодавчо.

Систематизація існуючих інструментів МЕР дозволила сформулювати висновок про існування значної кількості важелів впливу на економічний розвиток на місцевому рівні. На нашу думку, МЕР не повинен обмежуватися одним виміром, а ініціативи у рамках місцевого економічного розвитку повинні бути цілеспрямованими, багатоплановими та спрямованими на вирішення значної кількості завдань, пов'язаних із забезпеченням всебічного розвитку громади.

Повномасштабне вторгнення РФ стало викликом як для України, так і усієї міжнародної спільноти. За підрахунками KSE Institute станом на 1.06.2023 р. загальна сума прямих задокументованих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі склала понад 150,5 млрд. дол. США [16]. За даними Державної служби статистики України [5], падіння ВВП у 2022 р. склало 29,1%. Попри зростання ВВП у 2023 р. (зумовленого кращою енергетичною ситуацією, вищим врожаєм, розробкою альтернативних маршрутів експорту зерна тощо), ВВП України все ще на приблизно 30% нижче, ніж до повномасштабного вторгнення. У звіті Світового банку

«Глобальні економічні перспективи», опублікованого 9 січня 2024 р. [11] прогнозується зростання ВВП України на 3,2% у 2024 р. та 6,5% у 2025 р. з огляду на невизначеність економічних перспектив та продовження бойових дій.

Війна внесла зміни у пріоритетні напрямки забезпечення місцевого економічного розвитку з об'єктивних причин. Сучасні умови війни зумовили появу нової категорії учасників процесу місцевого економічного розвитку в громадах – внутрішньо переміщених осіб та релокованого бізнесу. Кількість офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб станом на 1.09.2023 р. становить 4,96 млн. осіб (у той час як неофіційно – понад 7 млн. осіб). Станом на кінець вересня в Україні в рамках програми релокації бізнесу у безпечніші регіони переїхало 840 підприємств, з яких 667 вже активно функціонують на новому місці. Найбільша частка релокантів зосередилась у Львівській (199 підприємств), Закарпатській (120 підприємств), Чернівецькій (78 підприємств) та Івано-Франківській (70 підприємств) областях. Вищенаведені тенденції об'єктивно зумовили формування нових форматів взаємодій і комунікаційних мереж. Крім того, зростання ролі безпекової детермінанти спричинило зміну інтересів стейкхолдерів місцевого економічного розвитку.

З огляду на появу нової категорії учасників процесу МЕР зазнали змін і вектори взаємодії стейкхолдерів економічного розвитку, зокрема у частині взаємовідносин між місцевим бізнесом та релокованими підприємствами, місцевими жителями та ВПО, а також органами місцевого самоврядування і регіональною владою щодо напрямків інтеграції і соціалізації в громаді. Відтак, до основних завдань, які постали перед ОМС в умовах війни, слід віднести: збереження (відновлення) економічного розвитку громади; підтримка місцевого населення та підприємництва; розміщення, підтримка й налагодження комунікації з ВПО на території громади; залучення релокованих підприємств; інтеграція ВПО та релокованих суб'єктів господарювання в економіку громади.

Висновки. Дослідження наукових підходів до розуміння сутності МЕР дозволило сформулювати висновок, що місцевий розвиток – це процес змін у територіальній громаді, який орієнтований на покращення якості життя на даному етапі та у майбутньому, це партнерство інтересів громади, суб'єктів підприємницької діяльності та ОМС задля підвищення добробуту кожного члена громади. Ключовими ознаками МЕР виступають: партнерство влади гро-

мади та бізнесу; спільна діяльність громади, яка одночасно виступає і суб'єктом МЕР; детермінантою розвитку виступають фактори місцевих конкурентних переваг; драйвером розвитку територіальної громади є економіка; індикатором розвитку виступає рівень задоволення потреб членів громади, підвищення життєвого рівня населення, зростання стандартів життя.

Війна в Україні зумовила формування нових умов для існування територіальних громад та нових викликів для органів місцевого самоврядування. Поява такої категорії учасників МЕР, як внутрішньо переміщені особи та релокований бізнес, формування нових форматів взаємодій і комунікаційних мереж, трансформація інтересів стейкхолдерів місцевого економічного розвитку зумовили зміни у механізмі забезпечення місцевого економічного розвитку. В умовах повсякденної роботи громад у частині поточного життєзабезпечення важливою є мобілізація зусиль громади задля активізації місцевого економічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Біла С.О. (Ред.) Стимулювання економічного зростання на місцевому рівні : аналітична доповідь. К. : НІСД, 2013. 88 с.
2. Возняк Г.В., Капленко Г.В., Коваль В.М. Децентралізація як основа зміцнення фінансової самодостатності та розвитку територіальних громад. Економіка і суспільство. 2022. 42. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-24>
3. Гречана С.І. Ефективне відновлення територій, що постраждали від збройної агресії росії: виклики для ключових стейкхолдерів. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-12/tezi-gch_gotove_final_31.pdf (дата звернення: 6.01.2024)
4. Дементов В.О. Підтримка підприємництва як один із дієвих інструментів відновлення та розвитку громад в умовах воєнного стану. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ed261b07-34c8-4d6f-ba13-607c4c756367/content> (дата звернення: 6.01.2024)
5. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 5.01.2024)
6. Інструменти економічного розвитку територій. URL: https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Local_Economic_Development_Toolkit-UA.pdf (дата звернення: 8.01.2024)
7. МакМаллін К. Місцевий економічний розвиток – це постійна синергія дій бізнес-спільноти, влади, громадянського суспільства та наукових кіл. URL: <http://pleddg.org.ua/ua/2016/kent-makmallin/> (дата звернення: 8.01.2024)
8. Місцевий економічний розвиток: моделі, ресурси та інструменти фінансування: практ. посібн. URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/PLEDDG_LED_Finance_Guide_Part_1.pdf (дата звернення: 5.01.2024)

9. Місцевий економічний розвиток: шлях до процвітання громади: практ. посібн. URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/LED_Guide_2014_UKR.pdf (дата звернення: 5.01.2024)

10. Струк Н.П., Сюсько С.В. Місцевий економічний розвиток та податкове стимулювання: взаємозв'язок та взаємовплив. *Ефективна економіка*. 2021. №2. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/76.pdf DOI: 10.32702/2307-2105-2021.2.74

11. Global Economic Prospects. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects> (Last accessed: 10.01.2024)

12. Local Economic Development in Practice – A Toolkit for LED Practitioners. URL: [https://](https://ecoplan.ca/Downloads/LEDtoolkitbook_v5lowres.pdf)

ecoplan.ca/Downloads/LEDtoolkitbook_v5lowres.pdf (Last accessed: 8.01.2024)

13. Local Economic Development. Commonwealth Local Government Forum. URL: <https://www.clgf.org.uk/what-we-do/local-economic-development/> (Last accessed: 9.01.2024)

14. Local Economic Development. Developing and Implementing Local Economic Development Strategies and Action Plans. World Bank. Washington, D. C. 2003.

15. Local Economic Development. ILO. URL: https://www.ilo.org/empent/areas/WCMS_093862/lang--en/index.htm (Last accessed: 7.01.2024)

16. KSE. URL: <https://kse.ua/ua/russia-will-pay/> (Last accessed: 7.01.2024)

СЕКЦІЯ 5

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ MECHANISMS FOR ENSURING INFORMATION SECURITY OF THE STATE

У статті досліджено питання щодо механізмів забезпечення інформаційної безпеки держави.

Наголошено на тому, що ефективність захисту інформаційної безпеки держави у цілому забезпечується ефективністю кожної складової її державно-правового механізму, який містить три взаємопов'язані елементи.

По-перше, це сукупність державних інституцій, що беруть участь у формуванні та впровадженні політики інформаційної безпеки, тобто інституціональний механізм інформаційної безпеки. По-друге, це сукупність ролей і відносин, що включає правові відносини, які виникають під час проведення політики інформаційної безпеки, а також специфічні ролі, форми і методи діяльності суб'єктів, що здійснюють цю політику. По-третє, це ієрархічна сукупність правових норм та принципів, яка регулює зміст і процес проведення політики інформаційної безпеки, тобто правовий механізм інформаційної безпеки.

Як висновок, сказано про те, що механізм забезпечення інформаційної безпеки розглядається як система державно-правових інституцій, комплексний механізм реалізації інтересів в інформаційній сфері, що включає сукупність механізмів та суб'єктів. Інституційний механізм забезпечення інформаційної безпеки передбачає формування законодавчих основ та інституційних структур. У зв'язку з цим, для вдосконалення інституційного механізму і формування нових механізмів економічної безпеки в умовах інформаційного глобалізму пропонується ряд заходів, таких як подолання декларативного характеру законодавства, формування наднаціонального законодавства в інформаційній сфері, створення нових інститутів.

Загрози інформаційної безпеки є об'єктивними і пов'язані зі змінами в інформаційній сфері на основі розвитку технологій. У зв'язку з цим, підвищується роль держави у реалізації сильної інформаційної політики, увага суспільства до освітньої сфери, а також вдосконалення правової регламентації діяльності громадян і держави в інформаційній сфері,

що визначається сучасними політичними та державними процесами.

Ключові слова: інформація, безпека, простір, механізм, загрози, стійкість.

The article examines the issue of mechanisms for ensuring state information security.

It is emphasized that the effectiveness of the information security protection of the state as a whole is ensured by the effectiveness of each component of its state-legal mechanism, which contains three interrelated elements.

First, it is a set of state institutions involved in the formation and implementation of information security policy, that is, the institutional mechanism of information security. Secondly, it is a set of roles and relations, which includes legal relations that arise during the implementation of the information security policy, as well as specific roles, forms and methods of activity of subjects implementing this policy. Thirdly, it is a hierarchical set of legal norms and principles that regulates the content and process of information security policy implementation, that is, the legal mechanism of information security.

As a conclusion, it is said that the mechanism for ensuring information security is considered as a system of state-legal institutions, a complex mechanism for the realization of interests in the information sphere, which includes a set of mechanisms and subjects. The institutional mechanism for ensuring information security involves the formation of legislative foundations and institutional structures. In this regard, for the improvement of the institutional mechanism and the formation of new mechanisms of economic security in the conditions of information globalism, a number of measures are proposed, such as overcoming the declarative nature of legislation, the formation of supranational legislation in the information sphere, and the creation of new institutions.

Threats to information security are objective and associated with changes in the information field based on technological development. In this regard, the role of the state in the implementation of a strong information policy, the attention of society to the educational sphere, as well as the improvement of the legal regulation of the activities of citizens and the state in the information sphere, which is determined by modern political and state processes, is increasing.

Key words: information, security, space, mechanism, threats, sustainability.

УДК 351:336.7:340.5
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.39.34>

Котляров В.О.
докторант
Національний авіаційний університет

Постановка проблеми. Рівень інформаційної безпеки відображає ступінь захищеності держави (або суспільства) і стійкості основних сфер життєдіяльності (економіки, науки, технологій, управління, військових

справ тощо) від різноманітних небезпечних (дестабілізуючих, деструктивних, що зачіпають державні інтереси і т. д.) впливів у сфері інформації, включаючи як впровадження, так і отримання інформації. Інформаційна безпека

країни визначається її здатністю протистояти таким впливам. Джерелами дестабілізуючих факторів можуть бути як окремі особи, так і організації та їхні об'єднання. Разом з характеристиками цих джерел формується цілий спектр інформаційних загроз, які впливають на рівень інформованості окремої особи, суспільства і держави.

Забезпечення інформаційної безпеки держави є відносно новою державною функцією, яка характеризується відсутністю стійких та визначених механізмів, правового інструментарію для її реалізації. Ця потреба виникла внаслідок необхідності захисту суспільства і держави від інформаційних загроз, що виникають у зв'язку з розвитком новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Масштаби негативних наслідків цих загроз вже відомі світовій спільноті, тому головним завданням держави є розробка системи заходів для їх запобігання та нейтралізації. Інституційний механізм забезпечення інформаційної безпеки відіграє важливу роль у цьому процесі.

З іншого боку, інформаційний ринок стає невід'ємною частиною глобальної економіки, що впливає на сучасне суспільство та стає ключовим чинником економічного зростання. Одночасно інформаційний ринок та інформаційні ризики стають стандартними елементами інформаційної економіки.

Забезпечення інформаційної безпеки держави сьогодні потребує вирішення численних важливих завдань, особливо в контексті глобального інформаційного середовища. Визначення мети та принципів забезпечення інформаційної безпеки сприяє формуванню інформаційної системи та вирішенню пов'язаних проблем. Зазвичай інформаційна безпека є сполучною ланкою між політикою національної безпеки та інформаційною політикою країни. Незбалансованість інтересів суб'єктів суспільних відносин у сфері інформації може становити загрозу, особливо через недостатню увагу державних інститутів до питань підвищення рівня інформаційної безпеки країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню щодо механізмів забезпечення інформаційної безпеки держави були присвячені праці таких вчених як Ліпкан В. А., Максименко Ю. Є., Желіховський В. М., Зозуля О. С., Біленчук П. Д., Борисова Л. В., Неклонський І. М., Собина В. О. та інших.

Постановка завдання. Проаналізувати та всебічно дослідити питання про механізми забезпечення інформаційної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. У сучасних наукових дослідженнях і літературі під інфор-

маційною безпекою розуміють її захищеність від випадкового або навмисного втручання у процес її функціонування, від спроб розкрадання, модифікації, а також руйнування її складових. У науковій доктрині інформаційної безпеки України надається розгорнуте визначення цього поняття. Вона описує стан захищеності національних інтересів у інформаційному середовищі, яке визначає сукупність збалансованих інтересів особистості, суспільства і держави.

У контексті дослідження інформаційної безпеки вчені розглядають різні концепції механізму її забезпечення. Наприклад, В. А. Ліпкан, Ю. Є. Максименко, В. М. Желіховський вважають державно-правовий механізм інформаційної безпеки системою взаємопов'язаних і взаємоузгоджених державно-правових інституцій, які створюють умови для успішної реалізації інформаційної політики [1].

Учений О. С. Зозуля описує механізми забезпечення інформаційної безпеки як сукупність державних інститутів і структур громадянського суспільства, а також практичних заходів, важелів, стимулів, способів дій для досягнення завдань забезпечення інформаційної безпеки України [2].

Ефективність захисту інформаційної безпеки держави в цілому забезпечується ефективністю кожної складової її державно-правового механізму, який містить три взаємопов'язані елементи. По-перше, це сукупність державних інституцій, що беруть участь у формуванні та впровадженні політики інформаційної безпеки, тобто інституціональний механізм інформаційної безпеки. По-друге, це сукупність ролей і відносин, яка включає правові відносини, що виникають під час проведення політики інформаційної безпеки, а також специфічні ролі, форми і методи діяльності суб'єктів, що здійснюють цю політику. По-третє, це ієрархічна сукупність правових норм та принципів, яка регулює зміст і процес проведення політики інформаційної безпеки, тобто правовий механізм інформаційної безпеки.

Науково обґрунтованим вважається підхід В. Приходька до визначення механізму забезпечення безпеки на основі аналізу концепції механізму державного управління. Зокрема, автор розуміє механізм державного управління як систему, призначену для практичного здійснення державного управління та досягнення визначених цілей. Ця система має відповідну структуру, методи, важелі та інструменти впливу на об'єкт управління з врахуванням правового, нормативного та інформаційного забезпечення [3].

Враховуючи це, вчений пропонує такий перелік механізмів управління: механізми-знаряддя (інструменти), механізми-системи (набір взаємопов'язаних елементів) і механізми-процеси (послідовність певних перетворень). Залежно від того, які проблеми та як вирішуються з використанням конкретного державного механізму управління, він може бути складним (комплексним) та охоплювати декілька самостійних механізмів.

Основними стратегічними завданнями реалізації та захисту національних інтересів в інформаційній сфері на сучасному етапі розвитку України є:

1. Розробка довгострокової програми для досягнення провідного рівня світових країн у сфері створення новітніх інформаційних технологій.

2. Забезпечення свободи отримання та поширення інформації громадянами та іншими суб'єктами суспільних відносин для формування громадянського суспільства, розвитку науки та культури.

3. Надійний захист інформаційного потенціалу України від неправомірного використання, що може шкодити законним інтересам особистості, суспільства і держави.

4. Взаємодія державних і недержавних систем інформаційного забезпечення для найефективнішого використання інформаційних ресурсів країни.

5. Формування і розвиток регіональних центрів сертифікації систем інформаційного захисту та їх елементів.

6. Протидія цілеспрямованим діям з дезінформації органів влади та використання каналів інформаційного обміну для порушення систем управління різними сферами життєдіяльності держави [4, с. 22].

Інституційний механізм забезпечення інформаційної безпеки відіграє ключову роль у гармонізації громадських інтересів для захисту національних інтересів, зокрема національної та інформаційної безпеки. Інституції є правилами взаємодії у суспільстві, що структурують його політичні, соціальні та економічні аспекти. Вони створюють спонукальні мотиви та механізми, формуючи систему позитивних та негативних стимулів.

Інституційний механізм забезпечення інформаційної безпеки впливає на різноманітні аспекти взаємодії економічних суб'єктів у сфері інформаційної безпеки. Він сприяє виконанню встановлених норм і правил, регулює діяльність суб'єктів, інформує їх про нові вимоги та контролює дотримання угод.

Основні функції інституційного механізму забезпечення інформаційної безпеки включають:

– інтеграцію агентів для спільної діяльності в межах загальних статусів і норм;

– диференціювання норм і статусів різних інститутів та їхніх агентів;

– регламентацію взаємодії між інститутами та їхніми агентами відповідно до встановлених вимог;

– впровадження нових вимог у практику;

– забезпечення відтворення рутинних інновацій;

– субординацію і координацію між суб'єктами різних інститутів;

– інформування суб'єктів про нові норми і правила поведінки;

– регулювання діяльності суб'єктів та контроль за їхнім дотриманням [5, с. 32].

Для досягнення відповідного рівня інформаційної безпеки необхідно сформувати єдиний державний механізм забезпечення інформаційної безпеки України, що включатиме наступні основні завдання:

1. Забезпечення інформаційної безпеки всіх основних складових елементів системи управління державною безпекою.

2. Розвиток і реалізація ефективної системи отримання необхідної інформації для прийняття стратегічних, тактичних і оперативних рішень у сфері управління інформаційною безпекою.

3. Формування інформаційно-аналітичного потенціалу країни.

4. Розробка системи моніторингу стану інформаційної безпеки для виявлення загроз зсередини та ззовні системи управління національною безпекою.

5. Запобігання будь-якій протиправній діяльності з боку суб'єктів інформаційної системи забезпечення національної безпеки [6].

Висновки. Отже, механізм забезпечення інформаційної безпеки розглядається як система державно-правових інституцій, комплексний механізм реалізації інтересів в інформаційній сфері, що включає сукупність механізмів та суб'єктів. Інституційний механізм забезпечення інформаційної безпеки передбачає формування законодавчих основ та інституційних структур. У зв'язку з цим, для вдосконалення інституційного механізму і формування нових механізмів економічної безпеки в умовах інформаційного глобалізму пропонується ряд заходів, таких як подолання декларативного характеру законодавства, формування наднаціонального законодавства в інформаційній сфері, створення нових інститутів.

Загрози інформаційної безпеки є об'єктивними і пов'язані зі змінами в інформаційній сфері на основі розвитку технологій. У зв'язку з цим, підвищується роль держави у реалізації сильної інформаційної політики, увага суспільства до освітньої сфери, а також вдосконалення правової регламентації діяльності громадян і держави в інформаційній сфері, що визначається сучасними політичними та державними процесами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ліпкан В. А., Максименко Ю. Є., Желіховський В. М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції : навч. посіб. Київ : КНТ, 2006. 280 с.
 2. Зозуля О. С. Державне управління забезпеченням інформаційної безпеки України в умовах інформаційно психологічного протиборства : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ : НАДУ, 2017. 251 с.

3. Економіка та економічна безпека держави. Теорія та практика : навч. посіб. С. Давиденко, О. Єгорова, В. Приходько та ін. Ужгород : РІК-У, 2017. 388 с.

4. Біленчук П. Д., Борисова Л. В., Неклонський І. М., Собина В. О. Правові засади інформаційної безпеки України : монографія за ред. П. Д. Біленчука. Харків : 2018. 289 с.

5. Шемчук В. В. Інформаційна безпека та інформаційна оборона в контексті розвитку вітчизняної доктрини й законодавчої основи. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. 2019. № 4. С. 31–37.

6. Reznik, N., Ostapchuk, A., Cherkasov, A., Fedun, I., Alekseieva, K. (2020). Digitalization as a priority of development of public-private partnerships in the agrarian sector. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29 (8), 2524–2530. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=LjZQNQgAAAAJ&sortby=pub-date&citation_for_view=LjZQNQgAAAAJ:35N4Qo-GY0k4C.

Наукове видання

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ І АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ

Науковий журнал

Випуск 39

Коректура • Я. Вишнякова
Комп'ютерна верстка • Ю. Ковальчук

Формат 60x84/8. Гарнітура Pragmatica.
Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 20,54. Ум. друк. арк. 21,62.
Підписано до друку 30.04.2024. Замов. № 0524/341. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.